

Revidering av beslut samt skötsel- och bevarandeplan för Städjan-Nipfjällets naturreservat i Älvdalens kommun

Beslut

Länsstyrelsen i Dalarnas län beslutar med stöd av 7 kap 4 § miljöbalken (1998:808) att naturreservatet Städjan-Nipfjället, som inrättades 1992-01-20 (dnr 231-12420-91) och fastställdes av regeringen 1993-10-14 (dnr M92/1706/4), ska ha den utökade geografiska omfattning som framgår av bifogad karta, bilaga 2. Reservatet omfattar därmed 24 658 hektar. Naturreservatets slutliga gränser markeras i fält.

För att tillgodose syftet med naturreservatet beslutar Länsstyrelsen med stöd av 7 kap. 5, 6, och 30 §§ miljöbalken att nedan angivna föreskrifter ska gälla för naturreservatet (se *Föreskrifter*).

Beslutet riktar sig till var och en, fastighetsägare och innehavare av särskild rätt, vars rättigheter att använda mark- och vattenområden berörs inom reservatsområdet.

När föreliggande beslut vunnit laga kraft upphävs Länsstyrelsens beslut om skydd enligt 7 § naturvårdslagen från 1992-01-20 (dnr 231-12420-91) fastställt av regeringen 1993-10-14 (dnr M92/1706/4). Vidare upphävs tilläggsbeslut från 1994-12-19 (dnr 231-1662-94), från 1996-12-23 (dnr 231-13605-96), från 1997-08-13 (dnr 231-7841-97), från 2002-02-14 (dnr 521-1915-02) och från 2017-02-13 (dnr 511-1482-2017).

Länsstyrelsen fastställer härmed skötsel- och bevarandeplanen, enligt bilaga 13, med stöd av 3 § förordningen (1998:1252) om områdesskydd enligt miljöbalken. Skötsel- och bevarandeplanen innehåller även beskrivningar i enlighet med 17 § nyssnämnda förordning för Natura 2000-området SE0620001 Långfjället-Städjan-Nipfjället och ersätter tillämpliga delar av bevarandeplanen för Natura 2000-området SE0620001 Långfjället-Städjan-Nipfjället, fastställd 2016-04-28 av Länsstyrelsen enligt 17 § förordningen om områdesskydd (dnr 511-4629-2016).

Förvaltare av naturreservatet ska vara Länsstyrelsen i Dalarnas län.

Uppgifter om naturreservatet

Namn	Städjan-Nipfjället
Kommun	Älvdalen
Län	Dalarna
NVR id	2002449
Natura 2000-beteckning	SE0620001
Lägesbeskrivning	Naturreservatet ligger ca 10 km nordost om Idre i Idre socken.

Naturgeografisk region	35 Fjällregionen och 33 Förfjällsregion med huvudsakligen nordligt boreal vegetation, undertyp g, Dalarnas och Härjedalens näringsfattiga område.
Huvudsaklig karaktär	Fjäll och naturskog
Förvaltare	Länsstyrelsen i Dalarnas län
Fastigheter	Ett flertal privatägda, mestadels inom fäbodvallar. Staten äger genom Naturvårdsverket fastigheten Idre kronopark 2:1 som omfattar merparten av reservatet.
Rättigheter	Ett flertal
Lantmäteriärende eller Lantmäteriets inmätning?	Ej inmätt
Areal	Total areal: 24 657,9 ha Landareal: 24 007,4 ha Produktiv skogsmark nedan fjällnära gräns: 503,1 ha Produktiv skogsmark ovan fjällnära gräns: 5 708,9 ha

Syfte med naturreservatet

Bevara biologisk mångfald

Syftet är att för framtiden bevara de olika naturtypernas ekosystem och naturliga processer i ett betespräglad, storslaget fjällandskap i väsentligen orört och ostört tillstånd

Vårda och bevara värdefulla naturmiljöer

Syftet med naturreservatet är även att bevara och vårda brandpräglade och hävdgynnade delområden.

Tillgodose behov av områden för friluftslivet

Syftet är även att – i den mån det inte strider mot bevarandeintresset – ge möjlighet till friluftsliv och vetenskaplig forskning.

Skydda, återställa eller nyskapa värdefulla naturmiljöer eller livsmiljöer för skyddsvärda arter

De livsmiljöer och arter som enligt EU:s fågeldirektiv (2009/147/EG) respektive art- och habitatdirektiv (92/43/EEG) förekommer i det befintliga Natura 2000-området Långfjället – Städjan-Nipfjället ska skyddas och gynnsam bevarandestatus upprätthållas. Förekomsterna av rödlistade arter ska bevaras i nuvarande numerär eller öka. Av människan påverkade ej hävdgynnade habitat (livsmiljöer), exempelvis flottningsrensade vattendrag, återställs till naturligast möjliga tillstånd.

Syftet ska tillgodoses genom att:

- Fjällhed, skogsmark, myr och övriga naturmiljöer med dess flora och fauna utvecklas fritt, och under inverkan av renbete
- de delar av skogsmarken som är präglade av brand brinner i lämpliga intervall
- hävdbetingade naturtyper upprätthålls genom adekvat skötsel
- återställningsåtgärder vidtas i flottningspåverkade vattendrag
- åtgärder vidtas för att underlätta allmänhetens friluftsliv.

Skäl för beslut

Städjan-Nipfjället utgörs av i huvudsak av människan opåverkade naturtyper med naturlig artsammansättning och ekologisk funktion. Detta trots att renskötsel, fasta bosättningar och fäbodbruk givetvis har lämnat – och delvis ännu lämnar – sina spår.

Skogarna är variationsrika både vad gäller trädens trädslagsblandning, åldersfördelning och dimensioner. Ett stort inslag finns av äldre brandpräglad tallskog där skogen har formats av upprepade skogsbränder. Tallskogen ger ett ljust intryck med träd i olika generationer, där skogsbrandens betydelse för skogens karaktär tydligt framgår. Det finns ställvis mycket död ved i olika dimensioner och nedbrytningsstadier. Sammantaget ger detta goda förutsättningar för stor artrikedom både bland växter och djur.

De vidsträckta våtmarkerna är föga påverkade av människan och bidrar till intrycket av orördhet i området. Inslag av artrika så kallade rikkärr finns i områdets norra del. Här finns också övergivna myrslogar med välbevarade ängslador, ett kulturhistoriskt och landskapsbildsmässigt värdefullt inslag.

Fjällhedarna är av för norra Dalarnas fjällvärld typisk karaktär med stor dominans av karga rishedar. De markanta höjdmassiven Städjan och Nipfjället ger området dess karaktär samt tillför än kargare fjällmiljöer med utpräglat alpina artinslag.

I området finns skyddsvärda arter som mosippa, nordlåsbräken, klubbmossa, broktagel, liten sotlav, fläckporing, gräddporing och isabellporing. Av och till besöks området av de fyra stora rovdjuren samt utter, kungsörn och bergguv.

Städjan-Nipfjället är ett utpekad Natura 2000-område. De dominerande naturtyperna är fjällhed, fjällnaturskog och myr.

För att områdets naturvärden ska bevaras måste det undantas från skogsbruk. Området är också i behov av skötsel genom naturvårdsbränning för att de ska kunna behålla och utveckla skogens brandpräglade kvalitéer, vilka utgör själva kärnan i områdets naturvärden.

Föreskrifter

För att säkerställa syftet med naturreservatet förordnar Länsstyrelsen att nedan angivna föreskrifter ska gälla. Föreskrifterna gäller utöver vad som gäller enligt lag eller annan författning.

A. Föreskrifter enligt 7 kap. 5 § miljöbalken om inskränkningar i markägaren och annan sakägares rätt att förfoga över fastighet inom naturreservatet

Utöver föreskrifter och förbud i andra lagar och författningar är det förbjudet att:

1. anordna upplag, gräva, schakta, dika, dämna eller på något sätt skada mark eller vatten, med följande undantag:
 - inom de på bilaga 4 avgränsade fäbodtäkterna får befintliga diken underhållas,
2. avverka skog och utföra skogsvårdande åtgärd samt att upparbeta och ta bort dött träd eller vindfälle, med följande undantag:
 - inom de med lodrät skraffering markerade områdena på bifogade karta, bilaga 3, får ovanstående åtgärder vidtas efter Länsstyrelsens tillstånd,
 - inom de med vågrät skraffering markerade områdena på bifogade karta, bilaga 3, får uttag göras av virke och ved, till det behov som finns för på platsen befintliga byggnader (husbehovsuttag). Samråd ska dock ske med Länsstyrelsen före uttag av virke samt uttag av annan ved än björk,
 - träd och sly inom en trädlängds avstånd från byggnader får avlägsnas av markägare eller någon som denna anlitat,*
 - inom fäbodtäkter avgränsade på bilaga 4 får träd och sly avlägsnas av markägare eller någon som denna anlitat,
 - befintliga älgpass får underhållas genom röjning av klenare sly och kvistar. Uttag av björkved får ske för eldning i anslutning till älgpasset,
 - Befintliga spångator enligt bilaga 9 får underhållas genom röjning av sly och grenar. Vindfällerna får flyttas åt sidan från spåret,
 - För sameby eller medlem i sameby gäller förbud att utan samråd med Länsstyrelsen vidta de åtgärder som förbjudits under punkt 2. Uttag av ved får dock ske utan samråd vid uppförande av eld i området.
3. anlägga väg eller mark- eller luftledning, uppföra ny byggnad, mast eller annan anläggning, med följande undantag:
 - i stället för nedbrunnen byggnad får, efter samråd med Länsstyrelsen, ny byggnad uppföras väsentligen liknande den nedbrunna. Samråd om återuppbyggnad ska ske inom ett år,
 - efter Länsstyrelsens tillstånd är det tillåtet att ersätta förfallen eller försvunnen byggnad,
 - enklare konstruktion av naturmaterial får uppföras vid jaktpass,
 - efter Länsstyrelsens tillstånd är det tillåtet att uppföra helt ny byggnad eller anläggning (exempelvis stängsel) för renskötselns behov,

- inom det område vid Fjätervålen som framgår av bilaga 3f och 3g ska gälla förbud att utan Länsstyrelsens tillstånd vidta sådana åtgärder som förbjudits i denna punkt såvitt gäller byggande av släpliftar och nedfarter för utveckling av befintliga vinterturismanläggningar,
4. utan Länsstyrelsen tillstånd bygga om eller ändra befintlig byggnad med följande undantag:
- åtgärder som inte kräver bygglov eller bygganmälan är tillåtna,
5. plantera in, så eller sätta ut växter eller djur, med följande undantag:
- enligt fiskelagen tillståndsgiven inplantering av fisk i Burusjön är tillåten,**
6. framföra motordrivet fordon i terrängen, vilket gäller både barmark och snötäckt mark, med följande undantag:
- körning får ske i direkt samband med renskötsel,
 - uttransport av fälld älg, björn, hjort eller vildsvin är tillåtet med fordon som inte ger skador på mark eller vegetation,
 - snöskoter får framföras på i bilaga 3b och 3e markerade skoterleder då marken är snötäckt,
 - efter Länsstyrelsens tillstånd och samråd med samebyn får av förvaltaren utsedd organisation eller person utföra preparering med snöskoter av vinterleder, samt vid Fjätervålen och Brunnavallen med spårmaskin, enligt bilaga 9 och 10,
 - för framförande av pistmaskin och andra för skötseln nödvändiga fordon i Fjätervålens backsystem,
 - för tjänstemän i sjukvårds-, polis- eller räddningsärende. Insatsen ska omgående anmälas till Länsstyrelsen,
 - ägare eller nyttjare av fritidshus eller fäbod belägna inom naturreservatet får från närmaste väg eller skoterled framföra terrängskoter på snötäckt mark till och från fritidshuset eller fäboden. Färdvägen ska väljas på ett sådant sätt att skador på naturen undviks,
 - körning får ske med traktor mellan Nipfjällsvägens slut och Ulandshögen samt längs traktörvägen mellan Bäckebo vid väg 311 och fäboden Bäckebo på fastigheten Lillfjäten 10:1 i samband med skötsel av berörda fastigheter,
 - jaktlag med jakträtt i naturreservatet får under februari-april med högst fyra skotrar per tillfälle vid högst två tillfällen framföra terrängskoter på snötäckt mark i samband med transport av material för viltvård och jaktbefrämjande åtgärder. Innan färd ska rutt och tidpunkt anmälas till Länsstyrelsens förvaltningskontor i Idre och samråd med samebyn ske,***
7. gödsla, återföra aska i gödningssyfte eller använda bekämpningsmedel, med följande undantag:
- aska från kaminer och vedspisar får spridas,
8. bedriva fångst med fälla, med följande undantag:
- jakt på mink och mård med av Naturvårdsverket godkänd slagfälla med ytterhölje av naturmaterial är tillåten,

9. utfodra djur, lägga ut åtel eller vidta andra åtgärder för att locka/samla djur till vissa platser, med följande undantag:
 - saltsten får sättas upp,
 - den urtagna räntan från älg, rådjur och andra jaktbara arter får lämnas,
 - småfåglar får utfodras,
 10. upplåta korttidsjakt inom naturreservatet,
 11. utan Länsstyrelsens tillstånd sprida kalk,
 12. utan Länsstyrelsens tillstånd landa med och på sjöar framföra luftfartyg, med följande undantag:
 - det är tillåtet att efter anmälan till Länsstyrelsens förvaltningskontor i Idre landa med helikopter för uttransport av fälld älg, björn, hjort eller vildsvin inom område upplåtet för älgjakt. Anmälan kan ske skyndsamt i efterhand om Länsstyrelsens tjänstemän inte är anträffbara i samband med tillfället för uttransporten,
 - undantag gäller vid polis-, tull- och räddningstjänst, i samband med tillsyn och skötsel av naturreservatet samt i direkt samband med renskötsel,
 13. framföra båt med förbränningsmotor,
 - undantag gäller för fastighetsägare vid transport till och från parkeringen vid Harundsjön och Stenåsen samt fastigheten Lillfjäten
- 1:13. Undantag gäller även vid frakt av fällt vilt på Stora Harundsjön.

* Detta undantag ersätter undantaget 10f som infördes i beslut 2017-02-13, dnr 511-1482-2017.

** Undantaget innebär inget ställningstagande i sak. Prövning sker enligt gällande fiskelagstiftning.

*** Ersätter beslutet från 1997-08-13 (dnr 231-7841-97) som medger transport av material i viltvårdande syfte för endast ett jaktlag.

De samråd som nämns under A2 och A3 ska utföras skriftligen som samråd enligt miljöbalken 12 kap. 6 §. Underlag för detta finns på Länsstyrelsens hemsida.

B. Föreskrifter enligt 7 kap. 6 § miljöbalken om markägare och annan sakägares skyldighet att tåla visst intrång

För att tillgodose syftet med naturreservatet förpliktas markägare och innehavare av särskild rätt att tåla att följande anordningar och åtgärder vidtas inom naturreservatet:

1. utmärkning av naturreservatet, uppsättning av informationstavlor samt anläggning och underhåll av leder, anordningar och andra anläggningar för friluftslivets behov,
2. skötsel och restaurering genom naturvårdsbränning, myrslåtter, ängsslåtter, flottledsåterställning och borttagande eller åtgärdande av dammar inom områden som framgår av karta, bilaga 8,
3. preparering med snöskoter eller, i särskilt utpekade ledsträckor med spårmaskin, av vinterleder efter samråd med samebyn, bilaga 9 och 10,

4. åtgärder i syfte att motverka skador som orsakas av invasiva arter,
5. inom fåboddäkt avgränsade på bilaga 4 får träd och sly avlägsnas samt underhåll av diken utföras av förvaltaren eller någon som denna anlitat,
6. undersökningar för uppföljning av skötsel- och bevarandeplanen och naturreservatets syfte.

C. Ordningsföreskrifter med stöd av 7 kap. 30 § miljöbalken

C-föreskrifterna gäller även markägare och innehavare av särskild rätt då de inte nyttjar sin rätt att bruka marken.

Utöver föreskrifter och förbud i andra lagar och författningar är det förbjudet att:

1. skada växande eller döda – stående eller omkullfallna – träd, stubbar och buskar, med följande undantag:
 - mindre, löst liggande grenar och kvistar får insamlas i syfte att göra upp eld. Undantaget gäller inte torrakor, lågor och tjärstubbar,
2. framföra motordrivet fordon i terrängen, vilket gäller både barmark och snötäckt mark, med undantag för ett område avgränsat i bilaga 10, samt följande undantag:
 - snöskoter får framföras på i beslutskartan markerade skoterleder då marken är snötäckt,
 - För packning av sommarvägen till Brunnavallen enligt bilaga 10,
3. framföra - på lägre flyghöjd än 300 meter - och landa med luftfartyg (inklusive modellflyg, skärmflyg, kite och drönare),
4. göra åverkan på mark eller geologiska naturföremål, med undantag för att efter Länsstyrelsens tillstånd utföra geovetenskapliga undersökningar med syfte att bidra till ökad kunskap om områdets geologi. Undantag gäller även inom skyltat område, bilaga 7, vid sommarparkeringen vid Nipfjället där stentornsbyggande tillåts,
5. inom på bifogad karta, bilaga 6, campa, parkera längre än 24 timmar eller ställa upp husvagn eller husbil annat än på av Länsstyrelsen särskilt anvisade platser. Parkeringstillstånd för längre perioder kan för ägare och nyttjare av Ulandshögen, Svens-Foskdalen eller Nipvallen utfärdas vid Länsstyrelsens förvaltningskontor i Idre,
6. inom på bifogad karta, bilaga 5, särskilt angivet område tälta eller göra upp eld annat än på av Länsstyrelsen anvisad plats,
7. cykla annat än på väg eller för cykling särskilt markerad led,
8. framföra båt med förbränningsmotor.

Slutligen är det förbjudet att utan Länsstyrelsens tillstånd:

9. gräva upp växter, plocka mossor, lavar och vedlevande svampar eller samla in djur (t.ex. insekter), med följande undantag:
 - insamling av bottenfauna får ske,
10. genomföra eller bedriva större – fler än 100 deltagare – eller återkommande tävlingar, lägerverksamhet eller andra organiserade arrangemang,

11. bedriva militär eller polisiär övningsverksamhet eller övningar inom fjällräddning och räddningstjänst,
12. rida i terrängen.

Föreskrifterna enligt 7 kap. 30 § ska gälla omedelbart även om de överklagas. De träder i kraft vid datum som framgår i länets författningssamling, ett dokument som trycks i anslutning till det att beslutet är fattat.

Generella undantag från föreskrifter

Ovanstående föreskrifter under A och C utgör inte hinder för förvaltaren, eller den som förvaltaren utser, att utföra de insatser som behövs för naturreservatets vård och skötsel, och som framgår av föreskrifterna under B. Föreskrifterna ska inte heller utgöra hinder för uppföljning av bevarandemål och åtgärder, eller vid tillsyn.

Föreskrifterna under A skall inte utgöra hinder för underhåll av befintliga anläggningar såsom master, vägar, parkeringsplatser, ledningar/ledningsgator och skidliftar som syns på beslutskartan (bilaga 2 och 3). Vid sådana arbeten skall dock samråd ske med Länsstyrelsen.

Med normalt underhåll avses sådana åtgärder som syftar till att upprätthålla anläggningarna i dagens utformning, utbredning och funktion.

Vidare ska föreskrifterna inte utgöra hinder för utövande av de rättigheter som följer av renbetesrätt i området.

Samebyns rätt till husbehovsvirke

Idre Nya Sameby har med stöd av Kungliga brev från 1889 och 1890 rätt att inom åretruntmarkerna ta ”torrskog, vindfällen samt björk och kortväxta, till timmer ej dugliga, barrträd till husbehovsvirke till bränsle, slöjd eller byggnation.

För att lösa problemet med att sådant uttag kan skada naturvärden och stå i strid med reservatsbestämmelserna har Naturvårdsverket (NV-06604-12) träffat en överenskomst med Sveaskog som innebär att ”erforderlig virkesmängd” levereras till dem som har rätten enligt Kungabreven.

Förtydliganden av föreskrifter

I undantaget till föreskrift **A1** medges underhåll av befintliga diken inom utpekade fäbodtäkter. Med underhåll menas att de befintliga diken får rensas eller grävas ut, men som mest ner till ursprungligt djup och endast i befintligt läge.

Föreskrift **A3**, andra undantaget, medger att återuppförande av förfallen eller försvunnen byggnad får ske efter Länsstyrelsens tillstånd. Den som får tillstånd att återuppföra en byggnad ska kunna visa att en historisk koppling finns till den byggnad som ska ersättas. Man bör vara markägare eller nära släkting till den tidigare ägaren av byggnaden ifråga (om inte åtgärden främjar betydande natur- eller kulturmiljövärden). Byggnaden som uppförs bör vara ”i allt väsentligt” lik den byggnad som ersätts och användningsområdet ska vara detsamma som förut. Återuppförandet av en byggnad på statens mark bör inte ge några särskilda rättigheter utöver det som medges i föreskrifterna, dvs hålla efter för byggnaden skadlig växtlighet. Arrende ska förstås krävas.

Föreskrift **A4** gäller inte fullt ut för den som äger byggnader på ofri grund på statens mark. Markägartillstånd krävs även från Länsstyrelsen.

I föreskrift **A6** regleras terrängkörning. Angående undantaget från föreskriften som handlar om uttransport av vilt ska begreppet "skador" inte tolkas lika strikt som "märken". Terrängkörning får aldrig medföra att hydrologiska förhållanden eller vattenkvalitet förändras.

Föreskrift **A6**, fjärde undantaget, medger att annan aktör än Länsstyrelsen får preparera vissa vinterleder efter tillstånd av Länsstyrelsen och efter samråd med samebyn. Prepareringen ska endast syfta till att förbättra framkomligheten/packa led för bättre bärighet, inte till att skapa perfekta förutsättningar för längdåkning (detta gäller inte vissa leder vid Fjätervålen och vid Brunnavallen). Tillståndet utfärdas av Länsstyrelsen och kan komma att villkoras med exempelvis att hänsyn ska visas till renar och renskötsel. Innan tillstånd söks ska samråd ha skett med samebyn, samråd ska bifogas ansökan.

Föreskrift **A6**, sjunde undantaget, innebär att det är förbjudet att färdas genom reservatet för att komma till och från de "enklaver" som finns i reservatet och som inte omfattas av reservatsbestämmelser. Detta gäller i praktiken Gammelsätervallen och Brunnavallen. Till Brunnavallen öppnas dock i och med föreliggande beslut möjlighet att färdas mot led utanför reservatet genom en korridor som inte omfattas av förbudet (se bilaga 10).

I föreskrift **A10** förbjuds korttidsjakt. Med korttidsjakt avses dagkort och andra avtal kortare än ett år. Jaktgäster accepteras endast om de medföljer nyttjanderättsinnehavare – dvs. de ska bedriva jakt tillsammans.

Undantaget i föreskrift **A13** medger att fastighetsägare vid Stenvallen och vid Stora Harundsjöns sydöstra vik (Lillfjäten 1:13) får färdas med motorbåt till och från parkeringen vid Stora Harundsjöns östra strand.

Föreskrift **B4** innebär att åtgärder i syfte att motverka skador som orsakas av invasiva arter kan utföras av förvaltaren. Begreppet "invasiva arter" har i detta sammanhang en vidare tolkning än EU:s förteckning över invasiva arter. Bedömningen av inkomna arters eventuella invasionsbenägenhet görs av förvaltningen som också beslutar om åtgärder. I den känsliga fjällmiljön kan många arter som oavsiktligen medföljer turister eller andra besökare börja spridas till men för den naturliga växtligheten eller faunan. Två arter som särskilt bör beaktas är blomsterlupin och contortatall.

Undantaget under **C2** för packning av sommarvägen till Brunnavallen innebär att man vid behov efter snöfall får packa snön med snöskoter för att möjliggöra färd till fots eller med skidor från parkeringen vid Nipfjällsvägen. Annan skotertrafik är förbjuden.

Föreskrift **C5** innebär att det är förbjudet att parkera eller ställa upp husvagn/husbil längre än 24 timmar. Ett antal platser ska dock finnas på vinterparkeringen avsedda för parkering under längre tid för att möjliggöra exempelvis flerdagsvandringar.

Föreskrift **C7** förbjuder cykling annat än på väg eller särskilt anvisad cykelled. Vid Brunnavallen finns möjlighet att anlägga cykelleder enligt bilaga 10, i övrigt föreslås inga cykelleder.

I föreskrift C9 förbjuds att utan Länsstyrelsens tillstånd gräva upp växter, plocka mossor, lavar och vedlevande svampar, samt att samla in djur. Matsvamp och bär får plockas i naturreservatet.

Användande av eldriven båtmotor eller isborr är tillåtet i reservatet.

Dispens

Länsstyrelsen får enligt 7 kap. 7 § miljöbalken, om det finns särskilda skäl, lämna dispens från meddelade föreskrifter.

Ställningstaganden i samband med revideringen

Revideringen har utförts i samverkan med lokalbefolkningen genom diskussioner inom arbetsgrupper för frågor rörande jakt, fiske samt leder och anläggningar, samtliga med representation av Idre Nya sameby. Denna samverkan har utmynnat i föreliggande föreskrifter efter Länsstyrelsens slutliga avvägning gentemot naturreservatets naturvärden och syfte. Några viktigare förändringar som har skett genom denna samverkan förtecknas nedan:

- Ett generellt textavsnitt införs som klargör att föreskrifterna inte ska utgöra hinder för utövande av de rättigheter som följer av renbetesrätt i området.
- Inom fåboddäkt avgränsade på bilaga 4 får träd och sly avlägsnas av markägare eller någon som denna anlitat (A2). Inom samma områden får äldre dikessystem underhållas (A2). Båda åtgärderna är sådana som vanligtvis gynnar natur- och kulturvärden knutna till fåboddverksamheten.
- Möjlighet ges att uppföra enklare konstruktion av naturmaterial vid jaktpass (A3).
- Åtgärder kring att bygga om eller ändra befintlig byggnad som inte kräver bygglov eller bygganmälan är tillåtna (A4).
- Enligt fiskelagen tillståndsgiven inplantering av fisk i Burusjön undantas från förbudet att plantera in, så eller sätta ut växter eller djur (A5). Undantaget införs för att den för friluftsliv och turism så värdefulla verksamheten vid Burusjön ska kunna fortgå. Undantaget innebär dock dels en risk för att påverka fiskbestånden i och nedströms sjön, dels att naturvårdsönskemålet att naturreservatets miljöer ska utvecklas så ostört som möjligt inte infrias. Länsstyrelsens bedömning är dock att sjöns fiskbestånd redan är kraftigt påverkade och att risken för oönskad påverkan nedströms sjön är låg, varför den fiskestödjande verksamheten för närvarande bör kunna fortgå. Man bör dock söka vägar för att i framtiden fasa ut verksamheten till förmån för en mer "naturlig" fiskfauna som står på egna ben i Burusjön.
- Jaktlag med jakträtt i naturreservatet får under februari-april vid högst två tillfällen med maximalt fyra skottrar framföra terrängskoter på snötäckt mark i samband med transport av material för viltvård och jaktbefrämjande åtgärder. Innan färd ska rutt och tidpunkt anmälas till Länsstyrelsens förvaltningskontor i Idre, och samråd med samebyn ske

(A6). I tidigare beslut gällde denna möjlighet endast ett enskilt jaktlag inom reservatet.

- Jakt på mink och mård med av Naturvårdsverket godkänd slagfälla med ytterhölje av naturmaterial är undantagen fälljaksförbudet (A8).
- Ett förbud har införts mot att utfodra djur, lägga ut åtel eller vidta andra åtgärder för att locka/samla djur till vissa platser, med undantag för att saltsten får sättas upp, den urtagna räntan från älg, rådjur och andra jaktbara arter får lämnas samt småfåglar får utfodras (A9).
- Förbud införs mot att upplåta korttidsjakt inom naturreservatet (A10). Skälet är att god kännedom om reservatet förutsätts vid jakt.
- Förbud mot användande av båt med förbränningsmotor med vissa undantag (A13 och C8). Skälet är både störning av andra besökare och viss föroreningsrisk. Undantaget för frakt av vilt motiveras av säkerhetsskäl.
- Möjlighet till preparering med snöskoter av vinterleder efter samråd med samebyn införs (B3). Detta har varit ett starkt önskemål från närboende och turistanläggningarna eftersom dagens skidåkare har svårt att färdas i djup, lös snö. Den ökade tillgängligheten får dock bara ske om den inte inverkar menligt på renskötseln.
- Möjlighet att utföra åtgärder för att bekämpa invasiva arter införs (B4). Problemen med främmande växter som sprider sig i den naturliga vegetationen och påverkar denna har uppmärksamrats allt mer på senare tid. Även främmande djurarter kan åstadkomma stor skada bland naturligt förekommande populationer.
- Förbud att framföra drönare, skärmflyg och modellflyg (C3). Denna allt vanligare aktivitet riskerar att störa renar, känslig fauna och besökare.
- Förbud att cykla annat än på väg eller markerad led (C7). Denna ökande aktivitet riskerar att medföra slitage på de känsliga fjällhedarna och störning av betande ren. Renen har enligt erfarenhet visat sig mer flyktbenägen för cyklister än av vandrare eftersom cyklister vanligen färdas snabbare och därmed kan överraska renarna. Endast kortare cykelleder planeras och då i det område vid Brunnavallen som berörs av fjällanläggningarnas cykelleder (se bilaga 10).
- Förbud att genomföra eller bedriva större – fler än 100 deltagare – eller återkommande tävlingar, lägerverksamhet eller andra organiserade arrangemang (C10)
- Den tidigare föreskriften ”förbud att parkera fordon eller ställa upp husvagn annat än på för ändamålet anvisad plats” har utgått. Föreskriften medförde orimliga konsekvenser och har givetvis inte heller följts. Vid behov kommer regleringar införas för specifika områden. I detta beslut gäller endast att det område som tidigare varit skyltat med förbud, området längs Nipfjällsvägen, har detta förbud.
- Tillståndskravet för att rida i reservatet har införts för att kunna reglera ridningen med tanke på markskador och störning på renskötseln.

- Förbudet i de tidigare föreskrifterna mot användande av bensinmotor-driven isborr har tagits bort. Idag används huvudsakligen eldrivna borrar varför förbudet är överspelat.

Andra frågor som har diskuterats:

Spridning av begravningsaska i reservatet. I och med att området är renbetesland har samebyn haft synpunkter på lämpligheten att sprida begravningsaska i området.

Spridning av begravningsaska prövas enligt begravningslagen och kan inte regleras i naturreservatets föreskrifter. Prövning av vilka områden som är mer eller mindre lämpliga för spridning av begravningsaska sker av Länsstyrelsen inom ramen för 5 kap. 5§ begravningslagen (1990:1144). Ett tillstånd "får ges endast om den plats där askan ska strös ut är lämplig för ändamålet och om det är uppenbart att man kommer att hantera askan på ett pietetsfullt sätt". Samebyn kommer ges möjlighet att yttra sig i ärenden angående spridning av begravningsaska.

Förbud mot björnjakt har diskuterats i och med att den jakten sammanfaller tidsmässigt med ännu pågående turistsäsong. Björnjakten är en relativt ny företeelse i reservatet eftersom den tidigare inte har varit upplåten av markägaren staten. På försök infördes björnjakt under en provotid 2013–2015 med en zonindelning där de mer frekvent besökta områdena inom reservatet avlystes från björnjakt. Den utvärdering som följde visade dock inga positiva effekter av zonindelningen, och berörda turistföretag framförde inget behov av denna reglering. Försöket med zonindelning följdes sedan av ytterligare tre år 2016–2018 med jakt utan zonindelning. Den modellen bedömdes inte innebära några olägenheter. Något förslag till zonindelning framförs därför inte i föreliggande föreskrifter. Björnjakten bedöms utifrån utvärderingen kunna utföras med sådan hänsyn att olägenheter för besökare inte uppkommer.

Lokal delaktighet i områdets förvaltning

Älvdalens kommun och Länsstyrelsen Dalarna har inrättat en delegation för samverkan kring förvaltningen av skyddad natur i Älvdalens kommun. I delegationen ingår, förutom företrädare för Älvdalens kommun och Länsstyrelsen, ledamöter som företräder olika lokala intressen i Älvdalen. Kommunen utser dessa ledamöter samt deltagare till samråds- eller arbetsgrupper som kan behöva knytas till delegationen i särskilda frågor.

Beskrivning av området

Natur- och friluftsvärden

Städjan-Nipfjällets naturreservat gränsar i norr till Långfjällets naturreservat som i sin tur gränsar till Rogens naturreservat i Jämtlands län. På norska sidan om gränsen ligger Femundsmarka nationalpark och söder därom Guttulia nationalpark. Tillsammans bildar dessa reservat och nationalparker ett stort skyddat område om drygt 2000 km².

Städjan-Nipfjällets naturreservat omfattar ett fjällmassiv med bland annat topparna Molnet 1119 möh, Städjan 1131 möh och Fjätervålen 1002 möh. Norr om detta massiv ingår lägre liggande marker med enstaka lågfjäll. Lägre liggande delar upptas av fjällnära barrnaturskog som merendels utgörs av mager, lågvuxen och starkt brandpåverkad

tallskog. I branter, myrkanter och längs vattendrag uppträder mer eller mindre grov granskog eller fjällbjörkskog.

Våtmarker upptar betydande areal, särskilt inom de flackare, norra delarna. Merparten av våtmarkerna utgörs av magra, artfattiga kärr eller mossar, men inslag finns även av artrika så kallade rikkärr.

Två större sjöar finns i området: Burusjön och Stora Harundsjön (eller Stenåssjön som den också kallas). Vackra och i stort sett opåverkade vattendrag som har sin upprinnelse i området är Lillfjätan, Grundöjan och Foskan.

Ett intensivt friluftsliv bedrivs i områdets södra delar med koncentration till topparna Städjan och Lillnipen vid Nipfjället. Bilväg leder nära inpå dessa besöksmål som därefter nås via väl upptrampade, delvis med trappor utrustade, leder. Mer vildmarksbetonade leder tar besökaren runt i resten av reservatet.

Fisket är av stort intresse, särskilt i de större sjöarna, där ett stort antal båtar finns upplagda och fina rastplatser finns anlagda. Jakt bedrivs inom hela reservatet.

Flera fäbodrar som även periodvis har haft fast boende finns i reservatet. Den välbevarade Nipvallen är riksintresse ur kulturmiljösynpunkt. Andra fina fäbodmiljöer inom reservatet är Stenåsen, Svensfoskdalen och Ulandshögen.

Planeringsbakgrund

Natura 2000

Långfjället-Städjan-Nipfjället (SE0620001) är utpekad som särskilt bevarandeområde i det internationella Natura 2000-nätverket enligt 7 kap. 27 § miljöbalken. Regeringen föreslog området för EU-kommissionen 1995 enligt Art- och habitatdirektivet respektive 1996 enligt Fågeldirektivet. Syftet med Natura 2000-området är att upprätthålla en gynnsam bevarandestatus för följande naturtyper och arter (* = prioriterad naturtyp):

➤ Alpina rishedar (4060)	➤ Kungsörn (A091)
➤ Alpina silikatgräsmarker	➤ Fiskgjuse (A094)
➤ Öppna mossar och kärr (7140)	➤ Stenfalk (A098)
➤ Källor och källkärr (7160)	➤ Tjäder (A108)
➤ Rikkärr (7230)	➤ Trana (A127)
➤ Aapamyr (7310)*	➤ Fjällpipare (A139)
➤ Silikat-rasbranter (8110)	➤ Ljungpipare A140
➤ Västlig taiga (9010)*	➤ Brushane (A151)
➤ Fjällbjörkskog (9040)	➤ Smalnäbbad simsnäppa (A170)
➤ Näringsrik granskog (9050)	➤ Silvertärna (A194)
➤ Skogbevuxen myr (91D0)*	➤ Berguv (A215)
➤ Lo (1361)	➤ Spillkråka (A236)
➤ Järv (1912)	➤ Tretåig hackspett (A241)
➤ Smålom (A001)	➤ Hökuggla (A456)

Anm: Uppenbarligen bör listan kompletteras vid kommande revisioner av Natura 2000-beskrivningarna. Exempelvis saknas vatten- och gräsmarkshabitat, grönbena och pärluggla som uppenbart förekommer.

Riksintressen

Städjan-Nipfjällets naturreservat är utpekad som riksintresse för naturvård och för friluftsliv enligt 3 kap. 6 § miljöbalken.

Burusjön och dess stränder är av riksintresse för kulturmiljövården enligt 3 kap. 6 § miljöbalken.

Stora delar av naturreservatet är utpekad som riksintresse för rennäringen, främst för Idre sameby men i östra delen även för Ruvhten Sijte. Riksintresset ska enligt miljöbalken 3 kap 5§ miljöbalken så långt möjligt skyddas från åtgärder som kan påtagligt försvåra näringens bedrivande.

Området omfattas också av 4 kap 2§ miljöbalken som anger att turismens och det rörliga friluftslivets intressen ska särskilt beaktas vid bedömning av exploateringsintressen.

Vattendragen i området är även riksintresse som skyddade vattendrag enligt 4 kap. 6§ miljöbalken.

Kommunal översiktsplan

I den nya översiktsplanen för Älvdalens kommun (lagakraftvunnen 30 oktober 2019) redovisas Städjan-Nipfjället bland skyddade naturområden som "natur" i mark- och vattenanvändningskartan. Inom redovisade områden föreslås ingen förändring i markanvändning. Bedömningen är att inriktningen möjliggör för dessa områdens värden att kvarstå.

Vidare uttrycks att "en eventuell utveckling av besöksnäringen ska ske med hänsyn till områdets natur- och kulturvärden och åtgärder som påverkar dessa negativt får inte vidtas."

Två verksamhetsområden för besöksnäringen pekas ut, dels vid Idres fjällanläggningar dels vid Fjätersvålen.

Mindre intrång i den skyddade naturen, som redovisas som natur i mark- och vattenanvändningskartan, ska vara möjliga i anslutning till områden som redan i dag tagits i anspråk för besöksnäringen, förutsatt att åtgärderna inte går att lösa på något annat sätt samt att intrånget inte medför påtaglig skada på naturvärdena, säger planen.

Miljömål

Ett permanent skydd av Städjan-Nipfjället medför ett bidrag till uppfyllande av miljömålen Storslagen fjällmiljö, Levande skogar, Myllrande våtmarker, Levande sjöar och vattendrag samt Ett rikt växt- och djurliv.

Kulturlämningar

Kulturlämningar med särskilt skydd enligt kulturmiljölagen finns i form av lämningar efter stenåldersboplatser, fångstgropar mm. Fornlämningar eller övriga kulturhistoriska lämningar finns framför allt vid stränderna av Burusjön och Stora Harundsjön.

Ärendets handläggning

Städjan är känt sedan Linnés tid som ett av landets mest självklara turistobjekt. I den så kallade Ebelingska utredningen som presenterades 1964 föreslogs skydd för Städjan-Nipfjällsområdet genom avsättande som naturpark.

Städjan-Nipfjället skyddades formellt för första gången 1966 genom ett förordnande om landskapsbildsskydd. För att även kunna reglera allmänhetens nyttjande av området beslutades om ett naturreservat 1973, med bestämmelser som endast gällde allmänheten. 1992 beslutade Länsstyrelsen att inrätta det nuvarande Städjan-Nipfjällets naturreservat. Reservatsbeslutet överklagades dock. För att finna en för merparten av de klagande acceptabel lösning initierades förhandlingar som fördes mellan Älvdalens kommun, Idre sameby, Naturvårdsverket, Domän AB och länsstyrelserna i Kopparbergs och Jämtlands län som utmynnade i "Gemensam deklaration om Älvdalens kommuns fjällvärld". I och med detta återtog kommunen och samebyn sina överklaganden varvid regeringen fastställde reservatsföreskrifterna med vissa smärre justeringar i oktober 1993. Städjan-Nipfjällets naturreservat utökades 1994 med två smärre områden i dess norra del samtidigt som reservatsförordnandet upphävdes vid Hemmeråsen.

De skyddade områdena i Dalafjällen förvaltades fram till 1 juli 1996 av dåvarande Domänverket. Förvaltningen bedrivs sedan dess i Länsstyrelsens regi.

Två områden har efter beslutet 1994 inköpts från Sveaskog. Det gäller dels Bärbacken öster om Lillfjätan, dels mindre delar av Foskdalsvallen där bland annat en raststuga är belägen (nyligen renoverad).

Behovet av ett reviderat beslut med uppdaterad skötselplan och inarbetad bevarandeplan för Natura 2000 har länge varit stort. Föreskrifterna var i behov av en översyn och de angränsande, sedan länge inköpta, oskyddade markområdena behövde införlivas i reservatet.

Arbetet med att revidera beslutsunderlagen för Städjan-Nipfjällets naturreservat påbörjades i mars 2018 med ett möte för allmänheten i Idre. Därefter bildades lokala arbetsgrupper inom ämnesområdena jakt, fiske samt leder och anläggningar. Dessa grupper har redovisat sina synpunkter vid möten under sensommaren 2018 samt inom Älvdalsdelegationen. Ett möte i november har hållits med företrädare för de tre stora turistanläggningarna IdreFjäll, Himmelfjäll och Fjätersvålen. I november skickades ett informationsbrev ut till samtliga berörda privata fastighetsägare med uppmaning om att komma in med synpunkter på det påbörjade arbetet.

Förslaget till nytt beslut, skötselplan och bevarandeplan för Natura 2000 remitterades under tiden 4 juni – 31 augusti 2020 till berörda sakägare, organisationer, myndigheter och intresserad allmänhet. I praktiken fick en stor del av hösten också ingå i remisstiden för att ge alla berörda tid att yttra sig. Utöver direktadresserade utskick annonserades det om remissen i det lokala annonsbladet Fjällposten. Den fanns även att ta del av på Länsstyrelsens hemsida. Vid remissen har ett flertal synpunkter inkommit. Dessa sammanfattas och kommenteras i bilaga 12. Här framgår även om, och på vilket sätt, inkomna synpunkter har föranlett förändringar i beslutet.

Motivering

Ett mark- eller vattenområde får av Länsstyrelsen eller kommunen förklaras som naturreservat i syfte att bevara biologisk mångfald, vårda och bevara värdefulla naturmiljöer eller tillgodose behov av områden för friluftslivet. Ett område som behövs för att skydda,

återställa, eller nyskapa värdefulla naturmiljöer eller livsmiljöer för skyddsvärda arter får också förklaras som naturreservat, se 7 kap. 4 § miljöbalken.

Länsstyrelsens bedömning

Det föreslagna området har mycket höga naturvärden. Det utgörs av ett fjällandskap med anslutande fjällnaturskog och vidsträckt myrmark med inslag av fäbodrar och andra kulturlämningar. Områdets naturvärden är sådana att de kräver ett omfattande och långsiktigt skydd för att bevaras och utvecklas. Detta skyddsbehov tillgodoses bäst genom bildande av naturreservat. Beslutet följer de riktlinjer som gäller för Länsstyrelsens prioritering av områdesskydd.

För att skydda och sköta områdets natur- och friluftsvärden fattar Länsstyrelsen beslut om föreskrifter och fastställer en skötsel- och bevarandeplan. Föreskrifterna behövs för att naturreservatet ska uppnå sitt syfte att bevara områdets naturvärden för framtiden. För de gällande föreskrifterna finns ett antal undantag som främst syftar till att tillgodose jaktintresset eller allmänna intressen som räddningsinsatser och friluftsliv. Länsstyrelsen bedömer att dessa undantag inte kommer påverka områdets naturvärden i en sådan omfattning att syftet med naturreservatet åsidosätts.

Det nya beslutet innebär förändringar av flera föreskrifter samt införandet av nya föreskrifter. Flertalet förändringar medför ett förstärkt skydd av reservatet. I de fall som lättnader införs gäller detta dels sådana föreskrifter som har medfört för naturvärdena och kulturmiljövården kontraproduktiva inskränkningar gällande skötsel av byggnader och växtlighet runt dessa samt skötsel av fäbodtakerna. Vidare införs möjligheter till bättre preparering av skidleder, något som har varit ett starkt önskemål från många som utövar skidåkning i reservatet och från turistnäringen. Även syftet med reservatet har ändrats genom att bete har införts som en viktig förutsättning för naturvärdena. Vidare har syftet modifierats så att områdets naturvärden inte påstås vara en följd av dess orördhet eftersom de kulturhistoriska spåren ännu är högst påtagliga. Länsstyrelsen anser att ovannämnda förändringar är sådana att kravet om synnerliga skäl enligt 7 kap. 7 § första stycket miljöbalken är uppfyllda.

Beträffande de avvägningar som har gjorts vid utformandet av föreskrifter och skötsel, se stycket ”Ställningstaganden i samband med revideringen” ovan.

Länsstyrelsen bedömer att inskränkningarna i enskilds rätt att använda mark eller vatten inte går längre än vad som krävs för att syftet med skyddet ska tillgodoses.

Beslutet är förenligt med hushållningsbestämmelserna för mark och vattenområden enligt 3 kap. miljöbalken samt den kommunala översiktsplanen.

Länsstyrelsen bedömer att de inskränkningar som sker i allmänhetens rätt att färdas och vistas i området är av sådan ringa omfattning att någon konsekvensutredning enligt förordningen (2007:1244) om konsekvensutredning vid regelgivning inte behövs.

Av ovan redovisade skäl anser Länsstyrelsen att ovan redovisad revidering av Städdjan-Nipfjällets naturreservat ska beslutas.

Upplysningar

Vissa verksamheter och åtgärder omfattas av dispens eller tillståndskrav med stöd av föreskrifter som fattas i detta beslut enligt 7 kap. 5, 6, och 30 §§ miljöbalken. Länsstyrelsen vill påminna om att vissa verksamheter och åtgärder m.m. utöver aktuella föreskrifter *även* kan omfattas av andra bestämmelser i miljöbalken eller i annan lagstiftning.

Bestämmelserna i skogsvårdslagen och Skogsstyrelsens föreskrifter om bekämpning av skadeinsekter och tillvaratagande av skadad skog gäller ej inom naturreservatet. Det innebär t.ex. att eventuella vindfällen och stormskadad skog ska lämnas orörda.

Uppkommer insektsskador på skog i anslutning till naturreservatet som en följd av att åtgärder för insektsbekämpning inte vidtagits inom naturreservatet ska frågan om ersättning bedömas enligt skadeståndsrättsliga regler.

Vid exempelvis spontant uppkommen skogsbrand har markägaren ansvar för bevakning i den utsträckning som har beslutats av räddningsledaren efter avslutad räddningsinsats. Se 3 kap. 9 § lagen om skydd mot olyckor (2003:778).

Fångst med fälla samt fällors utformning regleras i jaktförordningen (1987:905) samt i Naturvårdsverkets föreskrifter och allmänna råd om jakt och statens vilt (NFS 2002:18).

Sjöarna och vattendragen i naturreservatet omfattas av strandskyddet. Inom 100 meter från vattendragets kant är det förbjudet att uppföra nya byggnader eller ändra de som redan finns, gräva eller på annat sätt förbereda för sådana byggnationer, uppföra andra anläggningar eller anordningar som strider mot strandskyddets syfte samt utföra andra åtgärder som kan skada växt- och djurlivet. För att få tillåtelse att utföra en förbjuden åtgärd kan det förutom dispens från reservatsföreskrifterna även krävas dispens från strandskyddsbestämmelserna enligt 7 kap. 13–15 §§ miljöbalken.

Artskyddsförordningen gäller utöver reservatets föreskrifter. Den innebär bland annat att det är förbjudet att avsiktligt störa fåglar. Det gäller särskilt under deras parnings-, uppfödning-, övervintrings- och flyttningsperioder. Likaså är det förbjudet att skada eller förstöra fåglarnas häckningsområden eller deras viloplatser. Detta gäller för alla vilda fågelarter.

All verksamhet som kan komma att "väsentligt ändra naturmiljön", och inte är anmälnings- eller tillståndspliktig enligt andra bestämmelser i miljöbalken, är samrådspliktig enligt 12 kap. 6 § miljöbalken.

Städjan-Nipfjället är även ett Natura 2000-område. I Natura 2000-områden krävs det tillstånd enligt 7 kap. 28 a § miljöbalken för åtgärder som kan skada områdets naturvärden på ett betydande sätt. Det gäller även för åtgärder som utförs utanför Natura 2000-området om de kan skada naturvärden inom Natura 2000-området.

Kulturmiljölagen gäller för de fornlämningar som finns inom området, vilket även ska beaktas vid exempelvis eventuell naturvårdsbränning.

Kungörelse

Föreskrifterna enligt 7 kap. 30 § miljöbalken ska kungöras i länets författningssamling. Beslutet kungörs i ortstidning enligt 27 § förordningen om områdesskydd. Sakägare ska anses ha fått del av beslutet den dag kungörelse var införd i ortstidning.

Överklagan

Beslutet kan överklagas till Regeringen, Miljö- och energidepartementet, se bilaga 14.

Detta beslut har fattats av landshövding Ylva Thörn. I den slutliga handläggningen deltog även jurist Sarah Bauer, arkeolog Britt-Marie Hägerman, planhandläggare Lena Jernberg, miljöhandläggare Håkan Danielsson, enhetschef Jemt Anna Eriksson och naturvårdshandläggare Lennart Bratt, den sistnämnde föredragande.

Denna handling har godkänts digitalt och saknar därför namnunderskrifter.

För information om hur Länsstyrelsen i Dalarnas län hanterar personuppgifter, se www.lansstyrelsen.se/dataskydd

Bilagor

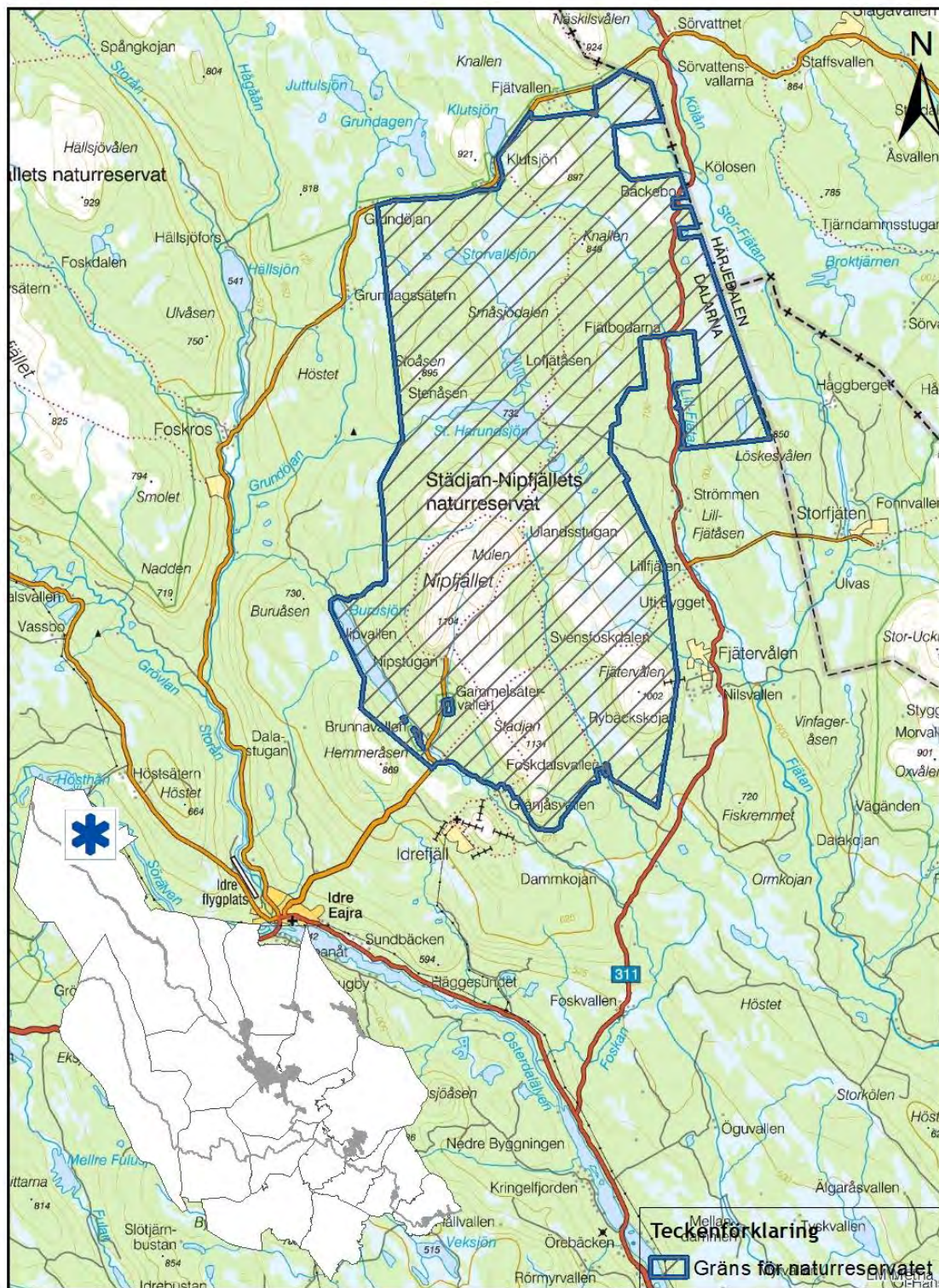
Bilaga 1	Översiktskarta
Bilaga 2	Beslutskarta
Bilaga 3	Detaljkartor reservatsgräns (inkl. kraftledning, vägar och skoterleder och undantag från föreskrift A2)
Bilaga 4	Undantag från föreskrift A2 (avlägsnande av träd och sly vid vissa fäbodan)
Bilaga 5	Område med tält- och eldningsförbud enligt föreskrift C6
Bilaga 6	Område med särskilda regler för camping och parkering enligt föreskrift C5
Bilaga 7	Område med undantag från föreskrift A4. Stentornsbyggande tillåts
Bilaga 8	Skötselkarta
Bilaga 9	Undantag för skötsel av vinterleder enligt föreskrift B4
Bilaga 10	Undantag från skoterförbud vid Brunnavallen samt detaljkarta över leder vid Brunnavallen
Bilaga 11	Nya ledförslag
Bilaga 12	Remissynpunkter med kommentarer
Bilaga 13	Skötsel- och bevarandeplan
Bilaga 14	Överklagningsinformation

LÄNSSTYRELSEN
DALARNAS LÄN

BILAGA 1: ÖVERSIKTSKARTA
511-10003-2018

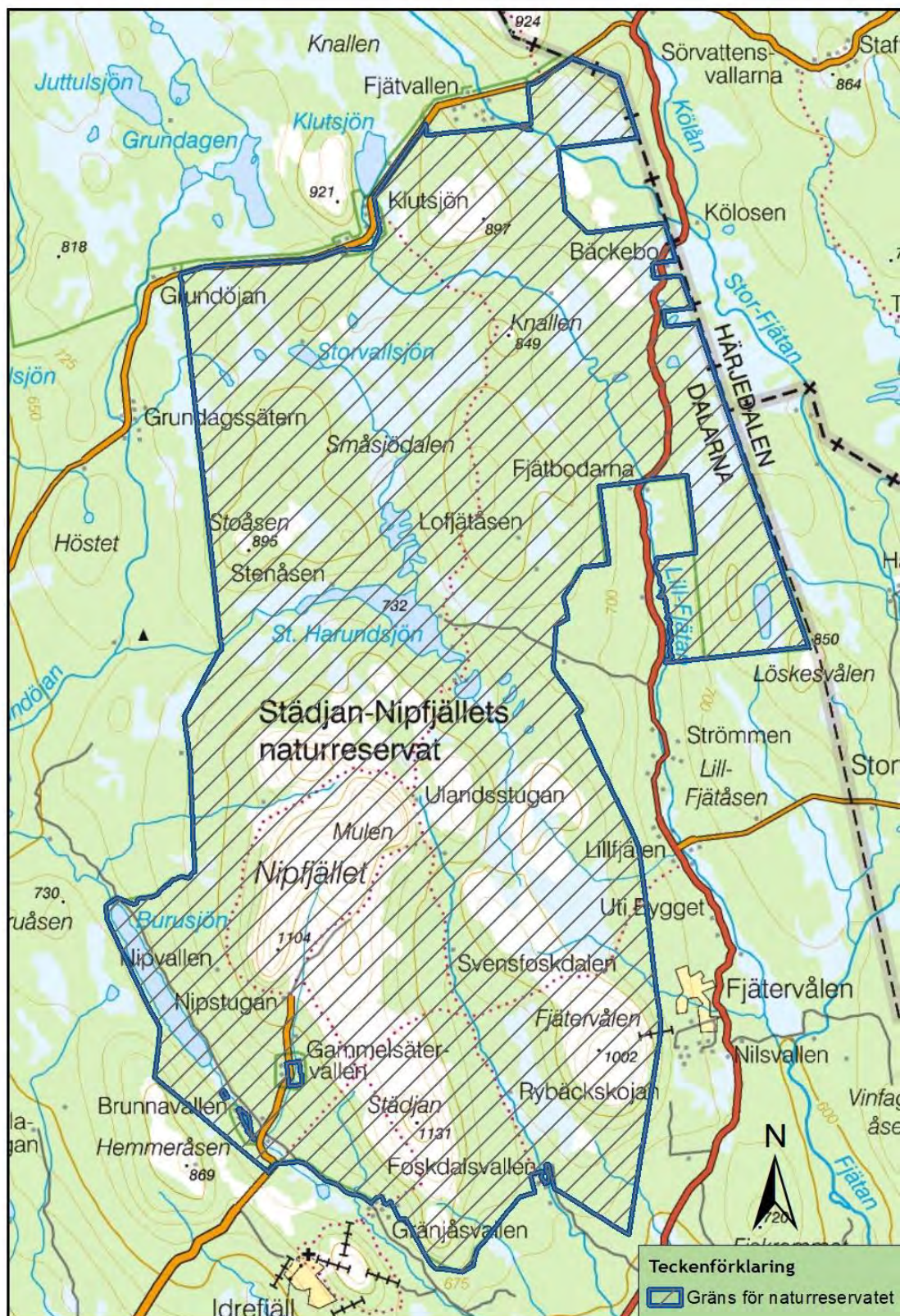
Översiktskarta Städjan-Nipfjällets naturreservat

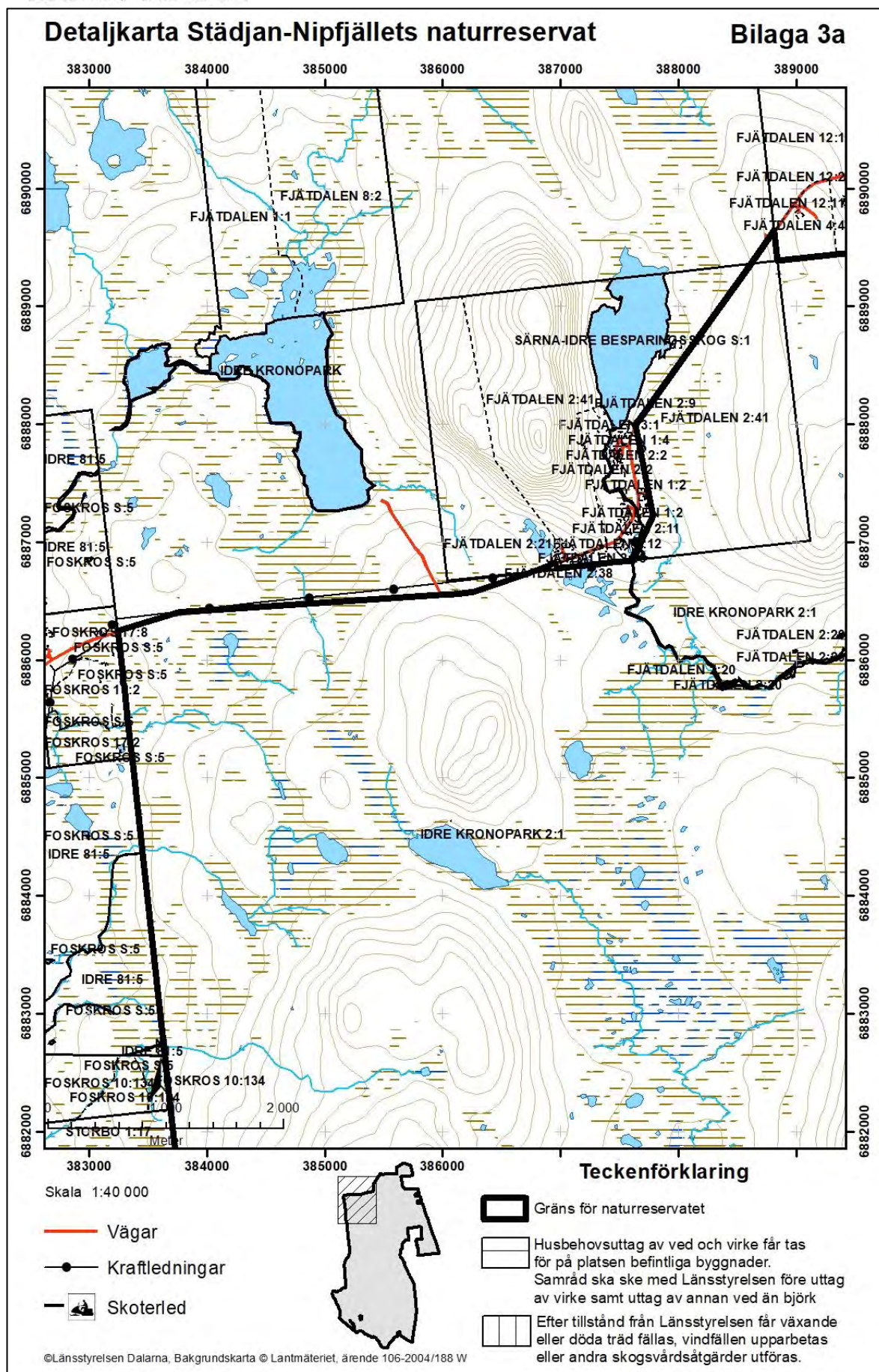
0 5 10 20
Kilometer

Beslutskarta Städjan-Nipfjällets naturreservat

BILAGA 2

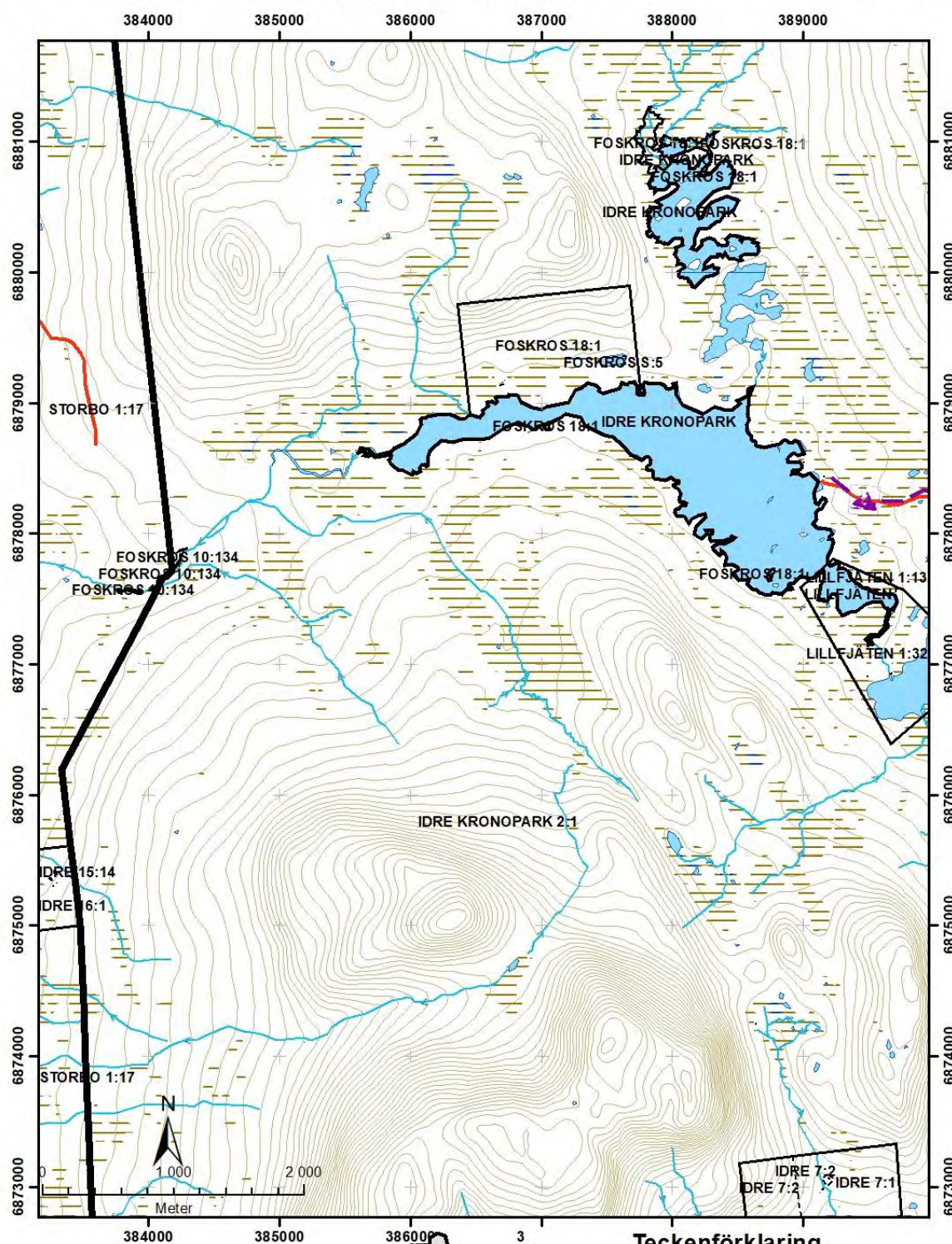

0 5 000 10 000
Meter

Detalj-karta Städjan-Nipfjällets naturreservat

Bilaga 3b

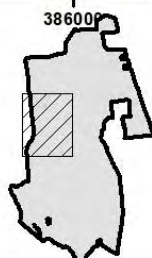
Skala 1:40 000

 Snöskoterled

Vägar

Kraftledning

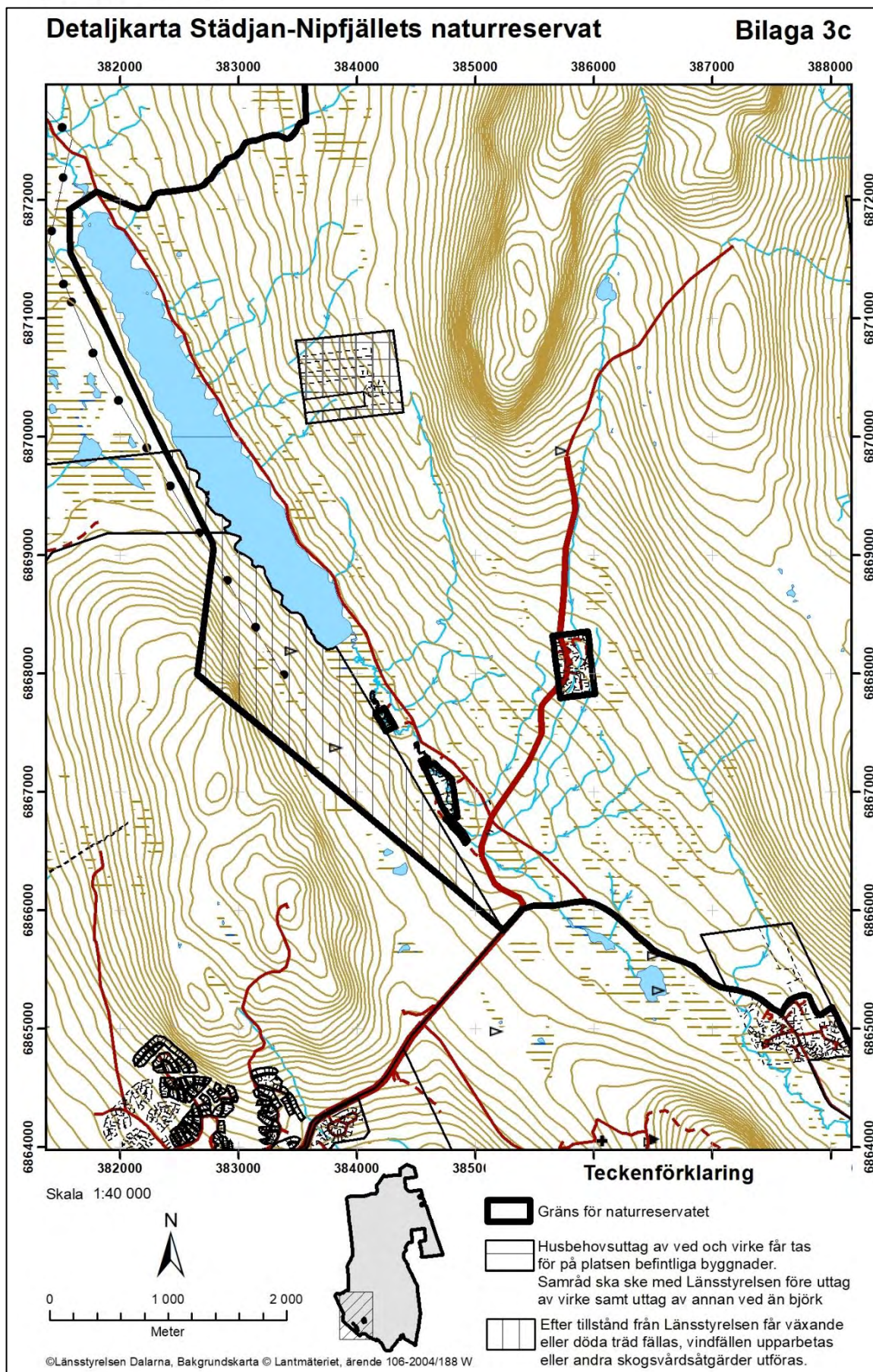
Gräns för naturreservatet

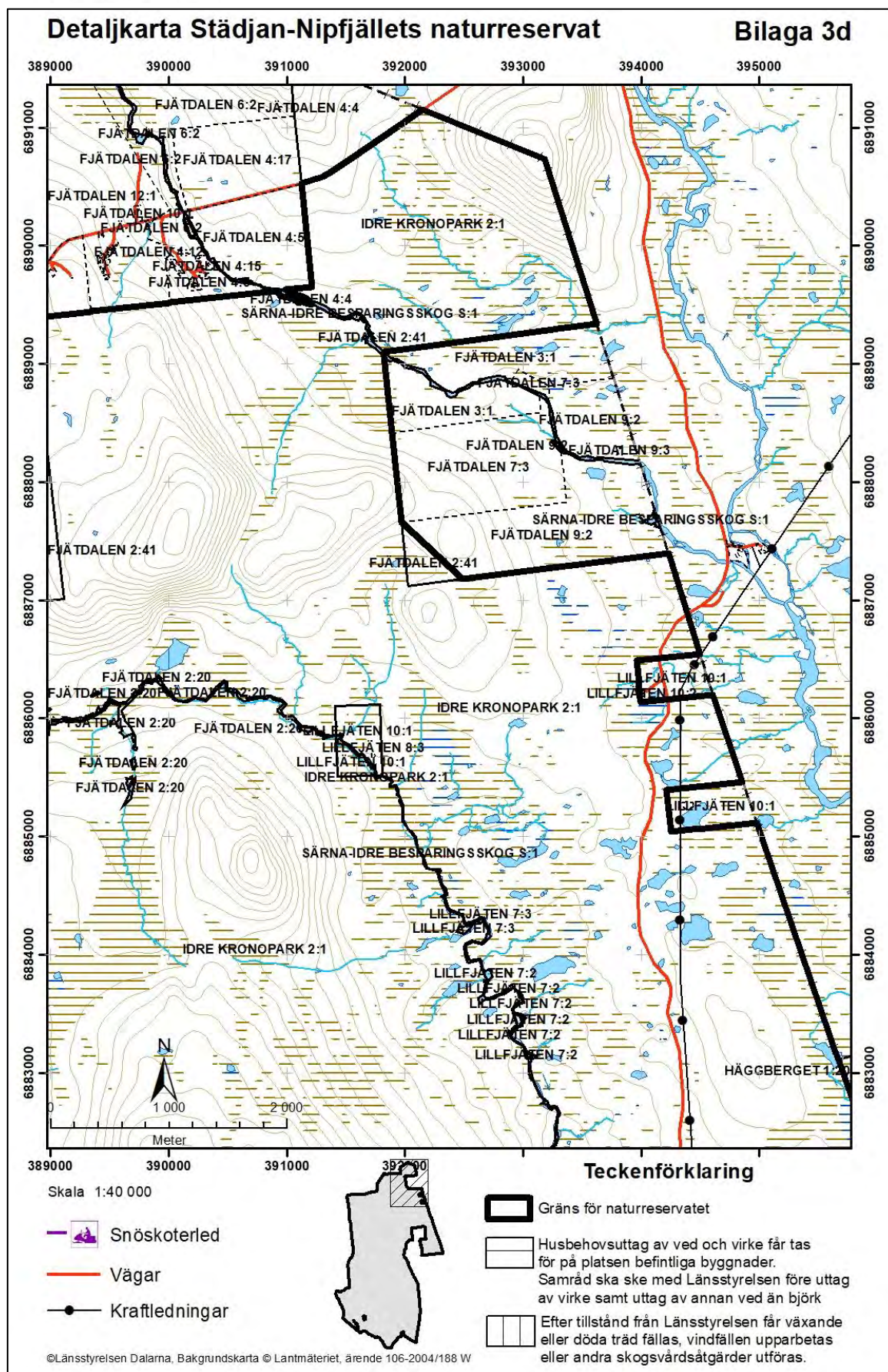

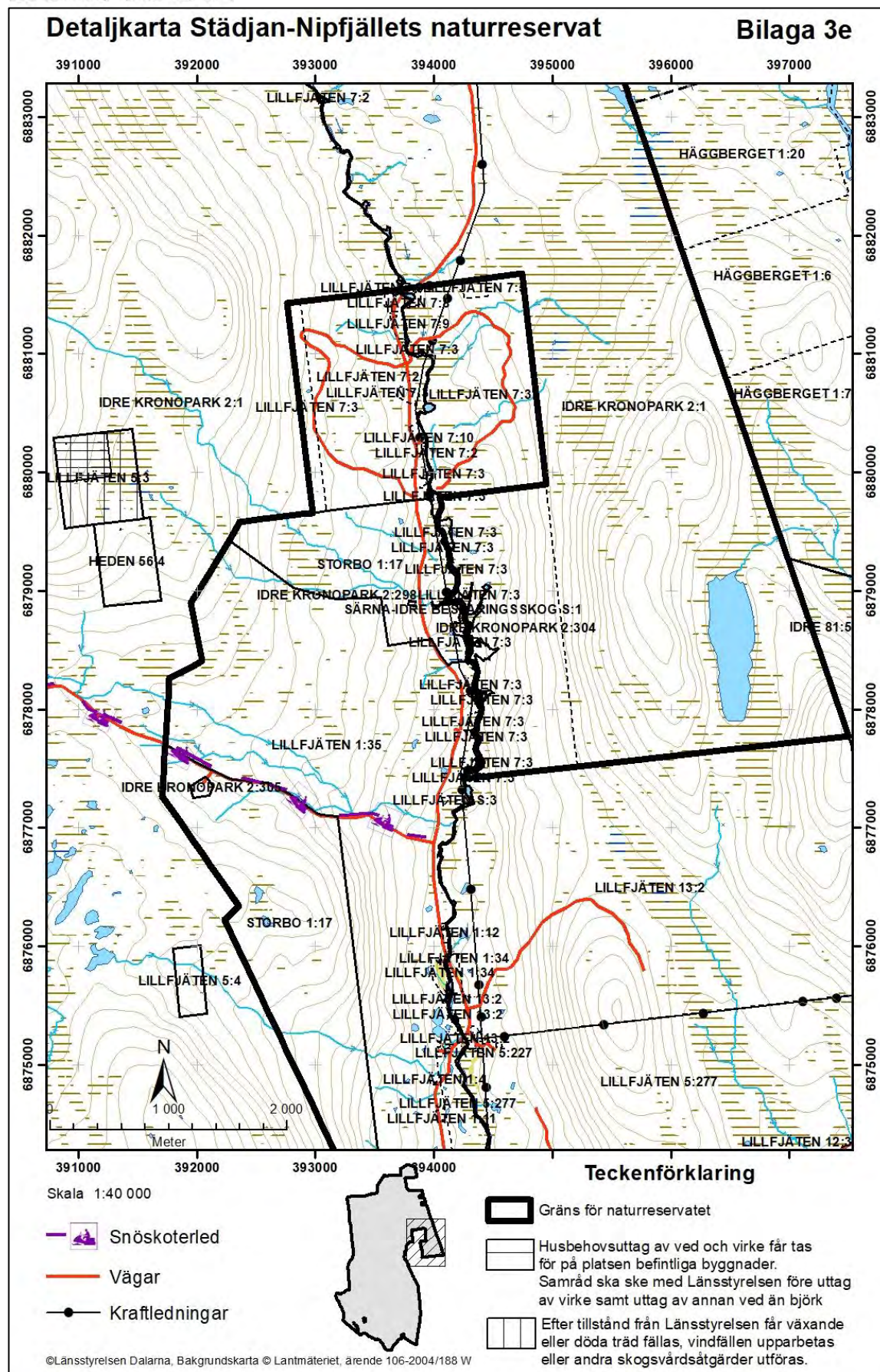
Husbehovsuttag av ved och virke får tas för på platsen befintliga byggnader. Samråd ska ske med Länsstyrelsen före uttag av virke samt uttag av annan ved än björk

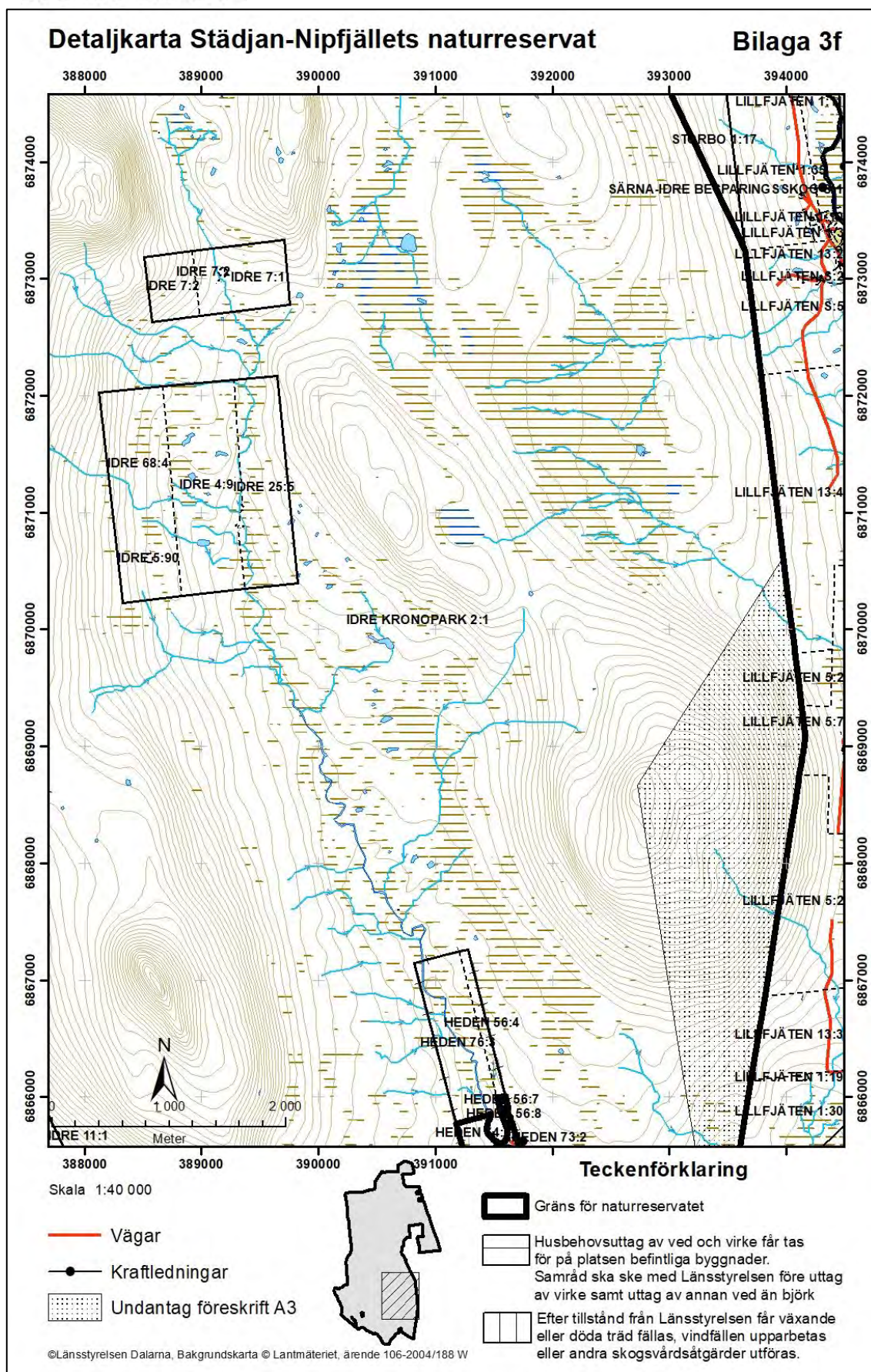

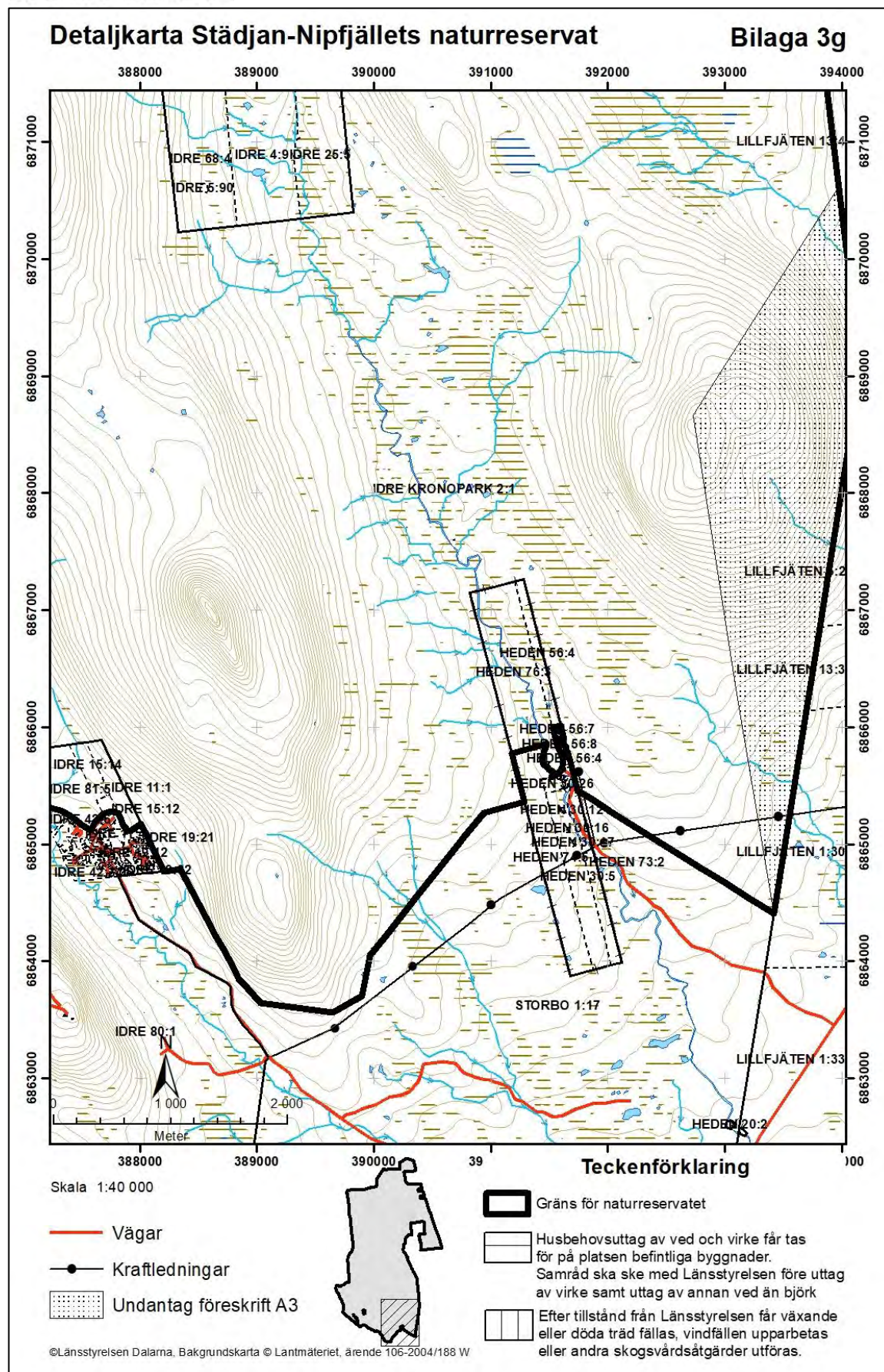
Efter tillstånd från Länsstyrelsen får växande eller döda träd fällas, vindfällan upparbetas eller andra skogsvårdsåtgärder utföras.

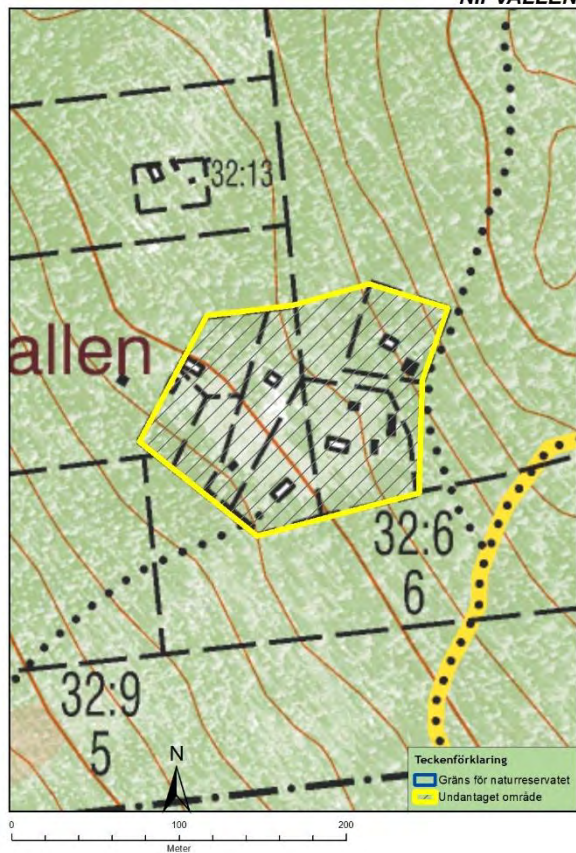

BILAGA 4

Undantag för avlägsnande av träd och sly
inom fåbodtäkter enligt föreskrift A2

BILAGA 4a

NIPVALLEN

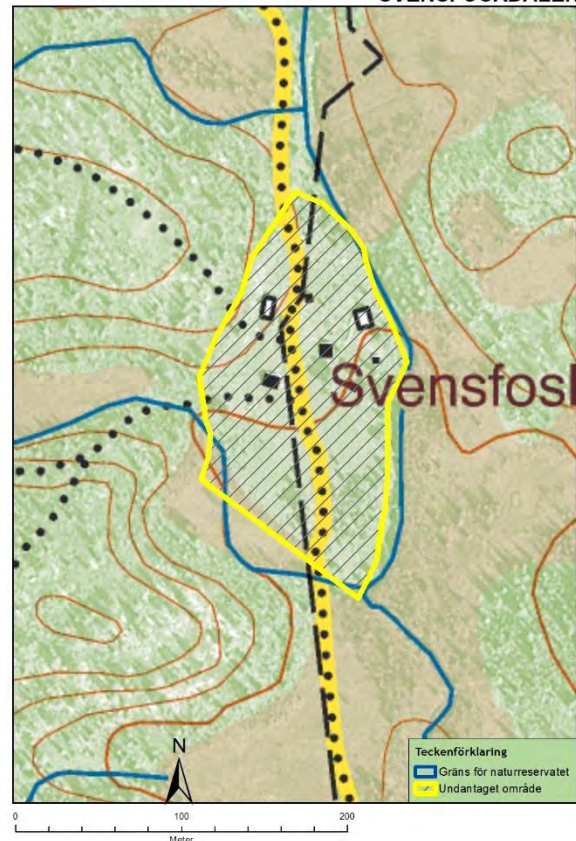

©Länsstyrelsen Dalarna, Bakgrundskarta © Lantmäteriet

Undantag för avlägsnande av träd och sly
inom fåbodtäkter enligt föreskrift B5

BILAGA 4b

SVENSFOSKDALEN

©Länsstyrelsen Dalarna, Bakgrundskarta © Lantmäteriet

Undantag för avlägsnande av träd och sly
inom fåbodtäkter enligt föreskrift B5

BILAGA 4b

FOSKDALSVALLEN

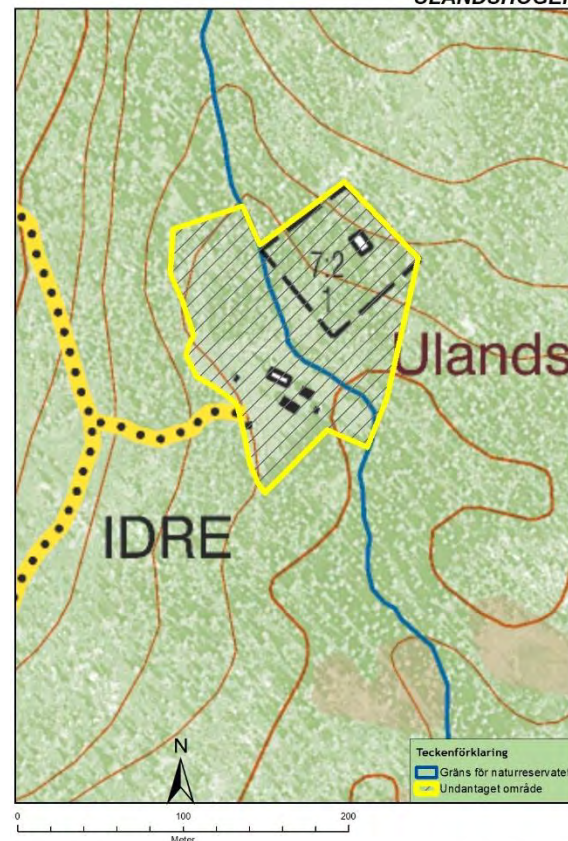

©Länsstyrelsen Dalarna, Bakgrundskarta © Lantmäteriet

Undantag för avlägsnande av träd och sly
inom fåbodtäkter enligt föreskrift A2.

BILAGA 4d

ULANDSHÖGEN

©Länsstyrelsen Dalarna, Bakgrundskarta © Lantmäteriet

Skala 1:2 000

BILAGA 4 (forts.)

Undantag för avlägsnande av träd och sly
inom fåboddäkt enligt föreskrift A2

BILAGA

STENÅSEN

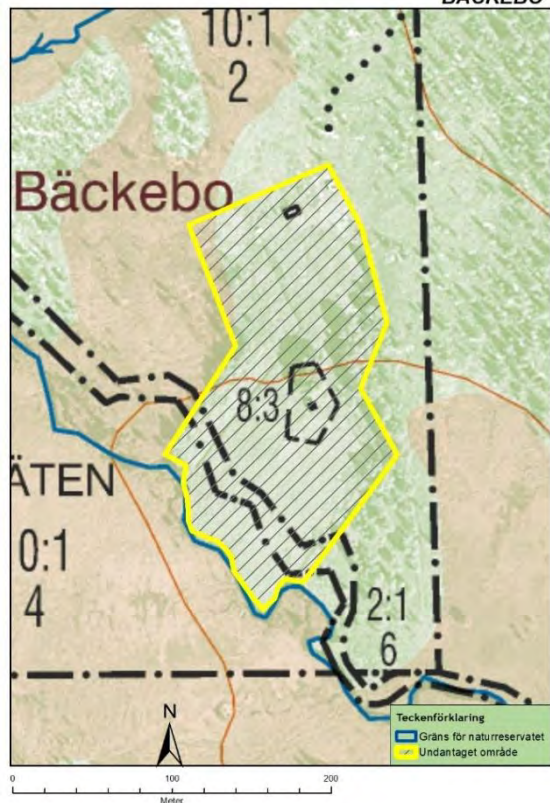

KLänstyrelsen Dalarna, Bakgrundskarta © Lantmäteriet

Undantag för avlägsnande av träd och sly
inom fåboddäkt enligt föreskrift A2

BILAGA 4g

BÄCKEBO

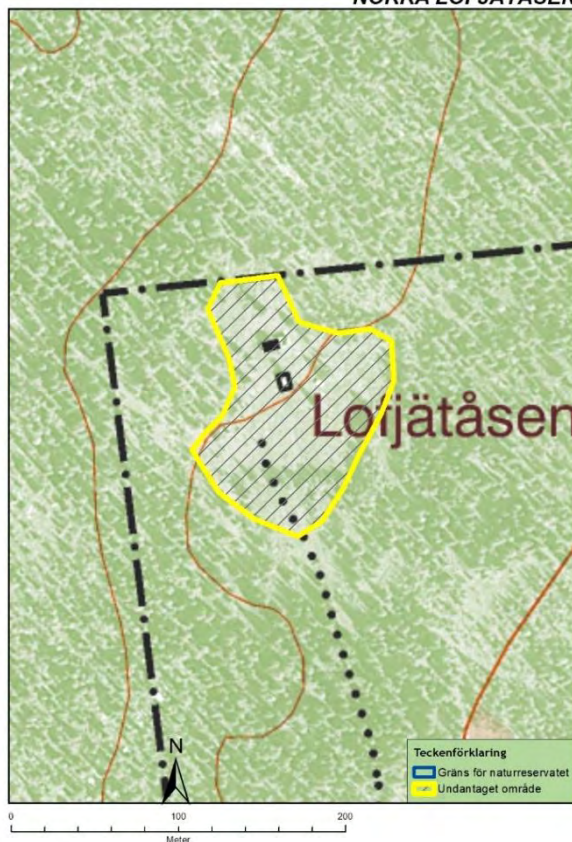

KLänstyrelsen Dalarna, Bakgrundskarta © Lantmäteriet

Undantag för avlägsnande av träd och sly
inom fåboddäkt enligt föreskrift B5

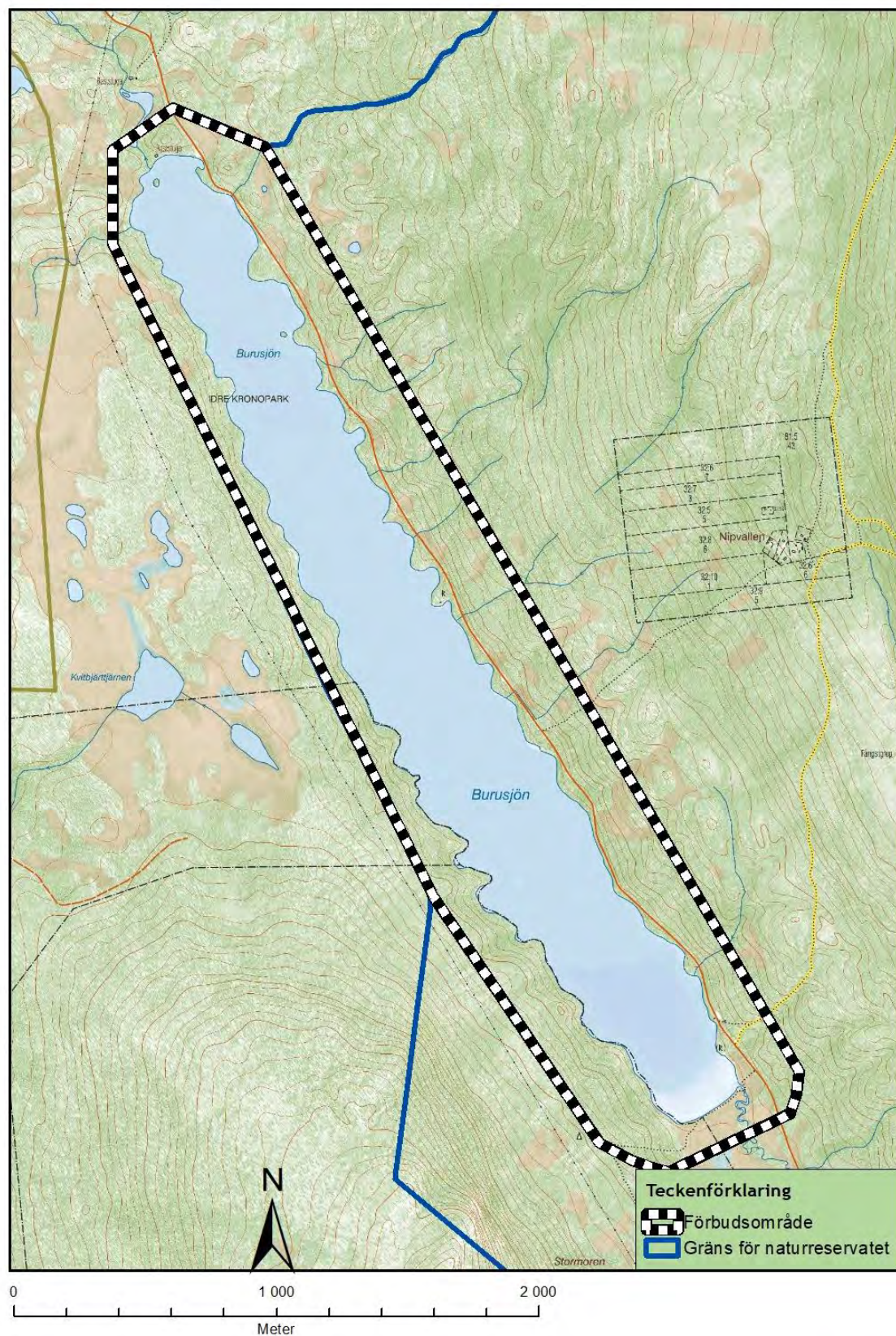
BILAGA

NORRA LOFJÄTÅSEN

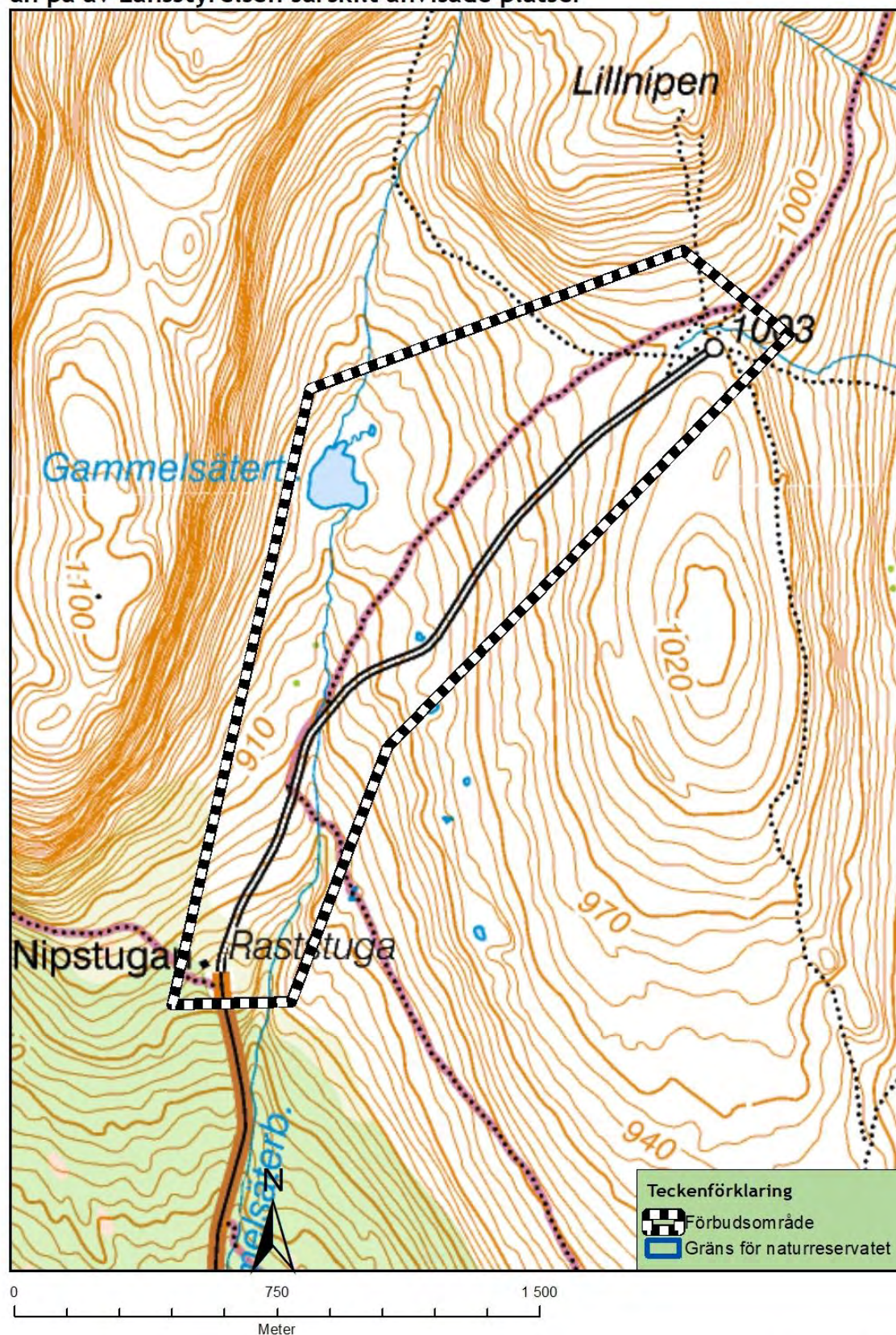
KLänstyrelsen Dalarna, Bakgrundskarta © Lantmäteriet

Område där förbud råder mot att tälta eller att göra upp eld **BILAGA 5**
annat än på av Länsstyrelsen anvisad plats

BILAGA 6

Område där förbud råder mot att campa, parkera längre än 24 timmar eller ställa upp husvagn eller husbil annat än på av Länsstyrelsen särskilt anvisade platser

Område med undantag från föreskrift C4.

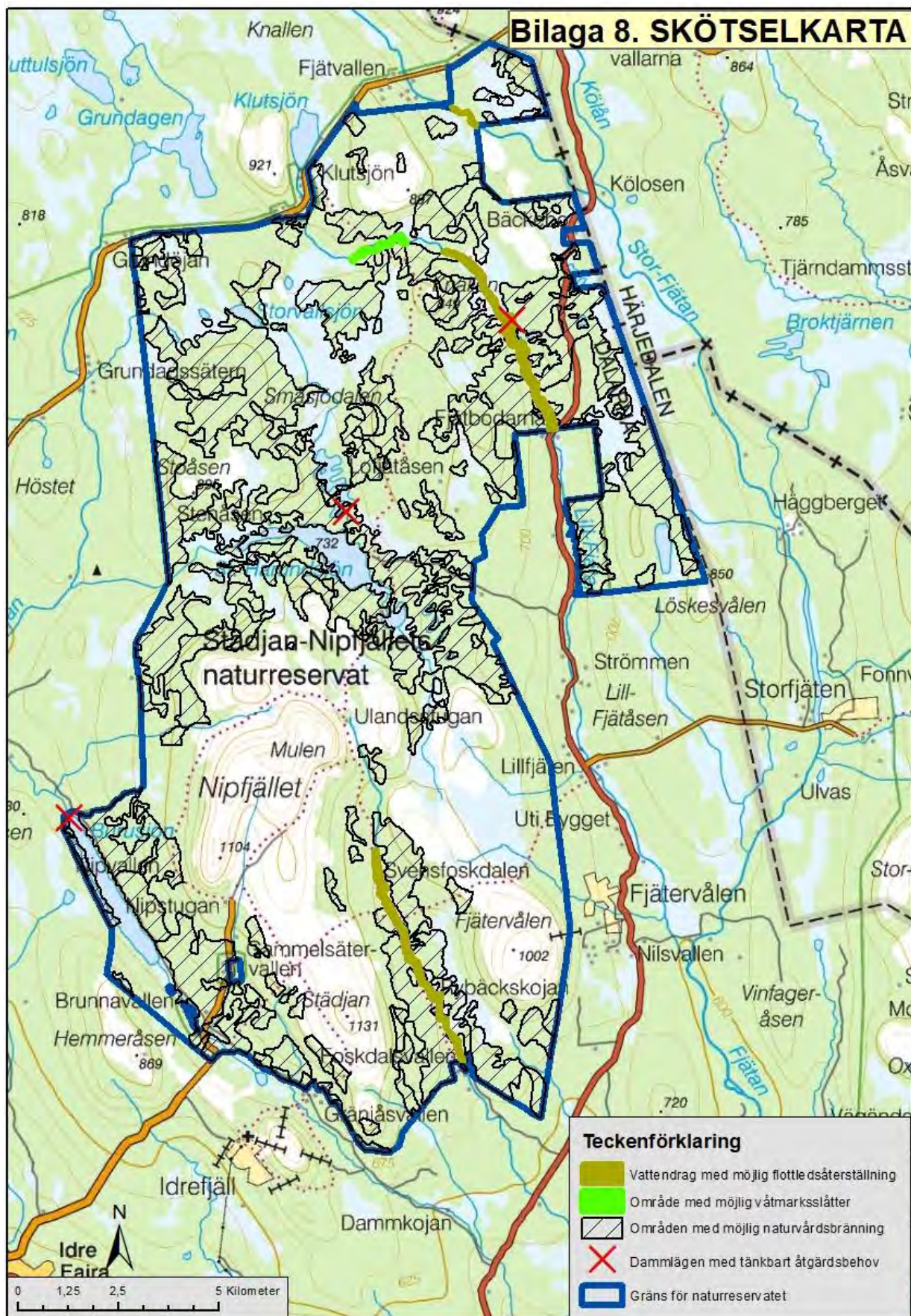
Stentornsbyggande är tillåtet

(Sommarparkeringen på Nipfjället i överkant)

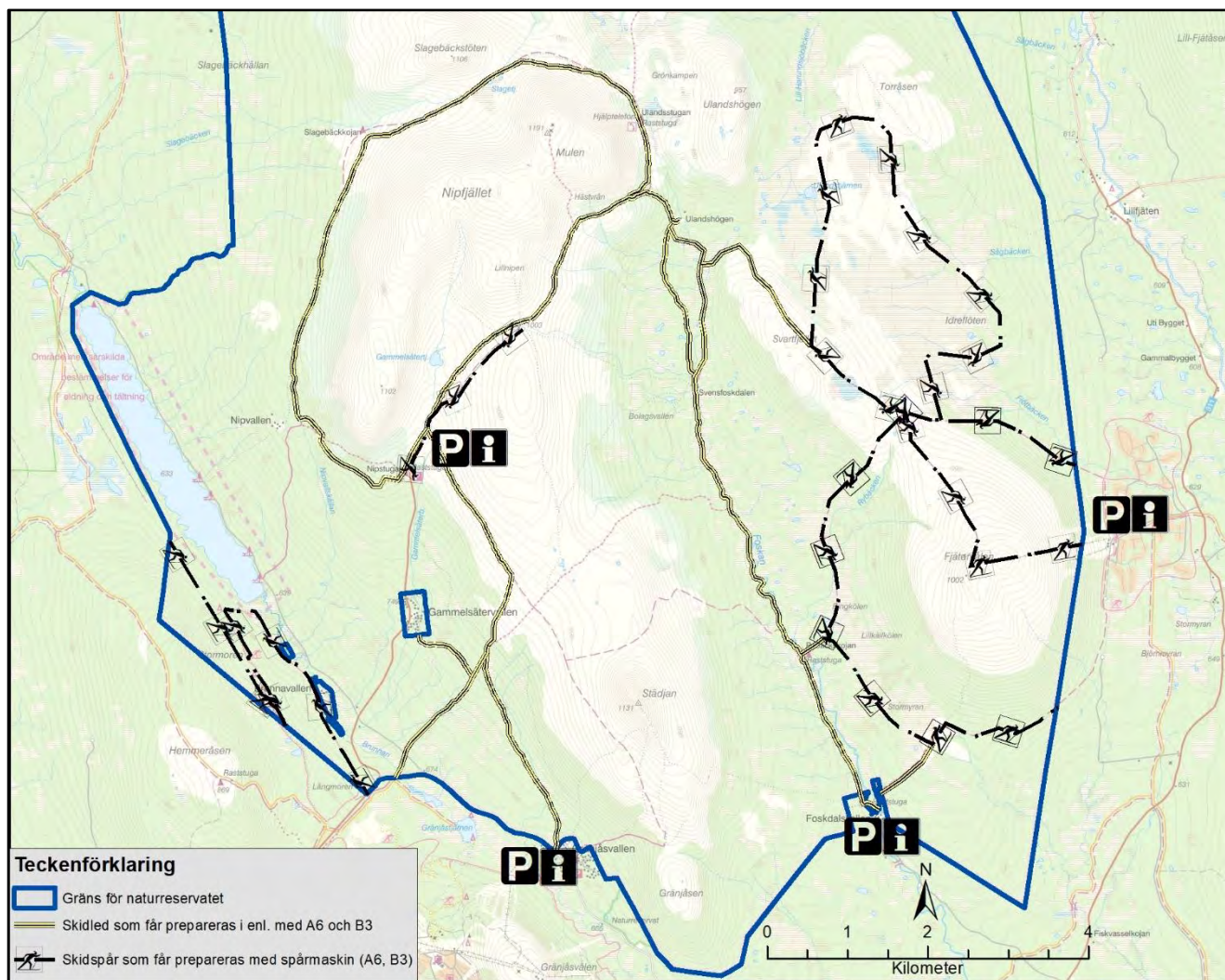
BILAGA 7

0 100 200
Meter

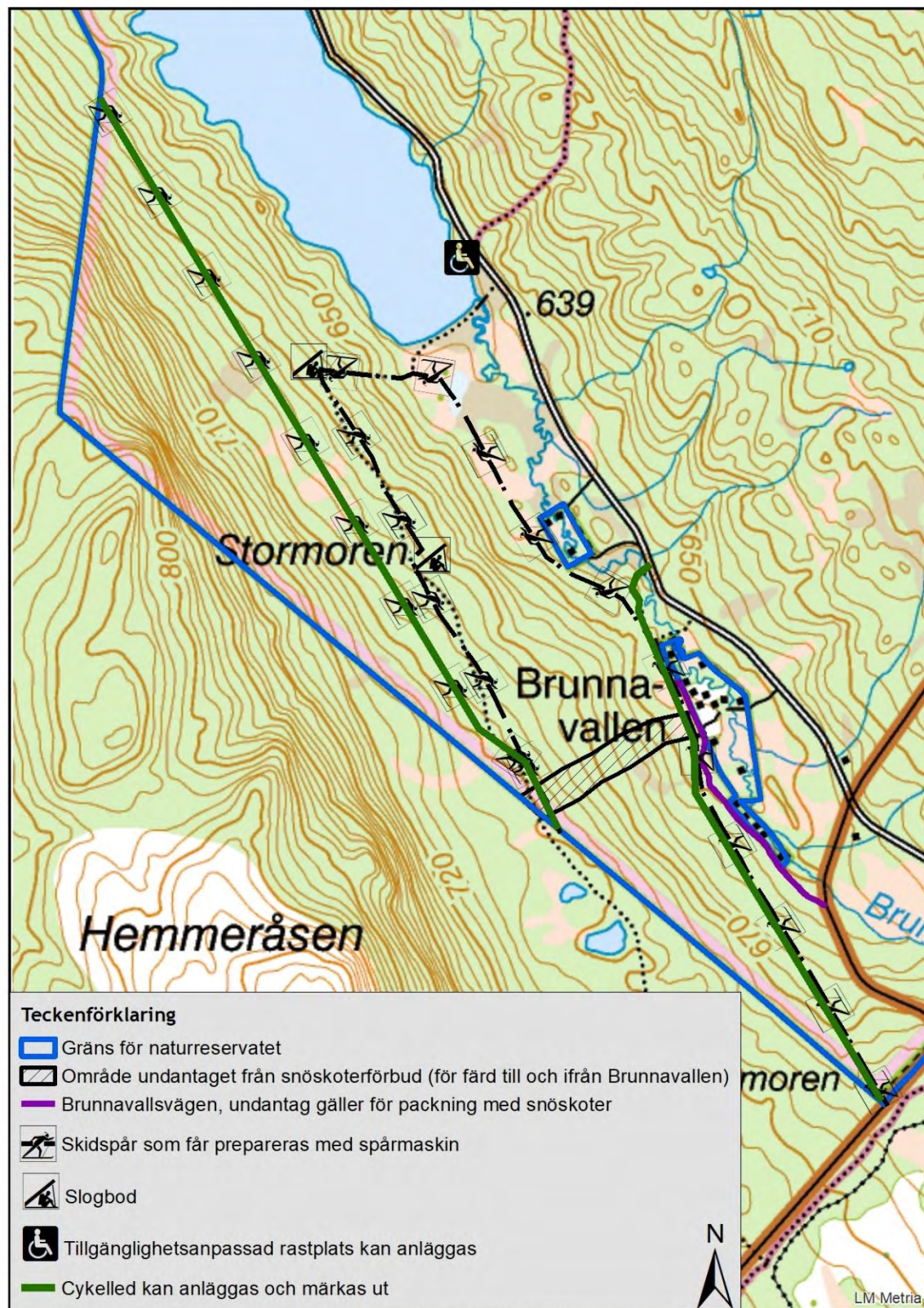
BILAGA 9. VINTERLEDER

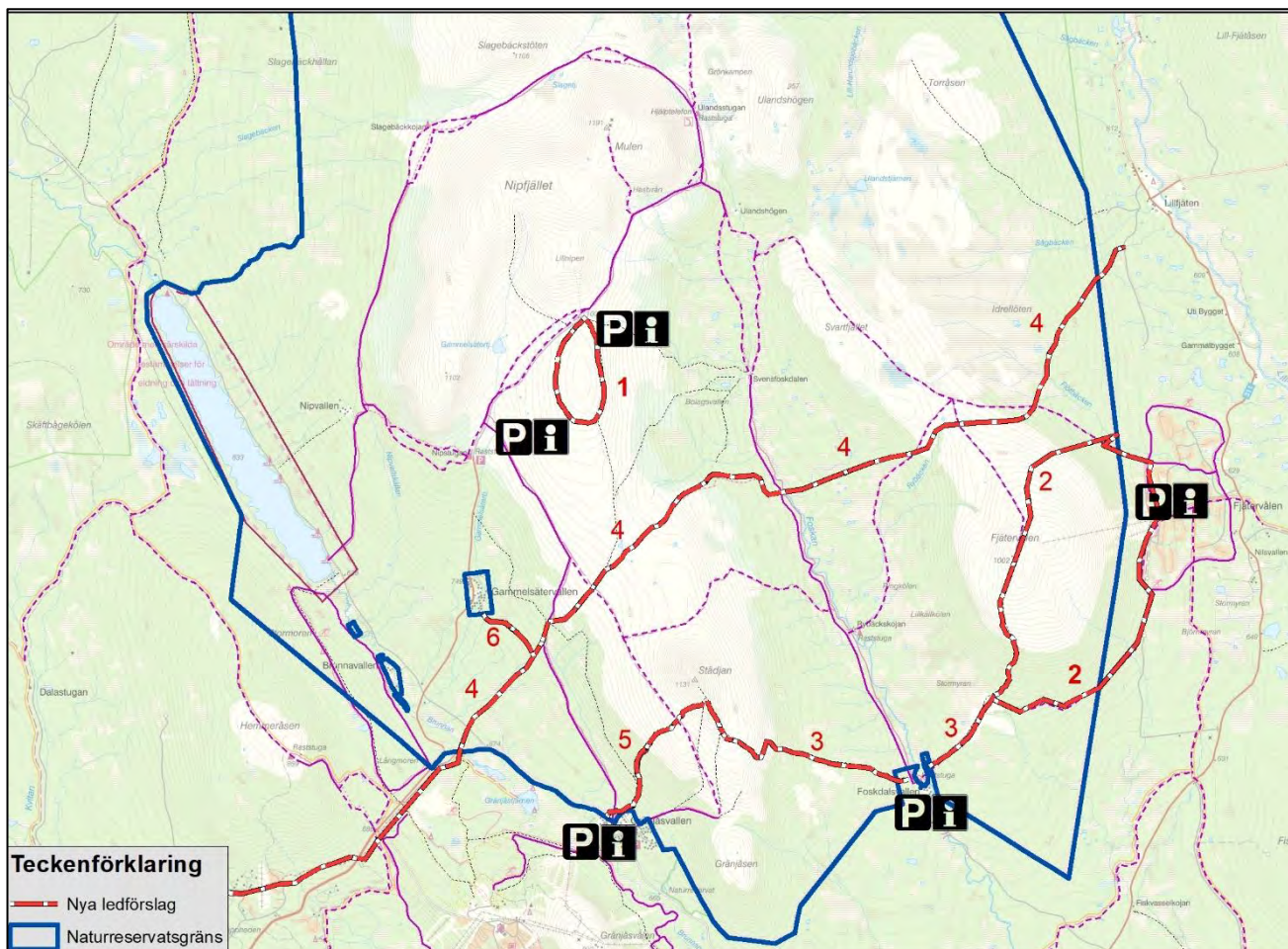
Karta över vinterleder som, i enlighet med föreskrift A6 och B3, får prepareras med snöskoter efter samråd med samebyn. I vissa fall får även spårmaskin användas.

Detalj-karta över Brunnavallens omgivning
Diverse undantag från föreskrifterna råder, se nedan

BILAGA 10

BILAGA 11

Karta över nya leder som föreslås:

1. Slinga vid Nipfjällsparkeringen för rörelsehindrade (ungefärlig sträckning),
2. Vandringsleder vid Fjätervålen,
3. Vandringsled Foskdalsvallen – Städjan,
4. Gamla Lillfjätvägen,
5. Ny led från parkeringen vid Grängåsvallen – Städjan,
6. Skidled Gammelsättervallen – Gamla Lillfjätvägen.

BILAGA 12

Remissynpunkter i kronologisk ordning	Länsstyrelsens förslag till åtgärd
Älvdalens kommun har inget att erinra eller synpunkter i övrigt	-
Idre Himmelfjäll önskar klargjort att anläggande av det skidspår "Fjället runt" som ansluter till Burusjöspåret ingår i beslutet. Man önskar även kunna sköta spåret i enlighet med dispensen (dnr 521-8810-2018) som löpte ut den 1 juli 2020. En stig för cykling/vandring skall också enligt dessa tidigare genomförda samtal/ växlade dokumentation kunna anläggas i aktuellt spår i den aktuella tidigare kraftledningsgatan.	Beslutet justeras så att det tydligt framgår att anläggande och skötsel medges i enlighet med dispensdokumentet. Även ett cykel/vandringsspår bör kunna anläggas – beslutet justeras i enlighet med detta (bilaga 10).
Per-Göran Nilsson och Jan Larsson önskar att leden till Lofjätåsens båda fäbodställen liksom lederna till Stenåsvallen och Bäckebo bör gulmarkeras på kartbilder (bilaga 4 och 10) och anges i texten att de får underhållas så de inte växer igen. Fastighetsägarna vill därför ges möjlighet att på barmark köra med lämpligt fordon längs dessa leder för skötsel och underhåll av fastigheterna. (vägrätt enl. bif. köpebrev) Påpekas även att relativt omfattande avverkningar utfördes av Domänverket vilket bör framgå av skötselplanen.	Färd i terrängen på barmark strider mot terrängkörningslagen och kan inte medges genom reservatsbeslutet, utan endast genom dispens. Uppmärkning får dock enligt reservatsbeslutet ske efter kontakt med förvaltningskontoret i Idre. Den vägrätt som omtalas torde gälla vissa samfälliga vägar "uti vilka stamfastigheten äger del". Några sådana vägar till de berörda platserna kan inte återfinnas i Lantmäteriets fastighetskarta. Skötselplanen kompletteras med uppgifterna om verksamheten vid Harundsjön.
Åse & Ola Hammarberg önskar att berörda fastighetsägare (vid Ulandshögen) inom reservatet undantas från den maximala parkeringstiden på 24 timmar som föreslås gälla inom det markerade området i bilaga 6 sid 30(33). "Vi besöker fäbodvallen bara några få gånger per år men stannar i princip alltid flera dagar varför det för vår del vore ytterst opraktiskt med en 24-timmars-begränsning och vid oväder direkt olämpligt. Vi tycker det känns rimligt att ägarna till de fastigheter inom reservatsgränsen som har en stark anknytning till vägens ursprungliga tillkomst undantas från den nämnda regeln och kan inte se att detta skulle få annat än en marginell betydelse för övriga naturreservatsbesökares parkeringsmöjligheter.	Önskemålet är högst rimligt och åtgärdas genom att parkeringsregeln ses över. En möjlighet att erhålla parkeringstillstånd för berörda fastighetsägare införs.
Sveriges Geologiska Undersökning (SGU) meddelar att de avstår från att yttra sig.	-
Hans, Ivar och Arne Vallin , fastighetsägare på Ulandshögens fäbod, önskar en justering av undantaget för slyröjning och trädfällning mer i enlighet med förhållandena då fäboden var i bruk. Man önskar även kunna upprätthålla tidigare gjorda dikningar och dräneringar. Vallins önskar även undantag för parkering motsvarande Hammarbergs förslag ovan. Man påtalar också olägenheter med cykling och anser att ett generellt förbud att cykla inom reservatet skall gälla, fränsett "på väg eller för cykling särskilt markerad led". Vallins ser det som angeläget att samråd sker med berörda markägare om cykelled inrättas och motsätter sig att sådan led inrättas på deras mark.	Undantagskartan justeras med historiska flygbilder som grund. Ett undantag för underhåll av diken införs i föreskrift A2. Parkeringsföreskrifterna ses över och förtydligas. Föreskriften för cykling bibehålls. Upprättande av leder utöver de som ingår i skötselplanen och omfattas av föreskrifterna under B måste ha dispens från föreskrifterna samt samråd med berörda markägare.

Särna-Idre Fiskevårdsområdesförening ser med tillfredsställelse att undantag föreslås för enligt fiskelagen tillståndsgiven inplantering av fisk och för provtagning av bottenfauna. Föreningen förutsätter vidare att användande av båt och nyttjande av strand för båtuppläggning fortsatt ska vara tillåtet. Föreningen vill också att undantag införs från förbud enligt punkt A 6 att framföra motordrivet fordon i terräng på snötäckt mark, för innehavare av giltigt fiskekort i området. Undantaget föreslås gälla för färd med snöskoter i samband med fiske, på is, och på snöklädd mark mellan sjöarna Stora Harundsjön, Småsjöarna och till Lösnessjön. Undantaget föreslås gälla för innehavare av delägarkort och ortsbokort i Särna-Idre fiskevårdsområdesförening, eller för alla som löser föreningens fiskekort. Föreningen vill också påminna om att den i det aktuella höjdläget anser att gädda bör betraktas som en invasiv art. Risker för att gynna gäddans spridning, mm, bör utredas i samband med till exempel biotopvård i vatten där andra fiskarter kan påverkas allvarligt. I sammanhanget bör beaktas att klimatförändringarna beräknas gynna gäddan, på till exempel öringens, med flera fiskarters, bekostnad (även fåglar drabbas).	Länsstyrelsen vidhåller sitt tidigare i yttrande till föreningen redovisade uppfattning att ytterligare skotertrafik i reservatet skulle strida mot syftet med reservatet samt innebära störning för rennäringen varför någon förändring inte förs in i beslutet. Gäddfrågan är viktig att beakta vid biotopvårdsplanering som givetvis även bör ske i samråd med Fiskevårdsområdesföreningen.
Kerstin Paulsruud avstyrker föreslagen utökning av skotertrafiken i området med hänvisning till att "områden med tystnad minskar och är därför något vi måste vara rädda om".	Se särskild redovisning av skoterfrågan vid Brunnavallen längst ned i denna bilaga.
Sametinget beskriver i allmänna ordalag de rättigheter som rennäringen åtnjuter samt vilka hänsyn som ska visas samisk kultur och kulturlämningar.	Rennäringen är förhoppningsvis fullt ut tillgodosedd genom undantag i föreskrifter, krav på samråd mm och den samiska historien i området så långt möjligt uppmärksammas.
Lars Balstadsveen, delägare på Ulandshögens fäbod, undrar om möjligheten att parkera längre än 24 timmar på sommarparkeringen. Han undrar även om rätten att ta ved på fastigheten Idre 7:1 fortfarande gäller.	Parkeringsmöjligheter i enlighet med önskemålet införs som undantag till föreskrift C5. Rätten till veduttag är oförändrad för fastigheter som sedan tidigare varit berörda av sådant undantag.
Fjätersvålen AB önskar att en del av östra Fjätersvålen utgår ur reservatet eftersom det används till liftar och nedfarter. Ett stort antal leder och skidspår samt även en cykelled föreslås runt Fjätersvålen. Man har vidare uppfattat att remissen föreslår att det inte ska vara möjligt att genomföra tävlingar med mer än 100 deltagare. Önskemål finns om 1-3 gånger per år genomföra tävlingar med fler än 100 deltagare.	En sådan gränsförändring skulle exkludera mycket höga naturvärden vilket skulle strida mot reservatets syfte och därmed inte vara tillåtet enligt miljöbalkens 7 kap 7§. Tyvärr har dessa ledförslag inte framkommit i ett tidigare skede trots flera förfrågningar. Det liggande reservatsbeslutet har öppnat för flera nya leder. Övriga önskemål får tyvärr behandlas genom sedvanligt dispensförfarande. Föreskriften som reglerar detta säger bara att större tävlingar med fler än 100 deltagare kräver Länsstyrelsens tillstånd. Skälet är bland annat att kunna höra rennäringens intresset och att kunna ta hänsyn till eventuella känsliga arter.
Gammelsäterns intresseförening ser trafiken upp mot Nipfjället som ett stundtals säkerhetsmässigt problem och önskar att Länsstyrelsen tar initiativ till en sänkning av	Länsstyrelsen har förståelse för problemet. I och med att vägen utgör allmän väg ligger ansvaret hos Trafikverket, men Länsstyrelsen

hastighetsgränsen från nuvarande 50 km/tim till 40 km /tim. ²Föreningen för ett längre resonemang om skotertrafiken kring Gammelsätervallen och Brunnavallen. ³Vidare önskas preparerade anslutningar till befintliga skid- och vandringsleder. Det föreligger önskemål om en kortare sträckning i riktning österut fram till närmaste befintliga led. Även en led söderut utefter f.d. kraftledningsgata ner mot Burusjövägen och anslutning till Burusjöspåret. Den befintliga sommarleden norr om Gammelsätervallen till Gränjesåsvallen är i stort behov av upprustning. ⁴Föreningen önskar ett klagörande av om föreskrift C7 innebär att det finns ett generellt cykelförbud vid sidan av de vägsträckningar som finns inom reservatet? Intresseföreningen önskar också klagöranden kring vad som gäller för cykling med Elcykel inom naturreservatet. Både El-MTB och El-Fatbikes figurerar allt oftare i terrängen. ⁵Klagörande önskas kring skyltningen vid reservatsentrén vid fjällvägen samt hur uppställning av fordon får ske. Möjliggör flerdrygnspartering för fordon tillhörande människor som utövar friluftaktiviteter under längre tid. T.ex. en mindre del av nuvarande parkering i anslutning till Nipstugan. ⁶All skyltning önskas i möjlig mån utformas på ett sätt där önskvärda beteenden förstärks. Förbudsskyltning endast där sådan är absolut nödvändig. ⁷Regelverket, även i rennäringslagen, kring medförande av hund önskas förtydligad i skötselplanen ⁸Föreningen för ett intressant resonemang kring bevarande av kulturmiljöer samt relationen mellan privata och allmänna intressen. Kloka och omdömesgilla förbättringsåtgärder från enskilda fastighetsägare hoppas man ska kunna tillvaratas för det allmännas bästa. ⁹Gammelsätervallens intresseförening ser gärna att nyckelord som ”Engagemang, Förtroende och Attraktivitet” ska få bära utvecklingen. Näringslivets beroende av attraktivitet förenas med ett förtroende och stöd från offentlig sektor under samtidigt skapande av delaktighet och engagemang från det civila samhället.	ställer sig gärna bakom en framställan om sänkt hastighet, åtminstone genom vallen. Detta kunde kanske även kompletteras med farthinder på samma sätt som genom Grängesåsvallen. ²Beträffande skotertrafiken hänvisas till särskild sammanställning näst längst ned i denna bilaga. ³En led föreslås i skötselplanen österut från vallen. Kraftledningsgatan har efter besiktning befunnits alltför brant för ändamålet. Sommarleden ska hållas i gott skick genom reservatsförvaltningen. ⁴Beträffande cykling gäller enligt det nya beslutet förbud att cykla annat än på väg eller för cykling särskilt markerad led. Detta betyder förstås att särskild skyltning och märkning där det tydligt framgår att cykling tillåts ska finnas på sådana leder. I detta sammanhang bör även klagöras vad som gäller elcyklar med motoreffekt under 250 W som inte räknas som motordrivet fordon. Användning av elcyklar bör generellt inte tillåtas annat än längs vägar. För cykelleder som bara marginellt berör reservatet kan annan bedömning göras. ⁵Förhållandena ska förtydligas, och parke-ringsmöjligheter enligt förslaget verkställas. ⁶Detta är Länsstyrelsens strävan ⁷Medförande av hund regleras av annan lagstiftning och därför inte i reservatsbestämmelserna. Information i frågan är viktig, men bör ske i mer publika forum än skötselplanen, exempelvis i skyltning och foldrar. ⁸Det är Länsstyrelsens förhoppning att naturreservatet med dess uppdaterade föreskrifter och skötselplan bevarar såväl områdets natur, friluftslivs- och kulturmiljövärden på bästa sätt utan att inverka menligt på enskilda intressen och hämmande för enskilt engagemang så länge dessa inte står i strid med bevarandeintresset. ⁹Kan inte sägas bättre!
Britt Marie Jemt skriver angående Stenåsen att behov av rustning av byggnader, av dikning och av röjning av sly föreligger. Vidare önskas färdselrätt såväl sommar som vinter för att förvalta egendom och kulturarv. Information om Stenåsen på olika platser ”åsamkar oss mycket obehag då det inbjuder till besök på fåboden. Folk letar sig fram både sjövägen och till fots. Nedskräpning och sopor efter rastande gäster som tom tror sig ha nattlogi på fåbodvallen. Grillkol på gården tyder på att det också har grillats vilket innebär brandfara. Privatägd mark måste respekteras”. Angående fiske i Stora Harundsjön framförs att: ”Tidigare hade vi fritt fiske i eget vatten, markerat område utanför ägt område. Sjön var en lugn sjö. 5 roddbåtar och några kanoter fanns för uthyrning. Inga motorbåtar utom	Stenåsen tillhör de verkliga klenoderna i Stadjan-Nipfjällsreservatet och förtjänar all omsorg. Platsen är dock privatägd, vilket innebär att reservatsmedel inte får användas till upprustning av byggnader mm. Förhoppningsvis kan andra vägar finnas för att finna medel för att värna byggnaderna. Vad gäller underhåll av diken och slyröjning öppnar det nya beslutet för den möjligheten. Färdselrätt är något som inte är möjligt att införa, så ska färd på barmark ske krävs, som nämnts på flera ställen i denna bilaga, dispens från såväl reservatsföreskrifter som terrängkörningslagen. Problem med närgångna och kanske oakt samma besökare har uppmärksamats i

markägarnas tilläts. Vad har hänt efter reservatets start? En färgrik marina har växt fram, båtar som helårsvis ligger kvar i och vid sjön. Senaste sommaren omkring 25 stycken. Denna "marina" har nu primitiv ilägningsramp för utifrån kommande båtar med tillhörande trailers och släp som också kräver parkering. Fritidsfisket bedrevs med roddbåt, tyst och störningsfritt för dem som vill uppleva en rofylld miljö. Är inte sådant värt att bevara? Varför ens diskutera batteri eller bensinmotorer! Storskaligt bör de ha samma miljöpåverkan, dvs batterisyra eller bensin. Låt som tidigare endast markägare vid sjön använda båt med motor. Beakta att St Harundsjön också har privata markägare till skillnad från andra sjöar inom reservatet.	skötselplanen och kan förhoppningsvis stävjas genom tydlig information både på allmänna skylttavlor, i informationsbroschyrer och på plats vid vallen. Förbudet mot användande av förbränningsmotor (med några undantag) på båt bör värna tystnad och ro vid Harundsjön. Risken att batterier skulle förorena vattnet bör vara betydligt mindre än risken vid handhavande av bensinmotorer. Båtarna i "marinan" ska enligt skötselplanen märkas så att förvaltningen kan forsla undan eventuella övergivna vrak.
Kerstin Persson "begär att fortsättningsvis få äga rätten att ha min båt i Harundsjön, samt att framföra snöskoter på vintern efter leden från väg 311 till Stenåsens fäbodvall".	Reservatsföreskrifterna utgör inget hinder för detta.
Andreas Rosén vill angående Nipvallen få in ett undantag för fyrhjuling på den gamla stigen för buföring från Burusjöns södra ände. Skälet är att många fastighetsägare inte är bekväma med att köra skoter. Min generation är också den sista med ett etablerat nätverk i Idre för lån och stöd med körning med skoter för att få upp byggnadsmaterial. Vidare bifogas en inlägga med förslag till skötseln av vallen samt synpunkter på omgivande anläggningars skötsel: ¹Allmän skötsel av stigar för att öka tillgängligheten för olika kategorier. Underhåll av spångar, vid behov ökad spångbredd över myrar, trappor med räcken vid kraftig lutning och broar vid bäckpassager. ²Uppsättande av Informationstavlor på lämpliga platser som parkeringen vid Burusjön och Nipfjällsparkeringen. ³Stöd till fastighetsägare vid skötsel av det inre fäbodområdet inklusive gärdesgård. ⁴Utöva regelbunden tillsyn av fäbodmiljön. Vart tredje år genomföra ett möte för uppdatering av läget tillsammans med representanter för fastighetsägarna. ⁵Tillgängligheten till raststugor vid Burusjön och Buruån återställs i mesta möjliga mån. Besökare ska vid behov kunna ta sin tillflykt till stugor för rast och enstaka övernattningar. ⁶Underhåll av bilvägen utefter Burusjön ända bort till ändhållplatsen i nära anslutning till Harundån. Vägen är sommartid starkt trafikerad och under sommarhalvåret bör vägen därför inspekteras regelbundet så att den hålls farbar. ⁷Anläggande av ett antal bryggplatser för privatpersoner. I dag ligger det många båtar uppdragna utefter hela sjön vilket ger ett intryck av att stränderna är stökiga. Ett förbud att låta båtar kvarligga året runt skulle rensa upp stränderna.	Ett sådant undantag kan inte medges i föreskrifterna eftersom det regleras i terrängkörningslagen. Dispens måste sökas hos Länsstyrelsen. Rörande inlagan: ¹Leden till Nipvallen från Nipstugan ingår i förvaltningsansvaret och ska skötas på bästa sätt. Stigen nedifrån Burusjön får däremot skötas av Nipvallens delägare, men med stöd av förvaltningen i form av material mm. ²Information om Nipvallen bör finnas tillgänglig, särskilt vid Nipstugan. ³Fäbodens värde ur både kulturhistorisk och naturmiljömässig synvinkel motiverar att stöd lämnas till skötselåtgärder i den mån sådana medel finns att tillgå. ⁴Tillsyn sker inom ramen för förvaltningen. Möte fastighetsägarna - förvaltningen är vällovligt, men bör ske på fastighetsägarnas initiativ. ⁵⁻⁷Förehållandena vid Burusjön kommer att ses över och förbättras i samverkan med Idrefjäll. Privata bryggplatser är dock inte förenligt med reservatets syfte.
Skogsstyrelsen meddelar att de inte har något att erinra mot förslaget.	
Hans-Gunnar Jönsson anför rörande Svens-Foskdalen att "det är för oss fastighetsägare viktigt att vi får fortsätta nyttja skoter och fyrhjuling för transporter fram till våra	Någon förändring beträffande möjligheten att färdas med skoter till sin fäbodfastighet föreslås inte, dvs det är fortsatt undantaget från rådande skoterförbud. Vad gäller färd med fyr-

hus. Det blir annars omöjligt att kunna underhålla och hålla husen i skick.”	hjulning så gäller både reservatsföreskrifternas och terrängkörningslagens bestämmelser som förbjuder sådan färd i terrängen på barmark. Vid underhåll och liknande krävs således dispens från reservatsföreskrifterna och från terrängkörningslagen för färd med fyrhjuling.
Eva-Lotta Öhman skriver: ”På sidan 12 står det att Nipvallen är av ’riksintresse ur ett kulturmiljöperspektiv’. Som det ser ut idag finns det fastigheter som är i behov av att åtgärda brister som läckande tak på vissa byggnader. Även gärdesgårdar som legat nedrasade i många år måste åtgärdas. Annars finns det om 15-20 år inget riksintresse kvar. Föreslås vidare att norrsidan av Hemmeråsen, mot Burusjön ska bevaras intakt och reservatsförordnandet omprövas att gälla även Hemmeråsen norrut för att säkerställa dalgångens naturvärden.	Se under punkt 3 i svaret på Andreas Roséns skrivelse ovan. Aktiva åtgärder på privata byggnader får Länsstyrelsen normalt inte utföra. Länsstyrelsen instämmer i angränsande områdes mycket höga värden för båda landskapsbild och naturvärden. Någon utökning av reservatet i dessa delar (som utgick i samband med den så kallade ”Idredeklarationen”) är dock inte aktuellt. Områdets värden beaktas i annan ordning.
Catharina Ericson kommenterar i positiva ordalag ett flertal punkter.	Vad gäller Nipvallen har frågorna i stort sett behandlats i kommentaren till Andreas Rosén ovan.
Joakim Grind vill kunna ta sig till sin fäbod Bäckebo med traktor eller fyrhjuling efter befintlig traktorgång. Även möjlighet att stängsla för medhavda djur samt dika gården önskas.	Ett undantag för sådan färd fanns i det gamla beslutet och återinförs nu i det nya. Skötsel (däribland rensning av befintliga diken) av fäbodvallar ges generellt undantag.
Naturskyddsföreningen i Dalarna beklagar att föreningen inte är representerad i Älvdalsdelegationen och därmed inte kunnat lämna synpunkter under arbetets gång. Föreningen tycker att jakt i grunden inte borde vara tillåtet i naturreservat, ej heller i Stadjan-Nipfjället. Någonstans måste djur kunna vara i fred, och då är skyddade områden en lämplig plats för det. Detta gäller i högsta grad våra stora rovdjur och andra hotade arter enligt rödlistan. Försöket med björnjakt bör alltså avbrytas. Även all småvilts- och fågeljakt borde inte vara tillåten. Det kan dock diskuteras om jakt på t ex älg, rådjur och vildsvin kan tillåtas, men grundregeln borde vara att det inte är tillåtet. Skyddsjakt bör endast tillåtas restriktivt. Är verkligen behovet av virke och ved till husbehov så stort att det måste ske inom reservatet? Enligt kartbilagor är det ganska stora områden som det är tillåtet (ibland efter samråd med Länsstyrelsen) att ta ner träd. Görs det inom ”tomter” eller i syfte att höja naturvärden i eller kring fäbodar kan det vara OK, men det borde vara mer strikt än vad det är skrivet idag.	Önskemålet har varit att ideell naturvård ska vara representerad i delegationen, men det har inte funnits någon inom kommunen villig att bemanna uppdraget. Vad gäller jakt i reservatet har Länsstyrelsen gjort en avvägning mellan det för orsbe-folkningen mycket stora intresset att jaga och den påverkan som sker på områdets fauna samt den störning som kan ske på turism och friluftsliv. Det har inte framkommit att jakten i nuvarande omfattning orsakar sådan påverkan att inskränkning kan motiveras. Rätten att ta ved på vissa privata fastigheter har inte inskränkts eftersom den kan vara viktig vid avlägset belägna fäbodställen. Omfattningen av vedtäkt är mycket ringa och dess påverkan på naturvärdena i stort försumbar. En tämligen kostsam och arbetskrävande hantering för att ersätta berörda markägare skulle dessutom bli följden av ett sådant beslut.
Alf Nordin inleder med samma fråga som Naturskyddsföreningen ovan. Han anser vidare att den gamla skötselplanen ska bibehållas eftersom den tar mer hänsyn till den biologiska mångfalden. Vad gäller samebyns rätt till husbehovs virke ställs frågan om den gäller inom Stadjans-Nipfjällets naturreservat. Enligt de kungliga breven från 1889 och 1890 gäller rätten åretruntmarker och dessa ligger till största delen inom Långfjällets naturreservat.	Beträffande ideell naturvårds representation i Älvdalsdelegationen, se ovan. Behovet av en reviderad skötselplan har varit mycket stort och uppfattningen att den gamla tar mer hänsyn till BM delas inte av Länsstyrelsen. Det är riktigt att rätten till virkesuttag inte gäller inom större delen av reservatet. I och med det avtal mellan Naturvårdsverket och Idre sameby som nämns i beslutet saknar dock frågan relevans eftersom inget sådant uttag görs överhuvudtaget.

Nordin håller vidare inte med om motiven för det tillägg rörande renbete som har lagts till syftet med naturreservatet. Han pekar på att vegetationen är starkt nedbetad och att detta har haft negativ påverkan på både fågelliv och smågnagarförekomst. Vidare påpekas att berguven beskrivs ha gynnsam bevarandestatus trots att den bevisligen har minskat starkt i norra Dalarna och för närvarande saknar kända häckningar. Beträffande naturvårdsbränning uttrycks stor tveksamhet eftersom de mycket gamla tallarna, uppemot 500 år, samt gamla torrakor riskeras att dödas eller förstöras.	Länsstyrelsen menar att renbetet är en naturlig störningsfaktor som vegetation och fauna är anpassad till och beroende av sedan mycket lång tid tillbaka. Renbetet bidrar till en högre biologisk mångfald (se t.ex. Tunón & Sjaggo 2012) så länge betestrycket inte är alltför högt. Detta torde inte vara fallet inom naturreservatet. Berguvens status ändras i bevarandeplanen. Vid eventuell naturvårdsbränning bör planläggningen ha inriktningen att så långt möjligt undvika att sådana träd skadas eller förstörs, både genom val av åtgärdsområden och tillämpning av bränningsmetod.
Dalarnas Ornitologiska Förening (DOF) ”anser att Länsstyrelsen inte har gett tillräckliga skäl till att befintligt beslut behöver revideras. Föreningen upplever att det nya förslaget på flera punkter brister och att tidigare avvägningar som gjorts i och med bildandet av naturreservatet nu omprövas och i den omprövningen kompromissas flera naturvårdsfrågor bort. De i remissen beskrivna demokratiska diskussioner som omtalas ha pågått har inte involverat den ideella naturvården. Det är en allvarlig brist”. ²Föreningen anser vidare att en zonindelning av samma modell som finns för Fulufjället borde ha gjorts för att tydligt peka ut delar som tål högt besöksstryck och vilka som bör undantas från olika aktiviteter. ³DOF anser undantaget för stentornsbyggande är oförståeligt och pekar dels på forskarrapportens avrådan för stentornsbyggande, dels på att synnerliga skäl krävs enligt miljöbalken. ⁴Generellt vill Dalarnas ornitologiska förening att fågeljakt inte ska tillåtas i våra skogsreservat. Den enkla bakgrunden till detta är att våra naturreservat inom en mycket snar framtid kommer att vara öar i ett skogslandskap som till stora delar saknar riktigt gammal skog. Det logiska är då att låta dessa öar vara både fredade reproduktionsområden och födoområden mera generellt. Det är t.ex inte rimligt att man under den traditionella toppjakten på tjäder under vintern ska kunna tömma reservaten på fåglarna. Det är bättre att se dem som områden som kan ”försörja” omgivande hårt brukade marker med fåglar. Motsvarande skäl motiverar fiskeförbud i marina reservat fast då med avseende på fisk. Naturreservatens gamla skogar har mycket stor betydelse för fågellivet. ⁵Föreningen anser att förbudet mot att jaga med hjälp av fällor är bra, men det är ologiskt att tillåta det för mård. Att tillåta det på mink, som är en införd art är bra, men något skäl för att ha fällor för mårdjakt anges inte och kan inte accepteras. Det finns exempel på att lavskrikor dödas i mårdfällor och att då i ett naturreservat med så mycket gammal skog få sätta ut dessa fällor är en risk för de nyfikna lavskrikorna. ⁶DOF menar vidare att förslaget ”innehåller tveksamma skrivningar när det gäller renbetet. Skrivningarna i beslutet bör tydligt visa vilka förutsättningar som råder för åretruntbete i området. I en bilaga till beslutet kan	Under ”Ärendets handläggning” i beslutet beskrivs de skäl som har motiverat revideringen, skäl som har bedömts mycket starka av såväl Länsstyrelsen som kommunen och Älvdalsdelegationen. Vad gäller den ideella representationen i delegationen, se svar ovan. Påståendet att naturvårdsfrågor har kompromissats bort instämmer Länsstyrelsen inte i, och några belägg för att så har skett framförs inte i DOF:s skrivelse. ²En zonindelning har diskuterats inom Älvdalsdelegationen och ett förslag har funnits framtaget, men har av olika skäl inte presenterats. Länsstyrelsen finner en sådan redovisning värdefull som ett förtydligande av de generella riktlinjerna för nyttjandet av reservatet och fogar därför en zonindelningskarta till skötselplanen. ³Stentornsbyggandet har blivit ett stort problem som i detta förslag förhoppningsvis stävjas genom att man tillåts bygga inom ett begränsat, redan starkt omvandlat område samtidigt som det informeras om risken att skada viktiga geovetenskapliga och kulturhistoriska arkiv om det sker i övrigt. För ändring av föreskrifter för allmänheten krävs särskilda skäl (inte det starkare ”synnerliga”) enligt miljöbalken, vilket bör vara uppfyllt. ⁴DOF:s resonemang om fågeljakt kanske är mer relevant i Dalarnas skogslandskap än i de landskapsstora fjällreservaten där fågelstammarna torde regleras till stor del av naturliga orsaker, främst vädervariationer. Så länge uppföljning inte visar att bestånden av hönsfågel varaktigt minskar finner Länsstyrelsen inte att jaktrestriktioner krävs. Se vidare svaret till Naturskyddsföreningen ovan. ⁵Undantaget för mårdfällor har skett efter samma principer som ligger bakom att det har tillåtits i Drevfjällens naturreservat, dvs jakt medges med slagfälla på mård eftersom detta anses vara en lokalt viktig jakt och som kan antas ha en mycket liten omfattning.

gällande rätt beskrivas och vilka avtal som skrivits för att åretruntbete ska få bedrivas. Här kan också sedvanerätten belysas. Den här informationen är viktig och bör göras tillgänglig i dessa handlingar.” ⁷Länsstyrelsen framhåller ensidigt att renbetet är en nödvändighet för att fjällets karaktär och naturvärden ska bestå. Effekterna av renbete är naturligtvis beroende av antalet renar och de strategier som råder för betet. Reservatsbeslutet bör kompletteras med skrivningar som förhindrar ett överbete och slitage på känsliga platser. Det är inte tillräckligt att förlita sig på att rennäringslagen och dess tillsynsmyndighet bevakar att inte oacceptabla skador uppstår. I skrivningarna om uppföljning saknas helt hur fjällvegetationen utvecklas. Klimatförändringarna är också ett skäl för att följa vegetationsförändringar. ⁸DOF framhåller att det saknas en beskrivning över länsstyrelsens strategi för att förhindra kraftigt slitage på leder. Flera leder har idag ett oacceptabelt stort slitage. Leden mellan Städdan och Gränjesåsvallen är ett sådant exempel. I förslaget ska den läggas om vilket medför att det nu finns möjligheter att skadorna kring den gamla leden kan läka. Det är av stor vikt att den nya leden inte byggs så att nya erosions- och slitageområden skapas. ⁹Föreningen saknar försiktighetsprincipen i skrivningarna om naturvårdsbränning. Det är självklart så att vissa områden kan och bör brännas. Men det bör införas en skrivning om att vissa områden i de norra delarna har så gamla tallbestånd att de bör undantas från den generella brandstrategin. Det bör snarare tydliggöras att de ibland 400 -500 år gamla tallarna under inga omständigheter får skadas. ¹⁰Under rubriken ”Natura 2000-arter” bör det beskrivas att smålommen är känslig vid häckningsplatsen så att det i framtiden inte uppförs anläggningar för friluftslivet eller blir för intensivt fritidsfiske vid de små häckningstjärnarna.	⁶Länsstyrelsen instämmer i att en samlad beskrivning av renskötselns bedrivande i området har ett allmänt intresse. Skötselplanen innehåller de övergripande betesområdena vid olika årstider i enlighet med kartor som Sametinget redovisar. Detta bedöms som tillräckligt i detta sammanhang. ⁷Se ovan under svar till Alf Nordin. Skulle lokalt överbete orsaka skador på värdefull vegetation bör detta kunna lösas genom dialog med berörd sameby. Vad gäller uppföljning av vegetation hänvisas till skötselplanens avsnitt om miljöövervakning som beskriver hur detta sker. ⁸Att motverka slitage förutsätts ingå i förvaltningens generella uppdrag rörande leddskötseln varför någon särskild strategi inte presenteras i skötselplanen. Leden upp mot Städdan är högt prioriterad härvidlag. ⁹Länsstyrelsen instämmer i DOF:s omsorg om de värdefullaste områdena och trädindividerna. Dessa bör undantas från bränning, vilket har förtydligats i skötselplanen. ¹⁰Länsstyrelsen håller med och kompletterar den aktuella texten.
Naturvårdsverket föreslår att remissens tillägg till reservatets syfte med ”under inverkan av renbete” bör omformuleras. NV skriver: ” Formuleringen av reservats-syftet skulle kunna ensas mer till miljömålspreciserings: <i>Syftet är att för framtiden bevara de olika naturtypernas ekosystem och naturliga processer i ett betespräglad, storslaget fjällandskap i väsentligen orört och ostört tillstånd.</i> Ovanstående förslag till formulering omfattar då också det kreatursbete som skett i samband med äldre fäboddrift i reservatsområdet”. Förslaget anger också att vissa av de befintliga lederna i reservatet kan komma att prepareras vintertid med skoter för att förbättra tillgängligheten för reservatsbesökare under förutsättning att det inte stör renarna i området. Då detta inte ska gälla samtliga leder behöver det förtydligas även i kartbilaga till beslutet vilka leder föreskriften gäller. Förslaget möjliggör också nyanläggning eller omdragning av befintliga leder i reservatet. Var dessa är tänkta att gå framgår i förslaget enbart i skötselplanen men behöver förtydligas i kartbilaga till beslutet.	Länsstyrelsen finner förslaget till omformulering väl motiverat och har också inhämtat att samma formulering kommer att användas i andra läns fjällreservat varför en ändring är befogad. Punkterna rörande leder förtydligas och kompletteras. Bilagor rörande skötsel av leder (9. 10) samt en bilaga (11) över föreslagna nya leder fogas till beslutet.
Alf Halvarsson påtalar att hans jaktlag av säkerhetsskäl önskar kunna använda båt med bensinmotor för att kunna frakta ut fälld älg från deras jaktmarker vid Harundsjöns	Det fåtal transporter det kan bli fråga om innebär minimal störning och kan motiveras av

västra delar till vägänden vid östra stranden. Den tunga frakten klarar inte en elmotordriven båt av om vinden är ogynnsam. Jaktlaget föreslår vidare att utplacering av saltsten ska kunna ske med fyra skotrar istället för förslagets två. Man menar att störningen skulle begränsas i och med att effektivare vägval kan göras.	säkerhetsskäl. Ett undantag införs under aktuell föreskrift. Länsstyrelsen ser en möjlig begränsning av skotertrafiken i samband med utplaceringen av saltstenar som positiv och ändrar därför i undantaget för aktuell föreskrift.
Länsstyrelsens fjällförvaltning har nagelfarit remissen och funnit vissa angelägna justeringar: Möjlighet till preparering med skoter av vinterleder efter samråd med samebyn införs (B3). Här bör även samråd med Länsstyrelsens förvaltningskontor ske. Begreppen "campa" och "tälta" används lite slarvigt som synonyma. Bör definieras och helst bör endast det ena uttrycket användas. Information om uthyrning av båtar m.m sätts idag upp på alla möjliga platser. Anläggande av allmän anslagstavla inom området för att undvika detta. Till fjällförvaltningen har Idre Fjäll AB meddelat att man önskar kunna pista vägen upp till sommarparkeringen. Skälet är att detta är en mycket populär sträcka att vandra, dra pulka, eller skida längs.	Camping är ett vidare begrepp än tältning och omfattar även uppställning av husvagn och husbil. Distinktionen behövs i föreskrifterna eftersom de reglerar olika saker. Föreslagen anslagstavla bör placeras vid den stora entrén till Burusjön. Läggs till i skötselplanen Det finns goda skäl för att underlätta för besökare att nyttja vägen till sommarparkeringen även vid besvärligare snöförhållanden, varför ett tillägg görs i den föreskrift som möjliggör skötsel av vissa spårsträckor.
Fastighetsägare på Brunnavallen fick den 31 augusti 2020 en skrivelse med förfrågan om inställningen till den i remissen föreslagna skoterleden. Inte mindre än 21 separata yttranden inkom. Dessa fördelar sig på 5 för led, 15 emot led samt 1 utan åsikt. Flertalet som var mot anläggande av led var positiva till en möjlighet att åka från vallen västerut och på detta sätt komma ut ur reservatet, en väg som brukades informellt av flera på vallen. Många uttryckte en farhåga att anlagda, uppmärkta leder skulle locka skotertrafik till vallen. Ett önskemål att med skoter kunna packa sommarvägen in mot vallen för att möjliggöra för skidburna att ta sig från vinterparkeringen vid Nipfjällsvägen framfördes även.	För att så långt möjligt tillmötesgå de olika önskemålen inrättas en smal zon västerut där skoterförbud inte råder. Vidare medges att packning får ske av sommarvägen. Båda dessa "till- och utfarter" bör skyltas med "endast för boende eller besökare till boende på Brunnavallen" eller likande för att undvika störande okynnestrafik. Dessa åtgärder bedöms ha liten påverkan på områdets natur- och friluftslivsvärden, men underlätta betydligt för Brunnavallens stugägares vistelse vintertid.
Idre Nya Samebys styrelse yttrar följande: de synpunkter vi har är att vi tycker fortfarande att det skall stå i föreskrifterna att det ska finnas möjlighet, att under känslig period stänga ex skidleder/skoterleder, tänker i första hand under våren då vajorna är dräktiga. Även temporära tillträdesförbud bör kunna tillåtas. Annars bra idé med skyltning. Vad gäller naturvårdsbränning ska det stå att det ej skall ske på lavbetäckta marker. Förslaget tillstyrks för övrigt.	Inriktningen i det nya beslutet är att rennäringslivet i de fall skotertrafik eller skidåkare riskerar att störa vid exempelvis kalvning. De möjligheter som öppnas för att preparera vissa spår inom reservatet villkoras med Länsstyrelsens tillstånd och samråd med samebyn och kan därmed innefatta tillfälliga förbud för skötsel under vissa förhållanden. Vad gäller att stänga av vissa områden för friluftslivet för att skydda en näringsverksamhet finns inget stöd i miljöbalken, men i rennäringslagens 94 § stadgas att till böter kan dömas "den som med uppsåt eller av oaktsamhet skrämmar eller på annat sätt ofredar renar som uppehåller sig på ett område där renskötsel då är tillåten". Lämpligen utformas skyltning som kan informera om detta och kan sättas upp exempelvis vid skidspår vid behov. Föreskrift B2, som medger naturvårdsbränning, kompletteras med ett förtydligande att skötselmetoden i huvudsak ska beröra ljungheddominerade marker och att samråd med berörd sameby ska ske (detta stod tidigare bara i skötselplanen). Att helt undvika att lavmarker berörs torde dock vara praktiskt omöjligt.

Skötsel- och bevarandeplan för naturreservatet och Natura 2000-området Städjan-Nipfjället

Denna skötsel- och bevarandeplan ersätter bevarandeplanen för berörda delar inom Städjan-Nipfjället av Natura 2000-området Långfjället–Städjan–Nipfjället, fastställd 2016-04-28 (dnr 511-4629-2016), och som upprättats av Länsstyrelsen enligt 17 § förordningen (1998:1252) om områdesskydd enligt miljöbalken m.m.

Planen benämns i det följande för enkelhetens skull endast ”skötselplan”.

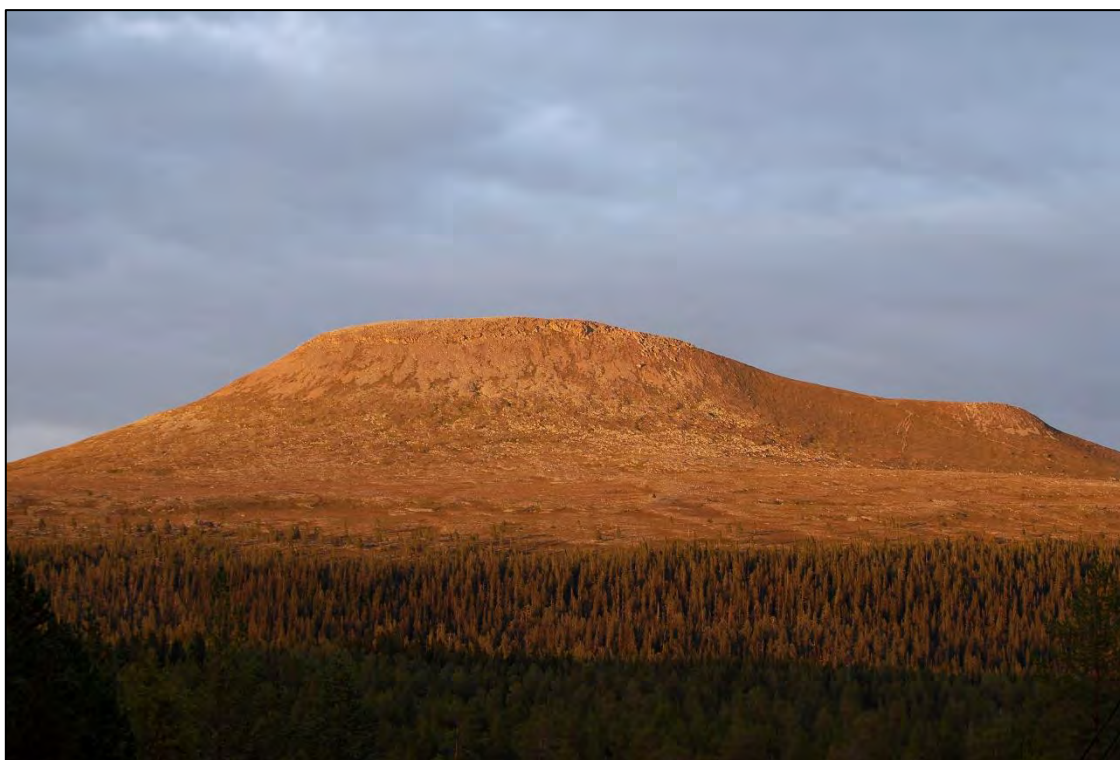

Foto: Stefan Hamréus / Lst

"Mitt härpå stod ett berg, såsom ett slott inom sin skans, avlångt och vasst åt sidan där man uppgick, hade på sig överst liksom 2:ne spetsar av vilka den södra var mindre." (Linné 1734)

"Städjan, et märkeligt Fjäll-berg, 2½ mil från Särna Kyrka, som utaf flere främmande blifwit besökt, ses på några mil wäg såsom en Kägla eller Smed-städ." (Hülphers 1757)

Innehåll

Förord	3
Administrativa data	4
Beskrivning av området	4
Klimat	4
Geovetenskap	5
Biologi	8
Värdefulla arter	17
Kulturhistoria	21
Jakt, fiske och övrigt friluftsliv	22
Renskötsel	23
Infrastruktur	25
Natura 2000	26
Allmänt	26
Tillståndsplikt och samråd	26
Uttekade Natura 2000-naturtyper	26
Uttekade Natura 2000-arter	28
Bevarandesyftet med Natura 2000-området	29
Hotbild mot uttekade värden inom Natura 2000-området	29
Miljöövervakning	29
Källförteckning	30
Plandel	33
Syfte med naturreservatet	33
Lokal delaktighet i reservatets förvaltning	33
Prioritering mellan bevarandevärden	33
Skötselområden med bevarandemål och åtgärder	34
Skötselområde 1: Äldre skog med fri utveckling	34
Skötselområde 2: Brandpräglad barrskog	35
Skötselområde 3: Våtmarker	38
Skötselområde 4: Sjöar och vattendrag	39
Skötselområde 5: Kalfjäll	41
Skötselområde 6: Hävd-betingade marker	42
Skötselområde 7: Särskilda artförekomster	52
Starkt hotad art: Mosippa	52
Starkt hotad art: Isabellporing	53
Starkt hotad art: Broktägel	54
Natura2000-arter	54
Skötselområde 8: Fornlämningar och andra särskilt värdefulla kulturmiljöer	58
Skötselområde 9: Friluftsliv och anläggningar	62
Jakt och fiske	87
Renskötsel	88
Dokumentation och uppföljning	88
Sammanfattning och prioritering av planerade skötselåtgärder	88
Bilagor	91

Förord

Föreliggande skötselplan har utarbetats i samband med att föreskrifterna för Städdjan-Nipfjällets naturreservat ses över. Huvudskälet till översynen är att snart trettio år har gått sedan det ursprungliga beslutet – en lång tid i naturvårdssammanhang. Synen på skötsel av naturtyper, på hur friluftslivets intressen bör tillgodoses samt behovet av att föreskrifter för nya företeelser förändras i takt med ny kunskap och nya krav. I och med att området har kommit att ingå i EU:s nätverk av skyddad natur, Natura 2000, ska också en så kallad bevarandeplan finnas – i detta fall inarbetad i skötselplanen. Önskemål har också funnits från många håll om en mer detaljerad skötselplan än den ursprungliga.

En strävan har varit att tillgodose rennäringsens rättigheter och samekulturens intressen på ett bättre sätt i föreskrifter och skötselplan än vad som tidigare varit fallet.

Mellan 2005 och 2018 bedrevs ett arbete med en motsvarande revidering av Drevfjällets naturreservat. I det projektet gjordes många erfarenheter som har kommit till stor nytta i arbetet som har lett fram till föreliggande beslut och skötselplan. En milstolpe i kommunikationen mellan Länsstyrelse, kommun, lokalt näringsliv och ortsbefolkning var inrättandet av den så kallade Älvdalsdelegationen. I och med denna skapades ett forum med direktkontakter där olika spörsmål och ställningstaganden kan dryftas innan beslut. Bättre avvägda beslut, större förståelse för besluten och myndigheternas arbete samt ökad lokal delaktighet är tre av de viktigaste konsekvenserna av arbetet inom delegationen.

För att ytterligare väga in lokal kunskap och lokala intressen vid arbetet med Städdjan-Nipfjället har särskilda intressegrupper skapats som har träffats och diskuterat frågor som rör jakt, fiske samt skoterkörning och leder. Många inspel från dessa grupper har arbetats in i föreskrifter och skötselplan. Ett särskilt möte med de tre berörda stora turistanläggningarna i anslutning till reservatet har gett synpunkter på hur friluftslivet kan utformas för att möta ett alltmer ökande besöksstryck. Svåra avvägningar har fått notas och blötas.

Det avsnitt av skötselplanen som behandlar friluftsliv och anläggningar skickades för synpunkter till Älvdalsdelegationen för att i ett tidigt skede få inspel på detta ämnesområde som ofta är det som engagerar berörda mest. Förhoppningen med detta var också att många frågor skulle vara avklarade redan innan den formella remissen som går till alla berörda så kallade sakägare, dvs markägare och andra rättighetsinnehavare. En tidningsartikel gjorde dessutom allmänheten uppmärksam på arbetet.

I den slutliga remissen har många synpunkter kring de mest skiftande ämnen inkommit. Dessa har sammanställts i en bilaga till beslutet och i många fall bidragit till ett förändrat och förbättrat beslutsunderlag.

Skötselplanen har sammanställts av Lennart Bratt vid Länsstyrelsen Dalarna. Avsnittet om skogarna har hämtats från skogshistorikern Rolf Lundqvist texter i "Urskogar i Dalarna". Den geovetenskapliga beskrivningen har författats av Ingmar Borgström, tidigare vid Naturgeografiska Institutionen på Stockholms Universitet. Vattenavsnitten har skrivits av Andreas Johansson, limnolog vid länsstyrelsen.

Foton i skötselplanen har tagits av Lennart Bratt om inte annat anges.

Ett stort tack riktas till alla som har bidragit till skötselplanens tillkomst.

Falun i december 2020

Lennart Bratt

Beskrivningsdel

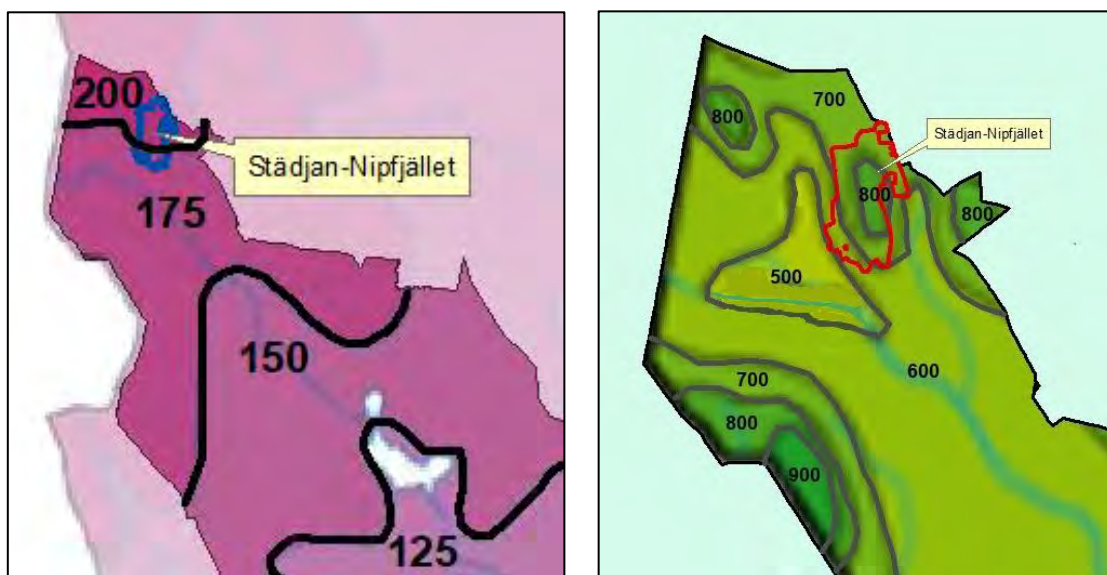
Administrativa data

Namn	Städjan-Nipfjället
Kommun	Älvdalen
NVR id	2002449
Natura 2000-beteckning	SE620001 Långfjället-Städjan-Nipfjället
Markslag: (uppdelning enl. Naturvårdsverkets rapport nr 5391)	
Tallskog	4330,8 ha
Granskog	868,8 ha
Barrblandskog	849,1 ha
Lövblandad barrskog	3759,5 ha
Triviallövskog	90,0 ha
Lövsumpskog	82,5 ha
Fjällbjörkskog	2263,9 ha
Ungskog/hyggen	2,2 ha
Sumpskogsimpediment	91,6 ha
Övriga skogsimpediment	585,1 ha
Våtmark	4418,7 ha
Limnogen våtmark	1,2 ha
Substratmark	19,1 ha
Öppen mark i fjällen	5770,1 ha
Glest träd- och busk-bevuxen mark i fjällen	779,0 ha
Exploaterad mark	6,7 ha
Sjöar och vattendrag	654,4 ha
Totalt	24657,9 ha
Rättigheter	Se förteckning nedan under "Infrastruktur"
Bebyggelser och anläggningar	Ett flertal beskrivna i skötseldelen
Förvaltare	Länsstyrelsen i Dalarnas län

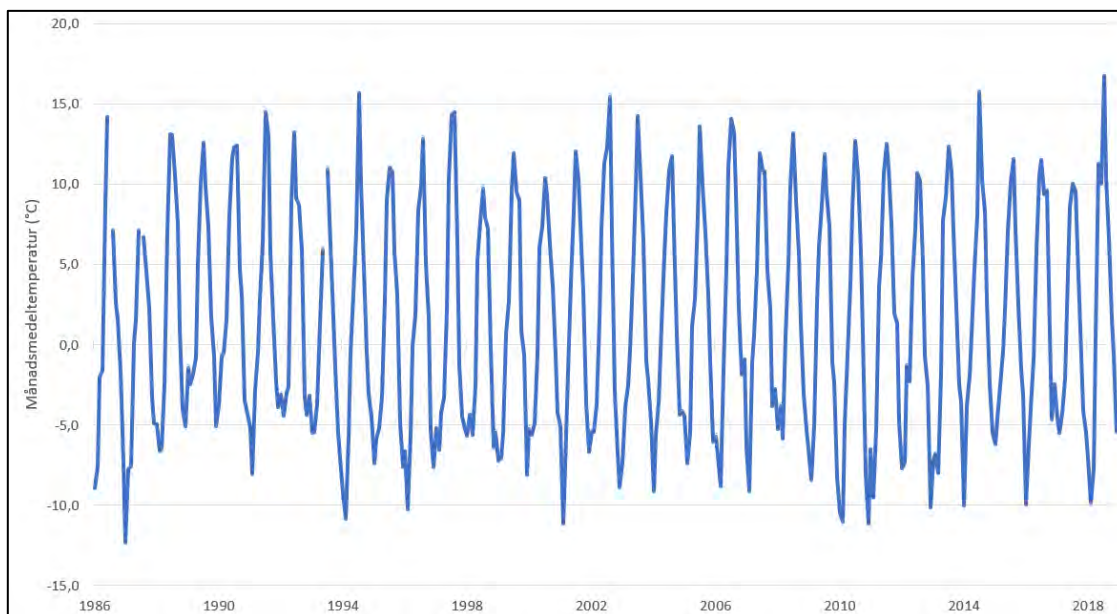
Beskrivning av området

Klimat

Städjan-Nipfjället ligger inom de lokalkontinentalt präglade delarna av Dalarna-Härjedalen karakteriserat av kalla vintrar och relativt varma somrar samt förhållandevis låg nederbörd. I höjdlägena är dock denna karaktär mindre utpräglad.

Antal dagar med snötäcke (t.v.) och årsnederbörd (t.h.), beräknat på tiden 1961-1990.

Temperaturdata från Idrefjäll perioden 1986-2018. Månadsmedel. Från SMHI:s öppna väderdata.

Geovetenskap

För beskrivning av områdets berggrund, kvartärgeologi, geomorfologi och glaciala utveckling hänvisas till Ingmar Borgströms utredning i bilaga B. Här presenteras även värderingar av de olika formelementens naturvårdsvärde ur ett bevarandeperspektiv.

Hydrologi

Stadjan-Nipfjället framstår som förhållandevis fattigt på sjöar och våtmarker, med undantag för de två stora sjöarna Burusjön och Stenåssjön (Harundsjön). I nära anslutning till Stora Harundsjön ligger Lilla Harundsjön och Småsjöarna som tillsammans bildar ett fint vattenkomplex. Mindre, men för området betydelsefulla sjöar, är vidare

Stovallsjön, Löskekssjön och Kluttjärnen. Den lilla Gammelsättertjärnen längs vägen upp på Nipfjället bidrar till den fina fjällmiljön i ett område som är särdeles välbesökt.

Avrinningen från naturreservatet sker från de västra delarna genom vattendragen Buran och Harundan till Grundöjan och Storån som i sin tur mynnar i Österdalälven vid Idre. I dalgången mellan Stådjan och Fjätersvålen rinner Foskan söderut för att mynna i Österdalälven strax söder om Idre. Övriga delar, dvs de nordöstra delarna av reservatet avrinner i huvudsak till Lillfjätan som har sitt källflöde i Klutsjön som gränsar till reservatet. Längst i norr rinner Storfjätan, reservatets största vattendrag, fram. Via Fjätälven mynnar dessa två vattendrag i Österdalälven en halvmil söder om Särna.

Särskilt Foskan saknar flödesutjämnande vatten eller våtmarker varför snösmältningsförloppet kan skapa häftiga vårflöden.

I SGU:s källregister finns endast en källa noterad från reservatet. En större källa ligger nära landsvägen vid Bäkerbäckens upprinnelse 2 km öster om Fjätvallen. Givetvis finns ett flertal källor runt om i reservatet. Tack vare topografin möter man källor här och var, ofta i nederdelen av sluttningar i övergången mellan fastmark och myr. Källorna är av mycket stort värde genom den starkt avvikande, ofta frodiga och artrika vegetationen som i sin tur är till glädje bl.a. för betande djur.

Limniska naturmiljöer

Sjöarna inom området utgörs framförallt av näringsfattiga (oligotrofa) fjällsjöar.

Det finns två före detta dammar inom området. Den ena är belägen vid Burusjöns utlopp och den andra, Avendammen, är belägen i anslutning till vattendraget Lill-Fjätan i områdets nordöstra del. Avendammen är en gammal flottningsdamm som användes för vattenreglering under flottningen av timmer.

Enligt EU:s ramdirektiv för vatten uppnår fyra av områdets 15 vattenförekomster inte god ekologisk status. Skälet till det består bland annat i att det finns problem med vattnens konnektivitet¹, morfologi² och hydrologi³.

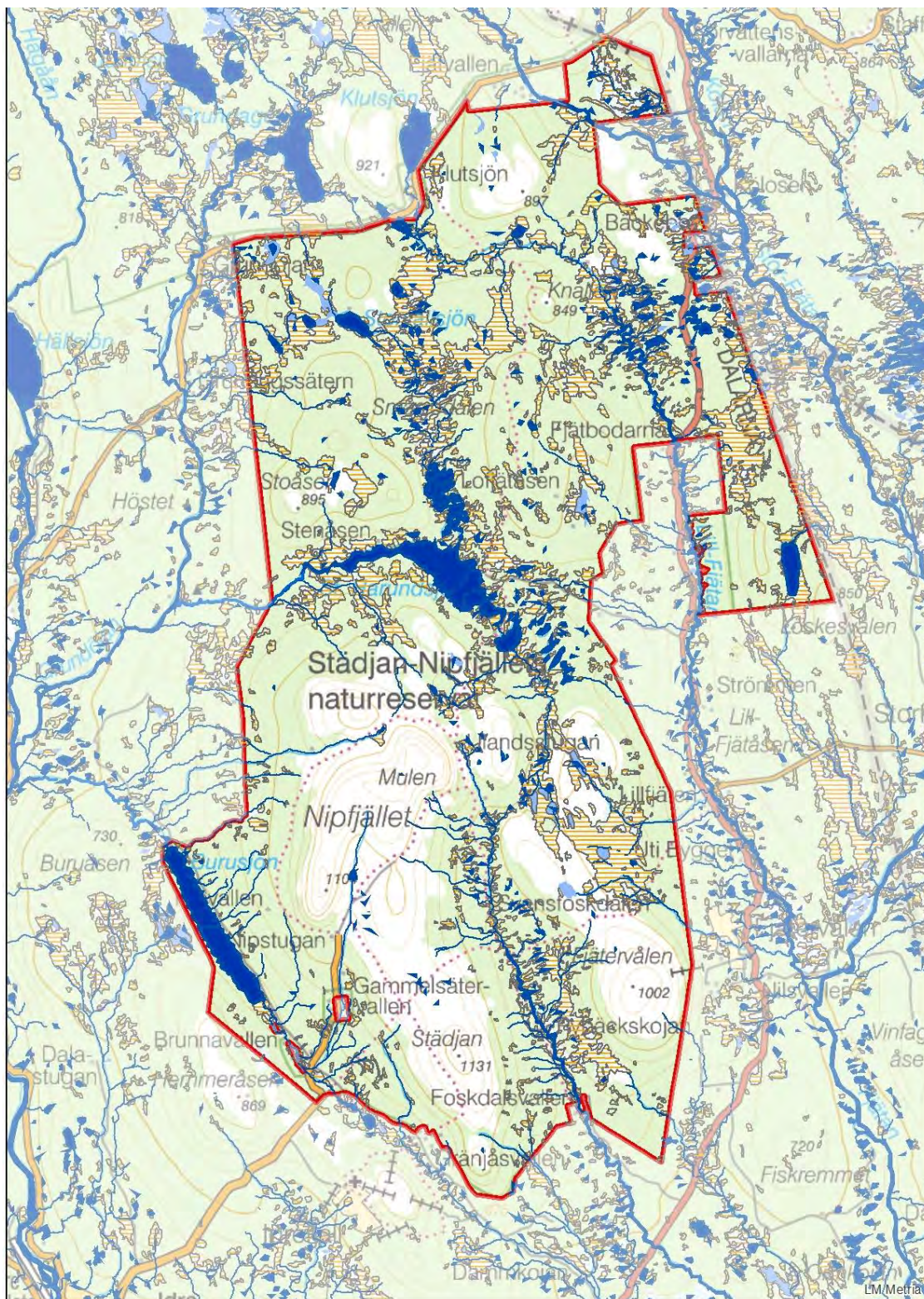
Ingen av områdets vattenförekomster uppnår god kemisk status. Skälet till detta, samt att i princip inga vattenförekomster i Sverige uppnår god kemisk status, är att gränsvärdena som gäller för kvicksilver och bromerade difenyletrar, även kallade flamskyddsmedel, överskrids i större delen av Sveriges vatten. Kvicksilverhalterna härrör från atmosfärisk deposition där utsläppskällorna främst består av tung trafik och eldning av stenkol. Flamskyddsmedlen har använts som tillsatsämnen i bland annat plast och textil med syfte att göra materialet mindre lättantändligt. Flamskyddsmedel sprids långväga i atmosfären. Spridningen och förekomsterna av flamskyddsmedel och

¹ *Konnektivitet* beskriver möjligheten till spridning och fria passager för djur, växter, sediment och organiskt material i uppströms och nedströms riktning, samt från vattenförekomsten till omgivande landområden (Definition hämtad från www.viss.lst.se).

² *Morfologi* beskriver utformningen av ett vattendrag. Förändringar i vattenförekomstens morfologi kan uppstå på grund av flottledsrensningar eller genom olika sorters bebyggelse och anläggningar (Definition hämtad från www.viss.lst.se).

³ *Hydrologisk regim* i vattendrag beskrivs av det hydrologiska tillstånd en vattenförekomst har när det gäller flödesvolym, flödesdynamik och tillgänglig flödesenergi. Exempel på faktorer som kan påverka hydrologin är vattenreglering, flottnings och flottledsrensningar (Definition hämtad från www.viss.lst.se).

kvicksilver bedöms idag vara så omfattande att det idag saknas tekniska lösningar för att åtgärda problemet. Därför råder det idag ett undantag i form av mindre stränga krav gällande dessa två parametrar.

Karta över sjöar, vattendrag och våtmarker inom Stadjan-Nipfjället, de senare markerade med orange linjeraster.

Biologi

Vegetation och flora

Kalfjäll

I och med fullständig frånvaro av kalk i fjällhedarnas berggrund är växtligheten mycket sparsmakad. Renlav, fönsterlav, islandslav, snölav och fjälltagellav i nedbetade mattor omväxlar med blockens gulgröna kartlavar. Den märkliga laven urnlav har flera rika förekomster där den växer på margranar på Stadjans sluttningar. Ljung, kråkbär, ripbär samt här och var krypljung är de allmänna risen på hedarna. I lite mer skyddade lägen tillkommer dvärgbjörk, fjäll-en, lingon, blåbär och lappljung. Kruståtel, klynnetåg, styvstarr och enstaka fjällfibblor kan också växa under dessa kärva förhållanden.

På några platser finns uppenbart gynnsammare markförhållanden, exempelvis här och var på Nipfjällets sluttning ner mot Slagebäckstöten liksom vid bäckdalen vid stigen från mellan sommarparkeringen och Svensfoskdalen. Typiska arter i dessa rikare gräshedar är grönkulla, fjällögontröst, höstfibbla och nordvårbrodd. Mer sällsynt förekommer dvärgfingerört, fjällnoppa, fjällveronika, dvärgdunört och ullvide.

Krypljung och kartlav, två karaktärsarter på fjällheden

Skog

Skogen kryper upp på fjällsluttningarna upp till den nivå där växtförhållandena blir för svåra för att sammanhängande skog kan leva, den så kallade *skogsgränsen*. Tappra kämpar av de flesta trädslagen kan dock sträva ännu ett stycke upp på fjällheden och når som högst den gräns som kallas *trädgränsen*.

Skogsgränsen bildas vanligen av fjällbjörk som beroende av topografin utvecklar en mer eller mindre bred zon. Denna zon kan antingen bestå av ren fjällbjörk eller hysa ett varierande inslag av tall eller gran. På vissa ställen saknas fjällbjörkzonen i stort sett helt, och här kan tall eller gran bilda skogsgränsen.

Som högst når skogsgränsen på Nipfjällets södra sluttning där den högsta fjällbjörk-skogen snuddar på 1000-meterskurvan. En vanligare nivå är dock mellan 800-850 metersnivån. Vid exempelvis Nipstugan och längs stigen upp mot Stadjan passeras skogsgränsen ganska distinkt på 850-metersnivån.

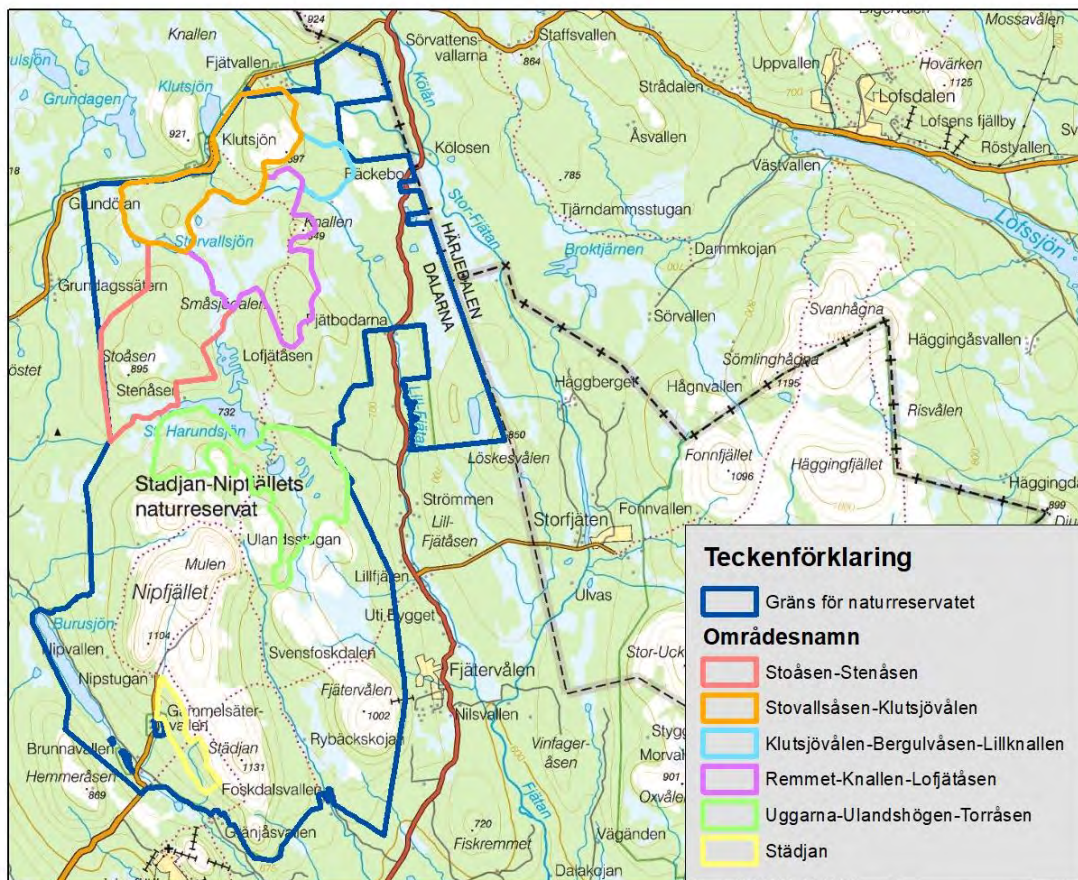
Spridda träd eller främst småträd och plantor påträffas i stort sett över hela fjällheden. Slående är de grankloner som står strödda över Stadjans sydvästssluttning. Även de spridda ungtallarna kan vara så frekventa att de blir iögonenfallande. Som kuriosum kan nämnas att Sveriges högst växande gran påträffas på Stadjans sydssluttning på höjden 1115 meter över havet. På Stadjan, längs stigen upp, påträffas även den ryktbara "Linné-granen" som har fått sitt namn av att Linné beskrev just denna gran vid sitt besök 1734. Dateringar visar att granen växte här redan för 4400 år sedan.

Skogs- och trädgränsen i fjällkedjan har studerats av Leif Kullman som i flera rapporter beskriver den utveckling som har skett under det senaste seklet. Sammanfattningsvis konstaterar han att någon sentida expansion inte har skett av skogsgränsen. Varken björk eller gran har heller expanderat vad gäller trädgränsen, medan tallen uppvisar en stigande trädgräns och en trend mot bättre fröetablering, tillväxt och trädvitalitet.

Områdets skogar utgörs till största delen av gles och lågvuxen tallskog, vanligen av torr ris- eller lavristyp. Granskog i större omfattning finns främst på Lofjätåsen. Björk ingår vanligen som ett mer eller mindre sparsamt inslag som ökar mot höjden för att slutligen bilda rena fjällbjörkskogar. Fältskiktet domineras kraftigt av ljung eller i granskogar av bärris.

Fjällskogens flora innehåller mestadels den för norra Dalarnas skogar typiska artstocken. Den rödlistade laven grenlav har rika förekomster i Mulens uråldriga fjällbjörkskog. Området runt Klutsjön och norrut torde hysa de kanske rikaste förekomsterna av varglav som finns i landet. Snart sagt varje torrträd och gammal timmerbyggnad i området är beklädd av den vacker gulgröna laven. Rikare förekomster av vedlevande svampar och lavar har konstaterats från exempelvis bäckdalen vid Gammelsätervallen där mängden av grova granlågor förstås är gynnsamt. I och med skogarnas generellt mycket höga ålder finns förutsättningar att påträffa ytterligare många krävande arter, men listan nedan över funna rödlistade arter är nog så imponerande.

För en utförligare beskrivning av områdets skogar och deras historik följer här ett utdrag ur "Dalarnas urskogar" av Rolf Lundqvist. Områdets skogar uppfyller inom stora områden de kriterier som ställdes på den tiden för att ingå i urvalet som "urskog". Man bör dock ha i åtanke att man använde ganska snäva kriterier varför många skogar som inte pekades ut med dagens mått kan betraktas som likvärdiga naturvårdsmässigt även om kanske sågen gått fram lite hårdare här. Rolfs beskrivningar kan ändå sägas omfatta gräddan av områdets skogar och hans skildringar är fullt aktuella trots att de härrör från fältbesök under 1981.

Karta över de främsta "urskogsområdena inom Stadjan-Nipfjället. De beskrivs i följande text.

ÖVERSIKTLIG BESKRIVNING

Norrut från fjällområdet Stadjan-Nipfjället sträcker sig ett höjdområde med skogar, myrar och några kala lägre toppar. Det sträcker sig från Stora Harundsjön i söder till de kala topparna av Grundagsvålen och Klutsjövålen i norr. I väster ligger höjderna Stovallsåsen och Stoåsen, i öster Lofjätåsen och Knallen och mellan dem Småsjödalen, en rogenmoränbildning med småsjöar och korta moränåsar mellan myrar. Berggrunden består av Vemdalskvartsit. Moränen är mestadels blockfattig. Området ligger till största delen inom Stadjan-Nipfjällets naturreservat.

Skogen är till största delen lågvuxen gles tallskog, vilket är typisk för idreområdet. Skogstypen är i allmänhet torr ristyp. Granskog förekommer på Lofjätåsen. Bestånden är i de flesta fall virkesfattiga. Björk ingår i liten omfattning i bestånden. Fältskiktet domineras i stora områden av ljung.

Brandpåverkan i tallskogen är tydlig genom hela området och spår finns även i smärre grandominerade partier.

Minst ca 1 500 ha är opåverkade av huggningar. Övriga områden är svagt eller måttligt genomhuggna.

Lappmes sågs i området. Varglav förekommer på torrakor i hela området.

STOÅSEN -STENÅSEN (ca 1 800 ha)

Höjdområdet har naturliga gränser utom i väster där reservatsgränsen följts. Den svarar där mot gränsen för en genomhuggning.

Här finns till största delen en gles virkesfattig tallskog på torr-skarp ristyp. Genomgående finns fler lågor än torrakor. Gammeltallarna står gles omgivna av yngre tallgenerationer inklusive tallföryngring. Trots beståndens gleshet märks skiktningen i dessa. Tallen når sällan över 10-12 m. Granen i ett bäckdråg var cirka 18 m. Den äldsta borrarade tallen var något över 300 år.

Utanför "knät" på avgränsningen i nordväst intill höjd 838 m ö h, finns en avverkningsstubbe med diametern 90 cm. Enstaka rotgrova, 8-9 m höga tallar står där inom reservatet. Yngre likåldrig

tallskog finns i relativt tätta partier på Stoåsens sydvästsluttning. På moränåsarna i Småsjödalen står enstaka gammeltallar omgivna av lågvuxen björk.

Brandpåverkan är tydlig genom hela området. Även i ett mindre grandominerat parti finns helt förkolnade brutna tallstubbar. Som mest finns fyra bränder invallade i ett brandljud på en levande tall. Den står just norr om höjd 874 m ö h. På höjd 830 m ö h daterades en brand till början av 1820-talet.

Torrskog och överståndare är plockhuggna i Stoåsens sydvästsluttning. Privatmarken vid Stenåsens fäbodan är avverkad och i området mellan Stenåsen och Småsjöarna är omfattning och avgränsning oklar av den genomhuggning som spårats vid överflygning. I övrigt finns endast avverkningsstubbar i ett granstråk längs en bäck i västsluttningen från Stoåsmynnen.

STOVALLÅSEN-KLUTSJÖVÅLEN (ca 1 200 ha)

Delområdet har en gles till mycket gles tallskog på torr-skarp ristyp. På Stovallsåsens (828 m ö h) och Klutsjövålen (897 m ö h) flacka nordvästsluttningar står de plattkronade gammeltallarna ställvis så glest att utseendet påminner om en savann med 10-12 m höga träd. I stället för den riktiga savannens gräsväxt finns här en tät matta av ljung. Närmast runt tallstammarna dominerar ofta renlav. Några yngre tallar åldersbestämdes till omkring 450 år. Majoriteten tall är dock yngre.

I sydöstra delen av Stovallåsen finns ett parti med enbart gles yngre tall, troligen en förnygring från någon av de varma somrarna som inträffade på 30- och 40-talen. Dessa fick till följd goda tallförnygringar i svårförnygrade lägen, speciellt i fjällområdena i Norrland. På toppen av Stovallåsen växer glest med småtallar. Som omväxling till ljungdominansen finns där dvärgbjörk, enbuskar, bärris och även ripbär och enstaka kruståtel i fältskiktet samt snölav och renlav i bottenskiktet.

Genom hela området finns spår av brand. En torraka har två bränder invallade. Levande tall med två bränder i ljudet förekommer också. En brand omkring 1850 är daterad både på Stovallåsen och Klutsjövålen. Troligen är det samma brand som berört hela området. I Stovallåsens branta sydsluttning växer en relativt tät, skiktad tallskog, sannolikt uppkommen efter bränder. Även där är en brand daterad till omkring 1850.

På Stovallåsen är partierna närmast vägen i områdets norra del relativt hårt genomhuggna. Graden av genomhuggning avtar mot öster. Kronans mark på Klutsjövålen är obetydligt påverkad, medan bolagsmarken är måttligt genomhuggen. Kreatursbete förekom fram till 1944

KLUTSJÖVÅLEN-BERGULVÅSEN- LILLKNALLEN (ca 300 ha)

Delområdet innehåller tre mindre områden vars karaktär avviker från områdets huvudkaraktär, den lågvuxna glesa tallskogen av torr-skarp ristyp där ljung dominerar fältskiktet.

Tallskogen under Klutsjövålen brant är tätare än i övrigt, skiktad och relativt virkesrik. Gammeltallarna når 12-16 m högt och grovlekar på 50-60 cm. De står bland en majoritet fortfarande växande yngre tallar. Det finns enstaka torrakor, medan det är gott om lågor och brutna stubbar. Enstaka tallplantor och enbuskar förekommer. Det är gott om varglav. Det finns många spår av brand, två bränder är som mest invallade i ljud på levande tall. En brand daterades till 1760. På slätmarken vid Kluttjärnen når tallarna 16-18 m höjd. Här finns inhuggningar gjorda då man pröva om tallarna hade röta. Björken blir här 6-7 m hög. Den förekommer som glest inslag. Endast vid starrmyren intill Lill-Fjätan finns några avverkningsstubbar.

Öster om Klutsjövålen, på andra sidan en grund dalgång, ligger en flack höjd vars östligaste del har namnet Bergulvåsen. Den är från norr avverkad fram till toppen. I den södra delen, som mjukt sluttar ned mot en myr med en mindre tjärn, växer en barrblandskog på frisk ristyp med blåbärris och kruståtel i fältskiktet. Skogen är här virkesrik, både tall och gran når upp mot 20 m. De står glest och har grovlekar på cirka 60-80 cm. Det förekommer brutna stubbar och lågor med kolrester efter brand, men brandljud saknas. Vid ägogränsen i östra delen får skogen ett helt annat utseende. Här är alla grövre träd avverkade.

Lillknallen, höjden söder om ovan beskrivna område, har helt talldominerad skog. Enstaka överståndare, som mest med tre bränder i brandljudet, står omgivna av yngre tall uppkomna efter bränder i olika generationer. En brand är daterad till början av 1830-talet. Få torrträd finns. Däremot enstaka avverkningsstubbar. Västerut mot Lill-Fjätan är tallskogen måttligt genomhuggen. Vid ån växer glest med 6-8 m lång björk.

REMMET-KNALLEN-LOFJÄTÅSEN (ca 1 500 ha)

Remmet kallas av ortsbor den flacka höjden med tallskog, som ligger myromgärdad just söder om Lill-Fjätan. Namnet står ej på den topografiska kartan. Tallskogen på Remmet är gles, lågvuxen och virkesfattig. Ristypen är torr-skarp med ljung, bärris, någotkruståtel och renlav. Det finns många gamla tallar, den äldsta borrade utan röta var 485 år. Tallförnygring finns genom hela området och det är gott om lågor och torrakor. De enda spåren av kulturpåverkan är resterna av en s k allmän

telefonlinje, som med en tråd gick från Lillfjäten till Klutsjön. Tråden sitter fortfarande delvis kvar, spänd mellan isolatorer som slagits in i torrakor, levande träd och stöttade huggna smala stolpar. Resterna av en sommarladugård tillhörig klutsjöborna, där djur hölls fram till 1944, finns i nordvästra delen av Remmet. Gamla slätterlador står fortfarande kvar längs Lill-Fjäten. Tallskogen på Remmet är mycket representativ för områdets glesa brandpåverkade tallskogar.

Öster om Remmet, med en smal myrhal emellan, ligger Knallen, där ett mindre område på toppen, 840 m ö h, är kalt. I övrigt är höjden bevuxen med tallskog med något högre vuxna träd än ute i Remmet. Nordsluttningen av Knallen har en skiktad tallskog med överståndare som stämplats, men ej huggits, bland yngre generationer tall. Det är gott om brandspår. Ristypen är torr. I östluten är ristypen våt. Här är tallskogen gles, en svag genomhuggning kommer från nordöst och närmast toppen står en gles tallföryngring, vars likåldriga utseende tyder på att den uppkommit efter brand på kalmare. Söder om toppen har en mindre avverkning gått 1956-57. I västsluttningen är tallskogen glesare än i nordluten.

Lofjätåsens norra och östra del har ej inventerats till fots. Avgränsningen är osäker, men har lagts i reservatsgränsen. Den norra toppen, sedd från luften, innehåller lågvuxen, gles tallskog. Öster och norr om ett genomhugget tallområde, som ej heller medtagits på Lofjätåsens västsida, närmast Småsjödalen, skjuter en granskog in som en kil från nordväst mot toppen på Lofjätåsen. Granområdet är cirka 200 ha stort. Inga avverkningsstubbar finns i den till fots inventerade nordvästra delen. Träden når 16-18 meters höjd. Det äldsta borrhålet var 350 år. Det är ställvis gott om lågor och torrträd. Ristypen är frisk. Blåbär, enstaka örter, hus- och lummermossa kläder marken. Enstaka björkar når 7-8 m höjd. Det förekommer också enbuskar. I kanten ut mot Småsjödalen dominerar tall, med ställvis mycket torrträd och lågor.

UGGARNA-ULANDSHÖGEN- TORRÅSEN (ca 1 300 ha)

På nordsluttningen av Nipfjället och Ulandshögen ligger ett område med lågvuxen tallskog på mark med småkuperat blockfattigt moräntäcke. Sydöst om Lilla Harundsjön växer tallskog på ett område med Rogenmorän. Det mjukt välvda topppartiet på Torråsen är hedliknande med gles tallskog i de lägre delarna, medan områdena närmast öster och söder om Ulandshögen är skogklädda.

De lågvuxna tallarna i området söder om Stora Harundsjön når 10-12 m i höjd. Skogen är gles och virkesfattig och av samma typ som i området norr om Stora Harundsjön och för övrigt även i Drevdagsområdet. Skogstypen är av torr ristyp, med skarp ristyp på krönen av moränkullarna och frisk ristyp i svackor och bäckdråg däremellan. Bestånden är olikåldriga. Gamla, 300-400 åriga tallar står blandade med yngre. Även tallföryngring förekommer. Ställvis finns många torrakor och det är även gott om lågor. Många tallar står grunt med rothen ovan jord. Några tallar står lutande, troligen ett tjälksjutningsfenomen, liksom förhållandet att rotändan på en låga skjuts i höjden.

Mot söder i området ökar inslaget av gran. I vissa partier förekommer tall bara som toppdöda gamlingar eller som torrträd. I fuktiga lägen når här granen 15 m höjd och 200 års ålder. Rötade granar kan vara ännu äldre. På kullarna med Rogenmorän öster om Lilla Harundsjön dominerar gammal tall med inslag av torrall. Tallarna på Torråsen står glest med enstaka tallföryngring däremellan. Det finns få torrträd. En tall med diametern 44 cm var cirka 300 år. Ristypen är torr-skarp. Ljung och kråkris dominerar fältskiktet. Mellan Torråsen och Ulandshögen växer en gles blandskog på torr och frisk ristyp. Granarna är ofta klonade och når högst 15 m. En gran med diametern 40 cm var 300 år. Tallarna är lägre. En tall med diametern 45 cm och 7 m hög var 375 år gammal. Lågvuxen björk, enstaka rönn och enbuskar förekommer, liksom enstaka kruståtel och skogsnäva.

Björk klänger högt upp i branten på Ulandshögen. Granskog dominerar närmast söder om. Ett några hektar stort parti med gran är det beskrivna områdets enda virkesrika del. Träden når där 20 m och har dimensioner upp mot 60 cm. Den äldsta borrhålet var 240 år. Endast få torrträd och lågor förekommer. Skogstypen är här av frisk örtristyp. Här växer tolta, skogsnäva och pyrola m m.

Brandspåren är talrika i norra delen av området. I ett brandljud i en levande tall daterades branden till mitten av 1730-talet. Sannolikt ligger senaste branden i området långt tillbaka, så granar i området har åldrar uppemot 150 år och längre söderut uppemot 200 års ålder. Här måste sannolikt återkommande bränder till för att tallskogen åter skall råda. I de södra delarna där brandspåren är få ersätts också tallen av granskog.

Tallområdet söder om Stora Harundsjön är så gott som orört av yxa och såg. Endast en gata, "parallell", för markägarens skogsindelningssystem är upphuggen. Enstaka avverkningsstubbar förekommer efter Lillharundsjöbacken och i dess närhet och domänverket uppger att området närmast söder vägen berörts av en slipershuggning på 50-talet. Området som ligger väster om avgränsningen och norr om Slagebäcksstöten, har genomgått av en slipersavverkning på 1930-talet. Slipers för järnvägen hade 2,7 m längd och minst 25 cm grovlek i toppändan. Därför dög även korta fjälltallar att avverka.

Gammelskogen vid Uggarna

STÄDJAN (ca 200 ha)

Området utgörs av ett tidigare domänreservat avsatt 1940. Det ligger på Städjans västsluttning. En flack platå ligger längst i väster, medan Städjans västsluttning delvis är brant och blockrik. I norra delen rinner Gammelsäterbäcken..

Platån i västra delen är en tallbränna, där upprepade bränder gett området hedkaraktär. Tallarna står här glest strödda, 10-12 m höga och med inslag av torrtallar. Skogstypen är av skarp ristyp, där ljung och renlav täcker marken. I sluttningen är skogstypen av torr-frisk ristyp och här växlar tall- och grandominerade partier med barrblandskog. Närmast fjällheden finns blockrika partier där det står glest med gammaltall. En sådan var 420 år. Här finns torrakor och här tättnar yngre gran runt tallarna. I fuktiga partier växer granskog. I Gammelsäterbäckens ravin växer virkesrika bestånd, där granarna når 20-25 m höjd. En gran med diametern 70 cm, var 300 år. Längs bäcken växer högorter, bl a torta, humleblomster och lundstjärnblomma. Här finns också säl, rönn och hägg. Luckor i granskogen uppkommer genom vindfällerna och intas snabbt av hallon, örter och lövträdslantor. Ställvis växer lågvuxen björk närmast fjällheden.

På tallbrännan väster om reservatsgränsen står en torraka med fem bränder invallade. Just där brännan övergår i friskare mark och sluttningen börjar, står en levande tall med tre bränder i brandljudet. I sluttningen växlar tallpartier med brandljud, med granpartier där troligen gränsen mellan tall- och granskog tidigare varit en brandgräns.

Endast i små partier i utkanterna av området finns enstaka avverkningstubbar. Blomkålssvamp hittades vid inventeringen 1981. Senare har särskilt granskogen längs Gammelsäterbäcken konstaterats ha en mycket intressant vedsvampsflora med t ex ostticka, harticka, rosenticka och rynkskinn m m.

Vissa skogar har dock påverkats även efter dimensionsavverkningarnas tidevarv. Ett exempel på detta är de relativt omfattande avverkningar som Domänverket genomförde vid 1950-talets början på bland annat Lofjätåsen. Då bröts också vägen upp till Harundsjön och ett uppfordringsverk restes så att virket som flottades i sjön kunde fraktas med lastbil ner till ett avlägg vid Lillfjätan för vidare flottning den långa vägen till

skogsindustrierna och sågverken. På bilderna nedan, tillhandahållna av PG Nilsson i Lillfjäten (den lille pojken vid stranden), syns uppfordringsverket och flottning av timmer på Harundsjön (Stenåssjön).

Våtmarker

För att vara inom norra Dalarnas fjällvärld är Städdjan-Nipfjället förhållandevis fattigt på våtmarker, särskilt i de södra, mer kuperade delarna. Idreflöten utgör ett undantag som täcker betydande arealer av Fjätersvålen nordsluttning. Området vid Småsjödalen är ett annat våtmarksrikt område, men starkt uppsplittrat beroende på den kuperade så kallade rogenmoränen. En vanlig myrtyp är uppbyggd av ljunghedsliknande fattigmyr som gärna gradvis övergår i tall- eller fjällhed. Blötare myr är ofta helt vegetationslös med stora, mer eller mindre grunda dyflarkar. Vissa fattigkärr är uppbyggda av vidsträckta fastmattor med tuvsäv och tuvdun samt vitmossan *Sphagnum papillosum*. andra kärr är mjukare med dystarr och vitmossorna *Sphagnum majus*, *balticum* och *lindbergii*. Näringsrikare partier hyser flaskstarr och trådstarr, något som säkert utnyttjats för slåtter.

Idreflöten är beskriven i Våtmarksinventeringen som ” En säregen, alpin myr dominerad av sluttande mossar” och värderad i högsta värdeklass. Den finns även beskriven i Sjörs’ ”Skyddsvärda myrar i Kopparbergs län” och i Lundqvists ”Beskrivning till jordartskarta över Kopparbergs län”.

Av stort värde är även de rikkärr som har uppdagats i sen tid på ett par platser i området mellan Lofjätåsen och Klutsjövålen. De karakteriseras av en artrik örtflora som kontrasterar skarpt mot övriga våtmarkers ris- eller halvgräsflora. Fjällskära, fjällögontröst, grönkulla, hårstarr och tagelstarr tillhör rikkärrens flora.

Sjöar och vattendrag

Områdets sjöar har en mycket sparsmakad växtlighet med sjöfräken som enda regelbundet förekommande art. Vid Stovallsjön finns ett stort bestånd med bladvass, något som är ovanligt på dessa höjder. Småttjärnar hyser ofta gäddnate och dvärgnäckros eller dess hybrid med gul näckros. I de rinnande vattnen påträffas hårslinga, rostnate, hästsvans och blad av sterila bestånd med igelknopp.

Kulturmarker

Kulturmarkernas, dvs fäbodarnas flora bidrar starkt till artrikedomen genom att hysa många arter som inte förekommer i områdets naturliga vegetation. Hit hör arter som nysört, kråkvicker, rödklöver, smällglim och ängskavle, arter som har förts hit med betesdjuren och deras foder. Av stort värde är den mängd ängssvampar som finns i de magra fäbodvallarna, och dessutom påträffas här och var rödlistade låsbräkenarter.

Floran i reservatet är förhållandevis välkänd tack vare Dalarnas Botaniska Sällsks verksamhet samt flera flitiga växtrapportörer som har besökt området. I Artportalen finns ca 1200 rapporter om totalt ca 276 arter och lägre taxa (underarter mm). Antalet påträffade arter är ungefär hälften av totala antalet funna arter i Idre socken. Merparten av norra Dalarnas fjäll- och fjällskogsarter förekommer frånsett några av Långfjällets nordliga och mer alpina arter. Frodiga miljöer saknas också vilket gör att arter som nordisk stormhatt, skogsvinbär, storgröe och vissa fibblor inte förekommer.

Skogstillstånd

Husbehovsvirke och vedbrand har förstås hämtats i området allt sedan kolonisationen av utmarkerna tog sin början. Möjligen har visst virkesuttag även skett för att försörja koppargruvan i Röros. Det kommersiella skogsbruket i dessa trakter är däremot av förhållandevis färskt datum. Avvittringen och bydelningen av Särna socken med Idre kapellag avslutades först 1894. I och med detta kunde skogen avyttras eller virkesrätter säljas. De tre flottlederna som berör området, Storån, Fjätälven och Foskan, blev dock

insynade som flottleder först vid sekelskiftet. Innan dess kunde timmer inte forslas till sågverken söderöver.

Från tiden vid sekelskiftet inleddes sålunda virkesfångsten på allvar. Skogarna skattades inledningsvis framför allt på de grova träden, men med tiden blev användningsområdena allt fler för virket och huggningarna kom att omfatta allehanda sortiment. Tomas Ljung ger i "Ödebygdsminnen" en utförlig beskrivning av skogsavverkningsepoken som i stort sett upphörde i femtiotalets början.

Spårens efter virkesfångsten kommer att vara tydliga ännu kanske flera hundra år, som här strax intill Klutsjön.

Fauna

Däggdjur

Områdets vilda däggdjursfauna omfattar förstås i huvudsak den typiska för norra Dalarnas fjällvärld: älg, hare, räv mård, utter, bäver, hermelin och småvessla, smågnagare samt av och till de fyra stora rovdjuren.

Fåglar

Fjällhedarnas karaktärsfåglar är utan tvekan ljungpiparen och småspoven, ofta i sällskap med dalripa, stenskvätta, ängsbiplärka och gök. På de högre höjderna stöter man med lite tur på fjällripa, fjällpipare och snösparv. På blötare myrar är gluttsnäppan och tranan alltid närvarande och i sjöarna simmar sångsvan, storlom, knipa och sjöorre. I skogarna finner man förutom mesar även tretåig hackspett, spillkråka och större hackspett, rovfåglar och ugglor, samt förstås lavskrikan som har en stadig förekomst i de fina fjällskogarna. Kungsörnen söker ibland av området. Sällsyntheter noterade under senare

år är tofslärka, videsparv och svart rödstjärt. I de finaste tallnaturskogarna närmare Klutsjön kan man möjligen ha turen att gå på någon av de få lappmesar som ännu tycks kunna hålla sig kvar i nordligaste Dalarna.

Landmollusker

En inventering 1991 av Gränjåsens SV-sluttning av Henrik Waldén påvisade en artrik landmolluskfauna bestående av 15 arter. Det är dock allt som är känt av denna intressanta djurgrupp.

Fisk

Vanligt förekommande arter inom området är exempelvis öring, sik, lake, gädda och abborre. Det genomförs utplanteringar av röding i Burusjön. Man har även fångat harr inom området men då det finns ett naturligt vandringshinder för harr i nedströms liggande Storån vid Sognstupet (cirka 6 km S Foskros) antas harren ha förts till området av människan. Fiskarter som förekommer i Burusjön är röding, öring, abborre och lake. I de strömmande vattendragen, Foskan och Harundan förekommer mestadels öring.

Bottenfauna

De försurningskänsliga märlorna av arten *Rivulogammarus lacustris* studerades i Lill-Fjätan mellan 1975 och 2005. Vid den första undersökningen 1975 var märlorna vanliga i Lill-Fjätan men därefter kunde man se att märlorna successivt minskade fram till år 1990. Vid efterföljande undersökningar 1990 och 1994 observerades inga märlor men år 2005 kunde man konstatera att märlorna återigen var vanliga i vattendraget. Återkomsten av märlorna tyder på att surstötter (tillfällen då pH sjunker under 6,0) förekommer mer sällan än tidigare, alternativt att andra komponenter kopplat till vattenkemin möjliggör att märlan åter klarar sig i vattendraget.

Fördelningen av olika arter har, förutom nedgången och den efterföljande uppgången av *Rivulogammarus lacustris*, inte ändrats mycket sedan undersökningen 1975 ⁴.

Värdefulla arter

Svampar

Vetenskapligt namn	Svenskt namn	Hot	Vetenskapligt namn	Svenskt namn	Hot
<i>Anomoporia bombycina</i>	isabellporing	EN	<i>Cystostereum murrayi</i>	doftskinn	NT
<i>Amylocystis lapponica</i>	lappticka	VU	<i>Fomitopsis rosea</i>	rosenticka	NT
<i>Anthoporia albobrunnea</i>	fläckporing	VU	<i>Lactarius musteus</i>	tallrisk	NT
<i>Laurilia sulcata</i>	tajgaskinn	VU	<i>Leptoporus mollis</i>	kötticka	NT
<i>Phlebia centrifuga</i>	rynkskinn	VU	<i>Onnia leporina</i>	harticka	NT
<i>Sidera lenis</i>	gräddporing	VU	<i>Phellinus chrysoloma</i>	granticka	NT
<i>Skeletocutis chrysella</i>	grantickeporing	VU	<i>Phellinus ferrugineofuscus</i>	ullticka	NT
<i>Skeletocutis odora</i>	ostticka	VU	<i>Phellinus nigrolimitatus</i>	gränsticka	NT
<i>Skeletocutis stellae</i>	kristallticka	VU	<i>Postia parva</i>	gäckporing	NT
<i>Alloclavaria purpurea</i>	luddfingersvamp	NT	<i>Pseudographis pinicola</i>	gammelgransskäl	NT
<i>Asterodon ferruginosus</i>	stjärntagging	NT	<i>Trichaptum laricinum</i>	violmussling	NT
<i>Chaetodermella luna</i>	vitplätt	NT	<i>Postia hibernica</i>	sprödporing	DD
<i>Clavariadelphus truncatus</i>	flattoppad klubbsvamp	NT			

⁴ Bottenfauna i Dalarnas län juni 2005. Rapport 2006:36, Miljövårdsenheten, Länsstyrelsen i Dalarnas län

Lavar

Vetenskapligt namn	Svenskt namn	Hot	Vetenskapligt namn	Svenskt namn	Hot
<i>Bryoria bicolor</i>	broktagel	EN	<i>Chaenothecopsis nana</i>	liten svartspik	NT
<i>Acolium karelicum</i>	liten sotlav	VU	<i>Chaenothecopsis viridialba</i>	vitskaftad svartspik	NT
<i>Biatora fallax</i>	fjällig knopplav	VU	<i>Cladonia parasitica</i>	dvärgbägarlav	NT
<i>Chaenotheca sphaerocephala</i>	skuggnål	VU	<i>Claurouxia chalybeoides</i>	labyrintlav	NT
<i>Hypogymnia austrodes</i>	mörk blåslav	VU	<i>Hypogymnia bitteri</i>	knotttrig blåslav	NT
<i>Protoparmelia oleagina</i>	ladkantlav	VU	<i>Letharia vulpina</i>	varglav	NT
<i>Pycnora praestabilis</i>	staketflarnlav	VU	<i>Lobaria pulmonaria</i>	lunglav	NT
<i>Alectoria sarmentosa</i>	garnlav	NT	<i>Lobaria scrobiculata</i>	skrovellav	NT
<i>Bacidina phacodes</i>	liten lundlav	NT	<i>Microcalicium ahlneri</i>	kortskaftad ärgspik	NT
<i>Bryoria nadvornikiana</i>	violettgå tagellav	NT	<i>Nephroma laevigatum</i>	västlig njurlav	NT
<i>Calicium denigratum</i>	blanksvart spiklav	NT	<i>Ochrolechia alboflavescens</i>	halmgul örnlav	NT
<i>Calicium tigillare</i>	ladlav	NT	<i>Rostania occulta</i>	skorpgelélav	NT
<i>Carbonicola myrmecina</i>	mörk kolflarnlav	NT	<i>Sclerophora coniophaea</i>	rödbrun blekspik	NT
<i>Chaenotheca gracillima</i>	brunpudrad nållav	NT	<i>Tholurna dissimilis</i>	urnlav	NT
<i>Chaenotheca laevigata</i>	nordlig nållav	NT			

Mossor

Vetenskapligt namn	Svenskt namn	Hot	Vetenskapligt namn	Svenskt namn	Hot
<i>Calypogeia suecica</i>	vedsäckmossa	VU	<i>Oedipodium griffithianum</i>	klubbmossa	VU
<i>Lophozia ascendens</i>	liten hornflikmossa	VU	<i>Anastrophyllum hellerianum</i>	vedtrappmossa	NT

Kärlväxter

Vetenskapligt namn	Svenskt namn	Hot	Vetenskapligt namn	Svenskt namn	Hot
<i>Pulsatilla vernalis</i>	mosippa	EN	<i>Goodyera repens</i>	knärot	NT
<i>Botrychium boreale</i>	nordlåsbräken	NT	<i>Hypochaeris maculata</i>	slåtterfibbla	NT
<i>Botrychium lunaria</i>	månlåsbräken	NT	<i>Lycopodiella inundata</i>	strandlummer	NT
<i>Botrychium multifidum</i>	höstlåsbräken	NT	<i>Viola selkirkii</i>	skuggviol	NT

Insekter

Vetenskapligt namn	Svenskt namn	Hot	Vetenskapligt namn	Svenskt namn	Hot
<i>Atomaria badia</i>		NT	<i>Olisthaerus megacephalus</i>		NT
<i>Callidium aeneum</i>	grönhjon	NT	<i>Pyrausta porphyralis</i>	porfyriljusmott	NT
<i>Ecclisopteryx dalecarlica</i>		NT			

Fiskar

Vetenskapligt namn	Svenskt namn	Hot	Vetenskapligt namn	Svenskt namn	Hot
<i>Lota lota</i>	lake	NT			

Fåglar

Vetenskapligt namn	Svenskt namn	Hot	Vetenskapligt namn	Svenskt namn	Hot
<i>Anas acuta</i>	stjärtand	VU	<i>Alauda arvensis</i>	sånglärka	NT
<i>Apus apus</i>	tornseglare	VU	<i>Anthus pratensis</i>	ängspiplärka	NT
<i>Bubo bubo</i>	berguv	VU	<i>Aquila chrysaetos</i>	kungsörn	NT
<i>Calcarius lapponicus</i>	lappsparv	VU	<i>Dryocopus martius</i>	spillkråka	NT
<i>Emberiza citrinella</i>	gulsparrv	VU	<i>Melanitta fusca</i>	svärta	NT
<i>Emberiza rustica</i>	videsparv	VU	<i>Numenius arquata</i>	storspov	NT
<i>Emberiza schoeniclus</i>	sävsparv	VU	<i>Phoenicurus ochruros</i>	svart röstjärt	NT
<i>Eremophila alpestris</i>	berglärka	VU	<i>Picoides tridactylus</i>	tretåig hackspett	NT
<i>Regulus regulus</i>	kungsfågel	VU	<i>Saxicola rubetra</i>	buskskvätta	NT

Däggdjur

Vetenskapligt namn	Svenskt namn	Hot	Vetenskapligt namn	Svenskt namn	Hot
<i>Gulo gulo</i>	järv	VU	<i>Ursus arctos</i>	björn	NT
<i>Lutra lutra</i>	utter	NT			

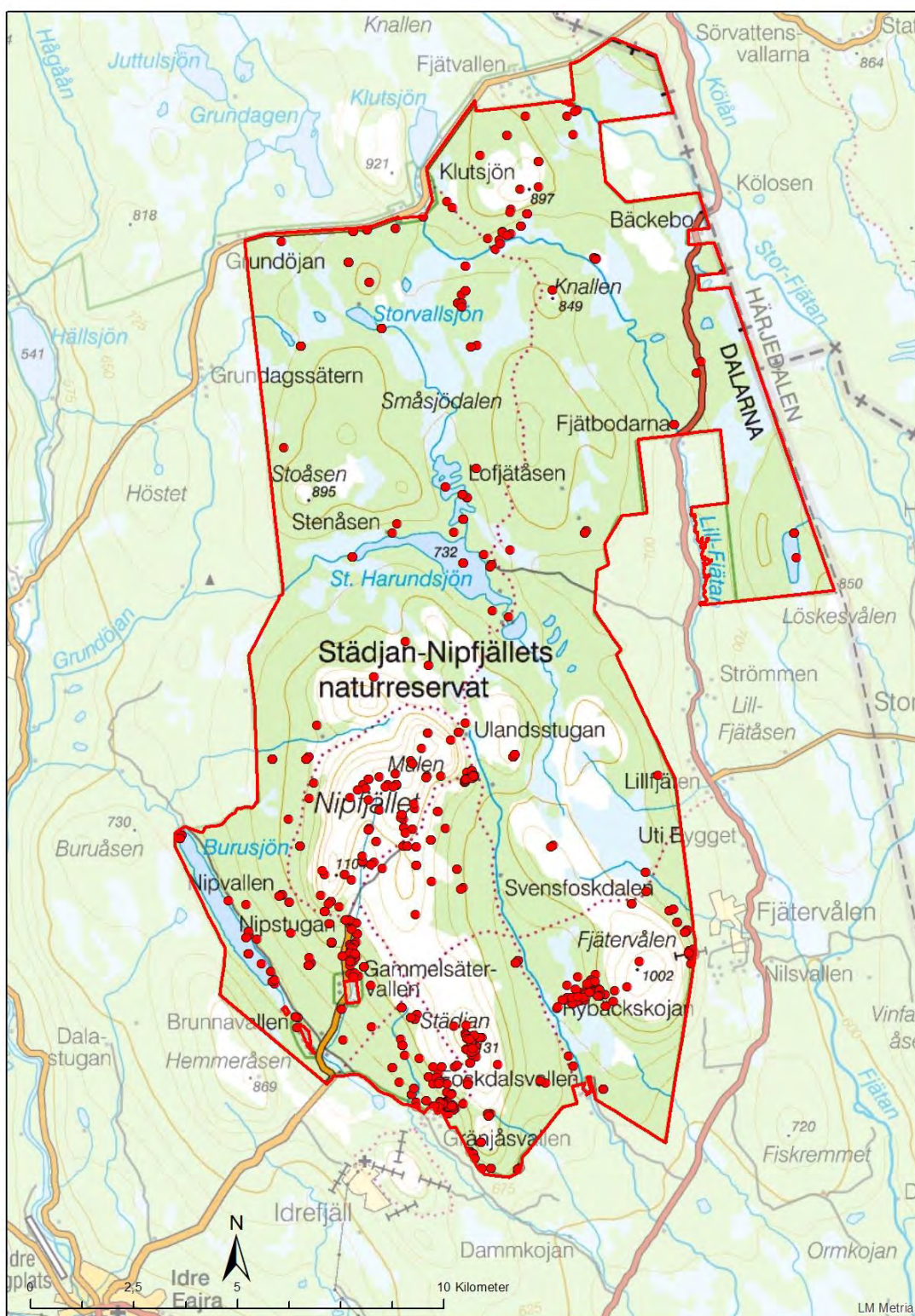
Hotkategori i Sverige enligt rödlistan 2015: EN = Starkt hotad; VU = Sårbar, NT = Nära hotad, DD = Kunskapsbrist

Anm.: en felaktig uppgift om långskägg, *Usnea longissima* har figurerat på Artportalen, men är numera borttagen eftersom det rörde sig om en felbestämning.

Flera av de fågelarter som listas har minskat starkt på senare år och uppgifterna kan vara gamla.

Snösparv och fjällpipare, två av reservatets ovanligare och till de högsta delarna knutna fågelarterna. Foto: Sebastian Kirppu.

Fyndlokaler för rödlistade arter. Kartan visar främst i vilka områden som större aktivitet i fråga om artstudier har skett. Exempelvis de stora tallurskogarna i norra delen av reservatet, som bara uppvisar spridda fynd, skulle om de undersöktes med avseende på skalbaggar, vedsvampar och vedlevande lavar leverera mängder med intressant fynddata.

Kulturhistoria

Ett så stort fjäll- och skogslandsområde som Städjan-Nipfjället har förstås sedan förhistorisk tid varit föremål för allsköns mänsklig aktivitet, något som de många fornlämningsfynden vid Burusjön och Stora Harundsjön minner om. Från senare tid finner man de ännu till stor del välbevarade fäbodarna som i huvudsak har anlagts under 1800-talet och använts fram till tiden runt andra världskriget.

Samisk kultur

Samernas närvaro i området dateras långt tillbaka till forntiden. Till förberedelserna inför utarbetandet av det reviderade beslutet och skötselplanen för Städjan-Nipfjället hörde planerna på en arkeologisk undersökning av området. Av olika skäl kom denna dock aldrig till stånd, vilket innebär att vår kunskap idag om samiska kulturlämningar är mycket bristfällig. Registrerade fornlämningar med samiskt ursprung saknas från området.

De skriftliga källor som finns visar på samisk närvaro och renhållning sträcker sig tillbaka till 1600-talet. Sedvanliga tvister med nybyggare har satt sina spår i diverse domstolsprotokoll. Kanske har läget i dessa sydliga gränsfjäll med dess fäbodväsende varit extra problematiskt. Uppenbarligen har genom tiderna många samefamiljer vistats i området och antalet betande renar varierat kraftigt.

Idre sameby bildades 1983 efter en rekonstruktion av "gamla" Idre sameby och är Sveriges sydligaste renskötselområde. Vistelsen i området baseras utöver samernas generella rättigheter på två kungabrev från 1889 samt på den så kallade "Idre-deklarationen".

Skogsbruk

Skogsbrukets omvälvande påverkan på området har beskrivits i de tidigare avsnitten om skogen och skogstillståndet.

Flottning

Fjätälven, och då främst Lillfjätan torde vara det vattendrag som främst har utnyttjats för flottning. Korsnäsbolaget inledde flottledsarbetena redan på 1860-talet, men Lillfjätan blev allmän flottled först 1954. Avendammen, belägen i Lill-Fjätan i områdets nordöstra del, anlades och brukades som flödesmagasin för flottningen. Brist på större, utjämnande sjöar gjorde säkert flottningen svårbemästrad.

Den lilla dammen i Småsjödalen anlades ursprungligen för slätterändamål, men kom 1949 att förstärkas och användas vid flottning i den lilla ån mellan Småsjöarna och Stora Harundsjön. Från vägänden vid Stora Harundsjön fick sedan timret fraktas med lastbil till avlägg i Lillfjätan.

Flottning tycks av olika skäl inte ha förekommit i Harundan, Grundöjan, och Buran vilket innebär att dessa vattendrag inte har påverkats av den i övriga Dalarna så vanliga flottledsrensningen. Foskan har varit flottled upp till Foskdalsvallen och har således flottats, men de övre delarna tycks inte ha rensats, troligen eftersom vattendraget helt saknar magasin.

Övrigt markutnyttjande

Otaliga exempel på hur man under självhushållningens tidevarv har använt sig av de karga markerna finns att ta del av i Tomas Ljungs "Ödebygdsminnen".

Påverkan genom myrslåtter, lavtäkt och lövinsamling har under åtminstone den intensivaste tiden av fäbodbrukandet varit betydande, och sannolikt är vissa av dagens till synes stabila miljöer ännu successioner stadda i långsam återgång till förhållanden som rådde innan människans intåg. I vad mån bränning för att erhålla bättre mulbete har använts i dessa trakter så som är fallet i stora delar av Dalarna är obekant, men sannolikt. Det är även okänt om bränning för att förbättra lavbete har förekommit i området på samma sätt som har påvisats i norra Sverige.

Följande citat ur Idre Bygdebok del III kan illustrera hur nyttjade de idag till synes orörda markerna har varit. Citatet beskriver hur Lövhögs Olof Olsson fick en nyodlingslägenhet insynad och godkänd i Småsjödalén. Kunglig Maj:ts synebevis lyder:

"Uppmättes en över Småsjöån uppbyggd damm, 18 famnar lång och tre alnar hög, som skulle förbättra och fruktbärandegöra myrar och mossar vid Övre Småsjön." Den alltså två meter höga och 35 meter långa dammen torde ha krävt ett tusental kärrlass för att färdigställa. Idag minner fastighetskartans fastighetsbildningar av myrslogar i området om dessa vedermödor.

Ett annat minne från äldre tider är samlingen välbevarade och i sen tid renoverade ängslador vid Lillfjätan.

Jakt, fiske och övrigt friluftsliv

Fisket inom hela Stådjan-Nipfjällets naturreservat sker idag genom samverkan med Särna Idre fiskevårdsområdesförening och fisket inom reservatet upplåts därmed till allmänheten genom Särna Idre fiskevårdsområde. Försäljning av fiskekort, fisketillsyn och förvaltning av fisket sker därmed också genom fiskevårdsområdets försorg.

Burusjön har sedan lång tid förvaltats av Särna Idre Fiskevårdsområde och där görs utplanteringar av röding. Här bedrivs ett fiske under hela året förutom under fredningstider för fiskens lek. Fisketrycket kan vara tidvis rätt omfattande med sin närhet till skidanläggningarna vid Idre Fjäll.

I övriga delar av reservatet sker sportfiske efter framförallt öring, gädda och abborre.

Utmed Burusjöns strand finns ett antal vindskydd och rastplatser för besökare, där finns även båtar och kanoter att hyra. Vid områdets andra stora sjö, Harundsjön finns en stuga som kan hyras av sportfiskare och andra besökare.

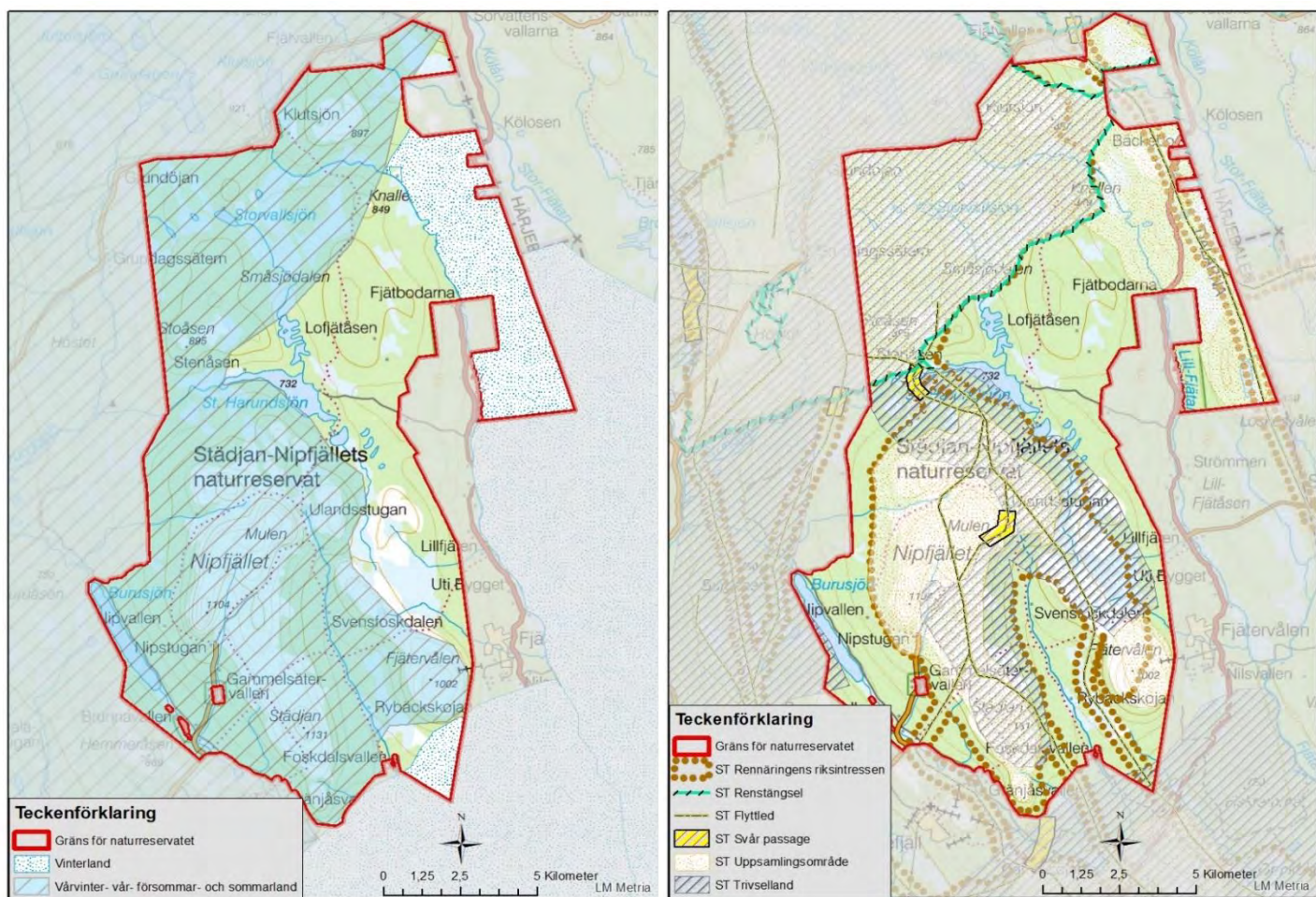
Jakt utövas av 16 jaktlag i området, se karta. Jakten sker genom markägarens upplåtelse och innefattar både hög- och småviltsjakt.

Övrigt friluftsliv utövas främst i form av vandring som är mycket populärt och vissa leder är välfrekventerade, särskilt de kring Stådjan och Nipfjället. Skidåkning utövas i varierande grad beroende på snöförhållandena. Runt Fjätervålen och vid Brunnavallen finns preparerade skidspår som givetvis erbjuder mer lättillgänglig skidåkning.

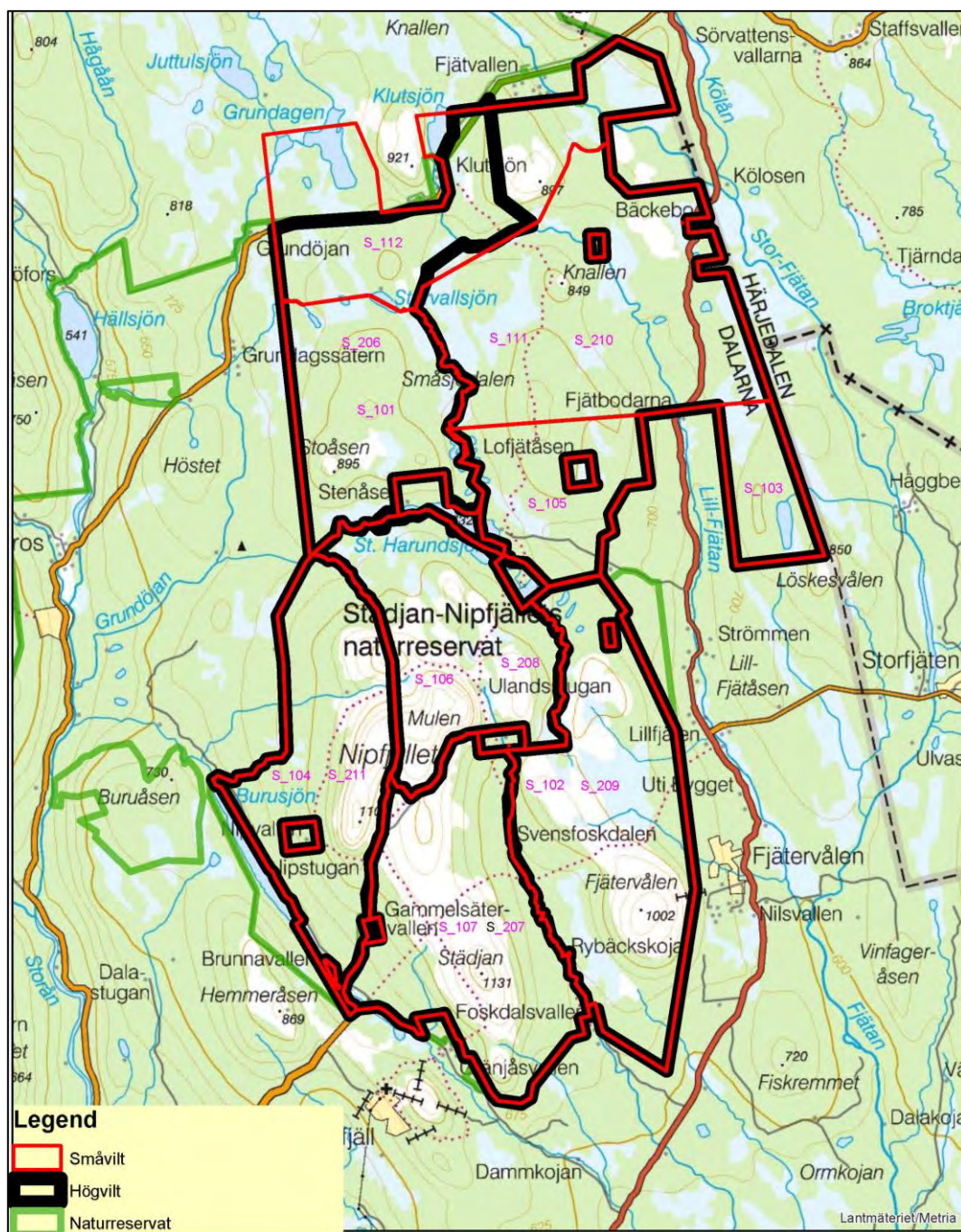
Renskötsel

Rennäring bedrivs i hela området av Idre Nya Sameby. På Härjedalssidan tar Ruvhten Sijte samebys marker vid. Reservatets nordöstligaste delar, öster om Lillfjäten och upp mot Klutsjövålen nyttjas dock även av Ruvhten Sijte. Enligt Sametingets underlag utgörs all statligt ägd mark i reservatet fränsett Fjäternvålen åretruntland. Hela reservatet används som förvinterland, medan nyttjandet under andra tider av året framgår av karta nedan. Kalvningslandet ligger norrut i Långfjällets naturreservat.

Anläggningar för rennärningen utöver renstängsel saknas inom reservatet.

Kartor över rennärningens olika anspråk enligt Sametingets digitala underlag.

Jaktlag inom Stadjan-Nipfjällets naturreservat. Jaktlag på "100" innehar upplåtelse för småviltjakt, de på "200" har älgjaktsupplåtelse. Inom "Bärbacken" som inte ingår i kartan jagar Lofjätåsens jaktlag.

S 101 Östlunds jl	S 107 Brunnsdalens jl	S 208 Höstet Foskros jl
S 102 Idreflötens jl	S 111 Knallens jl	S 209 Olåsens jl
S 103 Lofjätåsens jl	S 112 Klutsjölaget	S 210 Lofjätåsens jl
S 104 Nipfjällets jl	S 206 Stoåsens jl	S 211 Slagubäckhållans jl
S 105 Olåstorps jl	S 207 Brunnsdalens jl	S 307 Brunnsdalens jl
S 106 Slagubäckens jk		

Infrastruktur

Städjan Nipfjället har en efter fjällförhållanden mycket god tillgänglighet. Reservatet gränsar mot länsväg 1057 längs sträckan mellan Grundöjan och länsgränsen. Mellan Fjätbodarna och länsgränsen passerar länsväg 311 genom reservatet. Upp till vinterparkeringen vid Nipfjället leder länsväg 1053. Från denna finns avknoppningen mot Gränjåsvallen, länsväg 1068. Med undantag för den förstnämnda sträckan som är grusväg är vägarna asfalterade och av god standard.

Andra vägar som ger tillgång till delar av reservatet, men är av karaktären skogsbilväg är följande:

- Den grusade förlängningen av vägen upp på Nipfjället fram till den stora sommarparkeringen nedanför Lillnipen. Väghållare är LstW som har statsbidrag för sommarunderhåll i nuläget. Kommer snart att övergå till i Brunnsdalsvägens SFF.
- Vägen från länsväg 311 till Gränjåsvallen. Förvaltas av Grängesåsvallens VSF/Brunnsdalsvägens SFF.
- "Burusjövägen" från Nipfjällsvägen och vidare mot nordväst längs Burusjöns nordöstra strand. Väghållare är LstW som har statsbidrag för sommar- och vinterunderhåll i nuläget. Kommer snart att övergå till i Brunnsdalsvägens SFF.
- Vägen till Foskdalsvallen som når fram till den levande fäboden Foskdalsvallen med en fin entré till reservatets leder. Särna Jordägare är väghållare.
- Vägen till Fjätersvålen stugby möjliggör direkt tillgång till reservatets sydöstra delar. För vägen ansvarar Fjätersvålen samfällighetsförening.
- "Harundsjövägen" som leder från länsväg 311 upp till Stora Harundsjöns östra ände. Väghållare är LstW som har statsbidrag för sommarunderhåll i nuläget. Det kommer att skapas en frivillig överenskommelse med övriga intressenter.

Kraftledningar som berör reservatet är följande:

- En kraftledning mellan Fjätersvålen och Idrefjäll passerar genom reservatets sydöstligaste spets. Här planeras även anläggande av vatten-, avlopp-, el-, och fiberledning i samma ledningsgata (Lst Dnr 521-317-2019).
- En kraftledning från Foskros till Brunnavallen och Gammelsättersvallen och vidare mot Idrefjäll (Idag delvis nedgrävd, men ledningsgatan finns ännu kvar och kommer att hållas öppen, (Lantmäteriakt 2039-2745.1 och 2508, Lst Dnr 521-2058-2010).
- Kraftledning från Lillfjäten norrut mot Kölosen vid Härjedalsgränsen i stort sett följande väg 311. Ledningsrätten tillhör Härjeåns Kraft AB, ledningsrätt enligt Lantmäteriets akt 20-1984/358.
- Kraftledning mellan Grunddagssätern och Klutsjön

En gemensamhetsanläggning (Ga 23) för en vattenledning och brunn finns i anslutning till Gammelsättersvallen strax norr om reservatsgränsen, officialservitut, lantmäteriakt 2039-2470. Dispens för ingreppet gavs i Länsstyrelsens ärende dnr 521-5401-09.

Som ett memorandum kring exploatering av fjällmark kan man läsa följande stycke om vägen upp mot Nipfjället:

”En väg har nyligen anlagts upp på kalfjället vid sydöstra sidan av Nipfjället, lockande till invasion av bilister på kortvariga besök vid helger och vackert väder. Denna väg visar hur man inte bör behandla fjällvärlden utom i de fall då förutsättningarna är lämpliga för ett massutnyttjande. Vägen skär sönder fjällheden på ett förödande sätt. Med sina parkeringsplatser, med sina sår i terrängen och med bilarna mitt ute i det ödsligt vackra landskapet utgör den en allvarlig varning mot sådana ingrepp i fjällnaturen.”

Professor Uno Åhrén i ”Länsutredning för Kopparbergs län – Hur bör man hushålla med fjällvärlden” från 1962.

Natura 2000

Allmänt

Städjan-Nipfjället ingår som en del av Natura 2000-området Långfjället-Städjan-Nipfjället som i sin tur är en del i det europeiska nätverket av skyddad natur som kallas Natura 2000. Natura 2000 är ett ekologiskt nätverk av värdefulla naturområden inom EU. Utpekande av Natura 2000-områden bygger på krav som finns i EU:s fågeldirektiv och art- och habitatdirektiv. Syftet är att hejda utrotning av vilda djur och växter och att hindra att deras livsmiljöer förstörs. Alla medlemsländer ska peka ut områden dels för fåglar som anges i EU:s fågeldirektiv, dels för naturtyper och arter som anges i art- och habitatdirektivet. Genom att peka ut Natura 2000-områden åtar sig länderna att långsiktigt bevara de utpekade värdena i områdena. För varje Natura 2000-område ska Länsstyrelsen ta fram en beskrivning. Detta ska göras i särskilda bevarandeplaner eller i skötselplanen om området även är naturreservat.

Tillståndsplikt och samråd

Föreskrifterna för naturreservatsbeslutet gäller parallellt med den tillståndsplikt som gäller inom Natura 2000. Tillstånd krävs för verksamheter eller åtgärder som på ett betydande sätt kan påverka miljön i ett Natura 2000-område. Det kan även gälla åtgärder utanför Natura 2000-området om de kan påverka miljön inom området. Detta regleras i miljöbalken (7 kap. 27–29 §§). Då det kan vara svårt att avgöra vilka åtgärder som kan påverka naturvärdena bör man samråda med Länsstyrelsen innan åtgärder i eller intill ett Natura 2000-område påbörjas. Vid skogsbruksåtgärder är Skogsstyrelsen tillsynsmyndighet.

Utpekade Natura 2000-naturtyper

Tabellen nedan redovisar ingående naturtyper enligt EU:s art- och habitatdirektiv, arealer som är godkända av EU-kommissionen, framtida målarealer samt bedömning om naturtyperna uppvisar ett gynnsamt tillstånd idag. Karta över naturtypernas utbredning finns i bilaga B till denna plan.

Natura 2000-avgränsningen sammanfaller i huvudsak med naturreservatsgränsen, men de i sen tid kompletterande markområdena vid Bärbacken och Foskdalsvallen ingår ännu inte. Vid kommande revision av Natura-gränserna kommer dessa två områden att föreslås

ingå. De två tomter som har styckats av inför en tänkt försäljning av fritidshus nära uppfarten mot Nipfjället har exkluderats ur Naturaområdet.

De godkända arealerna bygger på en tidig, undermålig kartering, varför målarealerna skiljer sig avsevärt från de godkända arealerna. Målarealerna bygger i grunden på en tolkning av IR-flygbilder och satellitbilder i kombination med olika underlag såsom fjällvegetationskartan, slutningsskikt, laserdata för skogsmask samt visuell tolkning av trädthet, lutningsskikt, kalktrakter, jordartskarta och berggrundskarta där det har bedömts vara rimligt. Denna kartering är därför betydligt mer tillförlitlig och bör föras fram för godkännande av EU.

Observera att arealerna avser hela Natura 2000-området, dvs inklusive Långfjället. Någon uppdelning per reservat har inte bedömts möjlig att göra. Vidare är naturtyperna inte fältkarterade, varför exempelvis ”rikkärr (7230)” saknas trots att nuvarande kunskap är att naturtypen är väl representerad, om än i mindre arealer. Samma förhållande gäller små arealer gräsmarkshabitat som finns i området men ännu inte är anmälda till EU.

Utpekade naturtyper	Areal godkänd av EU (ha)	Målareal (ha)	Bevarandetilstånd
Dystrofa sjöar och småvatten (3160)	-	176	Ej gynnsamt
Alpina vattendrag med örtrik strandvegetation (3220)	-	182	Ej gynnsamt
Vattendrag med flytbladsvegetation eller akvatiska mossor (3260)	-	38	Gynnsamt
Ris- och gräshedar nedanför trädgränsen (4030)	-	110	Gynnsamt
Rishedar ovanför trädgränsen (4060)	36 621	25 105	Gynnsamt
Videbuskmarker ovanför trädgränsen (4080)	-	11	Gynnsamt
Fuktängar med blåttåtel och starr (6410) *	-	12	Gynnsamt
Nordliga översvåmningsängar (6450)	-	1,0	Gynnsamt
Öppna svagt välvda mossar, fattiga och intermediära kärr och gungflyn (7140)	8 451	5 237	Gynnsamt
Aapamyrr (7310)*	3 756	4 370	Gynnsamt
Silikat-rasbranter (8110)	103	19	Gynnsamt

Klippvegetation på silikatrika bergssluttningar (8220)		8	Gynnsamt
Västlig taiga (9010)*	31 363	16 924	Gynnsamt
Fjällbjörskog (9040)	2 432	6 752	Gynnsamt
Lövsumpskog (9080)*	-	4	Gynnsamt
Skogbevuxen myr (9740)*	290	724	Gynnsamt

* Prioriterad naturtyp enligt art- och habitatdirektivet.

Anm.: Tre naturtyper är av EU godkända, men har inte bedömts förekomma i den nya tolkningen. Det gäller ”Öppna källor och källkärr (7160)” 9 ha, Alpina silikatgräsmarker (6150) 1 878 ha samt ”Näringsrik granskog (9050)”, 169 ha.

Vad gäller sjöar och vattendrag uppnår fyra av områdets 15 vattenförekomster inte god ekologisk status. Skälet till detta består bland annat i att det finns problem med vattnens konnektivitet, morfologi och hydrologi.

Uttekade Natura 2000-arter

Tabellen nedan redovisar ingående arter enligt EU:s art- och habitatdirektiv och bedömning om arterna har gynnsamt tillstånd idag.

Uttekade arter	Bevarandetillstånd idag
Lodjur (1361)	Gynnsamt
Järv (1912)*	Gynnsamt

* Prioriterad art enligt art- och habitatdirektivet.

Tabellen nedan redovisar ingående arter enligt EU:s fågeldirektiv och bedömning om arterna har gynnsamt tillstånd idag.

Uttekade arter	Bevarandetillstånd idag
Smålom (A001)	Gynnsamt
Kungsörn (A091)	Gynnsamt
Fiskgjuse (A094)	Gynnsamt
Stenfalk (A098)	Gynnsamt
Tjäder (A108)	Gynnsamt
Trana (A127)	Gynnsamt
Fjällpipare (A139)	Gynnsamt
Ljungpipare (A140)	Gynnsamt
Brushane (A151)	Gynnsamt
Smalnäbbad simsnäppa (A170)	Gynnsamt
Silvertärna (A194)	Gynnsamt
Berguv (A215)	Ej gynnsamt
Spillkråka (A236)	Gynnsamt
Tretåig hackspett (A241)	Gynnsamt
Hökuggla (A456)	Gynnsamt

Bevarandesyftet med Natura 2000-området

Syftet med Natura 2000-området Långfjället-Städjan-Nipfjället är att bevara eller återställa ett gynnsamt tillstånd för de naturtyper och arter som utgjort grund för utpekandet av området.

Prioriterade bevarandevärden

I Natura 2000-området Långfjället-Städjan-Nipfjället är de prioriterade bevarandevärdena de i huvudsak orörda fjällmiljöerna samt de urskogsartade, till stor del brandpräglade skogsmiljöerna. Till de prioriterade bevarandevärdena hör även de vidsträckta våtmarksområdena med inslag av källor och rikkärr, de föga påverkade sjöarna och vattendragen samt områdets allmänt orörda karaktär med ofta rik förekomst av hotade arter.

Området ska präglas av naturlig dynamik och frånvaro av annan mänsklig påverkan än jakt, fiske eller friluftsliv. Renbete ingår som ett viktigt inslag för att bevara områdets naturliga ekologiska dynamik.

Motivering

Området omfattar några av regionens värdefullaste naturskogsområden samt orörda fjällhedar och våtmarker präglade av naturlig dynamik under inverkan av renbete och ringa mänsklig påverkan.

Prioriterade åtgärder

Syftet ska uppnås genom att kalvfjäll, skogsmark, myr och övriga naturmiljöer med dess flora och fauna utvecklas fritt. De delar av skogsmarken som är präglade av brand bör brännas i lämpliga intervall. Kulturbetingade naturvärden vid fäbodställen ska så långt möjligt värnas genom bete eller slätter. Delar inom reservatet som ännu ligger utanför N2000 bör inkluderas.

Hotbild mot utpekade värden inom Natura 2000-området

Se under respektive naturtyp.

Miljöövervakning

Miljöövervakning bedrivs i området främst för att belägga förändringar vad gäller trädgräns, fågelfauna och fjällvegetation.

- **Trädgränsinventeringen** har utförts i fjällen i Dalarna och södra Jämtland sedan början av 1900-talet. Resultaten visar på en förskjutning uppåt av trädgränsen för tall, gran och björk. En återinventering av trädgränsen i samma område 2011 och 2013 visar att den trenden har avstannat; speciellt verkar björk och gran ha svårt att etablera nya plantor i trädgränsen. Trädgränsen inventeras nu med 10 års mellanrum, vilket har visat sig vara ett lagom intensivt inventeringsintervall. Dokumentation från både Städjan och Nipfjället ingår i inventeringen.
- **Fjällfågelinventeringen:** Dalafjällen har i flera klimatmodeller förutspåtts stora vegetationsförändringar. Klimatförändringarnas eventuella effekter på fågelfaunan är därför extra viktiga att studera i länet. Inventeringarna påbörjades

2006 och sedan 2013 har de 24 fjällrutterna inventerats med två års intervall. Flera arter som inventeras är upptagna i fågeldirektivets samt art- och habitatdirektivets listor och delprogrammet kommer även att ge data till den regelbundna EU-rapporteringen. Inom Stådjan-Nipfjället finns två rutter som inventeras.

- **Fjällvegetationsuppföljningen:** I Sveriges sydligaste fjällområde lever många arter på eller nära sina utbredningsgränser varför man kan förvänta sig tidiga och tydliga effekter med ett ändrat klimat. Inventeringarna kommer att kunna generera data som fångar upp klimatrelaterade förändringar hos fjällens arter. Bland annat har det visats att träd- och skogsgränsen kan förskjutas uppåt och även andra kärlväxters utbredningsgränser kan ändras när klimatet förändras. Metoden som används är inventering längs transekter över utvalda fjälltoppar. För att fånga in och få bättre täckning av höghöjdsvegetation har transekter placerats ut över två utvalda fjälltoppar i Dalarna, Storsjöskogen och Nipfjället. Transekterna går från fjälltoppen ned i fjällbjörkskogen i sex olika väderstreck. Inventeringarna görs inom systematiskt utlagda provytor längs transekterna. I Dalarnas län kommer de två fjälltopparna att inventeras med 5 års intervall.
- **Kalkeffektuppföljning** I ett tidigt skede av kalkningsverksamheten utfördes försök med våtmarkskalkning i Foskans dalgång. I samband med att tillstånd för detta gavs placerades fasta provytor ut med syfte att följa upp den påverkans som kalkningen kunde förväntas medföra. De ytor som kalkades har en starkt förändrad vegetation och den avdödning av lavar som kalkningen innebär gör att träd och stenar inom de kalkade ytorna ännu lyser helt vita. Någon ytterligare kalkning sker inte, men uppföljningen har inte avslutats.

Källförteckning

- ArtDatabanken 2015: Rödlistade arter i Sverige 2015. ArtDatabanken SLU, Uppsala.
- Berglund, P och von Schantz, T. 1976: Inventering samt förslag till skötselplan för naturreservatet Stådjan-Nipfjället. Länsstyrelsen i Kopparbergs län. Rapport nr 1976:7.
- Borgström, I. 2019; Geomorfologi i Stådjan-Nipfjällets naturreservat. Beskrivning och naturvärdesbedömning. Utredning som ligger som bilaga till denna skötselplan.
- Bratt, L och Ljung, T. 1993: Dalarnas ängar och betesmarker. Länsstyrelsen Dalarna Rapport nr 1993:1.
- Bratt, L och Rafstedt, T. 1990: Våtmarker i Kopparbergs län. Länsstyrelsen i Kopparbergs Län 1990:2.
- Ebeling, F. 1965 Samhället och ödemarkslandskapet – Markanvändningsfrågor i Övre Dalarnas fjällområden. Kungliga Skogs- och Lantbruksakademin. Tidskrift 1965:3.
- Edgren, B. 2004: Stådjan förr och nu – samlade skrifter och åsikter om Sveriges vackraste fjäll. Egenproducerad stencil. Finns i Falu Stadsbiblioteks Dalasamling.
- Forslund, M, Kolmodin, U och Svenson, S-Å. 1982: Skyddsvärda fågelmyrar i Kopparbergs län. Länsstyrelsen i Kopparbergs län 1982:4.
- Hellstrand, G. 1980: Flottningen i Dalälven.
- Hellstrand. 1981: Särna-Idre 300 år. En hembygdsbok. 1945, nytryck 1980.

- Henricson, E. 2001-2009: Idre Bygdebok. Del I-III.
- Hjelmqvist, S. 1966: Berggrundskarta över Kopparbergs län. SGU Ser.Ca, Nr.40.
- Hörnberg, G. m. fl. 2018: Anthroponetic use of fire led to degraded scots pine-lichen forest in northern Sweden. *Anthropocene* 24 (2018) 14-29.
- Janols, A. 2012: Ängssvampar i Dalarna. Länsstyrelsen Dalarna Rapport 2012:10.
- Kullman, Leif. 2014: Trädgränsens förändring 1974 till 2013. Länsstyrelsen i Dalarnas län. Rapport 2014:09.
- Ljung, T. 2004: Ödebygdsminnen. Länsstyrelsen i Dalarnas än.
- Ljung, T. 2018: Låsbräken i Dalarna. Länsstyrelsen Dalarna Rapport 2018:03.
- Ljungdahl, E. (red.) 2019: Eajran Sijte, Idre Nya sameby – Historia och kulturmiljöer. Skrifter utgivna av Gaaltje 27.
- Lundqvist, G. 1951: Beskrivning till jordartskarta över Kopparbergs län. SGU Ca:21.
- Lundqvist, R. 1997: Dalarnas urskogar. Länsstyrelsen Dalarnas län 1997:4.
- Länsstyrelsen Dalarna 1998: 1997 års provfisken inom naturreservaten i norra Dalarna. Delrapport I. Länsstyrelsen Dalarnas län 1998:4.
- Länsstyrelsen Dalarna 1999: 1998 års provfisken inom naturreservaten i norra Dalarna. Delrapport II. Länsstyrelsen Dalarnas län 1999:13.
- Länsstyrelsen i Dalarnas län 2005: Bottenfauna i Dalarnas län juni 2005. Miljövårdsenheten. Rapport 2006:36.
- Länsstyrelsen Dalarna 2006: Åtgärder vid slitage på vandringsleder i fjällterräng.
- Länsstyrelsen Dalarna 2009: Vattenvårdsplan för Dalälvens avrinningsområde.
- Länsstyrelsen Dalarna 2012: Åtgärdsplan för flottledsrensade vattendrag i Dalarnas län. Rapport 2012:12.
- Löfroth, M och Lonnstad, J. 1994: Myrskyddsplan för Sverige. Naturvårdsverket. VMI-ID: 16C1C01, 16C2C01.
- Naturvårdsverket 1986: Naturvård i fjällen. Naturvårdsverket.
- Rafstedt, T. 2016: Effekter av kalkning på myrvegetation. Havs- och Vattenmyndigheten. Rapport 2016:19.
- Sander, J. 2005: Brand i Fulufjällets nationalpark – en brandhistorisk analys med förslag för framtida skötsel. Länsstyrelsen Dalarnas län 2005:1.
- Soyez, D. 1971: Geomorfologisk kartering av nordvästra Dalarna. Stockholms Universitet, Naturgeografiska Institutionen.
- Tunón, Håkan & Sjaggo, Brita Stina (red.) 2012. Åjddo – reflektioner kring biologisk mångfald i renarnas spår. CBM:s skriftserie nr 68. Sametinget, Kiruna & Centrum för biologisk mångfald, Uppsala.
- Waldén, H. 2001: Dalarnas landmollusker. Länsstyrelsen Dalarnas län. Rapport 2001:14.
- Åhrén, U. 1962: Hur bör man hushålla med fjällvärlden. Länsutredning för Kopparbergs län. Bilaga 1.
- Om miljöövervakning*
- Grund, Lars-Olof. 2014: Myrfågelinventering i Älvdalens kommun under perioden 1977 till 2012. Länsstyrelsen Dalarna, rapport 2014:3.

Kullman, L. & Öberg, L. 2015: Trädgräns i fjällen. Länsstyrelsen Jämtland 2015:4.
Länsstyrelsen Dalarna. 2011: Utveckling av metoder för mätning av ljudnivåer i fjällen.
Rapport 2011:6.

Länsstyrelsen Dalarna. 2016: Fjällfågelinventeringen i Dalarna 2006–2015. Rapport
2016:4.

Övriga referenser

Artportalen, SLU. Artobservationer.

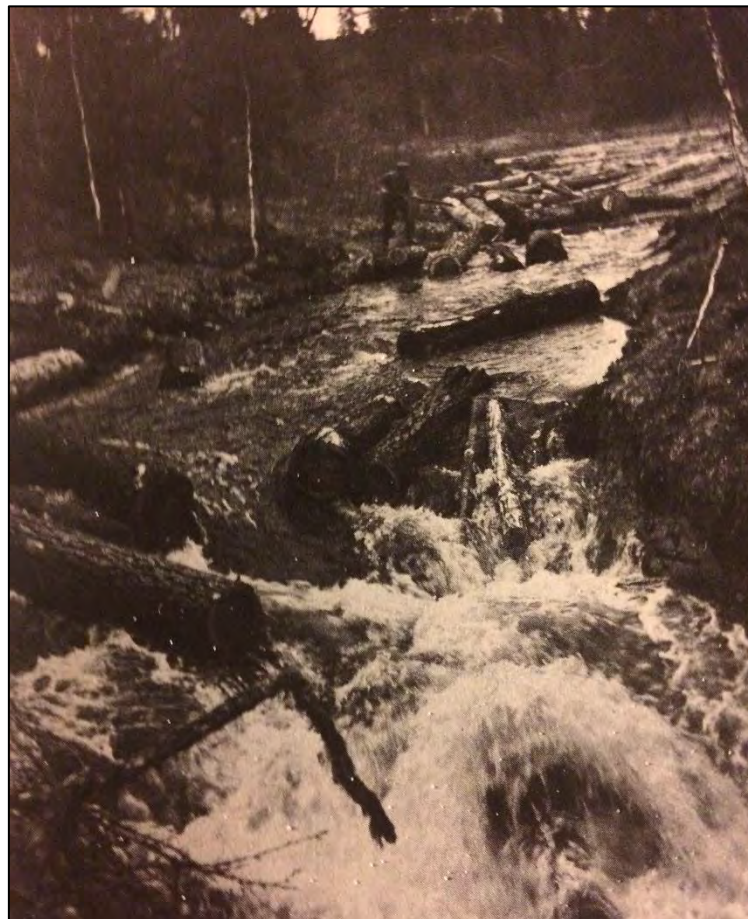
Hotflex. Länsstyrelsens interna databas över rödlistade arter.

Ljung, T. 1996. Opublicerat. Översiktlig översyn av skötseln av kulturmark inom
fjällreservat i Dalarnas län.

Länsstyrelsen Dalarna. 2006 och 2015: Bevarandeplan Natura 2000. SE0620001
Långfjället-Städjan-Nipfjället. Länsstyrelsens hemsida.

Naturtypskartor för Natura 2000.

Vegetationskartan över fjällkedjan.

Fjällskogstimmer, strax nedom Avendammen, i början på sin långa färd till sågverken. Bilden är tagen 1952, samma år som Avendammen färdigställdes inför Domänverkets förestående avverkningar i denna trakt. "En del av virket från fjällskogarna var mycket grovt. Det krävde hårda tag av flottarna, men genom att den närbelägna dammen gav gott om vatten, gick det ändå hyggligt genom strömmarna i åns övre del." Ur Hellstrand (1980).

Plandel

Syfte med naturreservatet

Bevara biologisk mångfald

Syftet är att för framtiden bevara de olika naturtypernas ekosystem och naturliga processer i ett betespräglat, storslaget fjällandskap i väsentligen orört och ostört tillstånd

Vårda och bevara värdefulla naturmiljöer

Syftet med naturreservatet är även att bevara och vårda brandpräglade och hävdgynnade delområden.

Tillgodose behov av områden för friluftslivet

Syftet är även att – i den mån det inte strider mot bevarandeintresset – ge möjlighet till friluftsliv och vetenskaplig forskning.

Skydda, återställa eller nyskapa värdefulla naturmiljöer eller livsmiljöer för skyddsvärda arter

De livsmiljöer och arter som enligt EU:s fågeldirektiv (2009/147/EG) respektive art- och habitatdirektiv (92/43/EEG) förekommer i det befintliga Natura 2000-området Långfjället-Städjan-Nipfjället ska skyddas och gynnsam bevarandestatus upprätthållas. Förekomsterna av rödlistade arter ska bevaras i nuvarande numerär eller öka. Av människan påverkade ej hävdgynnade habitat (livsmiljöer), exempelvis flottningsrensade vattendrag, återställs till naturligast möjliga tillstånd.

Lokal delaktighet i reservatets förvaltning

Älvdalens kommun och Länsstyrelsen Dalarna har inrättat en delegation för samverkan kring förvaltningen av skyddad natur i Älvdalens kommun. I delegationen ingår, förutom företrädare för Älvdalens kommun och Länsstyrelsen, ledamöter som företräder olika lokala intressen i Älvdalen. Kommunen utser dessa ledamöter samt deltagare till samråds- eller arbetsgrupper som kan behöva knytas till delegationen i särskilda frågor.

I förvaltningsmodellen är Länsstyrelsen formell förvaltare och arbetsgivare för skötselorganisationen. Även myndighetsarbetet (beslut om skydd, tillstånd, dispenser och tillsyn i enlighet med miljöbalken) utförs av Länsstyrelsen Dalarna.

Vad gäller förvaltningen av Städjan-Nipfjällets naturreservat innebär delegationen att ett forum finns exempelvis för att diskutera och väga olika skötselinsatser i prioriterings-situationer. Man kan även lyfta frågor kring behov av förändring av föreskrifter eller förhållanden som kan påkalla tillsynsinsatser med mera. Delegationen utgör ett mycket uppskattat forum för kunskapsutbyte och bidrar till ömsesidig förståelse kring förvaltningsfrågor.

Prioritering mellan bevarandevärden

Naturreservatet är främst avsatt för att säkerställa och utveckla de biologiska värdena, varför nya leder och andra anordningar för friluftslivet endast får lokaliseras på sådant sätt att biologiska värden ej äventyras och möjligheterna att bedriva renskötsel inte påverkas negativt.

Naturen i fjällområdet och det fjällnäraområdet är formad av ett kärvt klimat och skador kan därför ta lång tid att läka. Storskaliga förändringar, t.ex. klimatförändringar, kan ha stor påverkan på naturtyperna i området. Ett av Stadjan-Nipfjällets största värden består i att det är ett sammanhängande område med hög grad av orördhet. Ingrepp som fragmenterar området kan därför göra mycket stor skada på dess värden.

Renskötseln är en rättighet som Idre Nya Sameby åtnjuter och som ska beaktas vid alla typer av åtgärder som kan ha en inverkan på utövandet av denna rättighet. Renbetet bidrar till ökad dynamik, större artrikedom och bevarandet av vissa hävdberoende naturtyper och bör även av dessa skäl prioriteras.

Friluftslivets intressen prioriteras i anslutning till befintliga anordningar för friluftslivet. I övriga områden prioriteras bevarande och gynnande av den biologiska mångfalden. Icke motorburet friluftsliv prioriteras framför motorburet.

Prioriterade bevarandevärden enligt art- och habitatdirektivet

Enligt 16§ förordning om områdesskydd enligt miljöbalken m.m. (1998:1252) ska särskild hänsyn tas till prioriterade arter och prioriterade livsmiljöer vid myndigheternas bevakning av att gynnsam bevarandestatus bibehålls eller återställs.

Inom Stadjan-Nipfjällets naturreservat finns nedanstående naturmiljöer som särskilt ska prioriteras:

Aapamyrar	7310
Västlig Taiga	9010
Lövsumpskog	9080
Skogbevuxen myr	9740 (91D0)

Skötselområden med bevarandemål och åtgärder

Bevarandemålen har utformats i enlighet med de nationella riktlinjer som gäller för formulering av bevarandemål för skyddad natur. De målarealer som nämns under respektive skötselområde gäller arealen totalt för Natura-2000-området Långfjället-Stadjan-Nipfjället. Reservatet är indelat i 9 skötselområden:

1. Äldre skog med fri utveckling
2. Brandpräglad barrskog
3. Våtmarker
4. Sjöar och vattendrag
5. Kalfjäll
6. Hävdbetingade marker
7. Särskilda artförekomster
8. Fornlämningar och andra särskilt värdefulla kulturmiljöer
9. Friluftsliv och anläggningar

Skötselområde 1: Äldre skog med fri utveckling

Beskrivning

Skötselområdet omfattar all skog utom den som pekas ut under skötselområde 2 med tillhörande karta. Karaktären hos Stadjan-Nipfjällets skogar varierar kraftigt med höjdnivå, underlag, brandhistorik och mänsklig påverkan. Brandprägelns påtaglighet i

många områden, men brandintervallen är långa varför det är vanligt med en varierande grad av graninslag. Andra delar berörs troligen mycket sällan av brand. Detta gäller främst fjällbjörkskogen, olika sumpskogar och grandominerade nord- eller östvända sluttningar. Här råder istället en långsam, men tydlig intern dynamik. Den mänskliga påverkan är mestadels låg för att i modern tid vara obefintlig. Spåren efter äldre tiders fäbodbeta är i stort sett försvunna men renbetet sätter en tydlig prägel på vegetationen.

Tre typer av Natura 2000-skogar finns företrädda. Helt dominerande är Västlig taiga i olika skepnader, därefter kommer Fjällbjörkskog som är utbredd över stora arealer längs fjällkanten. Skogbevuxen myr finns bara i en ringa areal.

Hotbild mot utpekade värden

Det största hotet mot de skogliga naturtyperna är åtgärder som skadar de strukturer som definierar naturtypen och som är typiska för naturskog. Exempel på strukturer är död ved, gamla träd och förekomst av lövträd. Även åtgärder som påverkar markförhållanden och hydrologi kan utgöra ett hot, liksom åtgärder som fragmenterar området eller skapar barriärer.

Alltför hårt viltbete kan utgöra ett hot mot löv- och tallföryngring, men utgör inget problem i detta område i dagsläget. Skogsbete skulle tvärtom utgöra en positiv faktor för skogarnas karaktär och mångfald.

Contortatall i reservatets närhet kan utgöra ett hot om spridning till reservatet visar sig ske. Uppsikt på detta bör hållas i aktuella gränsområden.

Bevarandemål

Skötselområdet präglas av olikåldrig skog som domineras av gamla träd. Naturliga processer som åldrande och avdöende leder till att död ved finns i olika grovlekar och nedbrytningsgrader och att skogen är olikåldrig. Omvälvande störningar i form av t.ex. stormfällning, bäverdämning, isbränna och/eller insektsangrepp, kan leda till att hela eller delar av skogen under perioder har en annan karaktär, men detta är en del av skogens naturliga utveckling.

Tillsammans med skötselområde 2 och beräknat på hela Natura 2000-området ska arealen Västlig taiga vara 16 924 ha, Fjällbjörkskog 6 752 ha och Skogbevuxen myr 724 ha.

Skötselåtgärder

Inga, dessa skogar lämnas till fri utveckling. Övergångsfaser mot skötselområde 2 kan i vissa lägen vara naturligt att låta ingå vid ev. naturvårdsbränning.

Skötselområde 2: Brandpräglad barrskog

Beskrivning

I områdets flackare terrängdel uppträder utpräglat brandpräglad tallskog (se karta nedan) över avsevärda arealer. Förutom brandhistoriken spelar den näringsfattiga och grovkorniga moränen en stor roll för utbildandet av rena tallskogar av lav- lavris- eller ljungtyp. Renbete präglar lavmarkerna kraftigt.

Hotbild mot utpekade värden

Det största hotet mot de skogliga naturtyperna är åtgärder som skadar de strukturer som definierar naturtypen och som är typiska för naturskog. Exempel på strukturer är död ved, gamla träd och förekomst av lövträd. Även åtgärder som påverkar markförhållanden och hydrologi kan utgöra ett hot, liksom åtgärder som fragmenterar området eller skapar barriärer.

Avsaknad av naturlig branddynamik utgör ett hot mot de tall- och lövdominerade undergrupperna av naturtyp 9010 Västlig taiga. Minskad mängd nybränd ved och mark är ett hot för många brandberoende arter. Brist på bränder kan också ge en tillväxt av humuslagret med efterföljande vegetationsförändringar. Graninvandring kan vara ett hot mot flerskiktade tallskogar och lövskogar som tidigare uppkommit efter brand.

Alltför hårt viltbete kan utgöra ett hot mot löv- och tallföryngring, men utgör inget problem i detta område i dagsläget. Skogsbete skulle tvärtom utgöra en positiv faktor för skogarnas karaktär och mångfald.

Contortatall i reservatets närhet kan utgöra ett hot om spridning till reservatet visar sig ske. Uppsikt på detta bör hållas i aktuella gränsområden.

Bevarandemål

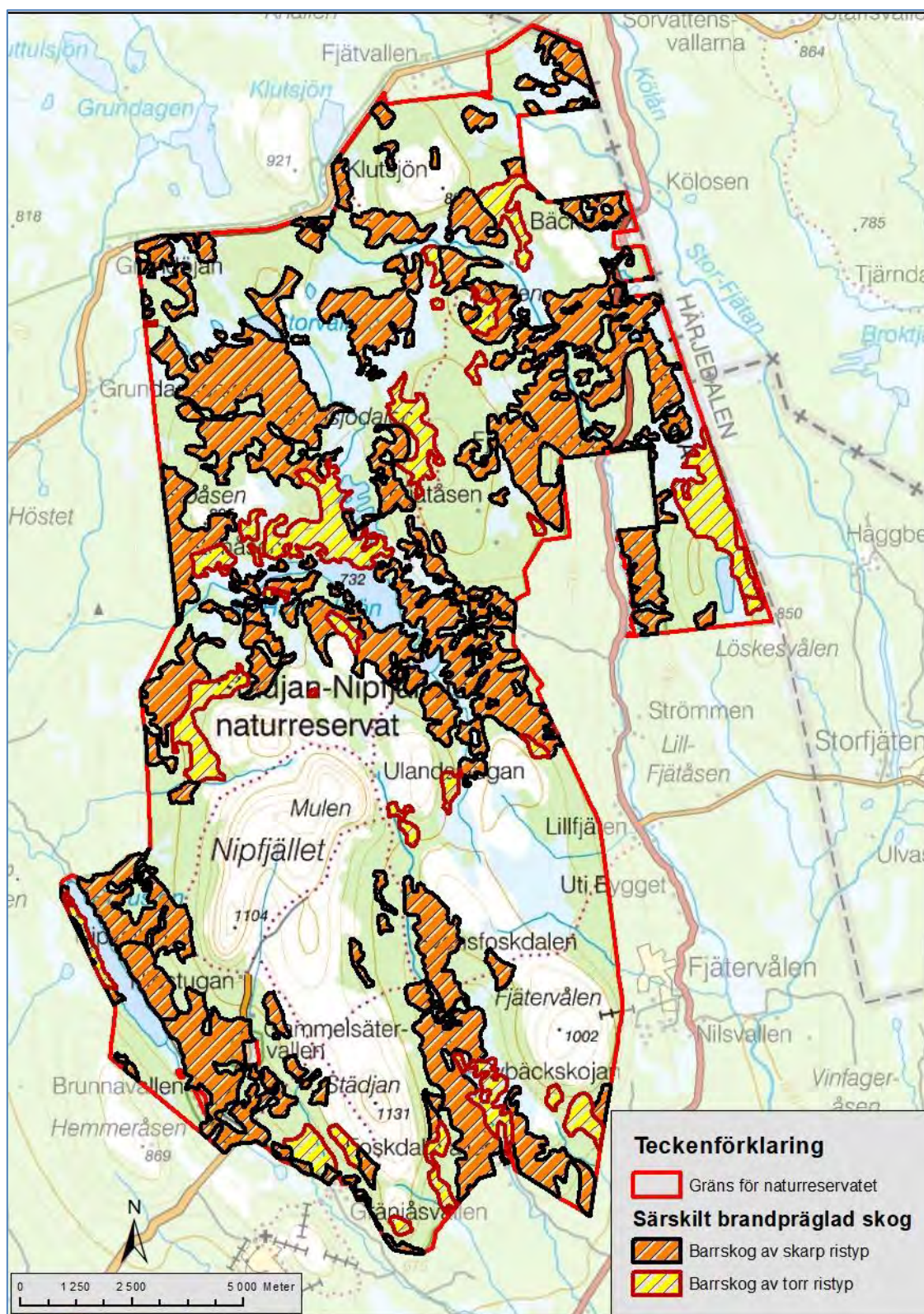
Brandpräglade delar har en struktur och sammansättning som är tydligt påverkad av brand och branden har en roll i dessa områdens utveckling. I perioder efter brand är området öppet och präglat av betydande mängder död ved och typiska arter som etablerar sig efter branden. I senare stadier är området mer slutet. Tillsammans med skötselområde 2 och beräknat på hela Natura2000-området ska arealen Västlig taiga vara 16 924 ha. I denna areal ingår de brandpräglade taigatyperna som en delmängd.

Skötselåtgärder

Löpande skötsel

För att gynna de brandpräglade tallskogarna bör naturvårdsbränning införas som skötselmetod. Särskilt lämpade är de vidsträckta tallområdena norr om Harundsjön där många goda naturliga brandbegränsningar står att finna. På kartan nedan finns de skarpa och torra tallskogarna särskilt utpekade. Kartan kan tjäna som en grund för planering av lämpliga områden att sköta genom naturvårdsbränning. I detalj måste ett flertal praktiska faktorer vägas in, varför tänkbara platser för bränning bör planeras inom ramen för reservatsförvaltningen och sättas på pränt i en plan för naturvårdsbränning. Planen ska samrådas med berörd sameby. Så långt möjligt bör ljungdominerade skogar och hedar dominera bränningsobjekten. Observera att ljungdominans kan förekomma både på skarpa, friska och fuktiga marker som alla kan vara brandpräglade. Brand-, och möjligen beteshistorik, betingar ljungens utbredning och abundans.

Naturvårdsbränningen bör ha en bränningsinriktning som strävar efter att åstadkomma en föryngring av tallbeståndet, skapa brandljud i klenare tallar samt i stort sett låta de gamla tallarna överleva branden. Skötselmetoden bör återkomma med intervall som är naturliga för brand i trakten, dvs i storleksordningen vart 75–100 år. Områdets karaktär gör att storskalig bränning (> 100 hektar), kanske med hjälp av helikopter, kan vara lämplig.

Karta över skötselområde 2, marker som generellt brinner oftare än andra marker. Hit bör eventuella naturvårdsbränningar i första hand lokaliseras.

De värdefullaste skogarna med mycket stort innehåll av riktigt gamla trädindivider och rik förekomst av torrakor och lågor löper stor risk att förlora mycket av de värden som kopplar till den döda veden vid bränning. Sådana områden ska inte ingå i bränningsområdena annat än marginellt. Riktigt gamla tallar bör för övrigt skyddas från brand genom olika åtgärder vid bränningen (avvattning, avlägsnande av brännbart material mm).

Kulturlämningar i skötselområdet

Om naturvårdsbränningar kan komma att beröra kulturlämningar som har antikvarisk status som övrig kulturhistorisk lämning är det viktigt att bränning utförs så försiktigt att stenar inte spräcks, att arkeologiska föremål inte tar skada genom fallande träd eller att humuslager inte helt bränns bort, med åtföljande risk för skador på lämningen. Naturvårdsbränning och liknande åtgärder (till exempel att rubba, ta bort, gräva ut, täcka över eller på annat sätt skada) som ska utföras på eller vid fornlämningar/ fornlämningsområden kan kräva tillstånd.

Skötselområde 3: Våtmarker

Beskrivning

Området hyser stora arealer våtmarker av vitt skilda slag alltifrån rismossar och fattigkärr till rikkärr och strandkärr med högrötsvegetation. Våtmarkerna är opåverkade fränsett äldre tiders nyttjande som slåttermyr. Längs Lillfjätan finns välbevarade ängslador som användes vid slåttern längs vattendraget.

Naturreservatets våtmarker är variationsrika med två Natura 2000-naturtyper av våtmarker samt en källbetingad naturtyp företrädda. Naturtyperna innehåller talrika typiska arter.

Hotbild mot utpekade värden

Spridning av till exempel kalk, aska och gödningsämnen i eller i anslutning till habitatet ger drastiska förändringar på vegetationens artsammansättning och kan utgöra ett hot.

Hårt frekventerade vandringsleder som går över våtmarker kan göra skada på känsliga delar av naturtyperna om lederna inte är spångade och stigarna växer i bredd över våta partier.

Terrängkörning påverkar myrmarkerna negativt då dessa i allmänhet är mer känsliga för slitage än de torrare markerna. Spårbildning i våtmarker kan dessutom fungera som diken och ha en avvattande effekt. Terrängkörning på barmark är enbart tillåten för uttransport av fäلت vilt. Användning av älgdragare kan skada myrmarkerna.

Generella hot mot myr-naturtyperna är dämning, torvbrytning, dikning, skogsbruk på myrholmar eller i anslutning till myrmarkerna, byggande av skogsbilvägar och exploatering för samhällsbyggnad.

Bevarandemål

Myrarna (Öppna svagt välvda mossar, fattiga och intermediära kärr och gungflyn samt Aapamyr) har en intakt, ostörd hydrologi. De präglas av stabila förhållanden i topografi (exempelvis strängstrukturer), struktur och sammansättning (exempelvis i träd- busk- fält- och bottenstiktet). De förändringar som sker är naturliga och går mycket långsamt. Vegetationen är naturligt artfattig, fränsett rikkärrens artrikare miljö. Slitage till följd av

mänskliga aktiviteter (t.ex. terrängkörning) är försumbart. Ingen påtaglig minskning sker av de typiska arternas populationer. Arealen våtmarker av ovan nämnda Naturtyper ska vara sammanlagt 9 607 ha, fördelat på Öppna mossar och kärr 5 237 ha och Aapamyr 4 370 ha. Rikkärr förekommer inom Stadjan-Nipfjället med någon hektar, men har inte karterats i Naturasammanhang.

Skötselåtgärder

Löpande skötsel

Ingen skötsel krävs, med följande undantag.

Om intresse skulle uppstå av att bedriva återupptagen myrslåtter på före detta myrslogsmark av kulturhistoriska skäl finns inga hinder i föreskrifterna. Sådan slåtter bör betraktas som ett positivt inslag i reservatet, särskilt i områden där spår av den forna slåttern, exempelvis ängslador, finns. Slåtter i eller i anslutning till reservatet skulle dessutom kunna gynna vissa våtmarkslevande fågelarter.

Skötselområde 4: Sjöar och vattendrag

Beskrivning

Områdets sjöar utgörs av näringsfattiga fjällsjöar, vattendragen av näringsfattiga, ibland dyfärgade bäckar och åar. De är i allmänhet påverkade i något avseende av mänsklig aktivitet. Dämning för slåtter- eller flottningsändamål samt utplantering av fisk är den vanligaste påverkan som har skett.

Gädda och abborre är för området införda arter och har tidigare inte förekommit naturligt inom reservatet men återfinns idag inom reservatet.

Sjöar och vattendrag inom området har inte klassats med avseende på Natura2000-naturtyp. En sådan kartering är givetvis angelägen.

Burusjön är föremål för vattenuttag för Idre Fjälls snötillverkning. I en dom från 2005 rörande bortledande av vatten ur Burusjön erhöll Idre Fjäll tillstånd att uppföra pumphus och anlägga ledning samt göra uttag av dricksvatten och snötillverkningsvatten till specificerad maxgräns under perioden 15 oktober – 30 april. Ett flertal villkor är knutna till tillståndet.

Bevarandemål

Områdets sjöar och vattendrag ska ha en naturlig vattenföring och flödesdynamik utan mänskligt skapade vandringshinder. Livskraftiga populationer av naturligt förekommande fiskarter ska finnas, (bland annat öring). De ska vara naturliga med avseende på täthet, vandringsmöjligheter och beståndssammansättning. Ingen utsättning sker av fiskarter/stammar som kan skada den naturliga faunan och florán genom smittsamma sjukdomar, parasiter, konkurrens eller genetisk påverkan. Under dessa förutsättningar bedöms utsättning av fisk i Burusjön tills vidare kunna ske.

Naturligt fisktomma sjöar bevaras fisktomma och återintroduktion av fisk i sjöar som tidigare haft fiskbestånd provas noga mot värdet av att bevara fisktomhet.

Inom ramen för skyddet ska ett ekologiskt uthålligt fritidsfiske kunna bedrivas och utvecklas.

Målbilden för arealen sjöar och vattendrag ska fördelat på Naturahabitat vara: Dystrofa sjöar och småvatten 176 ha, Alpina vattendrag med örtrik strandvegetation, 182 ha och Vattendrag med flytbladsvegetation eller akvatiska mossor 38 ha.

Hotbild mot utpekade värden

I och med att området är skyddat som naturreservat är hoten mot värdena begränsade. Vattenkvaliteten kan påverkas av punktutsläpp från enskilda fastigheter, av skogsbruksåtgärder, exempelvis naturvårdsbränning, samt lokalt av körvägar eller körspår. Vattenreglering som inverkar på flödesregimen är givetvis en stark påverkan. Idag finns ingen känd påverkan från vattenreglering inom området. Historiskt har flottningsverksamheten haft en omfattande påverkan på vattenmiljöerna genom dämning, reglering samt fysisk påverkan i form av rensningar. Det finns fortfarande en kvarvarande påverkan från flottningsepoken inom Stadjan-Nipfjället.

Gruv- och täktverksamhet är andra näringar som skulle ha stor inverkan på områdets vatten.

Fiske är en omfattande och viktig fritidssysselsättning i området. Ett högt fiske-tryck bedöms inte ha någon avgörande roll för fiskarternas direkta fortlevnad, men kan ha betydelse på populations- och samhällsnivå, och ge förändringar i beståndssammansättningar och i den naturliga balansen mellan förekomsten av olika fiskarter.

Måttlig omfattning av friluftslivsaktiviteter bedöms inte utgöra något hot mot områdets sjöar och vattendrag. Ett överutnyttjande kan dock utgöra störning av vattendragens djur- och växtliv och slitage på vissa känsliga miljöer.

Skötselåtgärder

Restaureringar

Vattendrag som är flottrensade åtgärdas i den mån prioritering och tillgängliga medel så medger. För övrigt inga åtgärder.

Eventuella justeringsåtgärder vid Avendammen och övriga före detta dammar inom området bör utföras om det anses behövligt.

Observera att innan åtgärder i vattendrag där lämningar efter flottning är belägna, och som påverkas av planerade arbetsföretag, ska samråd ske med Kulturmiljöfunktionen vid Länsstyrelsen. Även om själva konstruktionen kan bevisas vara yngre än 1850, kan den ingå i ett större och äldre sammanhang och därmed betraktas som fornlämning.

Det finns ett stort behov av återställningsåtgärder i Lill-Fjätan mellan Fjätbodarna och Lill-Fjätan men detta område ligger utanför naturreservatet. Totalt bedöms 7,6 km av Lill-Fjätan vara i behov av restaureringsåtgärder efter flottningen, och delar av dessa områden är belägna inom reservatet.

Löpande skötsel

Ingen skötsel annat än sådan som krävs för upprätthållandet av livskraftiga, naturliga stammar om uppföljning indikerar sådant behov. Provfiske med syfte att få en samlad bild över fiskpopulationens tillstånd kan ske fortlöpande på initiativ av förvaltaren.

Kalkning

I fall där sjöar och vattendrag försurats genom mänsklig påverkan kan det vara aktuellt med kalkningsåtgärder för att bibehålla befintliga ekosystem. Detta är endast tillåtet efter tillstånd från Länsstyrelsen. Kalkningen bör i första hand ske som ren sjökalkning för att omkringliggande marker inte ska påverkas negativt.

Bevarandemål

Opåverkade sjöar och vattendrag.

Skötselområde 5: Kalfjäll

Beskrivning

Områdets fjällhedas utgör nästan helt av artfattiga rishedar dominerade av ljung, kråkbär, lingon och blåbär med inslag av kruståtel. På vindblottor växer krypljung, klynnetåg, fjällumner och ripbär, ofta i sällskap med snölav och fjälltagellav. Ett varierande inslag av en och dvärgbjörk brukar finnas. I bäckdälder blir örtrikedomen större med arter som fjällbräken, grönvide, lappljung, gullris, fjällfibbla, styvstarr och vårbrodd.

Artrikare fläckar påträffas mycket sparsamt på fjällhedarna, troligen betingade av rörligt markvatten med inslag av mineraler från mer vittringsbenägen morän än den gängse. Sådana fläckar påträffas särskilt på Nipfjällets nordsluttning och i bäckdalen öster om sommarparkeringen på Nipfjället. Här samsas många av områdets ovanligare arter som t.ex. grönkulla, fjällögontröst, dvärglumner och fjälldaggkåpa.

Stora delar av kalfjället upptas av vidsträckta blockhav som i stort sett saknar annan växtlighet än lavar. Den ovanliga ormbunken krusbräken utgör ett intressant undantag där den växer i stor mängd längs stigen upp mot Mulens topp.

Renbete förekommer inom hela kalfjällsområdet och sätter förstas sin prägel på vegetationen genom bete, tramp och lokal gödning.

Bevarandemål

Marksitage till följd av mänsklig aktivitet (t.ex. terrängkörning och vandringsstigar) ska vara försumbart. Renbete ska präglade kalfjället och ske i långsiktigt hållbar omfattning, vilket innebär att betetrycket inte får vara så kraftigt att det varaktigt skapar markblottor och erosion.

De typiska arterna uppvisar ingen påtaglig minskning. Arealen kalfjällshabitat ska vara minst 25 219 ha, fördelat på Alpina rishedar 25 105 ha, Videbuskmarker ovanför trädgränsen 11 ha samt silikatrasmarker 103 ha.

Hotbild mot utpekade värden

Beskogning och klättrande trädgräns är ett generellt hot mot naturtypernas utbredning inom området. Bränder och bete har historiskt haft en stor betydelse för skogsgränsens

utformning. Avsaknad av brand och bete är faktorer som medger en stigande trädgräns. Klimatförändringar är en annan faktor med ännu osäker inverkan på trädgränsen.

Terrängkörning eller annan aktivitet som innebär betydande slitage på markvegetationen utgör hot mot kalvfällets naturtyper. Även hårt frekventerade vandringsleder kan skada känsliga delar av naturtyperna, särskilt om lederna breder ut sig i sidled över våta eller andra erosionskänsliga partier. Leder kan också utgöra utgångspunkt för erosion.

Renbete inverkar positivt på kalvfällets naturvärden så länge betestrycket är gynnsamt, men kan förstås skada värdena om det blir mycket kraftigt.

Skötselåtgärder

Löpande skötsel

Ingen skötsel.

Skötselområde 6: Hävdbetingade marker

Allmänt

Fäbodställen inom naturreservatet är av mycket stort naturvårdsvärde i och med att de vallar som ännu är öppna ofta hyser en artrik flora med inslag av rödlistade arter, en flora som generellt har reducerats till att idag utgöra endast en liten spillra av det som en gång var. Fäbodarna är dessutom av stort kulturmiljövärde och ofta givna besöksmål för den som rör sig i reservatet.

Flera markägare till de privatägda fäbodarna har påtalat besvär med besökare som inte respekterar att mark och byggnader inte är allmänt tillgängliga. Vid de fäbodar där markägarna så önskar bör därför tydlig skyltning ske vid stigar och leder som når fram till dessa fäbodar. Skyltningen bör beskriva att här råder samma undantag från allemansrätten som utanför skyddade områden, dvs rätten till "hemfridszon". På Naturvårdsverkets hemsida finns en bra sammanfattning om hur denna kan definieras. Inom fäbodar är hemfridszonen rimligen mindre än för mer friliggande byggnader, men den ska givetvis ändå respekteras.

Fäbodarna är i huvudsak privatägda varför åtgärder förutsätter fastighetsägarnas initiativ alternativt deras medgivande om åtgärderna ska utföras av förvaltaren. Inom särskilt värdefulla delområden kan statligt bidrag till åtgärder vara aktuellt, eller i vissa fall genomförande genom förvaltarens försorg.

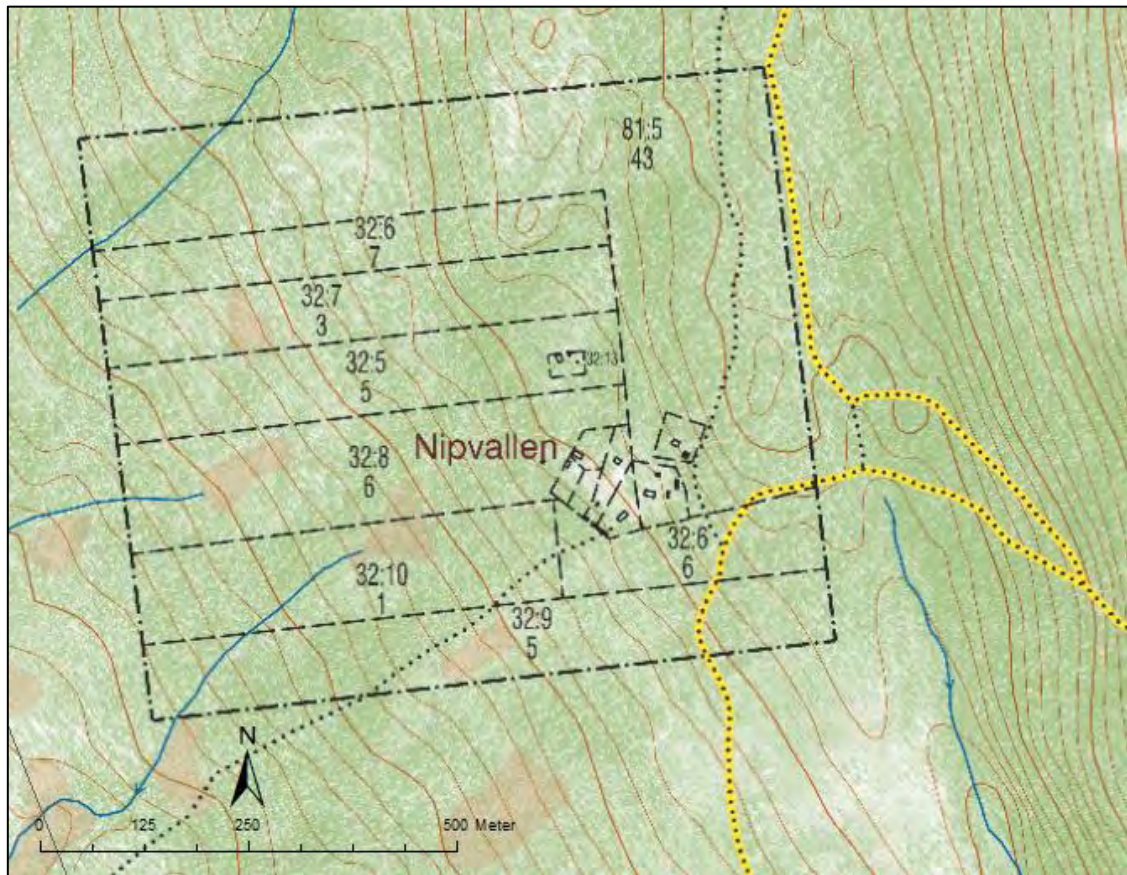
I de nya föreskrifterna medges att fäbodvallarna öppnas och sköts genom röjning utan att dispens krävs. Man kan även efter tillstånd ersätta eller återuppbygga förfallen eller försvunnen byggnad.

Små arealer av hävdgynnade habitat, exempelvis Naturhabitatet Höglänta slätterängar (6520), förekommer och bör karteras in och anmälas vid nästa Naturarevision. Hävden är dock högst varierande, vilket framgår nedan.

Beskrivningar av respektive fäbodställe inom naturreservatet

Brunnavallen, Gammelsätervallen och Gränjåsvallen som ligger kant i kant, eller som öar inom reservatet, omfattas inte av reservatsföreskrifterna och beskrivs därför inte här. Vad gäller Foskdalsvallen så ingår väsentliga delar av den gamla takten i det utvidgade reservatet varför den tas upp till beskrivning.

Nipvallen

Beskrivning

Nipvallen är en mycket välbevarad och vackert belägen fäbod i Nipfjällets sydvästra slutning. Fäboden utgör riksintresse för kulturmiljövården med motiveringen: Dalarnas högst belägna fäbodmiljö, samlad bebyggelse och öppna täkter. I riksintressebeskrivningen nämns vidare: Ett välbevarat byggnadsbestånd med 8 bostugor och 17 ekonomibyggnader, öppna täkter och omslutande gärdesgårdar. En av byggnaderna är ett eldhus.

Djurhållning lär ha funnits fram till 1985 och därefter viss slåtter fram till ca år 2000. Idag sköts ett centralt område med gräsklippare medan övrig ängsmark står ohävdad.

Naturvårdsmässigt är det främst den ännu välbevarade hävdgynnade floran på fäbodtäckten som tilldrar sig intresse. En torr kulle som i huvudsak är belägen på fastigheten Idre 32:5 är av särskilt intresse beroende på förekomst av två låsbräkenarter, båda rödlistade som Nära hotade. Lokalen omfattas av länsplanen "Låsbräken i Dalarna" inom Åtgärdsprogram för hotade arter (ÅGP).

Fäboden tangeras av leden runt Nipfjället och av en led nere från Burusjöns sydände. Den nås även via en gammal, oskyltad stig från mitten av Burusjön.

Fastigheterna inom fäbodrutan är privatägda. Med undantag för Idre 32:10 där skogsbruk är förbjudet omfattas samtliga fastigheter av dispensabla föreskrifter för skogsbruksåtgärder.

Bevarandemål

Välbevarad fäbodmiljö med ängs- och betesmarken åter i god hävd.

Skötselåtgärder

I och med att fäboden är privatägd och inga avtal har träffats om eventuell skötsel kan bara förslag till frivilliga åtgärder tills vidare förslås här. Vid kontakter med fastighetsägare på Nipvallen har önskemål om sådana förslag efterfrågats.

Initialåtgärder

Ännu är igenväxningen inte så långt kommen, men röjning av busk och yngre träd på vallen vore önskvärt, och underlättar återupptagen hävd. Undangallring av skuggande träd längs vallens ytterkanter vore också önskvärt, något som också medges i de nya reservatsföreskrifterna.

Löpande skötsel

Slätter eller bete på vallen i så stor omfattning som möjligt. Gräsklippning är i de delar där sådan sker idag inte av ondo om den utförs med försiktighet och med högt ställd klippare. Sommaren 2019 hade låsbräkenplantorna inte nått upp till klippnivå. Den ovan nämnda torrkullen bör dock inte slås förrän sent på säsongen då låsbräknarna torkat in, vanligen senast i augusti månads inledning.

Foskdalsvallen

Beskrivning

Merparten av Foskdalsvallen ligger utanför naturreservatet, men efter ett sentida inköp av mark som ägdes av Sveaskog har vissa delar kommit att omfattas av reservatsskyddet (rastrerat på kartan ovan). Detta område är av stort värde dels som en entré med en nyrustad raststuga, dels som en beteshävdad gräsmark av stort botaniskt värde. I den

magra staggheden har många ängssvampar påträffats, se "Dalarnas ängssvampar". Här växer också den rödlistade ormbunken höstlåsbräken.

Fäboden är en av få med djurhållning i norra Dalarna vilket givetvis är en stor tillgång för naturreservatet. Närmast unikt är väl också att djurhållning har funnits kontinuerligt sedan fäboden anlades.

Bevarandemål

Välbevarad fäbodmiljö med betesmark i god hävd.

Skötselåtgärder

I och med att fäboden i huvudsak är privatägd och ligger utanför naturreservatet kan bara förslag till frivilliga åtgärder förslås här alternativt upprättande av betesavtal.

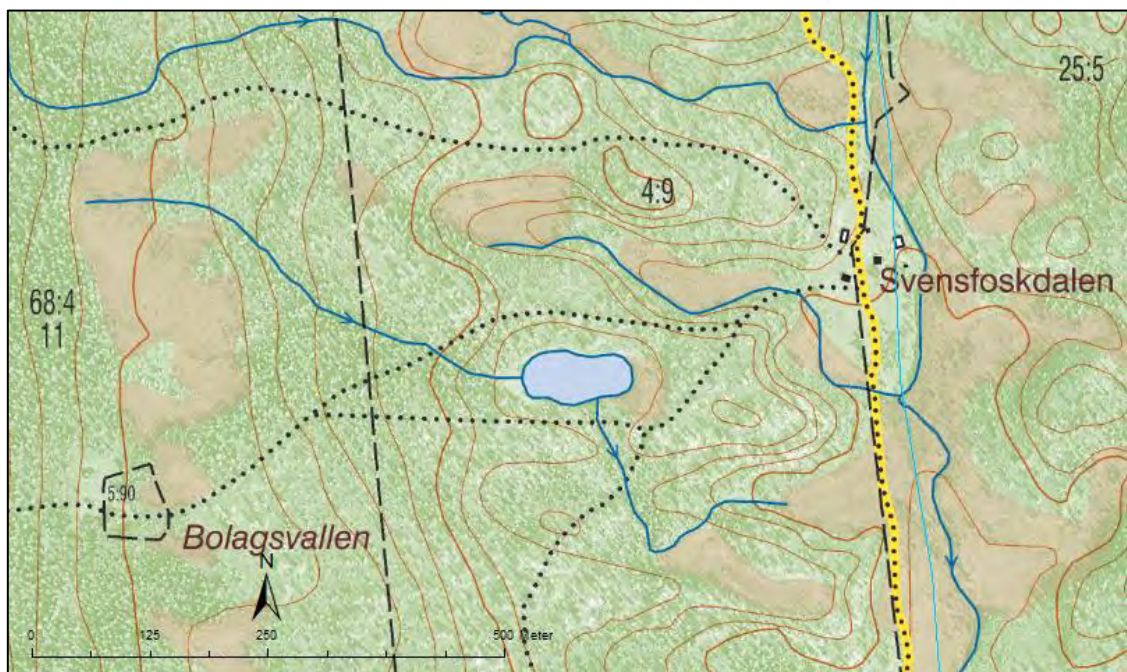
Initialåtgärder

-

Löpande skötsel

Fortsatt beteshävd.

Svensfoskdalen (inkl.Bolagsvallen)

Beskrivning

Svensfoskdalen ägs idag av Naturvårdsverket medan Bolagsvallen ägs av Sveaskog AB. Bolagsvallen är idag helt övergiven och igenvuxen medan Svensfoskdalen har en vacker, öppen vall med ett välbevarat byggnadsbestånd. Byggnaderna är privatägda. Arrendesavtal finns för de två gårdarna med ingående markområden om 5000 respektive 7800 m². Skötselåtgärder på vallen kräver för närvarande med andra ord berörd arrendators medgivande.

Vallen utgörs av en av renar och kanske även av kor från Foskdalsvallen välansad, mager stagghed som bör undersökas närmare vad gäller förekomst av ängssvampar. Sedan ett

par år betas vallen även av ett 20-tal får. Vallen betades så sent som ca år 2000 ännu av kor. Kärleväxtfloran är artfattig, men typisk för traktens hävdade fäbodvallar.

Bevarandemål

Välhävdad gräsmark och välbevarat byggnadsbestånd.

Skötselåtgärder

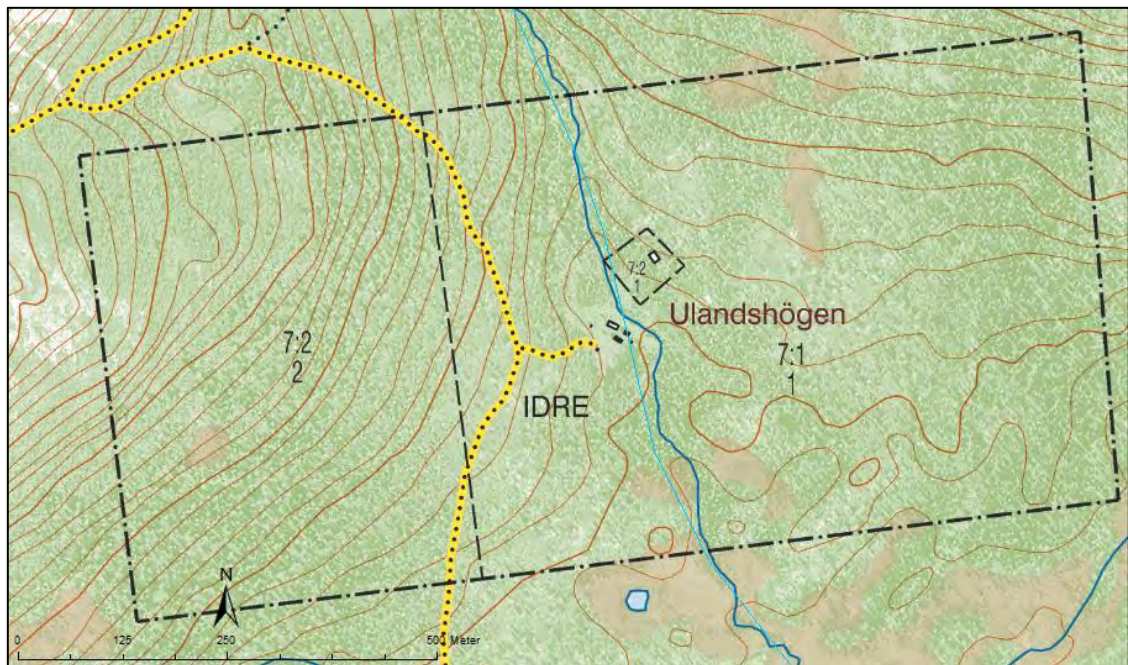
Initialåtgärder

-

Löpande skötsel

Bete eller slåtter. Även renbetet bidrar till att hålla marken i god hävd.

Ulandshögen

Beskrivning

Ulandshögen är en liten, privatägd fäbod med ett välskött byggnadsbestånd och en örtrik fäbodvall.

Bevarandemål

Öppen fäbodvall i någon form av hävd.

Skötselåtgärder

Initialåtgärder

-

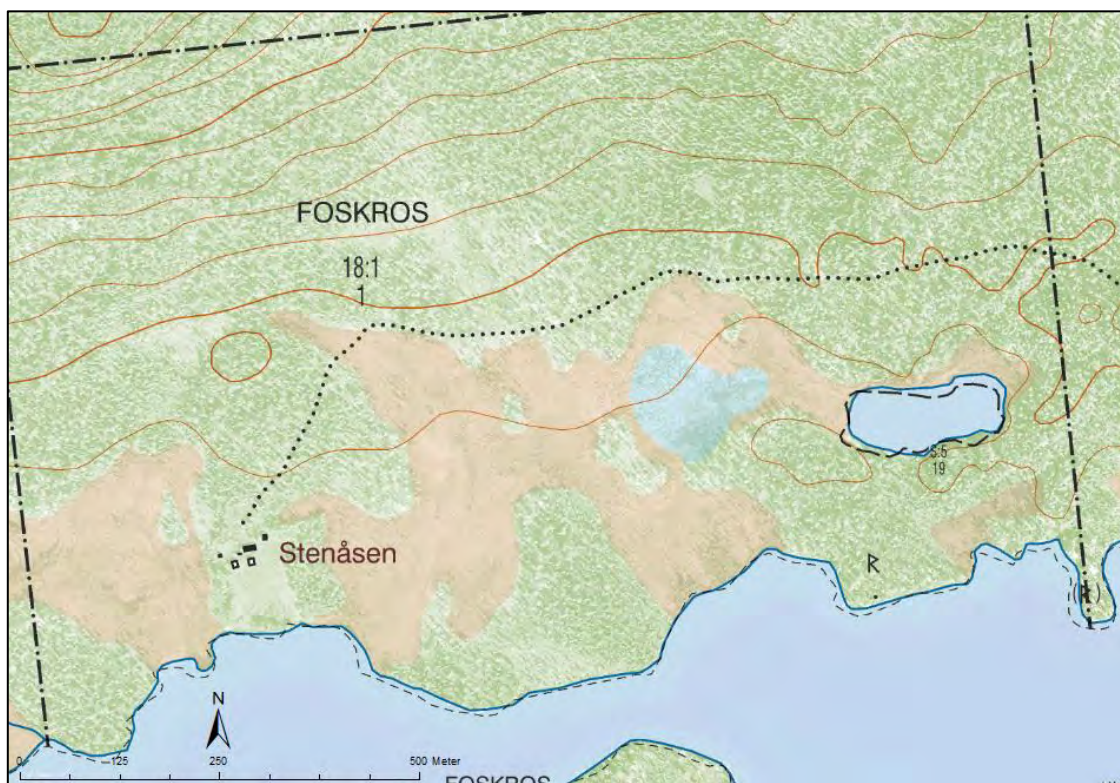
Löpande skötsel

Bete eller slåtter vore önskvärt.

Ulandshögen med Mulens branta östsluttning i bakgrunden.

Stenåsen

Beskrivning

Stenåsen ligger vackert vid Stora Harundsjöns (Stenåssjöns) norra strand. Fäboden är privatägd och omges av en stor fäbodruta. En period fanns fastboende på platsen. Idag är vallen öppen och bitvis med välbevarad ängsflora. Byggnadsbeståndet är i relativt gott skick. Fastighetsägarna på vallen har enligt reservatsföreskrifterna möjlighet att nyttja motorbåt för färd till och från parkeringen vid sjöns östände. Stigen från parkeringen längs stranden är idag bitvis svår att skönja.

Bevarandemål

Välhävdad gräsmark och välbevarat byggnadsbestånd.

Skötselåtgärder

Initialåtgärder

Bortröjning av på senare tid uppvuxen björkskog och -sly på den gamla vallen.

Löpande skötsel

Bete eller slåtter vore önskvärt.

Lofjätåsen (Norra och Södra)

Beskrivning

Norra Lofjätåsen är privatägd, medan Södra Lofjätåsen ägs av staten. Den senare har rustats upp och upplåts numera genom ett nyttjanderättsavtal till en djurhållare. Fäbodarna är av ganska ungt datum, senare delen av 1800-talet, och brukades fram till 1950-talet. Idag är vallen vid den södra fäboden vackert betad. Tack vare brukandet upplevs fäboden som i högsta grad levande.

Bevarandemål

Välhävdad gräsmark och välbevarat byggnadsbestånd.

Skötselåtgärder

Initialåtgärder

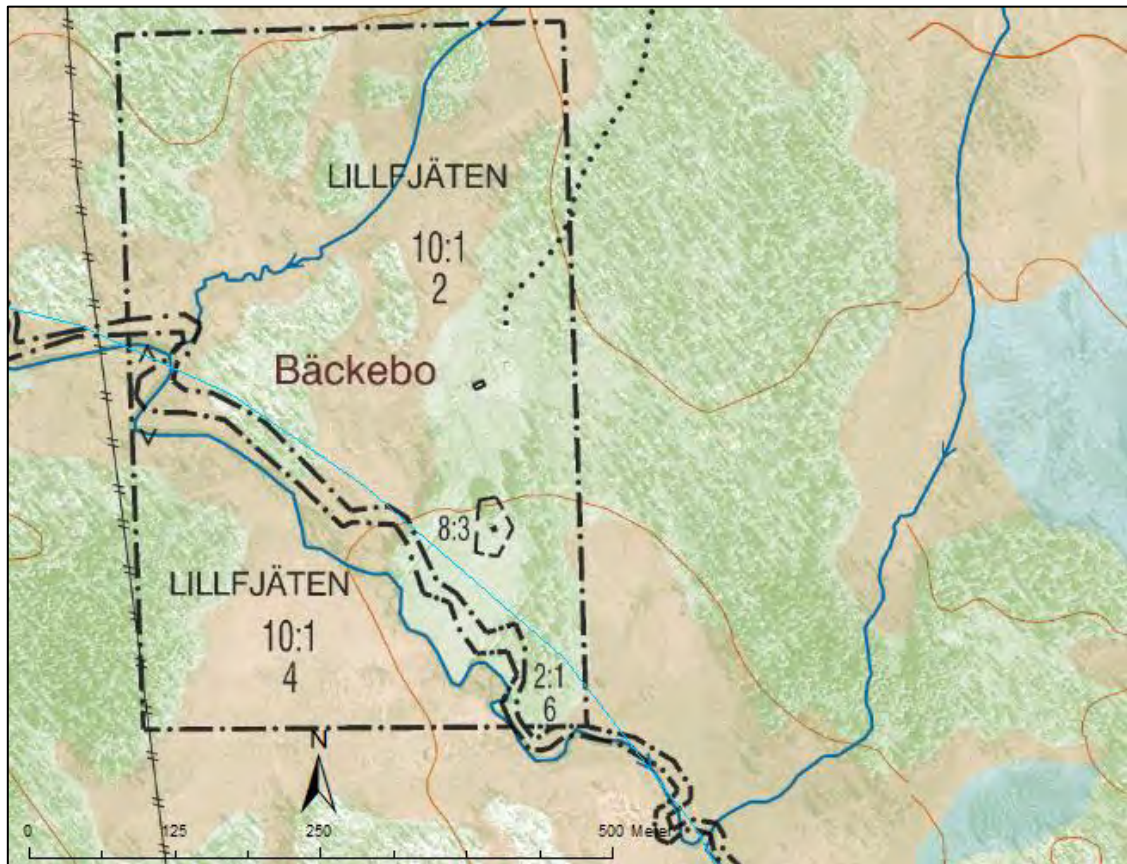
-

Löpande skötsel

Fortsatt beteshävd.

Södra Lofjätåsen, början september 2011. Foto: Stefan Hamréus.

Bäckebo**Beskrivning**

Bäckebo, som fungerat både som fäbod och som fast boställe, är numera starkt förfallet. Fastigheten är privatägd. De ganska omfattande öppna odlingsmarkerna är ännu öppna, delvis tack vare renbete. Smärre partier av mer artrik ängsflora finns i bostadshusets närhet.

Bevarandemål

De öppna markerna bevaras öppna, om möjligt genom annan hävd än bara renbete.

Skötselåtgärder*Initialåtgärder*

I åtgärdsprogrammet "Låsbräken i Dalarna" förslås restaureringsbränning av den lilla kullen med låsbräken och därefter slåtter under en femårsperiod.

Löpande skötsel

Hävd i någon form.

Bäckebo med dess sorgliga mangårdsrest. I förgrunden den renbetade kulle som hyser både mánlåsbräken och nordlåsbräken.

Övriga hävdbetingade marker

Som tidigare har beskrivits finns otaliga exempel på hur områdets marker på olika sätt har varit föremål för olika former av nyttjande eller brukande under självhushållningstiden. Återupptagande av dessa hävdformer av naturvårdsskäl torde dock endast vara befogat när det gäller våtmarksslätter. Det magnifika lادريكت längs Lillfjätan skulle därvidlag - om medel finns att tillgå - utgöra ett lämpligt område.

Slogarna runt de rustade ängsladorna vid Lillfjätan

Skötselområde 7: Särskilda artförekomster

Beskrivning

Vissa delar av reservatet är välundersökta, särskilt vid Stådjan och längs vägen upp mot Nipfjället, andra delar är i stort sett oundersökta. Kännedomen av många organism-grupper, särskilt insekterna är mycket bristfällig. Detta till trots har inte mindre än 94 rödlistade arter påträffats i reservatet. Merparten bedöms som Nära hotade, eller hänsynskrävande som de kallades förr. Starkt hotade är endast tre arter: mosippa, isabellporing och broktagel, vars förekomster beskrivs närmare nedan.

Hotkategori	Starkt hotad (EN)	Sårbar (VU)	Nära hotad (NT)	Summa
Däggdjur		1	2	3
Fåglar		9	9	18
Fiskar			1	1
Insekter			5	5
Kärlväxter	1		7	8
Mossor		3	3	6
Lavar	1	6	22	29
Svampar	1	8	15	24
Summa	3	27	64	94

Bevarandemål

Områdets rödlistade arter förekommer över tiden i livskraftiga populationer.

Starkt hotad art: Mosippa

Beskrivning

Mosippan minskar kraftigt i särskilt de södra delarna av landet och betraktas som stark hotad. I norra Dalarna är arten lite vanligare, men inte på långt när som förut. I Stådjan-Nipfjället växer mosippan nära Stådjans topp, vilket har varit uppmärksammat ända sedan Linnés besök 1734. Ännu växer mosippan i en liten population på platsen. Mosippan finns även i Nipfjällets sydsluttning och ner mot stigen från Nipvallen i ett fåtal exemplar.

Nära reservatsgränsen finns flera förekomster, så det är inte alls osannolikt att arten kan komma att hittas på nya platser inom reservatet.

Bevarandemål

Mosippan finns kvar i en livskraftig population.

Skötselåtgärder

Initialåtgärder

Ingen skötsel krävs

Löpande skötsel

Populationerna besöks och numeräret uppskattas samt noteras i ArtPortalen ca vart femte år.

En överblommad mosippa på Städjans topp fotad av Gillis Aronsson.

Starkt hotad art: Isabellporing**Beskrivning**

Isabellporing, eller mjukporing som den också kallas är en så kallad resupinat ticka som bildar fruktkroppar på liggande stammars, särskilt granstammars, undersida. Arten är mycket sällsynt i landet med bara ett fåtal fynd. Inom reservatet finns en gammal uppgift om ett fynd från "Städjans-Nipfjällets västsluttning" gjort av Nils Hallenberg och förvarat i Göteborgs Naturhistoriska muséums herbarium. Möjligen kan växtplatsen vara belägen i den fina granurskogen vid Gammelsätervallen?

Bevarandemål

Arten ska ha möjlighet att leva kvar i området. Lämpliga habitat och substrat ska finnas i området.

Skötselåtgärder*Initialåtgärder*

Inga åtgärder, men arten bör eftersökas.

Starkt hotad art: Broktagel**Beskrivning**

Broktagel är en så kallad suboceanisk lav med en för sådana arter typisk västlig utbredningsbild i landet. Merparten av de aktuella förekomsterna finns i Dalarna med angränsande landskap. Huvudsakligen växer arten på klippor i fuktiga höjdlägen, men ibland växer den på grenar. Arten har minskat kraftigt, särskilt i södra Sverige, möjligen beroende på luftföroreningars inverkan. I Städdjan-Nipfjället är broktagel påträffad på Nipstöten på ”överhängd klippa i alpina regionen” av Torsten Hasselrot 1934. Den tycks ha återbesökts och noterats av Ola Löfgren, Uppsala som anger ”ostsluttningen” som växtplats. Därefter finns inga noteringar om arten.

Bevarandemål

Arten ska ha möjlighet att leva kvar i området. Lämpliga habitat och substrat ska finnas i området.

Skötselåtgärder

Några skötselåtgärder behövs inte. Det bör dock beläggas huruvida arten fortfarande finns i området.

Natura2000-arter**Lodjur och järv****Beskrivning**

Lodjuret förekommer sällsynt i skogslandet i Sverige medan järven i huvudsak följer fjällkedjan med en sentida spridning ner i skogslandet. Arterna betraktas som minskande och hotade och är därför rödlistade som sårbara (VU).

Inom reservatet finns enstaka observationer, både av enstaka individer och av föringring(?).

Hotbild

Olika former av störning torde vara det största hotet mot dessa arter.

Bevarandemål

Mål för populationsstorlek redovisas i den regionala förvaltningsplanen för stora rovdjur i Dalarnas län. Området ska tillsammans med omgivande landskap hysa förutsättningar för upprätthållandet av en reproducerande järv- och lodjursstam.

Bevarandemål för följande Natura-fågelarter är generellt att i naturreservatets ingående habitat ska hysa förutsättning för upprätthållandet av reproducerande, dvs regelbundet häckande, populationer.

Kungsörn**Beskrivning**

Kungsörnen är klassad som nära hotad i Sverige, och arten är i egenskap av toppkonsument känslig på många vis och har minskat i delar av utbredningsområdet de senaste åren. Fågeln ingår i bilaga 1 i Artskyddsförordningen och bilaga A i CITES. Detta innebär att arten generellt är skyddad och att handel med den är förbjuden.

Kungsörnen häckar på en eller ett par platser inom eller intill reservatet.

Hotbild

Kungsörnen drabbas i vissa områden av illegal jakt, vilket är den faktor som starkast påverkar populationsstorleken. Även förgiftning av att byten innehållande blyhagel förtärs är ett hot. Störning genom närgången skotertrafik eller andra former av friluftsliv, fotografering mm kan ha stor betydelse, särskilt under den känsliga tiden på vårvintern då häckningen inleds. Tillgången på bytesdjur (hare, tjäder, ripa), kan möjligen påverkas av intensiv småviltjakt och på så sätt leda till födobrist.

Åtgärder

Kungsörnen har goda förutsättningar att leva i välmåga inom Stådjan-Nipfjället. Störning torde vara det största bekymret för arten.

Tjäder*Beskrivning*

Tjädern bedöms vara livskraftig i landet. I reservatet finns en god stam som sannolikt gynnas av områdets vildmarkskaraktär.

Hotbild

Ett alltför hårt jakttryck skulle kunna missgynna arten, men inget talar för att jakt i dagens omfattning medför någon påtaglig påverkan på populationen. Störning av skoteråkning eller närgången vistelse vid lekplatser skulle lokalt kunna missgynna arten.

Åtgärder

Ett krav vid tjäderjakt bör vara att avskjutningen rapporteras in till "Viltdata", Svenska Jägareförbundets databas över avskjutningsstatistik. Om minskning påvisas över en följd av år bör orsaken undersökas och åtgärder övervägas.

Trana, Ijungpipare och brushane*Beskrivning*

De tre arterna förekommer i stort sett i samma våtmarksmiljöer; stora, öppna och helst blöta myrmarker. Arterna har en god bevarandestatus i landet generellt, fränsett brushanen som har minskat påtagligt och idag klassas som sårbar (VU). Samma trend gäller för Dalarna enligt den uppföljning av Myrfågelinventeringen som har utförts. Brushane har noterats från Stora Harundsjön, men torde framför allt förekomma inom Långfjället. Minskningen verkar bero på svårigheter i övervintringsområdena.

Hotbild

Våtmarksfåglarna hotas knappast av några mänskliga aktiviteter inom reservatet. Möjligen kan den upphörda myrslåttern medföra långsiktiga förändringar av vissa myrtyper som kan missgynna vissa arter av våtmarksfåglar.

Åtgärder

Fortsatt inventering av våtmarksfåglarna inom ramen för Fjällfågelinventeringen. Annars inga åtgärder.

Silvertärna*Beskrivning*

Silvertärnan är en ganska vanlig fågel i kustvatten och i fjälltrakter. I reservatet finns enstaka observationer från framför allt Stora Harundsjön. Arten torde ha en stabil om än fåtalig förekomst i området

Hotbild

Silvertärnan saknar påtagliga hot i området.

Åtgärder

Inga åtgärder.

Berguv och hökuggla*Beskrivning*

Berguven är minskande i landet och rödlistad som sårbar (VU), medan hökugglan betraktas som stabil och livskraftig. Berguven har minskat starkt i norra Dalarna och för närvarande saknar kända häckningar.

Dessa ugglor uppträder sällsynt och sporadiskt i området. Tyvärr är tillgängliga uppgifter om fynd av arterna fåtaliga beroende på låg ornitologisk aktivitet i området.

Hotbild

Områdets vildmarkskaraktär bör vara mycket gynnsamt för dessa arter vad gäller födotillgång och häckningsplatser. Berguven kan utsättas för störning vid närgången skidåkning intill häckningsbranter. Denna art kan möjligen också missgynnas av hårt jakttryck på småvilt.

Åtgärder

Inga åtgärder.

Spillkråka och tretåig hackspett*Beskrivning*

Dessa två hackspettar trivs i de stora, fjällnära barrskogarna, den tretåiga i granmorarna och spillkråkan i talldominerande blandskogar. Arterna är stadda i minskning, främst genom skogslandskapets omdanande genom modernt skogsbruk. Båda är rödlistade som nära hotade (NT).

Uppgifter om arternas status inom reservatet saknas. Iakttagelser är inte ovanliga, men dåligt dokumenterade. Arterna bör ha stabila populationer inom reservatet med tanke på den vidsträckta gammelskogen som finns att tillgå.

Hotbild

Arterna är inte hotade i området.

Åtgärder

Inga åtgärder.

Smålom*Beskrivning*

Smålommen förekommer glest i Sverige, främst från Svealand och norrut. En viss minskning sker varför arten är rödlistad som Nära hotad. Arten torde ha en stabil om än fåtalig förekomst i området.

Hotbild

Smålommen saknar påtagliga hot i området. Den är dock känslig vid häckningsplatsen så anläggningar för friluftslivet eller för intensivt fritidsfiske bör undvikas vid de små häckningstjärnarna.

Åtgärder

Inga åtgärder.

Fiskgjuse

Beskrivning

Fiskgjusen förekommer spridd i Sverige med glesare förekomst mot norr och mot fjällkedjan. Arten har en god, delvis tillväxande, stam i landet och är inte rödlistad. Fiskgjusen torde ha en stabil om än fåtalig förekomst i området.

Hotbild

Fiskgjusen saknar påtagliga hot i området.

Åtgärder

Inga åtgärder.

Fjällpipare

Beskrivning

Fjällpiparen förekommer spridd längs fjällkedjan och är inte rödlistad. I Dalarna är arten sällsynt, vilket helt enkelt beror på att arten endast vistas i sådan alpin miljö som främst uppträder på högre nivåer än vad som finns representerat i Dalarnas fjällvärld. Inom reservatet finns dock klassiska lokaler för den som önskar se arten: vid Nipfjällsparkeringen eller uppe på Nipfjällsplatån.

Hotbild

Fjällpiparen saknar påtagliga hot i området. Möjligen kan närgångna fågelfotografer vara ett störningsmoment.

Åtgärder

Inga åtgärder.

Stenfalk

Beskrivning

Stenfalken är en ganska vanlig rovfågel längs fjällkedjan med mer sporadiska förekomster där nedanför. Arten är inte rödlistad. I reservatet finns åtskilliga observationer från framför allt Nipfjällsområdet. Sannolikt häckar arten med viss regelbundenhet i området.

Hotbild

Stenfalken saknar påtagliga hot i området.

Åtgärder

Inga åtgärder.

Smalnäbbad simsnäppa

Smalnäbbad simsnäppa har inte rapporterats från Städdjan-Nipfjället, utan torde ha sina närmaste förekomster i de norra delarna av Långfjället. Lämpliga småvatten för arten saknas i stort sett inom reservatet.

Skötselområde 8: Fornlämningar och andra särskilt värdefulla kulturmiljöer

Beskrivning

Samekulturen i området finns inte belagd genom fornfynd, men någon systematisk undersökning för att dokumentera spår efter samekulturen har heller inte gjorts. Detta, liksom den även i övrigt ganska fragmentariska kunskapen om områdets forntida kulturspår gör att inventeringsinsatser är mycket angelägna.

I fornminnesregistret beskrivs ett antal fynd av boplatser, skärvstensförekomster, stensättningar mm, se nedanstående kartor. Fynden är lokaliserade till de större sjöarna i området. Ett område vid Burusjön och Nipvallen är klassat som riksintresse för kulturmiljövården enligt MB 3 kap. 6§. Utmed Burusjöns östra strand finns en koncentration av stenåldersboplatser samt en lokal med två järnåldersgravar i form av en rund och en triangulär stensättning. Strax söder om Nipvallen finns ett fångstgropsystem enligt projektet Skog och Historia som förmedlar en uppgift från Dalarnas Museum.

Ett rikt utvecklat fåbodväsen har funnits i området. Ännu återstår ett tiotal fåbodar som är förbundna med varandra eller hembyn genom av ett nätverk av stigar. Bevarandet av dessa stigsystem är av stort kulturhistoriskt värde.

Enligt den reviderade kulturminneslagen som trädde i kraft 2014-01-01 är lämningar med belägg eller troligtvis anlagda före 1850 fornlämning. De ska också vara varaktigt övergivna, gjorda av människa och av ålderdomligt bruk. Detta gäller även för fåbodar. Övergivna menas att de inte brukas idag. Byggnader är aldrig fornlämning. De lämningar som finns inom de gamla inägorna som inte nyttjas idag är fornlämning. Detta innebär att rösen, diken, stigar etc. samt husgrunder inom nuvarande gårdstun kan vara fornlämning. Detta ska givetvis beaktas vid åtgärder inom fåbodar eller andra boplatser.

Bevarandemål

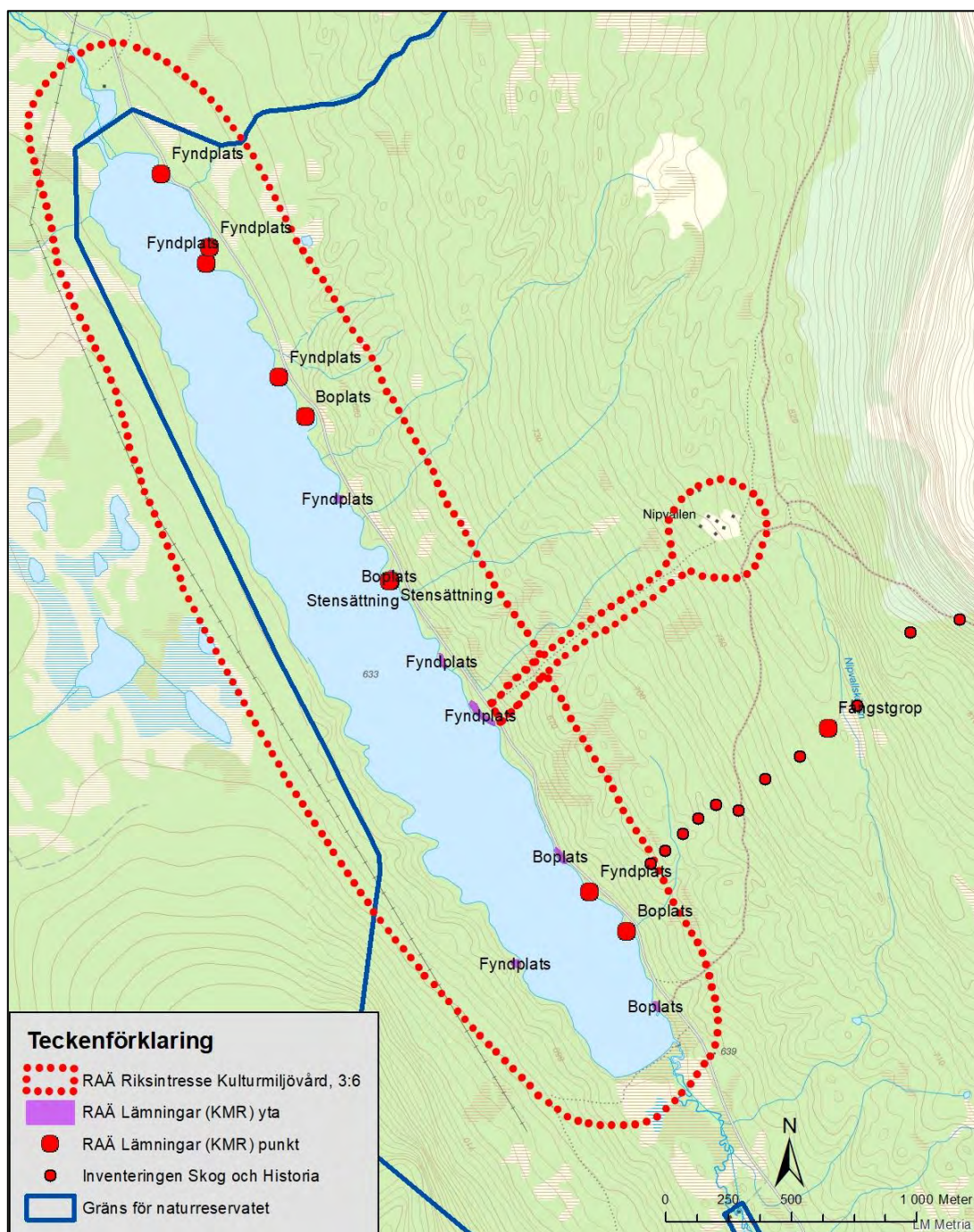
Gynnsamt tillstånd råder när följande bevarandemål är uppnådda:

- Fornlämningarna är kända och bevarade
- Byggnader och platser med särskilda kulturhistoriska värden är bevarade
- Fåbodstigarna återfinns i fält. Information om deras historia och sträckning finns.

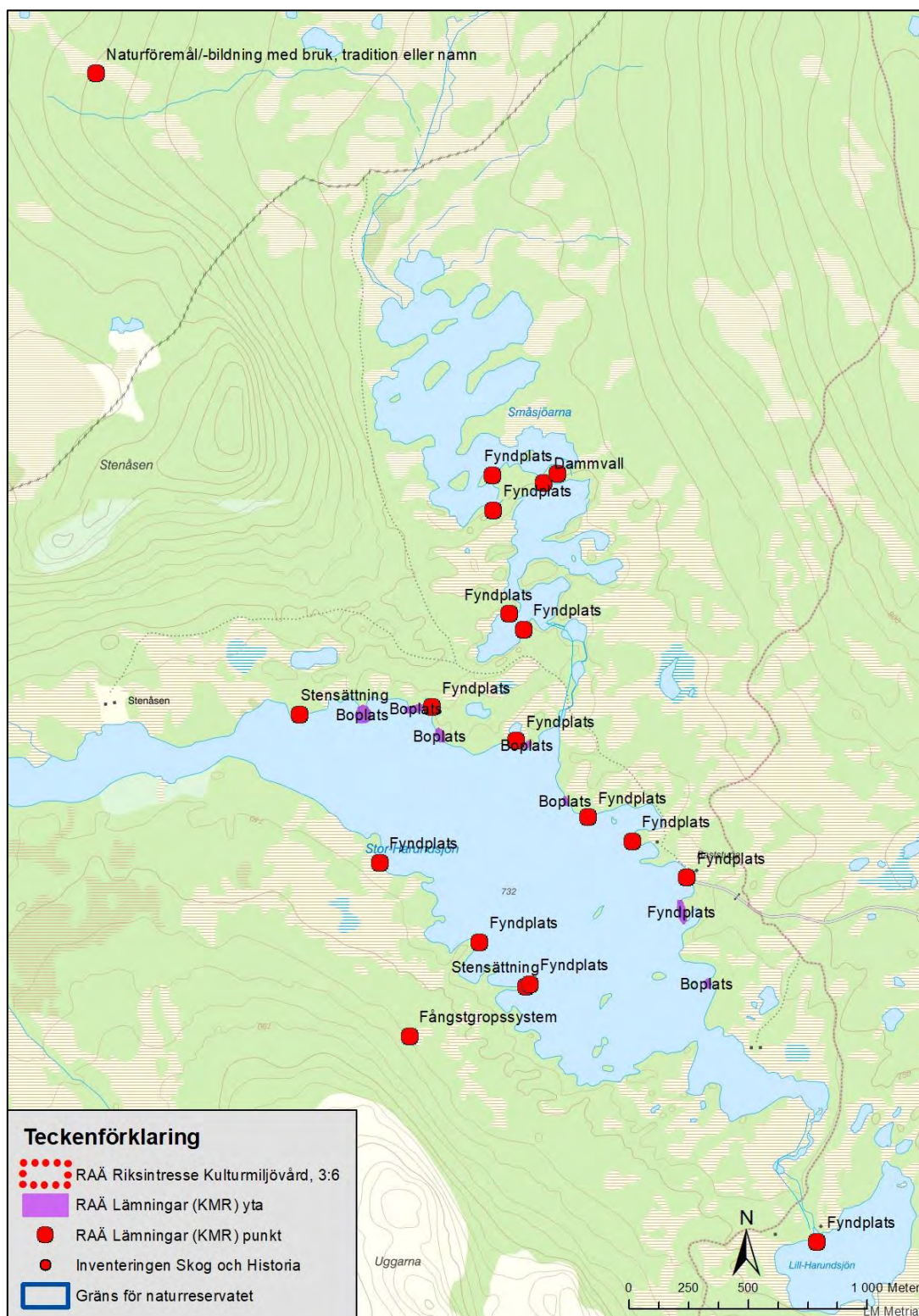
Skötselåtgärder

Särskilda förutsättningar för bevarande av Nipvallens riksintressevärde finns angivet i ett registerblad till riksintresset: "Ytterligare modern bebyggelse av äldre eller yngre typ är olämpligt i och kring Nipvallen. Hit räknas också anläggningar för det rörliga friluftslivet. Bebyggelsen bör inte heller moderniseras exteriört, utglesas eller tillbyggas.

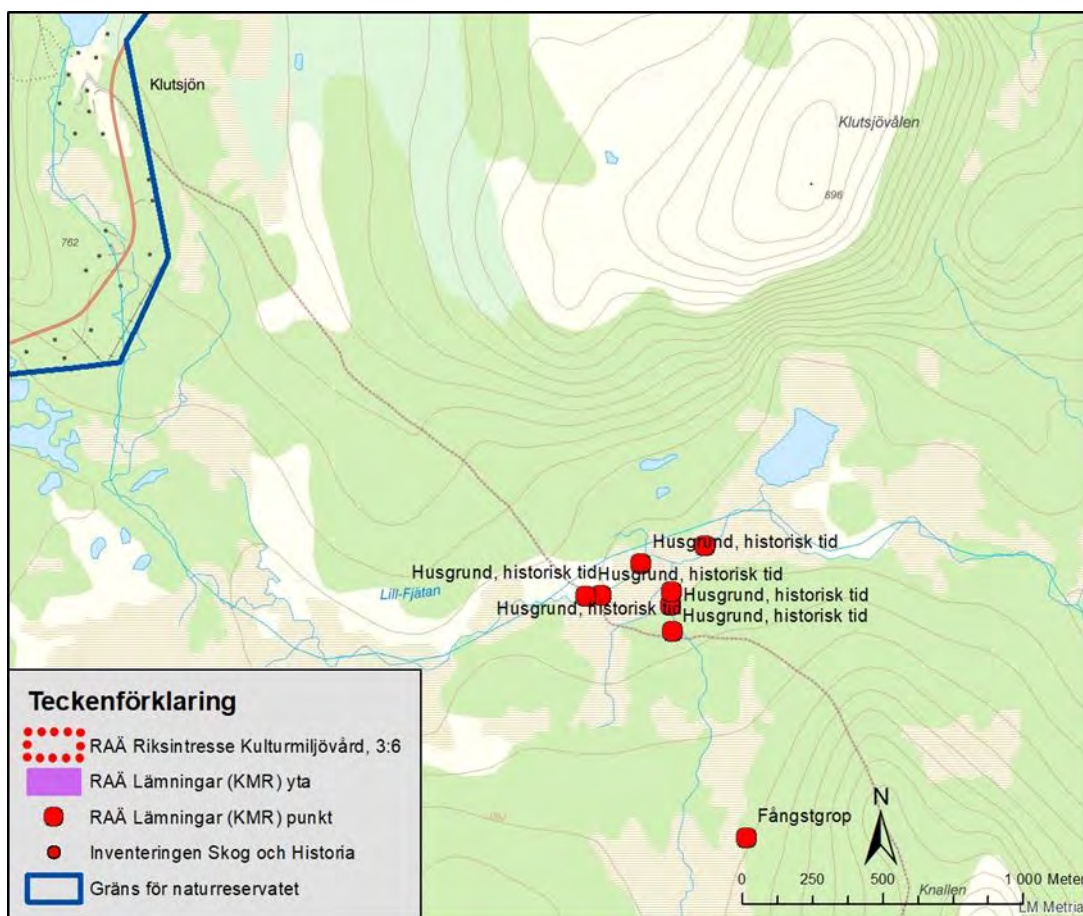
Renoveringar bör utföras pietetsfullt i form, material och eventuell ytbehandling som överensstämmer med den äldre byggnadstraditionen vid fåbodstället. För att Nipvallen ska kunna behålla sin miljö och ett öppet kulturlandskap krävs att förbuskning förhindras genom exempelvis slåtter, betning och buskröjning. Den gamla stigen från Burusjön upp till fåbodstället bör ej tillåtas växa igen, utan bör hållas öppen genom vandring."

Fornlämningar och kulturmiljöer runt Burusjön

Fornlämningar runt Harundsjöarna.

Kulturhistoriskt intressanta lämningar vid Lillfjätans övre lopp.

Initialåtgärder

Det är önskvärt att de gamla stigsystemen som sammanbinder fäbodarna och hembyarna rustas upp. Gamla fäbodstigar bör märkas ut och kompletteras med tillhörande kulturhistorisk information. Utmärkningen ska ske genom enkel målning eller möjligen längs vissa sträckningar genom försiktig bleckning av mindre värdefulla träd. Annan diskret markering får nyttjas vid våtmarkspassager. Utmärkningen ska ske av eller på uppdrag av förvaltningen.

För att uppnå kvalitetsmålet att alla fornlämningar inom reservatet är kända, bör en arkeologisk inventering i fält utföras och en förvaltningsplan för kulturhistorisk värdefulla byggnader, miljöer och fornlämningar tas fram. Åtgärdsförslag, ägoutredning och prioriteringar bör ingå.

För de byggnader som staten har rådighet över, eller där ägoförhållandena är outredda, bör en särskild förvaltningsplan upprättas så att inte oersättliga kulturmiljövärden riskerar att gå förlorade.

Löpande skötsel

Stigarnas utmärkning underhålls av förvaltaren eller av den som har förvaltarens uppdrag. Fornlämningarna har adekvat skötsel och utmärkning med enkel information om deras innehåll.

Skötselområde 9: Friluftsliv och anläggningar**Zonindelning**

Aktivitetszonerna pekar ut de områden som används mer frekvent av friluftslivet.

Åtgärder för friluftslivet bör främst ske inom dessa zoner.

Övriga delar utgör vildmarkszon som endast i ringa grad ska beröras av åtgärder för friluftslivet (zonen omfattar även resten av reservatet norrut).

Generella riktlinjer

Zonindelningsskartan ovan beskriver vissa delar av reservatet som mindre känsliga vad gäller åtgärder för friluftslivet. För att uppfylla reservatets syfte av orördhet och naturlighet ska merparten endast beröras av enklare anläggningar för friluftslivet. På så sätt värnas både de upplevelsevärden som kopplar till vildmark samt förstås även den fauna som hör hit. Som särskilt värdefulla i detta hänseende är Foskans dalgång, Nipfjällets norra och västra delar samt hela området norr om Harundsjön.

Under skötselområdet beskrivs följande:

- Entrépunkter
- Leder och raststugor
- Skoterleder
- Diverse byggnader och andra anläggningar

Entrépunkter

I det följande beskrivs de sex entrépunkter som finns idag:

- Klutsjön
- Stora Harundsjön (Stenåssjön)
- Fjätersvålen
- Foskdalsvallen
- Gränjåsvallen
- Nipfjällsparkeringarna
- Burusjön

Allmänt om parkeringar och parkerande

I och med det nya beslutet tas föreskriften om generellt parkeringsförbud utanför skyltad parkering bort för hela reservatet. Det innebär att de allmänna bestämmelserna i trafikförordningen gäller och möjlighet finns att parkera inom vägområdet längs reservatets vägar och på t. ex. alla de oskyltade parkeringsfickorna längs Burusjön. Man får givetvis inte parkera utanför vägområdet; detta strider mot både reservatsföreskrifterna och terrängkörningslagen. För att hantera eventuella olägenheter med långtidsuppställda husvagnar och husbilar vid exempelvis Burusjön och Harundsjön får införandet av särskilda regler övervägas vid behov. Sådana fanns redan för Nipfjällsvägens parkeringar, se nedan, men det är osäkert på vilken rättslig grund det förbudet vilade. I och med det nya beslutet införs tydliga regler.

Bevarandemål

Entrépunkterna är reservatets ansikte utåt för flertalet besökare och därför extra viktiga att hålla välskötta och väl försedda med relevant och aktuell information om föreskrifter, leder, raststugor mm. Här bör också finnas rastbord och i vissa fall eldstad. Kärl för skräp samt torrdass kräver mycket skötsel och ska normalt sett inte behövas. Generellt bör alltså gälla att skräp tas omhand av besökarna själva.

Skylden vid uppfarten mot Nipfjället

KLUTSJÖN

Enkel entré med stor infotavla vid vandringsleden mot Harundsjöparkeringen och vidare mot Ulandsstugan och Nipfjällsparkeringen. Används sparsamt. Inga ytterligare behov.

Entréskylten och stigens början vid Klutsjön

STORA HARUNDSJÖN (STENÅSSJÖN)

En tämligen välbesökt entré med vändplan vackert belägen vid Stora Harundsjöns östra strand. Vintertid är entrén möjlig att nå med snöskoter, men vidare färd får ske icke motorburet. En stor båtplats med ett 20-tal båtar finns intill stranden. Rastbord, eldstad och informationstavla, raststuga, vedbod och torrdass finns. Inga ytterligare behov av sådana faciliteter tycks föreligga.

Vissa tider på sommaren kan parkeringen vara så välfylld att större ekipage har svårt att vända här. Dessutom påverkas den fina upplevelsen av att rasta vid stranden menligt. För att råda bot på detta bör den sedan tidigare iordningställda parkeringsytan i backen ca 200 meter innan vändplanen röjas av och förbättras. Här bör plats kunna skapas för ett stort antal bilar, och här bör även vara tillåtet med uppställning av husbil. Tydlig information om parkeringsförbud och hänvisning till den nya parkeringen skyltas vid vändplanen. Det är även lämpligt att skylta med upplysning om att skoterleden upphör här.

Båtuppläggningsplatsen

Båtuppläggningsplatsen vid Harundsjöparkeringen används mycket flitigt vilket innebär en del problem med övergivna "ägarlösa" båtar mm. Båtuppläggning är inte reglerad i reservatsföreskrifterna, men kräver markägarens tillstånd. Platsen vid Harundsjön torde ha använts sedan urminnes tider och är väl lämpad för ändamålet. För att råda bot på de besvär som finns har under skötselplanens framväxt föreslagits att det ska vara krav på märkning av ägare på båtarna, vilket nu bör införas. Ägarlösa båtar kan på så sätt skaffas undan. Ägarförteckningen ska föras vid förvaltningskontoret i Idre och märkningen ska utföras i form av ett ID så att ägaren inte kan identifieras av besökare.

Upplagda båtar vid Harundsjön

Rastbord och enkel eldstad vid Harundsjön

FJÄTERVÅLEN

Vid Fjätervålen finns idag endast en informationstavla över reservatet vid parkeringen intill anläggningen, strax utanför reservatet. Härifrån leder fina, preparerade skidspår runt Fjätervålen och med en rundslinga på Idreflöten. Från dessa spår finns möjlighet att fortsätta vidare längs de opreparerade vinterlederna runt Nipfjället och upp mot Städjan. Däremot saknas sommarleder för närvarande.

Skötselåtgärder

Initialåtgärder

I samverkan med Fjätervålens anläggning förbättra skyltningen och tydliggöra att en fin entré till naturreservatet finns även på denna plats. Ett avtal bör även komma till stånd.

Löpande skötsel

Plogningen bör falla inom ramen för den plogning som ändå sker för anläggningen.

FOSKDALSVÄLLEN

Entrén vid Foskdalsvallen är mycket vackert belägen på fäbodvallen med Städjan i bakgrunden. En enkel parkering med informationstavla finns här idag. En nyligen upprustad raststuga finns på vallen inte långt från parkeringen. Led utgår härifrån norrut längs Foscans dalgång och en vältrampad stig leder upp mot Städjan. En otydlig stig finns även mot Fjätervålen.

Vintertid når Fjätervålens välpreparerade skidspår hit, men i och med att vägen från 311:an inte plogas fungerar platsen inte som angöringspunkt för dessa spår. En tänkbar

anslutningsmöjlighet mellan Idrefjälls spårssystem och Fjätersvålen skulle kunna vara att lägga spår i den kraftledningsgata som går från Foskdalsvallen och vidare mot Idrefjäll. Avståndet mellan spårsystemen är ca 4 kilometer. Ett sådant spår skulle dock ligga utanför reservatet och inte omfattas av statens åtaganden.

Initialåtgärder

Parkeringen kan behöva förbättras eller eventuellt kompletteras med en parkeringsyta. Stigen upp mot Städdjan bör märkas ut och ingå i sommarledsystemet. Samma sak gäller stigen mot Fjätersvålen.

GRÄNJÅSVÄLLEN

Beskrivning

Entrén vid Gränjåsvallen är i konkurrens med Nipfjällsparkeringarna den absolut mest välutnyttjade, vilket förstås beror på att det är härifrån man vanligen tar sig upp på Städdjan. Parkeringen låg fram till sommaren 2020 vid det gamla kaféet inne bland bebyggelsen och på privat mark. Vissa dagar under sommaren var parkeringen överfull, något som medförde irritation och ställde till besvär för de boende i området. Leden från parkeringen upp mot Städdjan är kraftigt trampad och i vissa delar starkt urspolad vilket gör särskilt nedstigningen äventyrlig, se vidare nedan under ”leder”.

Den sedan en tid planerade parkeringsplatsen anlades sommaren 2020 strax innan Gränjåsvallens fäbod och stugby sett från Idrehållet. Information och tydliga anvisningar om ledsträckningar finns på plats. Anläggandet av p-platsen skedde efter att tillstånd enligt Natura 2000 medgetts.

Bevarandemål

Parkeringsplats och ledentré av hög standard som inte inverkar menligt på närmiljön för de boende i området. Goda parkeringsmöjligheter även under de populära tidpunkterna under sommaren. Möjlighet för bussar och husbilar att parkera, dock under högst ett dygn. Tydlig anvisning av alternativa vandringsvägar från parkeringen. Säker trafiklösning genom tydlig skyltning och eventuella farthinder.

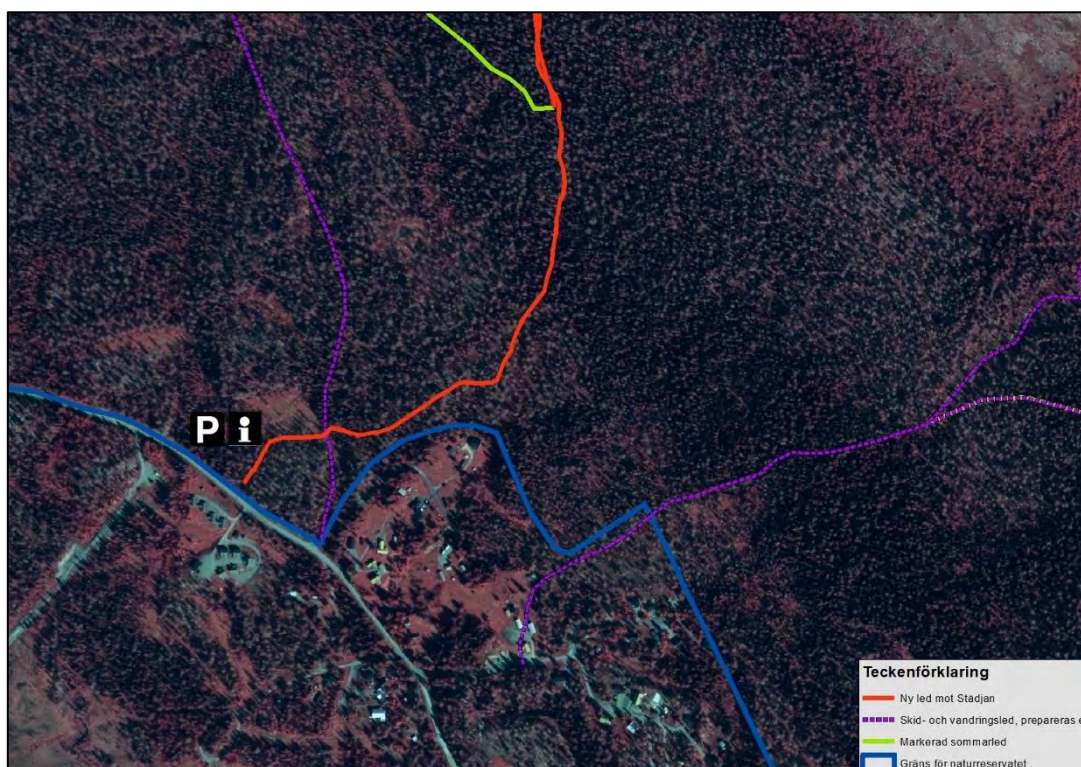
Skötselåtgärder

Initialåtgärder

Möjligen bör komplettering ske i form av utplacering av rastbord.

Löpande skötsel

Tillsyn och vintertid plogning.

Detaljbild från området vid Gränjåsvallen med läget för den nya parkeringen.

Den nyanlagda parkeringen med Stadjan i bakgrunden.

NIPFJÄLLSPARKERINGARNA

Beskrivning

De två parkeringarna öster om Nipfjället är mycket populära och välbesökta. Sommartid, när vägen upp på fjället är farbar i hela dess längd, samlas vackra dagar mängder av bilburna besökare som fyller parkeringen med råge. Många kommer hit upp bara för att se fjällutsikten, andra ger sig av på vandring åt olika håll.

Vid vinterparkeringen finns en stor raststuga, "Nipfjällsstugan", vid sommarparkeringen endast några rastbord.

För parkering i området gäller att det är förbjudet att "parkera längre än 24 timmar eller ställa upp husvagn eller husbil annat än på av Länsstyrelsen särskilt anvisade platser". Parkeringstillstånd för längre perioder för besökare till Ulandshögen, Svens-Foskdalen eller Nipvallen kan utfärdas vid Länsstyrelsens förvaltningskontor i Idre. Ett antal platser ska finnas på vinterparkeringen avsedda för parkering under längre tid för att möjliggöra exempelvis flerdagsvandringar.

Bevarandemål

Välskötta besöksentréer med information om reservatet, dess föreskrifter och ledssystem. Tydlig information om vad som gäller för parkering i området är särskilt viktigt.

Skötselåtgärder

Engångsåtgärd

Utmärkning av ca fem platser avsedda för parkering längre tid än 24 timmar. Lämplig begränsning i tid bör vara 7 dagar. Ramarna för dessa platser kan dock förändras efter behov.

Löpande skötsel

Tillsyn och vintertid plogning upp till vinterparkeringen.

Den välfyllda sommarparkeringen en vacker sommardag.

BURUSJÖN

Beskrivning

Burusjön har sedan länge utgjort ett av de mest attraktiva besöksmålen inom Städdjan-Nipfjället. Mängder av fiskare, badgäster, kanotpaddlare och vanliga turister besöker sjön och dess fina stränder. Av den anledningen finns ett stort utbud av anläggningar runt sjön. Det finns även särskilda forskrifter för tältning, husbilar och husvagnar.

Idre Fjäll har avtal som medger båtuthyrningsverksamhet. Avtalet innefattar även ett båthus (som är i behov av att rustas upp). Avtalet är gammalt och i stort behov av att förnyas. Vid sjöns norra ände finns en fin, statligt ägd timmerstuga som hyrs ut till en privatperson.

Längs den väg som följer sjöns östra strand finns inte mindre än 18 parkeringsplatser eller parkeringsfickor varav vissa är skyltade. En försiktig uppskattning ger vid handen att sammanlagt minst 100 bilar får plats på dessa parkeringar. Vidare finns 10 rejäla rastbord utplacerade. Till detta hör ett 50-tal båtar och ett 10-tal kanadensare upplagda längs stränderna.

Enligt löpande skötselavtal med Särna-Idre Fiskevårdsområdesförening sköter föreningen den för allmänheten öppna raststugan samt de rastplatser som finns längs sjöns östra strand. Detta innebär att rastplatser och TC samt markområdena runt dessa ska hållas i vårdat skick samt sopor transporteras bort. Ved ska tillhandahållas i raststugorna och på rastplatserna. Föreningen har vidare hela ansvaret för fisikinplantering och fiskevård i Burusjön. Även detta avtal är gammalt och bör förnyas.

Vägen längs sjön plogas, till fromma inte minst för de pimplare som besöker sjön under våren.

Bevarandemål

Burusjön ska vara ett besöksmål som medger fiskeupplevelser, båtturer och allmän vistelse utöver det vanliga. Här ska finnas parkeringar, rastbord och eldplatser i gott skick. Genom ett flertal parkeringar är tillgängligheten mycket god.

Skötselåtgärder

Engångsåtgärd

En tillgänglighetsanpassad grillplats anläggs vid Burusjöns södra strand nära "entrén" till området (se beslutets bilaga 10). Platsen är mycket lämpad för ändamålet. Det krävs dock strandskyddsdispens och möjligen även Natura 2000-tillstånd för anläggningen.

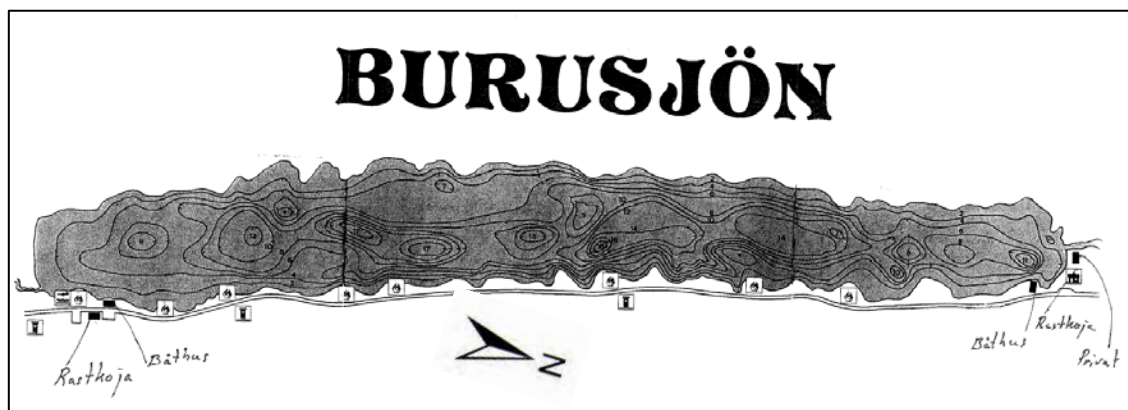
Exempelskiss på utformning av den tillgänglighetsanpassade grillplatsen.

Löpande skötsel

Tillsyn, underhåll och vintertid plogning.

Båtuppläggning

Båtuppläggning är inte reglerad i reservatsföreskrifterna, men kräver markägarens tillstånd. För att råda bot på de besvär som finns med övergivna båtar har under skötselplanens framväxt föreslagits att det ska vara krav på märkning av ägare på båtarna. Ägarlösa båtar kan på så sätt skaffas undan. Ägarförteckningen ska föras vid förvaltningskontoret i Idre och märkningen ska utföras i form av ett ID så att ägaren inte kan identifieras av besökare. Detta system krävs vid uppläggningsplatsen vid Harundsjön, men vid Burusjön är problemen i dagsläget inte sådana att de motiverar denna åtgärd. Fortlöpande tillsyn får avgöra eventuella framtida åtgärder.

Leder och raststugor

I det följande beskrivs de leder och raststugor som finns i dagsläget. Vidare kommenteras några stigar som kan vara av särskilt värde att bevara, dels av kulturhistoriska skäl, dels av tillgänglighetsskäl. I och med att renar rör sig i området uppkommer ofta renstigar som lätt misstas för gamla stigar, men vanligtvis slutar de blint om man följer dem.

Allmänna ställningstaganden

I och med turistanläggningarnas expansion i närområdet kommer trycket på leder och anläggningar med all säkerhet öka, eventuellt öka mycket kraftigt. Önskemål har inkommit i form av ett gemensamt förslag från de tre stora anläggningarna med innebörden att förbättra ledsystemen avsevärt. De föreslås även göras tillgängligare genom skidspårspreparering vintertid och att öppna för cykling sommartid. Vid avvägning mot reservatets syfte samt mot rennäringens behov har det inte befunnits möjligt att tillmötesgå dessa önskemål annat än till delar. Ändå bör goda möjligheter finnas att inom ramen för reservatssyftet och i samråd med rennäringen förbättra delar av ledsystemet avsevärt, vilket beskrivs nedan.

Det allt ökande intresset av att vistas på fjällen innebär påfrestningar på renskötselns bedrivande. Exempelvis vistas renen gärna längs leden på Stadjans sydsluttning (väster om leden upp mot toppen) för att där finna tidigt vårbete. Vandrare längs leden riskerar att störa renens viktiga betesro.

Åtgärder för att undvika störning av vandrare där renen vistas har diskuterats. Införande av temporära tillträdesförbud har bedömts vara en svårhanterlig lösning. Däremot bör skyltning med upplysning om var man inte bör gå, skälen till detta och med förslag till alternativa lösningar för färden kunna mötas av förståelse och efterlevnad bland de besökande. Skyltningen bör finnas både på de parkeringar som berörs och där berörd led börjar. Skyltar tas fram av förvaltningen i samarbete med Samebyn och placeras ut av förvaltningen när behov uppkommer.

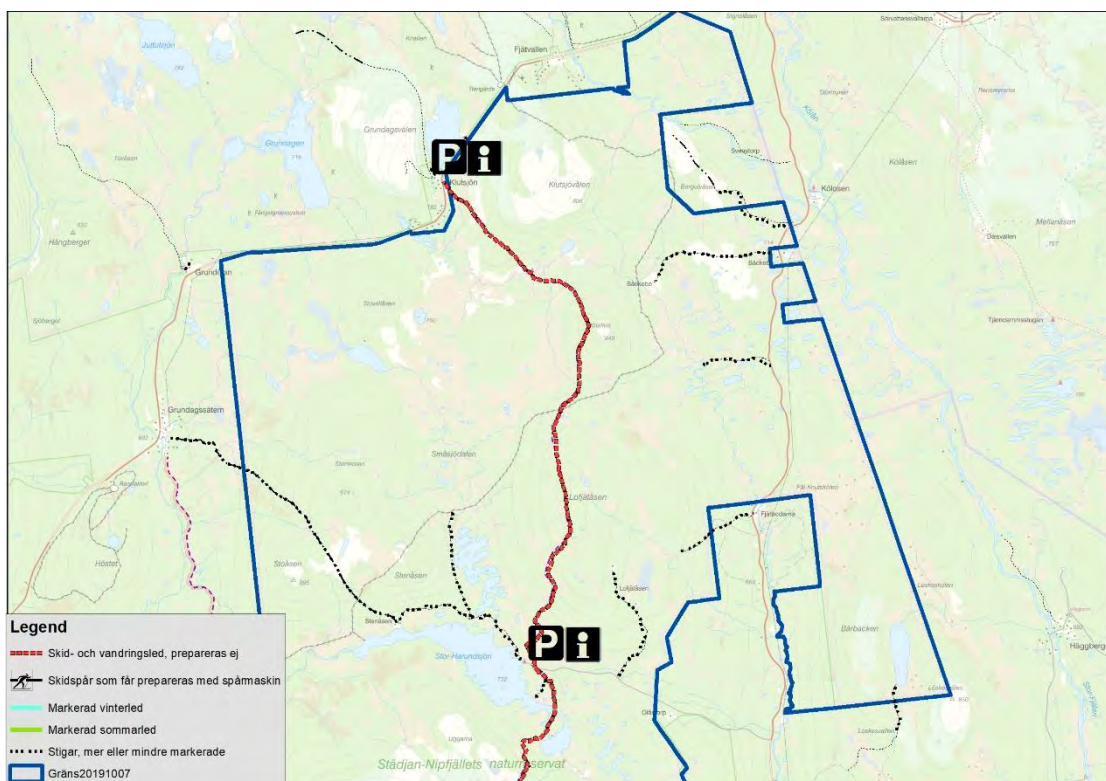
Några förslag till förbättringar av ledsystemet beskrivs nedan.

Vad gäller de önskemål som har framförts om preparering av vissa vinterleder är bedömningen att preparering kan vara positivt både för framkomligheten för turskidåkare och ur ett fjällsäkerhetsperspektiv. I skötselplanen föreslås därför följande åtgärder som kan effektueras i mån av medel:

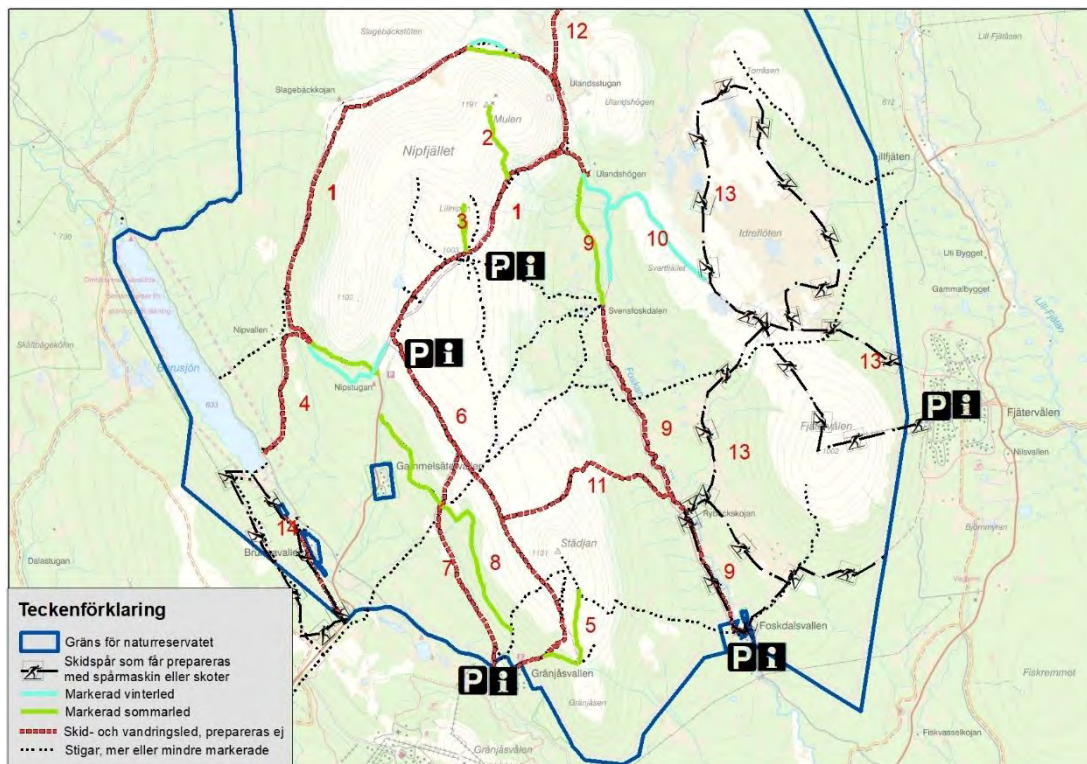
- Vinterleder som är mer frekvent besökta får packas vid lössnöföre med hjälp av snöskoter och sladd.
- Packning ska endast ske då större snömängder har fallit eller vid drivsnö då spåren utplånats.
- Syftet är inte att åstadkomma välpreparerade spår för längdskidträning, men finns möjlighet att dra upp spår vid packningstillfället ska inga hinder finnas för detta.
- Finns önskemål från fjällanläggningarna eller stugbyarna i området att bekosta och utföra preparering av befintliga leder enligt ovan så ska detta bedömas positivt och kunna utföras efter tillstånd från Länsstyrelsen och efter Samebyns medgivande.

Alla förändringar i skötseln av lederna som innebär påverkan av skoterkörning och sannolikt mer besökare kräver tillstånd enligt föreskrifterna och samebyns medgivande. Eventuellt kan detta innebära exempelvis tidsbegränsningar av prepareringen.

Det bör vidare tydligt framgå av skyltning i anslutning till ledernas början att hänsyn ska visas till eventuella renar, att färd på kalvfjäll alltid är förenat med risker och ställer särskilda krav på utrustning samt att lederna inte prepareras för bästa standard.

Leder i norra delen av naturreservatet

Leder i södra delen av naturreservatet

Av säkerhetsskäl kan det finnas skäl att i branta utförlöpor bredda prepareringen för att möjliggöra plogning. Normalt ska dock prepareringen endast göras med den standard som en engångsfärd med snöskoter medger.

Generellt gäller förstås att lederna ska vara väl utmärkta och vid behov spångade. Raststugorna ska vara välunderhållna och regelbundet städade från skräp o.dyl.

Observera att det kan krävas dispens från föreskrifterna i de fall omdragningar av betydelse planeras att göras av leder.

De mer betydelsefulla ledsträckorna beskrivs nedan. Numreringen återfinns på ledkartan.

1. Nipfjällsleden (Nipfjället runt)

Välbesökt, populär vandring runt Nipfjället där *Ulandsstugan* och *Slagubäckskojan* utgör fina rastställen och eventuellt kan Nipvallen besökas. Norr om sommarparkeringen breddar leden ut i och med stort besökstryck i början av leden. Flack terräng, med undantag för vissa jobbigare partier. Välskyldad och väl upptrampad. Viss erosion vid några bäckpassager.

Slagubäcksstugan är en äldre, ganska stor timrad stuga med eldpall och britsar medan Ulandsstugan är mindre och utrustad med kamin och bänkar samt nödtelefon. Stugorna är i gott skick.

Skötselåtgärder: Visst spångningsbehov på några platser där leden passerar bäckar.

2. Sommarled till Mulen

Tämligen välbesökt led som är mycket brant och stenig. Väl uppe med vidsträckt utsikt åt alla håll. Inga ytterligare åtgärder än att regelbundet se över uppmärkningen.

3. Trappled” upp på Lillnipen

Leden upp på Lillnipen med sin trappa är sommartid oerhört välbesökt och tycks för många vara det självklara målet med besöket uppe på sommarparkeringen. Trappan anlades 2011 och medger en behaglig uppstigning. Trappan är i det närmaste underhållsfri varför bara enkel tillsyn krävs. Förhoppningsvis innebär trappan att de spridda stigarna upp mot Lillnipen sakta växer igen

*Leden upp mot
Lillnipen*

4. Nipvallsleden upp från Burusjön

Leden från den stora parkeringen vid Burusjöns sydände leder stadigt uppför mot Nipvallen och vidare för att ansluta till Nipfjällsrundan. Från de boende på Nipvallen har önskemål inkommit att leden ska vara väl spångad eller grusad eftersom många äldre vandrar denna sträcka för att ta sig upp till vallen. Om resurser finns bör därför sådana partier som är våta eller starkt blockiga åtgärdas.

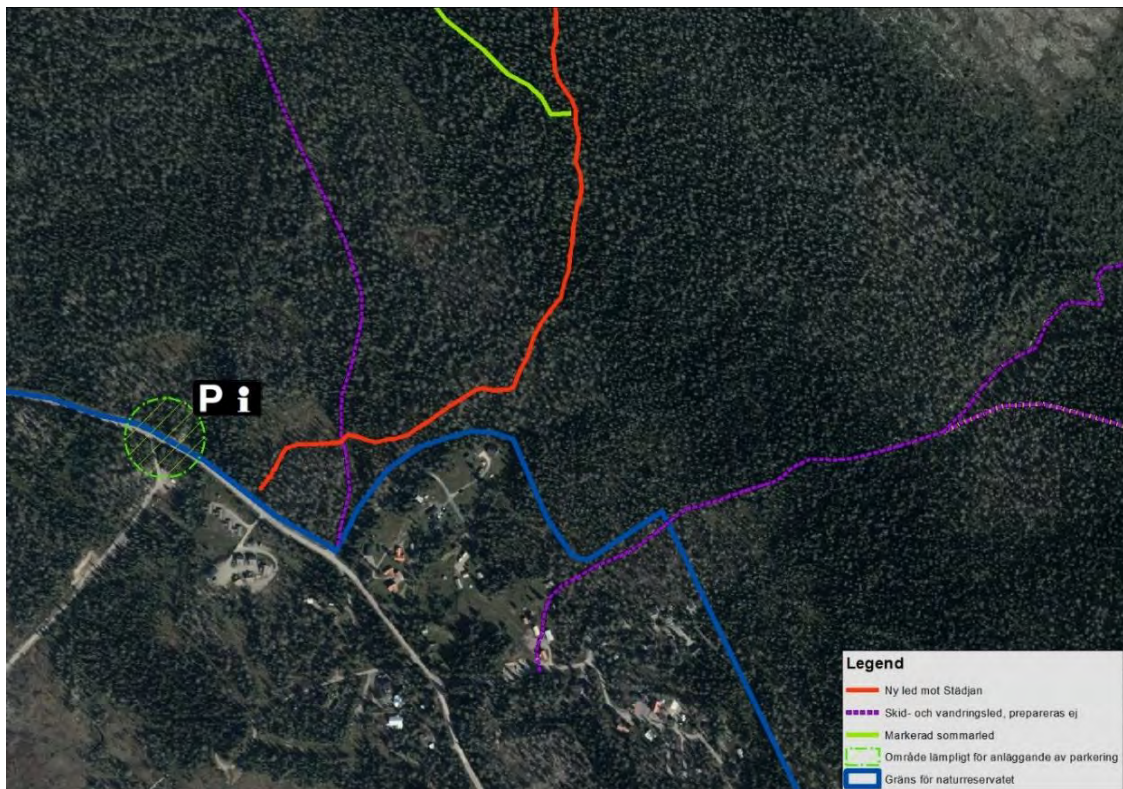

Gammal vägvisare längs leden nära Nipvallen.

5. Leden Gränjåsparkeringen till Städjans topp

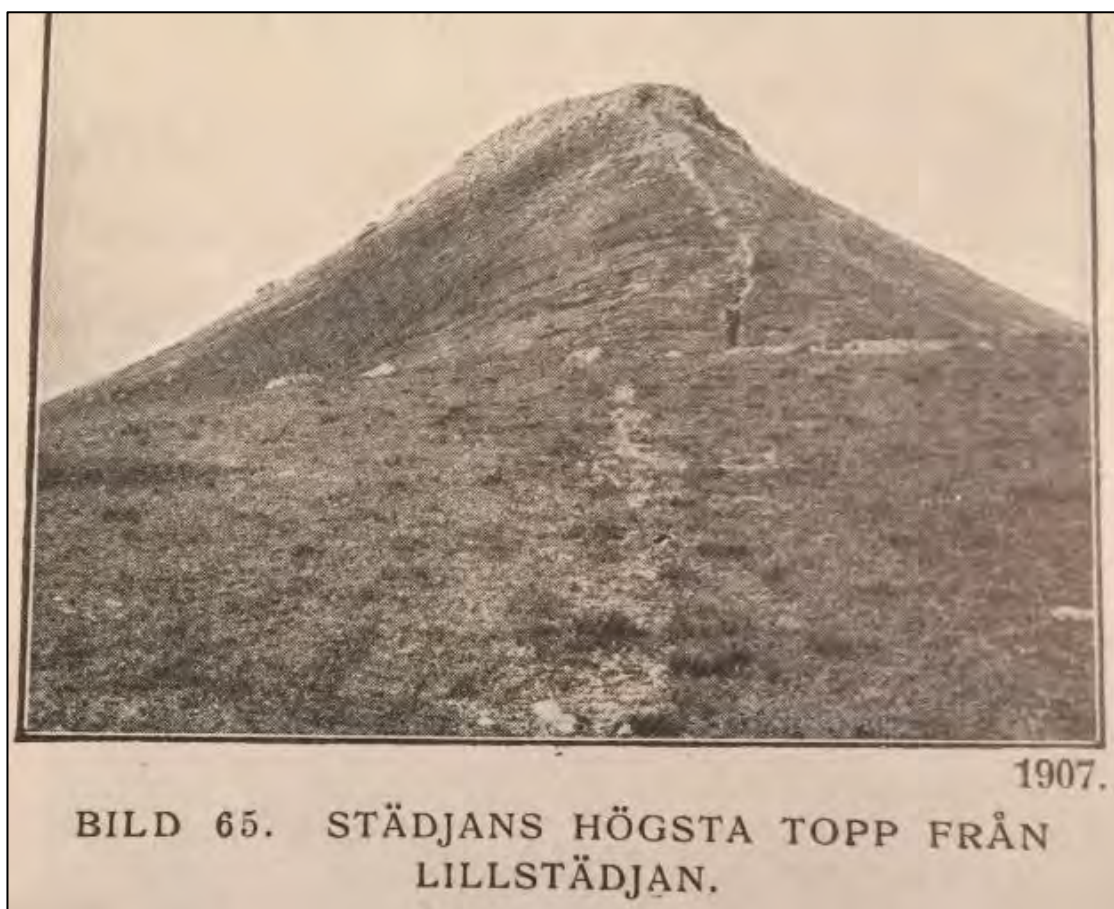
Den klassiska vandringen från Gränjåsvallen upp mot Städjans topp tillhör reservatets absoluta "höjdpunkter". Från parkeringen inne på fäboden (där förr en berömd servering fanns) stiger leden brant uppför sluttningen genom grovstammig grannaturskog för att slutligen komma upp på kalvfället och vidare upp mot toppen. Leden är beroende på det stora antalet besökare starkt eroderad och, särskilt uppe på fjällheden, förgrenad i otaliga alternativstigar. Lösa stenar och stora block gör vandringen ganska besvärlig och stigsystemet upp mot toppen förtar tyvärr något av upplevelsen med uppstigningen.

För att råda bot på parkeringsproblematiken vid Gränjåsvallen planeras för att anlägga en parkering strax nordväst om fäboden (se avsnittet entréer). Från denna parkering föreslås en ny led anläggas som rundar bebyggelsen och ansluter till en äldre stig upp mot Städjan. Anslutningen förutsätts ske på sådant sätt att markvattenförhållandena inte påverkas i den värdefulla sumpgranskogen som berörs.

Detaljbild över läget för den föreslagna nya parkeringen och leden vid Gränjåsvallen

De mest vältrampade lederna på vägen upp mot Städjan måste åtgärdas när tecken visar att erosion börjar gröpa ur finmaterialet och leden blir allt djupare eller när leden börjar grena ut i flera alternativspår. Hur åtgärderna ska se ut måste utredas när de aktualiseras, men erfarenheter från Fulufjället kan vara till god vägledning härvidlag.

Stigen upp på Städdjan anno 1907. Ur Forsslund, Dalälven – från källorna till havet.

Samma stig idag, dock fotad lite länge nedifrån.

Starkt tramperoderat och ursköljt parti av leden upp mot Städjan, nära den gamla parkeringen vid Gränjåsvallen.

6. Leden Nipfjällsparkeringen – Städjan

En trevlig och lättvandrad och -skidad led går från strax ovanför sommarparkeringen vid Nipfjället söderut mot Städjan. Endast allmänt underhåll krävs.

7. Leden Gränjåsparkeringen upp mot Nipfjället

Denna föga använda sommar- och vinterled skråar upp längs fjällslutningen för att ansluta till föregående led. Vandraren tar sig fram i en fantastisk fjällnaturskog med både urgammal tallskog och partier med gammal fjällgran innan fjällbjörkskogen och slutligen fjällheden nås. Leden är vanskelig vintertid i och med branta partier. Endast allmänt underhåll krävs. Möjligen bör sträckningen i de brantaste partierna ses över.

8. Sommarleden Gränjåsvallen – Nipstugan

Fin vandring genom områdets naturskogar och myrar. Endast allmänt underhåll krävs.

9. Leden Foskdalsvallen förbi Ulandshögen

Mycket fin vandrings- och skidled som följer Foskan uppströms genom en vacker och ostörd dalgång mellan Städjan och Fjätervålen. Vid Svensfoskdalen delar sig leden i en sommarled som går upp på den kulliga fastmarken och vinterleden som löper längs Foskan och angränsande våtmarker. Lederna passerar Ulandshögen, som är en privat fäbod och inte avsedd för besök, för att efter ca 500 meter förena sig med ”Nipfjällsrundan”. Längs leden finns fina rastmöjligheter i *Rybäckskojan* och vid Svensfoskdalen. Endast allmänt underhåll krävs.

10. Leden Fjätervålen – Ulandshögen

Vinterled som via Svartfjället ansluter ledsystemet vid Fjätervålen med både leden längs Foskan och "Nipfjällsrundan". Endast allmänt underhåll krävs.

11. Leden Rybäckskojan – Städjan

Tvärlänk från Foskdalsleden upp på fjällplatån och leden mellan Städjan och Nipfjällsparkeringen. Endast allmänt underhåll krävs.

12. Leden Klutsjön – Nipfjällsparkeringen

Denna långa led är ganska sparsamt vandrad, kanske beroende på dess längd. Leden ger, för den som tar sig tid, ett tvärsnitt av reservatets naturtyper med vandring genom de allra finaste urskogspartierna.

Första sträckan från Nipfjällshället leder norrut från den plats där leden viker av från "Nipfjällsrundan" vidare över fjällhed för att sakta sänka sig ner genom mäktig tall- och grannaturskog mot Harundsjöarnas sjösystem. Här passeras en märklig byggnad, ett gammalt *störros*, som lär ha uppförts på platsen av turistföreningen för länge sedan. En annan källa anger att byggnaden ska vara betydligt äldre än så och ha använts i samband med slätter, jakt och fiske. Därefter har den fått stå öppen för vandrare när man anlade leden någon gång på 1950-talet. Störröset är i stort behov av att rustas eftersom taket är på väg att falla in.

Efter ytterligare halvvannan kilometer på slitna spänger möter Harundsjöparkeringen med *raststuga*, dass och rastbord, allt i gott skick. Härifrån följer en lång sträcka genom blandskogar på Lofjätåsens och Knallens västsluttningar innan Lillfjätan passeras. På denna plats möter märkliga vyer över de forna slättermarkerna med dess upprustade ängslador. Här finns även enkla rastmöjligheter i en upprustad *övernattningsbyggnad*. Leden avslutas, innan parkeringen vid Klutsjön nås, av vandring genom fantastisk, gles, mager men urgammal tallskog.

Endast allmänt underhåll krävs. Leden kunde gott uppmärksammas mer, något som den verkligen förtjänar.

13. Spårsystemet vid Fjätervålen

Runt Fjätervålen har ett spårsystem för längdskidåkning anlagts efter dispens från reservatsföreskrifterna. För att kunna sköta lederna med pistmaskin har Länsstyrelsen även medgivit att ett fåtal träd tas undan samt att marken utjämnas på några platser. Ursprungligen fick Fjätervålens samfällighetsförening 2016 tillstånd att preparera delar av nuvarande sträckning med snöskoter och spårkälke. Detta gällde den befintliga vinterleden runt Fjätervålen. Under 2017 utökades dispensen till att gälla en rundslinga vid Idreflöten. Därefter har under 2018 och 2019 Fjätervålen AB fått dispens för att preparera spåren med pistmaskin samt utföra vissa säkerhetsbefrämjande åtgärder. Spåret längs Foskan får dock endast prepareras med snöskoter av hänsyn till den känsliga miljön längs vattendraget. Ett villkor för denna spårverksamheten har varit att rennäringens intressen inte ska påverkas. Spårskötseln bekostas av Fjätervålsanläggningen. Spåren föreslås nedan kompletteras med sommarleder, delvis i samma läge som skidspåren.

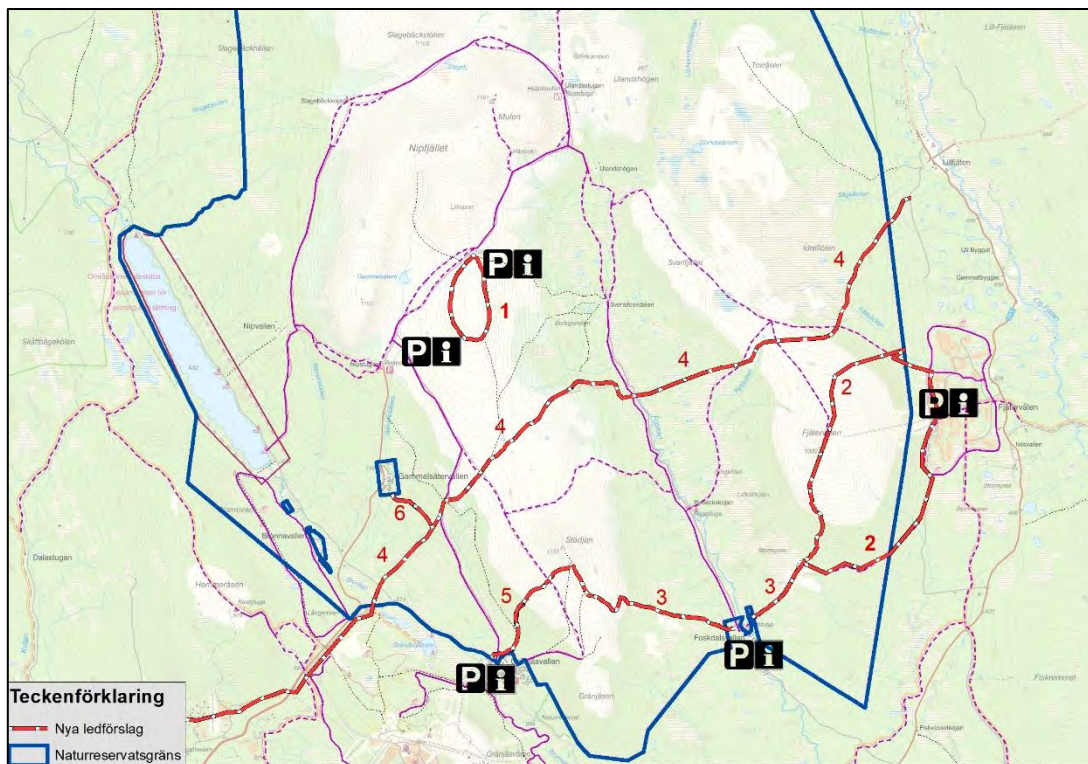

Gammal, upprustad övernattningsbyggnad samt spång över Lillfjätan (som verkligen är liten här uppe, nära sina källor vid Klutsjön).

14. Spårsystemet vid Brunnavallen

Sedan gammalt har Idrefjälls spårsystem innefattat en slinga ner mot Brunnavallen (och våffelutbudet där...). Genom flera dispenser har numera Stiftelsen Idrefjäll möjlighet att preparera en spårslinga som till stora delar går inom reservatet. Från 2018 har även Himmelfjäll AB dispens för att preparera ett anslutningsspår som sammanbinder Himmelfjälls och Idrefjälls spår. Praktiskt nog har en gammal kraftledningsgata utnyttjats för en avsevärd sträcka av spåren. Två vindskydd möjliggör pauser för den som så önskar. Skötseln utförs och bekostas av anläggningarna.

Förslag till kompletterande leder:

Led för personer med rörelsehinder på fjällheden vid sommarparkeringen (1)

Frågan om en särskilt iordningställd led där rullstol kan framföras har väckts vid flera tillfällen under skötselplanens framväxt. Den lämpligaste platsen för en sådan bör vara att utgående från sommarparkeringen följa stigen mot Städdjan söderut för att antingen vända samma väg eller runda den svaga höjd som reser sig intill stigen. På så sätt kan en sträcka på upp till 3 km längd anläggas med i stort sett inga nivåskillnader, och med ringa påverkan på områdets naturvärden. Ytbeläggningen bör helst vara hårt packat grus med lederna vid Njupeeskär som förebild för att smälta så väl som möjligt in i miljön. Inför en eventuell sådan åtgärd måste de geovetenskapliga naturvärdena noga beaktas, liksom eventuella lämningar efter samisk verksamhet. Den föreslagna sträckningen kan sålunda komma att både förkortas och läggas i annat läge. Innan åtgärd krävs sannolikt dispens enligt Natura 2000.

Leder vid Fjätervålen (2)

Beskrivning:

Från skidanläggningens parkering leder fina, preparerade skidspår runt Fjätervålen och med en rundslinga på Idreflöten. Från dessa spår finns möjlighet att fortsätta vidare

längs de opreparerade vinterlederna runt Nipfjället och upp mot Städjan. Däremot saknas sommarleder. I och med anläggningens förväntade expansion kommer efterfrågan på goda sommarleder säkerligen öka. Observera att preparering av skidspåren inte får ske om renar rör sig i området på sådant sätt att de enligt Idre Nya sameby riskerar att störas av spårprepareringen.

Initialåtgärder

I samverkan med Fjätersvålen anläggning rekognoscera lämpliga ledsträckningar från parkeringen. Dessa bör anläggas så att möjlighet till rundvandring kring Fjätersvålen skapas med möjlig anslutning till ledsystemet i Foscans dalgång och vidare mot Städjan och Nipfjället, Den på privat initiativ uppmärksade "Gamla vägen mellan Idre och Lillfjäten" kan utgöra en fin del i ledsystemet vid Fjätersvålen.

Löpande skötsel

Skidlederna sköts genom skidanläggningens i Fjätersvålen försorg och på företagets bekostnad. Anläggandet och skötseln av de föreslagna vandringsledningarna ska ingå i ordinarie reservatsförvaltning.

Leder vid Foskdalsvallen (3)

Från Foskdalsvallen föreslås att ytterligare två leder bör anläggas genom att stigar får status av markerade sommarleder. Det gäller dels den stig som leder upp mot Städjan, dels den stig som kan användas som sammanlänkning med de ovan föreslagna lederna vid Fjätersvålen. Åtgärden är ganska enkel och kräver bara uppmärkning och vägvisning på lämpliga platser.

Gamla vägen Lillfjäten – Idre (4)

En spännande och kulturhistoriskt intressant stig som på privat initiativ har märkts ut och skyltats. Stigen bör införlivas i ledsystemet, märkas ut och skötas i enlighet med reservatsstandarden, men gärna med tillvaratagande av de fina träskyltar som någon har begåvat den med.

Ny led vid Gränjåsvallen (5)

Denna led beskrivs ovan i avsnittet om ny parkering vid Gränjåsvallen under "Entrée".

Skidled vid Gammelsättersvallen (6)

För att förenkla för boende på Gammelsättersvallen att nå spårsystemen vid Idrefjäll-Himmelfjäll eller för att ta sig upp på fjället föreslås en dragning av en enkel led från bebyggelsen österut över myr och genom gles skog fram till "Gamla Lillfjätvägen". Leden är rekad i fält, men behöver märkas ut och enstaka småträd tas ned samt någon enklare bro byggas över bäckar. Åtgärderna får göras först efter samråd med Länsstyrelsens fjällförvaltning i Idre. Leden ska bekostas och skötas av Gammelsättersvallens stugförening i enlighet med undantagen från föreskrifterna A6 och B3.

Kommentar till några stigar:

Följande stigar är av betydande värde för den som besöker och vandrar mer fritt i reservatet. De ger också ett värdefullt kulturhistoriskt vittnesbörd om hur man har rört sig i området förr i tiden. Sannolikt har de även en betydelse vid älgjakt, fiske och bärplockning.

- Stigen som utgår från väg 311 mellan Fjätbodarna och Bäckebo och leder fram till Avendammen utgör en fin ingång till reservatets norra delar och möjliggör även åtkomst till de delar som ligger väster om Lillfjäten tack vare den stabila bro som ligger på det gamla dammlägets plats.
- Stigen från Harundsjöparkeringen till Stenåsen med avstickare norrut till Småsjöarna. Denna stig är ännu ganska tydlig, men försvinner så sakteliga då den tycks vara dåligt frekventerad.
- Stigen Grunddagssättern – Stenåsen skulle erbjuda ledning för den som besöker det stora ödsliga området vid Stenåsen och Stoåsen. Stigen torde dock vara svår att följa idag.
- Stigen från Svensfoskdalen förbi Bolagsvallen och upp mot stigen Städdjan – sommarparkeringen vid Nipfjället. Båda dessa sträckningar förtjänar en enkel utmärkning så att de går lätt att följa.
- Stigen Svensfoskdalen – sommarparkeringen är en vältrampad och vacker stig genom grov granskog. Stigen är lätt att följa idag, men delar sig på något ställe och skulle vinna på en enkel utmärkning.

Åtgärder

I dagsläget finns inte resurser att sköta dessa stigar, men skulle anslagen öka eller andra resurser ställas till förfogande bör det övervägas om dessa och kanske även ytterligare gamla stigar kunde märkas ut och tillgängliggöras. Skulle på privat initiativ erbjudanden ges om att bekosta och utföra skötsel av viss stigsträckning bör detta betraktas som positivt. Ett avtal med reservatsförvaltaren bör tecknas som beskriver hur skötseln ska gå till och vem som ansvarar för detta. Utmärkningen skulle kunna utföras genom enkel målning, eller möjligen längs vissa sträckor genom försiktig bleckning av mindre värdefulla träd. Annan diskret markering får nyttjas vid våtmarkspassage.

Skoterleder***Allmänna överväganden***

Under förarbetet till skötselplanen har önskemål framförts om en led från parkeringen vid Harundsjön västerut mot Foskros för att sammanlänka skoterlederna väster om naturreservatet med dem vid Lillfjäten – Fjäternvålen. En sådan led har dock bedömts påverka reservatets värden och dess syfte så kraftigt att den ej bör aktualiseras. Utöver att påverka reservatets allmänna syfte skulle den föreslagna leden riskera att medföra negativ påverkan på renskötseln och att störa dem som vistas vid Stenvallen.

Det har även framförts önskemål om att kunna färdas med snöskoter till fiskevattnen vid Småsjöarna. Även detta har bedömts strida mot reservatets syfte.

Beskrivning

Skoterleden väg 311 – Harundsjön och leden mellan Brunnavallen och Idrevägen är de enda tillåtna skoterlederna inom reservatet. Övrig skotertrafik gäller endast sådan som utövas inom rennäringen, som sker vid färd till och från privata stugor i reservatet samt i

mycket begränsad omfattning i samband med transport av material för viltvård och jaktbefrämjande åtgärder.

Skötselåtgärder

Ingen särskild skötsel krävs.

Övriga skoterfärdvägar

Det undantag som har funnits i de gamla reservatsbestämmelserna som medger färd till fäbodstuga eller fritidshus inom reservatet har inte gällt Brunnavallen och Gammelsätervallen eftersom de inte ingår i reservatet, men väl omges av detta.

Boende i Brunnavallen och Gammelsätervallen har framfört önskemål om att kunna färdas på snöskoter från sina fastigheter till den närbelägna skoterleden strax utanför reservatet. Från Gammelsätervallen har önskemål även framförts om att sådan led inte är önskvärd, varför frågan om led dit inte aktualiseras i föreliggande beslut.

För att tillmötesgå önskemålet från Brunnavallen finns undantag i de nya föreskrifterna för att färdas i ett stråk som inte omfattas av reservatsföreskrifterna. Någon led kommer inte att anläggas, och skyltning bör ange att färd i stråket främst är till för boende vid Brunnavallen.

Diverse byggnader och andra anläggningar

Generella riktlinjer

Sådana byggnader eller anläggningar som finns i reservatet utanför de privata fäbodvallarna och som inte ingår i ledsystemen förtecknas nedan – så långt de är kända. Avtal om markupplåtelse bör tecknas för samtliga byggnader som står på ”ofri grund” på statens mark liksom även för andra anläggningar som inte ägs av staten. Krav bör därvid ställas på att byggnaderna och anläggningarna hålls i gott skick. Byggnaderna vid Lilla Harundsjön och Stora Harundsjöns sydöstra ände ägs privat och ligger på privat mark.

Fiskestuga vid Stovallsjön

Ett stycke från Stovallsjöns norra strand finns en fiskestuga av enkel standard.

Båthus vid Löskessjön

Vid Löskessjöns sydände finns ett enkelt, men rejält grått båthus uppfört i stående brädpanel.

Ängslador

Ett flertal ängslador finns längs Lillfjätan. Många har fallit ihop, men kommer länge stå kvar som rester efter självhushållningsepoken. Andra är upprustade av staten med nya stockvarv och tak och bör klara av tidens tand länge än. Merparten av ladorna står på mark som har förvärvats av staten, men vissa står på ännu privatägda ängsslogar och är därigenom enskild egendom. Något behov av att träffa avtal kring ängsladorna torde inte finnas.

Kronstugor som är under försäljning

Två enkla stugor uppförda av Domänverket i närheten av vägen upp mot Nipfjällsparkeringen ligger inom naturreservatet. Stugorna har varit uthyrda till privatpersoner, men kommer att säljas inom kort. Reservatsföreskrifterna gäller även framgent för fastigheterna, men tomtplatserna är undantagna Natura 2000..

Fjällfinas kåta

Ett tillstånd gavs 1997 till Stiftelsen Idre Fjäll att uppföra en kåta att ingå i Idrefjälls barnaktiviteter. Kåtan ligger i fjällbjörskogen strax söder om vinterparkeringen vid Nipfjället. Kåtan ska enligt tillståndet hållas öppen för allmänheten och vara försedd med ved. Idre Fjäll har (2019) fortsatt önskemål om att underhålla kåtan även om verksamheten kan variera med tiden.

*Fjällfinas kåta.
Foto Peter Wallin.*

Störrös vid Lilla Harundsjön

Det åtminstone till utseendet uråldriga störrös som finns längs leden mellan Ulandsstugan och Harundsjöparkeringen är verkligen en anslående byggnad av stort värde både kulturhistoriskt och som raststuga för vandrare. Byggnaden ska ha använts i samband med slätter, jakt och fiske, men sedan ha fått stå öppen för vandrare när man anlade leden någon gång på 1950-talet. Byggnadens ålder och ursprung borde fastställas av expertis.

Störröset har sedan flera årtionden kunnat nyttjas av vandrare. Markägaren har då trots att Länsstyrelsen som reservatsförvaltare även ansvarar för skötsel och underhåll av byggnaden. Så är dock inte fallet. För att rädda byggnaden i den uppkomna situationen tar nu staten kostnaden. Detta med anledning av byggnadens stora värde för kulturmiljövården och, i och med läget intill leden, för friluftslivets fromma. Det innebär dock inte att byggnaden är reservatsförvaltarens ansvar i framtiden.

Störröset vid Lilla Harundsjön

Avenbron

Vid resterna av den gamla Avendammen finns en rejäl stålbalksbro anlagd, okänt av vem. Bron fyller en viktig funktion för den som vill passera Lillfjätan i detta område, något som är problematiskt annars. Det bör undersökas hur bron har hamnat där och på vems bekostnad. Finner man ingen ägare måste staten ta ansvar för underhållet.

Bron vid Avendammen

Övrigt

Några byggnader som ägs av staten och hyrs ut till privatpersoner på löpande långtidskontrakt är *båthuset vid Burusjöns södra ände* samt *stugan vid Burusjöns nordände*. *Nedre Lofjätåsens fäbod*ar upplåts genom nyttjanderättsavtal. Vidare har Stiftelsen Idrefjäll nyttjanderätt för en *pumpstation vid Burusjöns södra ände* samt för tillhörande *vattenledning* längs bilvägen upp vidare mot Idrefjäll. Idrefjäll har också ett nyttjanderättsavtal som innebär att Burusjön får utnyttjas för uthyrning av *roddbåtar och kanoter* samt för årlig iläggning av *flytbryggor* vid båtplatsen. Avtalet säger vidare bland annat att båt och kanotplatsen med tillhörande TC ska hållas i vårdat skick.

Ett anläggningsarrende som medger uppförande av en anläggning för telekommunikation finns för en plats på Mulens topp. Anläggningen tillhör WESTEL/Lappland Network Services AB.

Telekommunikationstornet på Mulen.

Stentornen vid Nipfjällsparkeringen och uppe på Städjan

Under senare år har det blivit väldigt populärt att lämna ett minne i form av ett stentorn efter sig när man har besökt Städjans topp eller området strax intill Nipfjällsparkeringen. Det kan tyckas vara en oskyldig och rolig syssla för barnen att ägna sig åt, men tyvärr finns påtaglig risk att naturvärden skadas. Det gäller främst de spår som gömmer sig, eller kan tänkas gömma sig på fjällheden i form av ovärderliga lämningar av samekultur eller andra fornlämningar. En annan typ av spår gäller de geovetenskapligt värdefulla stenformationer som i orört skick kan lämna kunskap om områdets glaciala historia.

Enligt de nya föreskrifterna tillåts stentornsbyggande inom ett ca 0,65 hektar stort område vid sommarparkeringen eftersom det kan betraktas som så påverkat att dess vetenskapliga värde rimligen har gått förlorat

Jakt och fiske

Fisket inskränks inte i naturreservatet. Fisket inom hela Städjan-Nipfjällets naturreservat är idag utarrenderat till Särna Idre fiskevårdsområdesförening och fisket inom reservatet upplåts därmed till allmänheten genom Särna Idre fiskevårdsområde. Försäljning av fiskekort, fisketillsyn och skötsel av fisket sker därmed genom fiskevårdsområdesföreningens försorg.

Fiskevårdande åtgärder, provfiske eller andra undersökningar kan ske oberoende av från varandra inblandade parter i avtalet, dock med samförstånd och dialog.

Vilka arter som får jagas regleras inte i föreskrifterna, endast detaljer i hur jakten utövas (t.ex. passens utformning) regleras. I och med att björnjakt får bedrivas inom hela reservatet bör flerspråkig information om jaktens utövande finnas i anslutning till de stora turistanläggningarna.

Renskötsel

Rennäringens rättigheter inskränks inte i reservatsföreskrifterna. Rennäringen skall bedrivas med bevarande av naturbetesmarkernas långsiktiga produktionsförmåga så att dessa ger en uthålligt god avkastning samtidigt som den biologiska mångfalden behålls (rennäringslagen 65a §)

Dokumentation och uppföljning

Förvaltaren ansvarar för att väl dokumentera alla nyskapande åtgärder och restaureringar. Förvaltaren ska även dokumentera underhållsåtgärder samt tillsyn av friluftsanläggningar.

Uppföljning av de bevarandemål som angetts i skötselplan ska göras som underlag för utvärdering av huruvida syftet med reservatet uppnås. Uppföljning genomförs av Länsstyrelsen och kommer att ge vägledning om ytterligare bevarandeåtgärder krävs för att upprätthålla gynnsamt bevarandetillstånd.

Uppföljning av alla restaureringsåtgärder ska göras på initiativ av förvaltaren, i samverkan med enheten för naturskydd vid Länsstyrelsen. Förvaltaren ansvarar även för att följa upp övriga genomförda skötselåtgärder.

Skötselplanen gäller tills vidare och revideras då uppföljningen indikerar att behov finns, eller om skötselplanen i övrigt är inaktuell.

Sammanfattning och prioritering av planerade skötselåtgärder

Tidpunkten för åtgärderna får ses som riktvärden och kan variera beroende på övrig arbetssituation samt tillgänglighet till reservatet, om det är ett vinter- eller sommararbete mm.

Prio	Åtgärd	När	Var	Frekvens
1	Lokal delaktighet i reservatets förvaltning genom Älvdalsdelegationen	Inom 1 år		Årligen
1	Tydlig skyltning rörande reglerings-områden vid Burusjön och Nipfjällsvägen	Inom 1 år	Berörda områden	Engångsåtgärd, underhåll vid behov
1	Bevarande av störrös vid Lilla Harundsjön	Inom 1 år		Engångsåtgärd, underhåll vid behov
1	Uppmärkning av reservatsgräns där den har förändrats	Inom 2 år	Se karta	Engångsåtgärd, underhåll vid behov

1	Uppsättning och underhåll av informationsskyltar	Inom 2 år	Se karta	Engångsåtgärd, underhåll vid behov
1	Anordna entré mm vid Fjätersvålen	Inom 2 år	Vid Fjätersvålen	Engångsåtgärd, underhåll vid behov
1	Anläggande av ny parkering mm vid Gränjåsvallen samt ny anslutningsstig upp mot Stådjan	Inom 2 år		Engångsåtgärd, underhåll vid behov
1	Åtgärder mot erosion längs stigen till Stådjan	Inom 3 år		Engångsåtgärd, underhåll vid behov
1	Anläggande av tillgänglighetsanpassad grillplats vid Burusjön	Inom 3 år		Engångsåtgärd, underhåll vid behov
1	Skötsel och underhåll av leder och raststugor m.fl. anläggningar	Löpande		Löpande
1	Bete vid fäbodan	Löpande	Berörda fäbodan	Löpande
1	Framtagande av skyltar och förberedelse för skyltning till skydd för betande ren	Löpande	Aktuella platser	Löpande
1	Plogning	Löpande		Löpande
2	Led för rörelsehindrade vid Nipfjället	I mån av medel		Engångsåtgärd, underhåll vid behov
2	Folder och webbplats	Inom 1-5 år		Engångsåtgärd, uppdatering vid behov
2	Utmärkning av "skoterzon" vid Brunnavallen samt relevant skyltning	Inom 2 år		Engångsåtgärd, underhåll vid behov
2	Upprättande av plan för naturvårdsbränning	Inom 1-5 år		Engångsåtgärd
2	Upprättande av nytt avtal med Idrefjäll angående anläggningar vid Burusjön	Inom 2 år		Engångsåtgärd
2	Avgränsning och skyltning av stentornsområdet	Inom 2 år		Engångsåtgärd, underhåll vid behov
2	Naturvårdsbränning	Inom 20 år	Skötsel-område	Återkommande

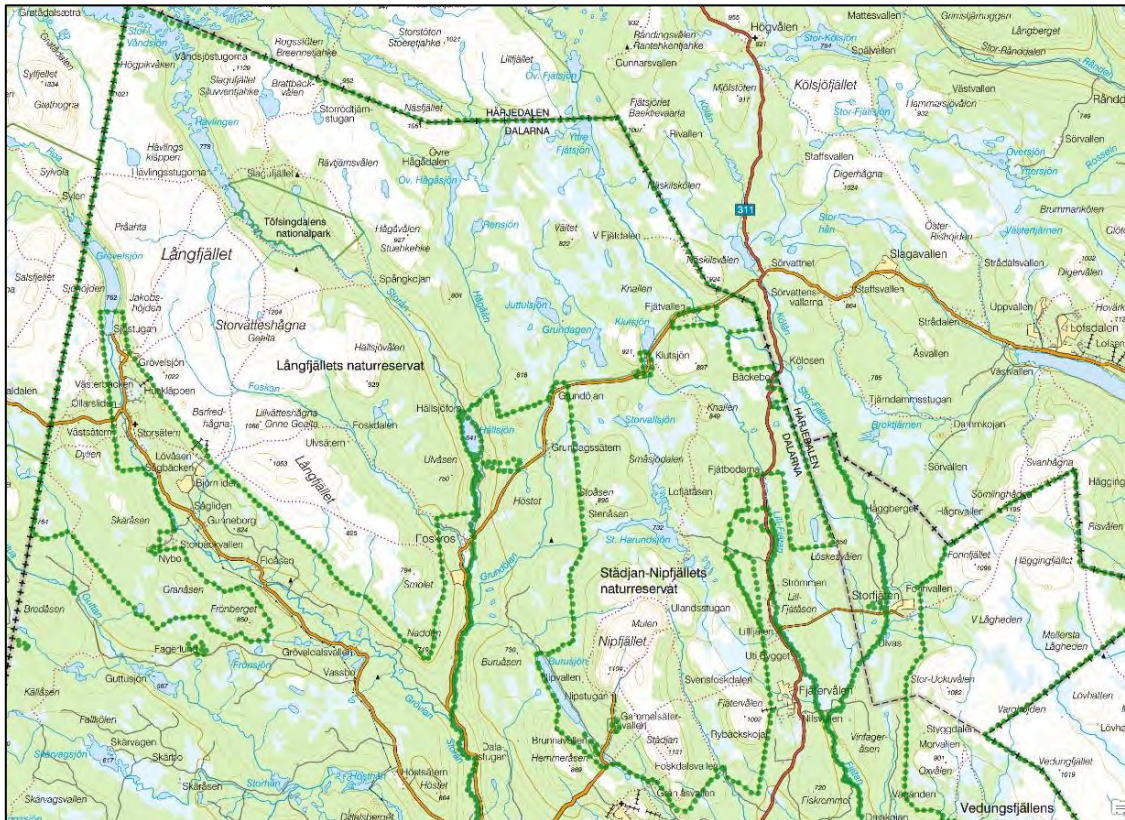
2	Organisering av båtuppläggnings-plats vid Burusjön	Inom 3 år	Vid Harundsjön	Engångsåtgärd, löpande uppföljning
2	Uppmärkning av stigen från Foskdalsvallen upp på Städdjan	Inom 3 år		Engångsåtgärd, underhåll vid behov
2	Ny sommarled vid Fjätersvålen	Inom 3 år		Engångsåtgärd, underhåll vid behov
2	Iordningställande av parkering vid Harundsjön	Inom 5 år	Vid Harundsjön	Engångsåtgärd
2	Avlägsnande av contortatall eller andra invasiva arter	Löpande	Hela reservatet	Löpande
2	Slåtter vid fäbodrar	Löpande i mån av medel	Berörda fäbodrar med särskilda värden	Löpande
2	Starkt hotade arter	Löpande uppföljning	Berörda växtplatser	1-5 år
2	Natura2000-arter	Löpande uppföljning	Enl. fjällfågel-inventeringen	1-5 år
3	Åtgärder vid fd dammar	I mån av behov	Vid dammlägen	Engångsåtgärd
3	Sjökalkning	I mån av behov	Berörda sjöar	Löpande
3	Återupptagen myrslåtter	I mån av medel	Inom fd myrslogar	
3	Åtgärder i flottningsrensade vattendrag	I mån av medel	I påverkade vattendrag	Engångsåtgärd
3	Arkeologisk inventering samt inventering och bedömning av av staten ägda kulturhistoriskt värdefulla byggnader med upprättande av förvaltningsplan för dessa.	I mån av medel	Hela reservatet	Engångsåtgärd
3	Skötsel och utmärkning av fornlämningar	I mån av medel	Hela reservatet	Engångsåtgärd
3	Spångning av delar av leden upp till Nipvallen	I mån av medel		Engångsåtgärd, underhåll vid behov
3	Förbättring av parkering vid Foskdalsvallen	Inom 5 år	Foskdalsvallen	Engångsåtgärd

3	Ängslador vid Lillfjätan	Inom 5 år		Underhåll
3	Utmärkning av fäbodstigar	Löpande i mån av medel	Hela reservatet	Engångsåtgärd, därefter underhåll
3	Utredning om Avenbron	Inom 5 år		Engångsåtgärd
3	Uppföljning av gräsmarker	Löpande	Bäckebo, Nipvallen och Faskdalen	Löpande. Ingår i Naturauppföljning
3	Skyltar om hänsyn till betande rentas fram av förvaltningen i samarbete med Samebyn och placeras ut av förvaltningen när behov uppkommer	Löpande	Där behov uppkommer	Vid behov
3	Verka för att flerspråkig information om jaktens utövande i naturreservatet finns i anslutning till de stora turistanläggningarna	Inom 3 år	De stora turistanläggningarna, anslagstavlor i reservatet	Engångsåtgärd som ajourhålls

Bilagor

- Bilaga A Karta över hela Natura 2000-området samt Natura 2000 naturtyper
- Bilaga B Geovetenskaplig beskrivning

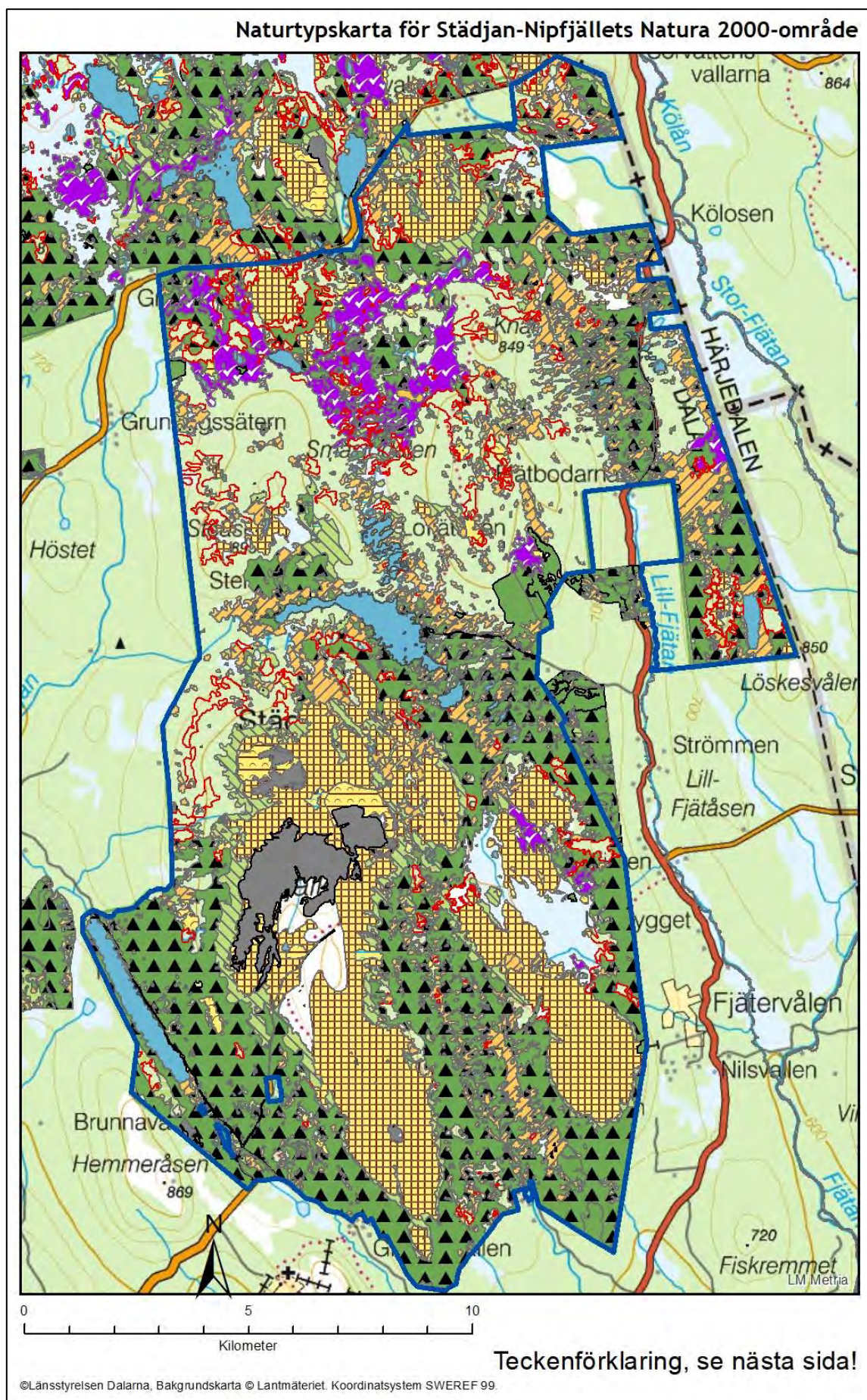
Bilaga A

Ovan framgår med grön sträckad linje utsträckningen av hela Natura 2000-området SE 0620001 Långfjället-Städjan-Nipfjället. De delar som har tillkommit i sen tid vid Bärbacken och vid Foskdalsvallen ingår inte i Natura ännu, men vid nästa revision av Natura kommer de att föreslås bli inkluderade.

Observera att teckenförklaringen till naturtypskartan på följande sida innefattar dels ett antal naturtyper som förekommer i Långfjället, men inte i Städjan-Nipfjället, dels ett antal karteringsenheter som inte redovisas i den "officiella" hanteringen av Natura.

Bilaga A

Teckenförklaring till naturtypskarta för Stådjan-Nipfjällets Natura 2000-område

Teckenförklaring

	Gräns för naturreservatet Stådjan-Nipfjället
	Ej giltig kod
	3100 - Sjö
	3160 - Myrsjöar
	3200 - Vattendrag
	3210 - Större vattendrag
	3220 - Alpina vattendrag
	3260 - Mindre vattendrag
	4030 - Torra hedar
	4060 - Alpina hedar
	4811 - Obestämd fuktig - blöt hed/gräsmark/myrmark nedanför trädgränsen
	4812 - Obestämd torr-frisk hed/gräsmark ovanför trädgränsen
	4813 - Obestämd fuktig - blöt hed/gräsmark/myrmark ovanför trädgränsen
	6000 - Gräsmarker, substratdominerade gräsmarker och alluviala gräsmarker nedanför barrskogsgränsen
	6410 - Fuktängar
	6430 - Högörtängar
	6450 - Svämängar
	6910 - Öppen kultiverad gräsmark
	6918 - Trädbärande kultiverad gräsmark
	6930 - Åkermark
	6960 - Öppen icke-natura naturtyp
	6999 - Expolaterad mark
	7000 - Obestämd våtmark, obestämd natura/icke-natura
	7140 - Öppna mossar och kärr
	7160 - Källor och källkärr
	7230 - Rikkärr
	7232 - Rikkärr öppna hävdade (krontäckning 0-30%)
	7233 - Rikkärr öppna (krontäckning 0-30%)
	7310 - Aapamyrrar
	7820 - Obestämd öppet rikkärr/annan myr(7232/7233/7140)
	7999 - Våtmark
	8220 - Silikatbranter
	8810 - Obestämd silikat/basisk rasmark (8110, 8120)
	8820 - Obestämd silikat/kalkrik klippvegetation (8210, 8220)
	8900 - Öppna substratmarker, icke-natura naturtyp
	9000 - Obestämd skog, obestämd natura/icke-natura
	9006 - Taiga, Sumpskog
	9010 - Taiga
	9040 - Fjällbjörkskog
	9070 - Trädklädd betesmark
	9080 - Lövsumpskog
	9740 - Skogsbevuxen myr
	9801 - Obestämd lövskog
	9810 - Obestämd Taiga/ickenatura-skog
	9830 - Obestämd Näringsrik granskog/Taiga (9050/9010)
	9841 - Obestämd lövsumpskog/skogsbevuxen myr (9080, 9740)
	9842 - Obestämd lövsumpskog/skogsbevuxen myr/skogsbevuxet rikkärr (9080, 9740, 7230)
	9843 - Obestämd skogsbevuxen myr/Västlig taiga (9740, 9110)
	9870 - Osäker skogsbevuxen myr, icke-natura naturtyp
	9900 - Icke-natura skog
	9903 - Icke-natura skog, barrskog
	9925 - Icke-natura skog på fuktig/blöt mark

Geomorfologi i Städdjan-Nipfjällets naturreservat

Beskrivning och naturvärdesbedömning

Utsikt från den populära stigen upp på Nipfjället. Man ser den högt belägna parkeringsplatsen (1003 m ö.h.), den mjukt välvda kupolen på "Rengärdesryggen" och den karakteristiska, vulkanliknande profilen av Städdjan. I fjärran breder Dalasläppen ut sig.

Ingmar Borgström, mars 2019, på
uppdrag av Länsstyrelsen i Dalarna

INNEHÅLL

Översiktlig geovetenskaplig beskrivning	sid 1
Geovetenskapliga undersökningar i området	sid 3
Den geomorfologiska kartan	sid 4
Beskrivning av områdets geomorfologi	sid 5
Naturvärdesbedömning	sid 14
Några avslutande ord om skyddsvärden och potentiella naturvärden	sid 18
Referenser	sid 19
Appendix: Geomorfologisk karta över Städjan- Nipfjällets naturreservat	

Översiktlig geovetenskaplig beskrivning

Reservatet kan topografiskt beskrivas som ett lågfjällsområde. Den norra delen karakteriseras av ett antal isolerade vålar som reser sig ur en högplata, en slags fjällsockel. Den relativa reliefen är här mindre än 200 m och vålarna når mellan 800 och 900 m ö.h. Den södra delen är tydligare uppdelad i lågfjäll och mellanliggande dalgångar. Här är den relativa reliefen som mest närmare 500 m. Nipfjället (1191 m ö.h.) och Städjan (1131 m ö.h.) är de högsta och mest markanta fjällen med flacka toppområden och branta sluttningar. Berggrunden domineras av olika sandstenar och kvartsit som tillhör den undre delen av den Kaledoniska skollberggrunden (fig 1). I norra delen är sandstenen grovkornig och klassificeras som arkos, medan större delen av området utgörs av Vemdalskvartsit. Den underlagras av kambriska, svagt omvandlade bergarter som i form av slamsten bland annat påträffas i höjdområdet som sammanbinder Städjan och Nipfjället (i fortsättningen här kallad Rengärdesryggen) och är särskilt framträdande på Städjans sluttningar. Bergarten är lättvittrad i jämförelse med kvartsiten, vilket i stora drag återspeglar höjdskillnaderna i denna del av reservatet. Längst i söder vidtar den proterozoiska auktoktona Dalasandstenen (urberget) som sedan breder ut sig över större delen av norra Dalarna.

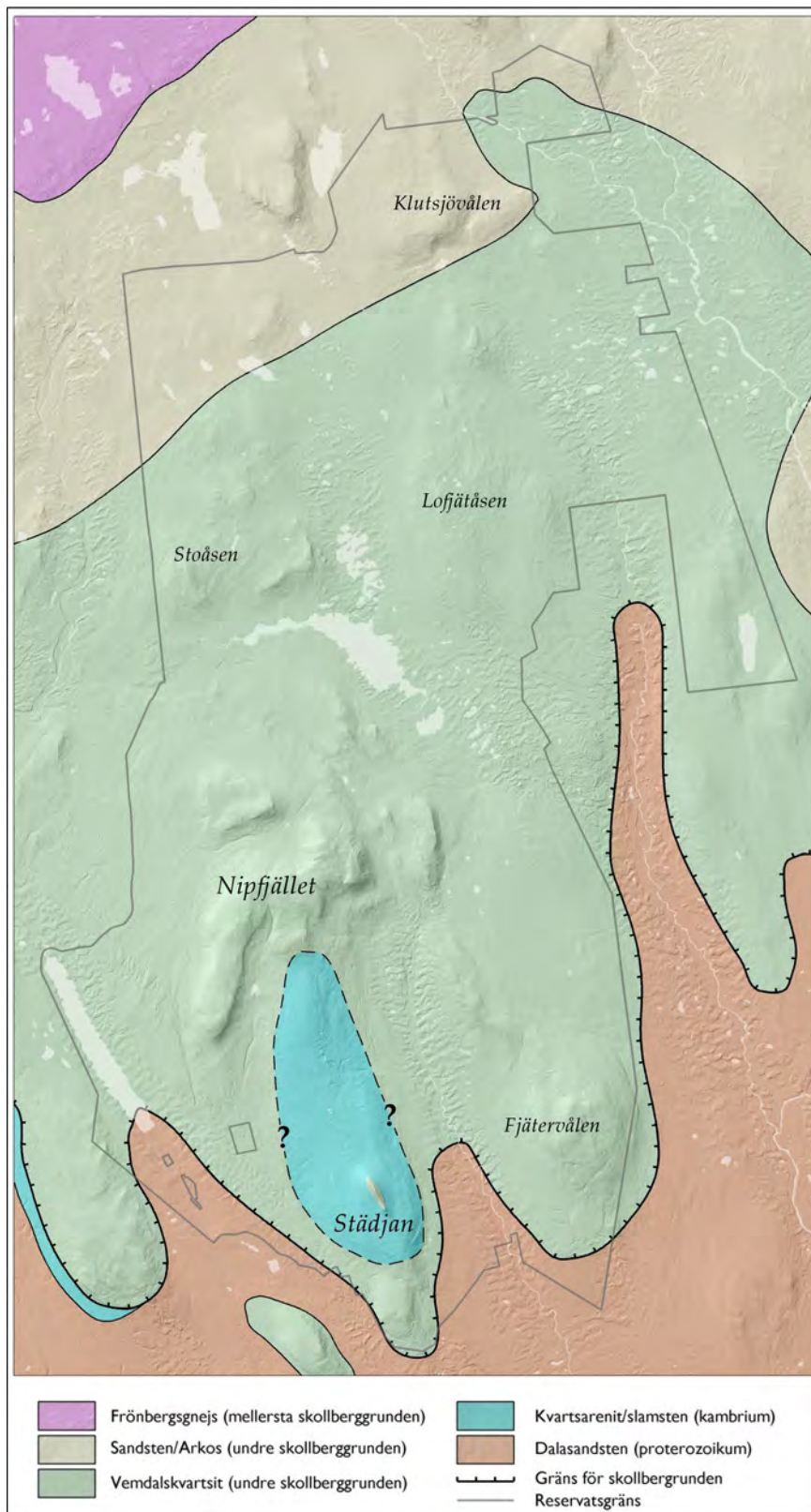

Fig 1. Berggrundskarta. Modifierad efter SGU Kartvisaren och Delin & Thelan-der (2007).

Morän är den helt dominerande jordarten (fig 2), men den täcks över vidsträckta arealer av myrmark. Endast på delar av Städjan och Nipfjället saknas moränen. Här dominerar i stället kalt berg och frostvittrad berggrund, som bildar blockfält på topparna (fig 3).

En speciell typ av vittringsjord, djupvittrad slamsten, påträffas också på Rengärdesryggen (fig 4). Här saknas i stort sett morän, förutom enstaka block och mindre stenar.

Glacifluviala sediment förekommer inom reservatet främst i form av åsar. I dalstråken strax utanför reservatet breder sedimenten ut sig i större fält.

Skogsgränsen ligger ca 850 m ö.h. och även vålarnas toppområden utgör därför kalfjäll. Större delen av myrmarken är också skogfri, vilket sammantaget innebär att ungefär en tredjedel av reservatets landareal utgörs av öppen mark.

Geovetenskapliga undersökningar i området

Översiktlig berggrundsgeologisk och kvartärgeologisk/geomorfologisk kartläggning har genomförts i norra Dalarna sedan snart hundra år tillbaka och en rad personer, såväl från SGU (Sveriges Geologiska Undersökning) som universiteten har varit inblandade (Frödin 1925, Lundqvist 1951, Hjelmqvist 1966, Soyez 1971, Borgström 1989, Källberg m.fl.

1991, C. Hättestrand 1997a, Delin & Thelander 2007). Mer detaljerade undersökningar av den kvartära landskapsutvecklingen i norra Dalarna var tidigt främst fokuserade på isrörelseriktningar och isdelarförflyttningar (Lundqvist 1941, Ljungner 1947). Inom just Idrefjällen var Mannerfelt först med mer detaljerade studier och fältarbeten (1938, 1945), och han var också den som först hade tillgång till flygbilder. Hans un-

Fig 2. Moränterräng mellan Nipfjället och Städjan.

Fig 3. Frostvittrad berggrund i form av blockfält på Nipfjällets topp.

Fig 4. I en provgrop på Rengärdesryggen i närheten av rengärdet påträffades djupvittrad berggrund (slamsten) med enstaka moränstenar på markytan.

dersökningar var inriktade på att lösa förloppet och mekaniken hos den avsmältande inlandsisen. Han hade identifierat ett antal så kallade diagnostiska formelement, som skvalrännor och åsar, som han utnyttjade för att beskriva hur inlandsisen successivt sjönk samman i området. Han beskrev bland annat isresterna som dödis där isrörelsen stagnerat. Mannerfelts arbeten efterföljdes av studier av några åstyper som han hade identifierat som särskilt intressanta och gåtfulla (Lundqvist 1948, Lindsjö 1957, Alm & Kleman 1978); 1981 publicerade Mannerfelt också en uppföljande artikel om vissa av åsformerna.

Fram till mitten av 1980-talet var den rådande uppfattningen att alla formelement i det lösa jordtäcket var skapade under den senaste nedisningen eller därefter. Under senare delen av 80-talet pågick ett paradigmskifte inom den glacialmorfologiska forskningen, i Sverige initierad av Robert Lagerbäck på SGU, som främst arbetade i Norrbotten (ex Lagerbäck 1988a och b). I de studier som bedrevs i södra fjälltrakterna kom Fulufjället och Transtrandsfjällen att bli nyckelområden i det nya paradigmet (Kleman & Borgström 1990, Kleman m.fl. 1992). Studierna visade att många landformer, både från tidigare nedisningar (exempelvis moränryggar och rullstensåsar) och tidigare mellanistider (exempelvis vindslipade block och frostmarksstrukturer), uppenbarligen var mycket gamla och hade bevarats infrusna i den senaste inlandsisen (Kleman 1994). Medan Mannerfelt hade haft **ett** pussel att lägga om nedisningshistorien (och det var uppenbart att vissa pusselbitar inte riktigt passade in) fanns det plötsligt flera pussel, och det var inte självklart till vilket pussel de olika bitarna hörde. Forskningen tog alltså ett stort steg framåt, och samtidigt ökade osäkerheten i tolkningarna av landskapsutvecklingen. Med de senaste decenniernas alltmer detaljerade flygbilder och höjddata, och med nya metoder för att datera landformer, har möjligheterna att sortera bland pusselbitarna ökat radikalt. Det står nu exempelvis klart att Mannerfelts bild av isavsmältningens förlopp i stort sett stämmer, men att hans bild av isens dynamik och temperatur inte gör det.

Kleman och Borgström har sedan början av 1990-talet periodvis bedrivit detaljerade studier i Stadjan-Nipfjället-Fjätersvålen. Det har ännu inte resulterat i några publikationer, annat än ett examensarbete (Hubacher 2006). Sedan 2015 har arbetet intensifierats, nu även tillsammans med M. Hättestrand, och under 2019 kommer två artiklar att publiceras (Kleman m.fl. *under preparering a och b*). I områdets närhet har också intressanta kvartärgeologiska resultat presenterats av Möller m.fl. (2013) och sammantaget kan man nog betrakta Idreregionen som ytterligare ett nyckelområde i det nya paradigmet.

Den geomorfologiska kartan

Syftet med den geomorfologiska kartan är att ge en översiktlig bild av områdets landformer och att redovisa sambanden mellan dem. Det är landformer av mellanstorlek som redovisas, vilket innebär att större former, som fjäll och dalgångar endast återges med höjdkurvor, och att mycket små former, som flyttblock och rundhällar, inte redovisas alls. I de flesta fall återges en landform med en enskild symbol, men en viss generalisering medför att en symbol ibland representerar en grupp landformer. Det senare gäller exempelvis erosionsrännor, drumlinisering och frostmarksformer. Färgerna i kartan är valda för att ge en vägledning om formernas bildnings-sätt. Således representerar den **bruna** färgen moränformer, d.v.s. former skapade av inlandsisen. **Grönt** återger åsar och sediment som är avsatt av isälvar, även om en viss omlagring av sedimenten i dalgångarna har skett i de nutida vattendragen.

Svart/mörkgrå representerar såväl vattendragens erosion som sluttningsprocesser och frostmarksprocesser. **Ljusgrå** representerar också olika processkategorier, där sammanslagningen varit nödvändig eftersom bildningssättet kan vara komplext eller svårtolkat: Kalt berg eller tunt jordtäckte kan bero på att isen eroderat tidigare avsatt morän eller vittringsjord. Ytor med vittringsjord innebär antingen att frostsprängning och annan vittring varit aktiv under efteristiden eller att inlandsisen inte eroderat gammal vittringsjord. De **blå** nyanserna har använts för sjöar, vattendrag och myrmark. De **brungula** ytorna i kartan representerar också morän, men med olika nyans för olika höjdnivåer för att ge en tydligare bild av stormorfologin.

Beskrivning av områdets geomorfologi

Rogenmorän är moränryggar som uppträder i ansamlingar och som bildats under inlandsisen vinkelrätt mot isrörelseriktningen. De förekommer bara i nedisningarnas kärnområden och är mycket vanliga i norra Dalarna. Bildningssättet är inte helt klarlagt, men hör troligen samman med isärslitning av ett upptinande jordtäckte i samband med isavsmältningen (C. Hättestrand 1997b). Karaktärsdrag är att ryggarna ofta är sammansatta av halvmånformade segment som ibland är nätformigt anslutna till varandra. De halvmånformade segmentens "horn" pekar i isrörelseriktningen, vilket alltså gör landformen användbar vid tolkningar av nedisningshistorien.

Rogenmorän är rikligt förekommande i reservatet och är tydligt urskiljbara där tjärnar och myrar fyller utrymmet mellan dem (fig 5 och 6). De största ryggarna påträff-

Fig 5. Rogenmorän i Småsjödalen (Google Earth). Bildens nederkant är ca 900 m i verkligheten.

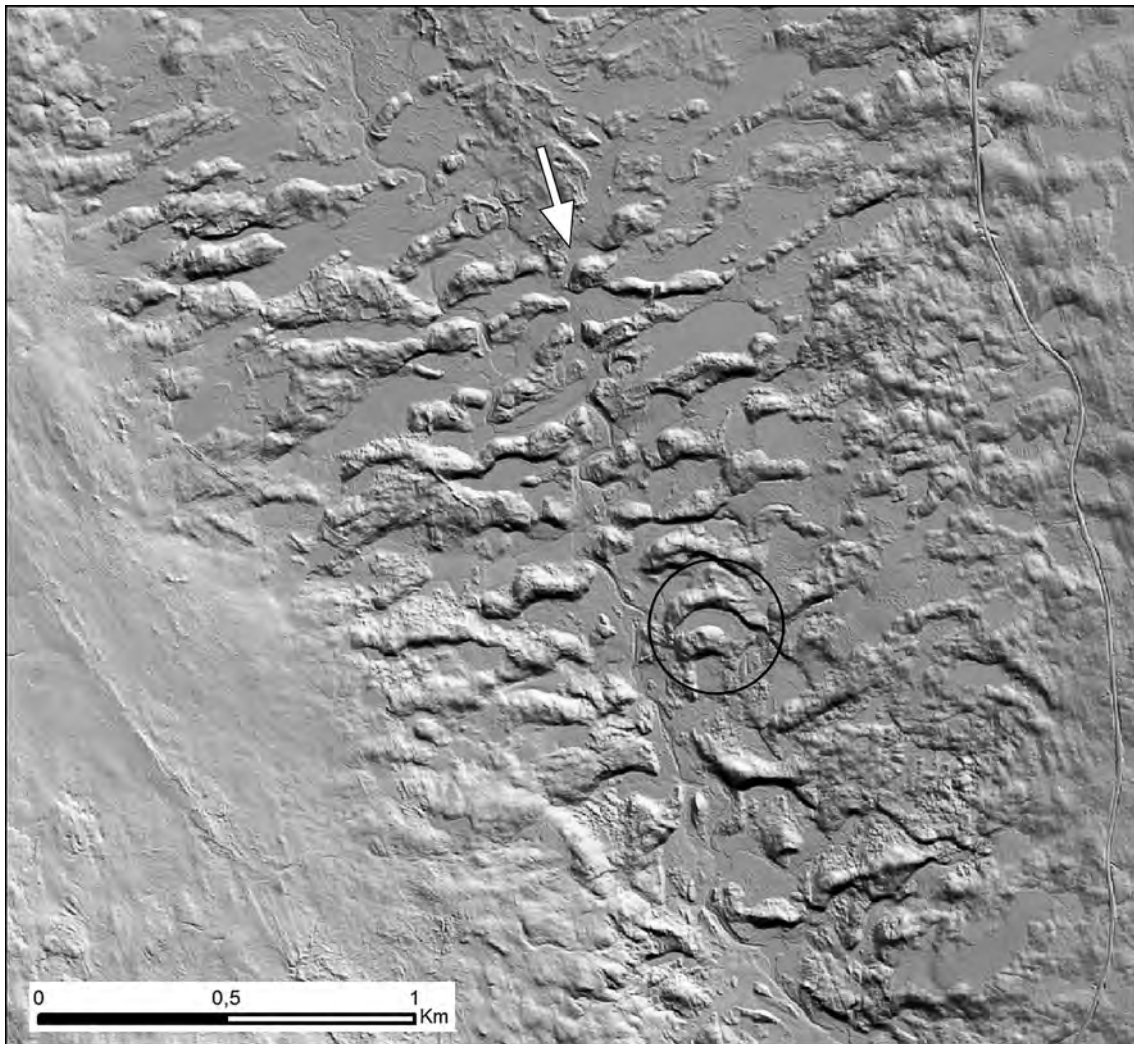

Fig 6. Rogenmorän sydost om Knallen. Inringat ser man de karakteristiska halvmånformade segmenten, där hornen anger åt vilket håll isen rört sig (pilen visar den ungefärliga isrörelseriktningen). Terrängskuggning av Lantmäteriets höjdmodell 2m.

fas i Foscans dalgång, men eftersom de ligger i en ganska trång dal är de inte särskilt typiska (jfr dock Soyez 1971, som gjorde en annan bedömning). De är också delvis borteroderade av fluvial erosion. Mer typiska är då moränryggarna på den breda högfjällsplatån sydost om Knallen (fig 6).

Drumlinisering är ett begrepp som används när marken blivit upplinjerad i isrörelseriktningen. Till skillnad från rogenmoränbildning kräver detta ett upptinat jordtäckte. Inte heller här vet man säkert vilka mekanismer som skapar upplinjeringen, såväl ackumulations- som erosions- och deformationsprocesser har föreslagits. Tro- ligen kan olika processer verka i olika situationer. Landformer som tillhör den här kategorin är *drumlins*, *drumlinoider*, *berg med moränsvansar* (eller *crag-and-tails*) och *fluting*. En speciell typ av drumlinisering har bildats när isen eroderat frostvittrat berg på topparna och avlastat materialet som *blocktäcken/blocksvansar* i isrörelseriktningen (Kleman & Borgström 1990).

Drumlinisering är tillsammans med rogenmorän den dominerande landformen i området. Drumliniseringen förekommer i alla höjdlägen utom på de högsta fjälltopparna. Den normala drumliniseringen består av fluting i form av mer eller mindre diffusa ryggar/fårar i moränen men här och var förekommer också större drumlins

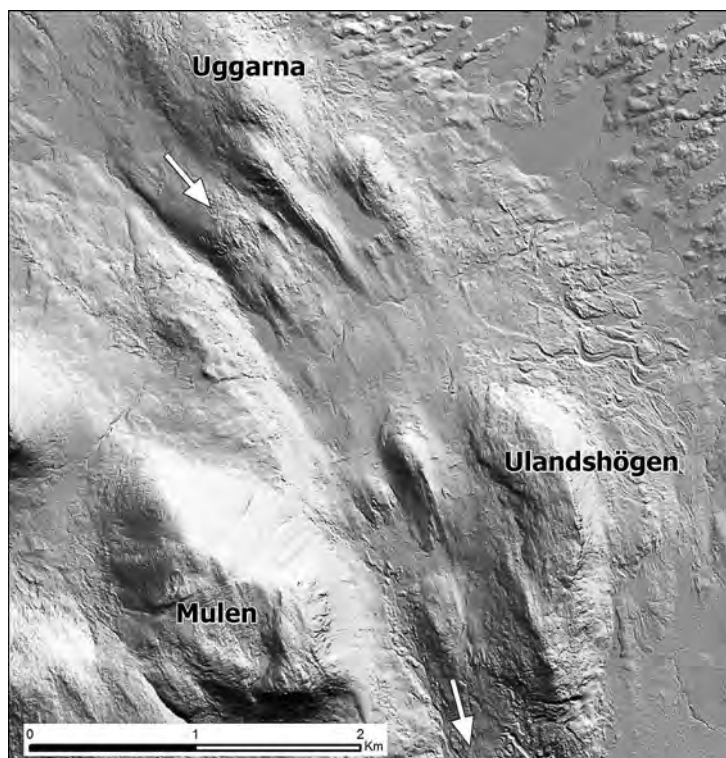

Fig 7. Glacialt eroderade bergkullar och moränsvansar visar hur inlandsisen flödat från nordväst mot sydsydost runt Nipfjället (pilarna). På bilden ser man också slamströmmar på Mulens nordostsluttning, små tvärställda moränryggar av okänd genes mellan Mulen och Ulandshögarna och skvalrännor nordost om Ulandshögen. Terrängskuggning av Lantmäteriets höjdmodell 2m.

och moränsvansar, inte sällan i kombination med en påpräglad fluting. Det är oftast uppenbart vilken riktning isrörelsen haft, särskilt när moränsvansarna är så tydliga som mellan Uggarna och Ulandshögen (fig 7). De visar här hur inlandsisen rundat östra delen av Nipfjället på sin väg söderut.

En intressant företeelse i området är att det i norra delen av reservatet förekommer moränsvansar som visar på den motsatta isrörelseriktningen. De är allra tydligast på Grundagsvålen strax utanför reservatet, men de förekommer också på Klutsjövålen (fig 8).

Tolkningen av detta är **inte** att isdelaren legat över vålarna och samtidigt skapat moränsvansar åt nordväst och sydost. Tolkningen är i stället att moränsvansarna åt nordväst bildades när isdelaren låg några mil längre åt sydost och att moränsvansarna åt sydost bildades när isdelaren låg några mil åt nord-

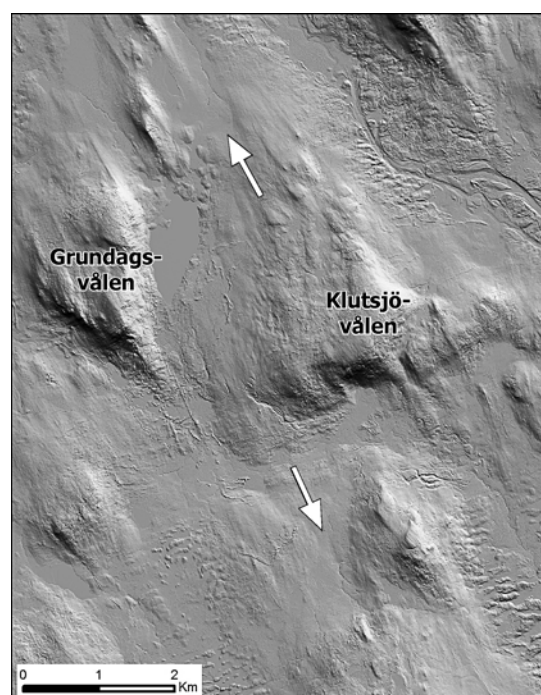

Fig 8. På Grundagsvålen och Klutsjövålen finns drumlinisering både åt nordväst och sydost. Pilarna visar isrörelseriktningarna. Terrängskuggning av Lantmäteriets höjdmodell 2m.

väst. Nordvästsvansarna är sannolikt äldre än sydostsvansarna.

På Nipfjällets sluttningar förekommer drumlinisering i form av blocktäckan som bildats av att isen släpat ner frostvittrat berg från Nipfjällets toppområden (fig 9 och 10). Det bör ha skett i ett sent skede av nedisningen, annars hade blocken transporterats bort från området.

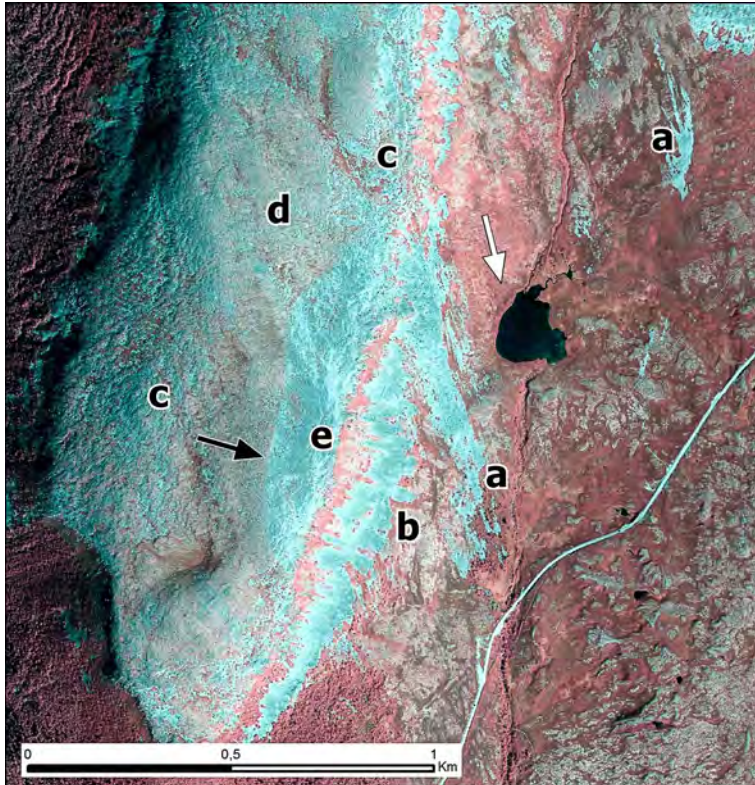

Fig 9. Infrarött färgflygfoto över blocktäckan (a) på Nipfjellet. Den vita pilen anger isrörelseriktningen. På bilden syns också talus (b), kallt berg (c), morän med strukturmark (d) och blockfält (frostvittrad berggrund) (e). Notera den skarpa gränsen mellan moränen och blockfältet vid den svarta pilen. I terrängen är det också en liten nivåskillnad mellan ytorna; moränytan ligger ca halvmeter högre. Det är oklart vad som orsakat gränsen. Ortofoto från Lantmäteriet.

Fig 10. Markbild över taluskonerna (b) och det större av blocktäckena (a) i fig 9. Taluskonerna är bildade under efteristiden och är aktiva idag, vilket visas av att de nedrasade blockmassorna inte hunnit få så mycket lavbeklädnad som blocktäckan och blockfältet på toppen.

Drumliniserad rogenmorän är en inte ovanlig förekomst. Tolkningen är att rogenmoränen, efter att ha bildats i ett upptinande jordtäckte, omformats av isrörelsen när jordtäcktet tinat helt. I reservatet finns det sådan drumlinisering i till exempel Småsjödalen (fig 11).

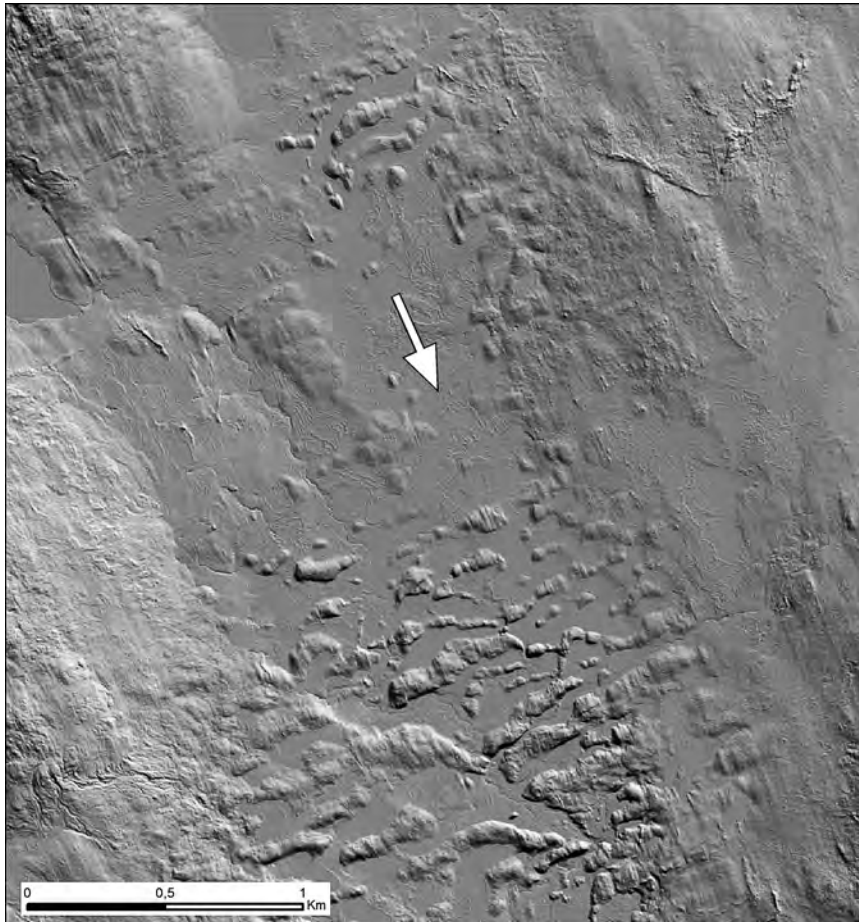

Fig 11. Drumliniserad rogenmorän i Småsjödalen. Pilen visar isrörelseriktningen. Terrängskuggning av Lantmäteriets höjdmodell 2m.

Randmoräner är moränryggar som bildas vid randen av glaciärer och inlandsisar när de befinner sig på samma ställe under en längre tid. De kan vara *ändmoräner* vid fronten eller *sidomoräner* på fjäll- och dalsidor. Mellansvenska israndzonen, bildad under Yngre Dryas vid den senaste isavsmältningen, innehåller sådana moräner, och det finns gott om ändmoräner vid nutida svenska glaciärer. Men eftersom isavsmältningen gick mycket snabbt efter Yngre Dryas uppkom i princip inga fler tillfällen för isen att skapa randmoräner i Sverige. Däremot finns i norra Sverige ett randläge, den så kallade Veikimoränen, som skapades under en tidigare nedisning och som blivit bevarat infruset i den senaste inlandsisen. De randmoräner som påträffas på Städdjan-Nipfjället har undersökts både vad gäller innehåll och ålder och konstaterats också tillhöra ett äldre glacialt skede, som med stor sannolikhet åldersmässigt hör samman med Veikimoränerna (fig 12).

Fig 12. Den övre och äldsta av randmoränerna på Rengärdesryggen. Den är också den högsta, ca 16 m på den bortre av de kullar som syns här. Kullarna är orsakade av att moränryggen genombrutits av smältvattenerosion under den senaste isavsmältningen.

De **dödisgropar** som karterats i området hänger tydligt samman med randmoränerna (fig 13).

Kartläggningens **mindre moränryggar** är av lite olika karaktär och genesen är oftast oklar. En speciell typ *zick-zack-formade*, mycket låga ryggar har en tydlig koppling till randmoränerna (fig 13). De undersöktes av Alm & Kleman (1978) och tolkades som bildade genom uppressning av morän i sprickor under inlandsisen.

Den enda större **ås** (rullstensås) som karterats ligger utanför själva reservatet i Lill-Fjätans dalgång. Annars finns det gott om små åsar i området. De flesta verkar ha kopplingar till smältvattendränring under isavsmältningen, men i den här kategorin ingår också så kallade *slukåsar*, som

Fig 13. En dödisgrop och zick-zack-formade moränryggar av okänd genes på Rengärdesryggen. Skala: Den sammanlagda längden av gropen med de tre sjöarna är 150 m.

Fig 14. Slukåsar på Fjätervålen västsluttning.

är rikligt förekommande på Fjätervålen (fig 14). De beskrevs först av Mannerfelt 1945, som tolkade dem som tunnelfyllnader i dödis under isavsmältningen. Det finns emellertid alternativa hypoteser, som att ryggarna kan vara de återstående resterna efter omfattande erosion genom sluttningsprocesser (Borgström 1989) (se nedan under Naturvärdesbedömning).

Erosionsrännor är huvudsakligen bildade av smältvatten under isavsmältningen. *Skvalrännor* (israndrännor) är en typ som återspeglar inlandsisens successiva förflyttning under isavsmältningen. De större rännor som nutida vattendrag rinner i har säkert en mer komplex historia, där många tidsepokers vattendrag bidragit till erosionen, såväl preglaciala som interglaciala och postglaciala.

Skvalrännor förekommer främst på Städjan-Nipfjället. På västsidan kan man följa dem mer eller mindre kontinuerligt från ca 950 m ö.h. nästan ända ner till Bursjön ca 650 m ö.h. (fig 15). De översta rännorna är grunda och korta, medan de blir både längre och djupare längre ner. Även på Nipfjällets sydostsluttning förekommer en liknande serie rännor (fig 16).

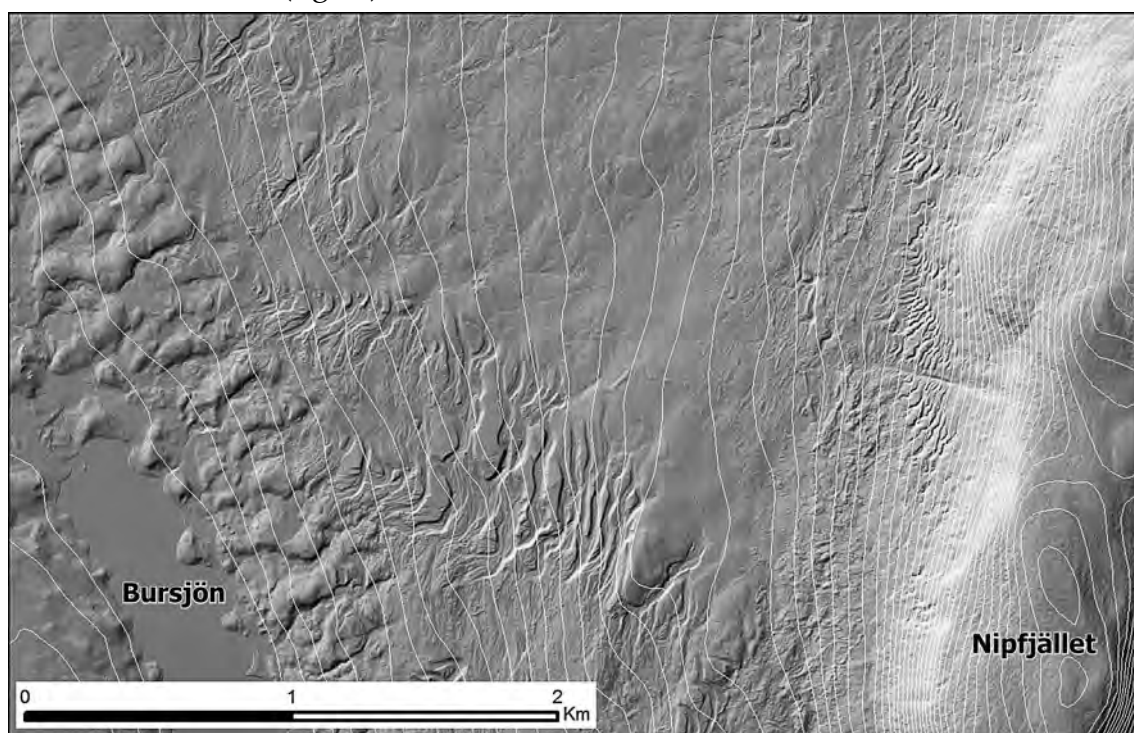

Fig 15. Skvalrännor mellan Nipfjället och Bursjön visar hur isytan successivt sänktes i landskapet under isavsmältningen. På bilden ser man också rogenmoränryggarna vid Bursjön. Terrängskuggning av Lantmäteriets höjdmodell 2m.

När inlandsisen rörde sig över bottenfrusna fläckar eroderade den ibland jordtäcket på den upptinade läsidan. Erosionsgränsen kunde bli skarp i form av en glacial **erosionskant** i jordtäcket. På Fjätervålen finns en tydlig sådan (fig 17).

I branta sluttningar rasar frostvittrade block mer eller mindre fritt utför sluttningarna och ansamlas som *blockkäglor* eller *blockkappor* av sten och block, så kallad **talus**. Under sådana förhållanden kan också erosionsflöden skapas i samband med kraftig nederbörd eller snösmältning. De erosionsrännor som skapas kallas **slamströmmar**. De här formelementen förekommer sparsamt i området och endast på Nipfjällets sluttningar är de riktigt tydliga (fig 18).

Fig 16. Skovalrännor på Nipfjällets sydostsluttning ovanför parkeringsplatsen på Rengärdesryggen. I förgrunden delar av den kvartsithäll på Rengärdesryggen som numera mest är block- och stenrösen.

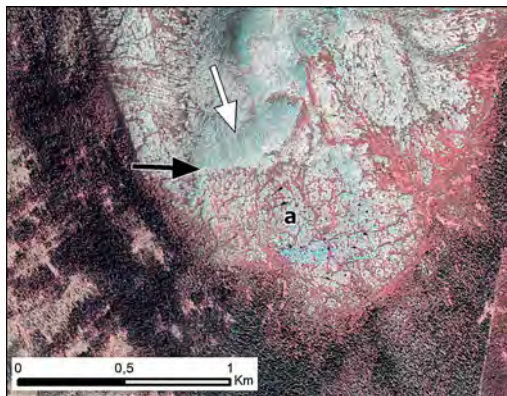

Fig 17. Infrarött färgflygfoto över Fjätersvårens sydsluttning. Den svarta pilen pekar på den glaciala erosionskant i morän som skapades av inlandsisen. Vid **a** är berggrunden rensad från morän. Den vita pilen visar isrörelseriktningen. Ortofoto från Lantmäteriet.

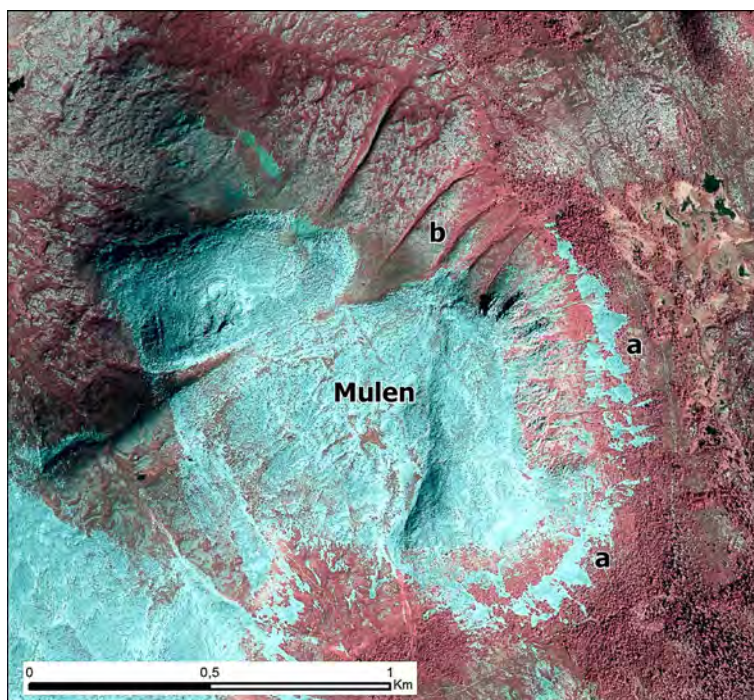

Fig 18. Infrarött färgflygfoto över Mulen på Nipfjället. Det visar talus vid **a** och slamströmmar vid **b**. Ortofoto från Lantmäteriet.

Under långvarig och intensiv frostverkan bildas olika slags **strukturer i plan eller lutande terräng**. Vanliga företeelser i plan mark är *stenringar*, *blockpolygoner* och *blocksänkor* (om det finns mycket sten och block i marken) och *jordringar*, *jordrutor* och *jordtuvor* (om det saknas sten och block). Motsvarigheterna i lutande terräng är *stenströmmar*, *jordströmmar* och *jordvalkar*.

I norra Dalarna finns det gott om platser med välutvecklad strukturmark och frostvittrad berggrund, exempelvis på Fulufjället och Långfjället. Även Idrefjällen uppvisar ställvis relativt välutvecklad strukturmark och en hel del blockfält, särskilt på delar av Nipfjällets toppar. Gemensamt för alla sådana platser är att strukturmarken och frostvittringen går hand i hand med landformer som tillhör formelement från tidigare nedisningsskeden. Strukturmarken och frostvittringen har alltså bildats i någon kallperiod före den senaste nedisningen. Ett tydligt indicium för detta är att på de markytor som är bildade under senaste nedisningen, exempelvis moränsvansar och kalt berg, finns varken strukturmark eller frostvittring. Det har uppenbarligen inte varit tillräckligt kallt under efteristiden för att bilda sådana former. På Rengärdesryggen finns strukturer i den blockfattiga vittringsjorden i slamsten (fig 19B) medan moränytan som tillhör randbildningarna präglas av blocksänkor med blockpolygoner (fig 19A).

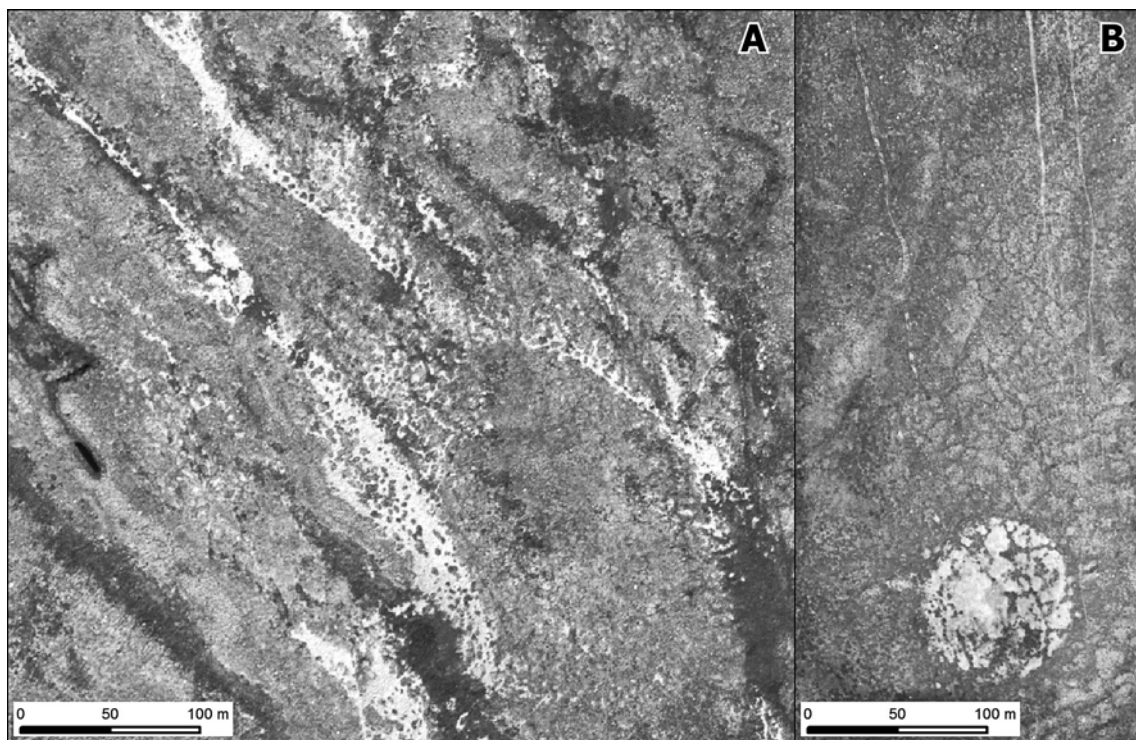

Fig 19. **A:** I moräntäcket som tillhör randmoränerna på Rengärdesryggen förekommer ställvis välutvecklad strukturmark. Här syns blocksänkor med blockpolygoner. **B:** I den blockfattiga vittringsjorden högst upp på Rengärdesryggen är det i stället jordrutor. Den ljusa rundeln är Rengärdet. Ortofoto från Lantmäteriet.

Naturvärdesbedömning

De största naturvärdena i reservatet finns på Städjan-Nipfjället och på Fjätervålen, vilket också konstaterades av Soyez (1971). Följande enskilda landformer har bedömts ha större naturvärden än andra på Städjan-Nipfjället:

1) Den övre och tydligaste randmoränen på Rengärdesryggen (a i fig 20 och 21) tolkades av Mannerfelt som en rullstensås bildad under isavsmältningen, och omnämndes även av Soyez (1971) som ås. Det har emellertid genom skärningsstudier och datering av en sandlins i moränen konstaterats att landformen är en ändmorän som bildades vid ett israndläge för ca 55 000 år sedan (Kleman m.fl. *under preparering a*) och att den ligger direkt på den vittrade berggrunden (slamstenen). Väster om ryggen är moräntäcket samma slags morän som ryggarna består av (fig 2). Öster om ryggen, på toppen av Rengärdesryggen, finns nästan ingen morän, bara enstaka stenar och block som ligger på vittringsjorden (fig 4). Hit nådde alltså inte den is som skapade ändmoränen. Datering av stenblock på ryggkrönet visar att dessa har legat fria för kosmisk exponering i ca 33 000 år. Om man räknar bort de 10 000 år som blocken legat exponerade efter isavsmältningen, återstår 23 000 år av exponering sedan moränryggen bildades. Den troligaste tolkningen av dessa åldrar är att fjällområdet var isfritt mellan 55 000 och 32 000 år sedan, och att den senaste nedisningen varade mellan 32 000 och 10 000 år sedan. Ändmoränen är ju inte ensam på slutningen och liknande randmoräner har beskrivits från andra delar av svenska fjällkedjan (ex Fredin & Hättstrand 2002). Det finns möjligen också fler gamla ändmoräner på Långfjället längre västerut. Så även om moränen inte är unik som landformstyp, är den det ur ett forskningsperspektiv. Det finns för tillfället ingen annan plats i Skandinavien som på samma övertygande sätt indikerar utbredning och kronologi av nedisningarna under senare delen av senaste istiden. Lokalen används också flitigt som exkursionslokal både för studenter och forskare såväl från Sverige som utomlands ifrån.

2) Övriga randmoräner är inte lika välundersökta och inte lika välutbildade, men

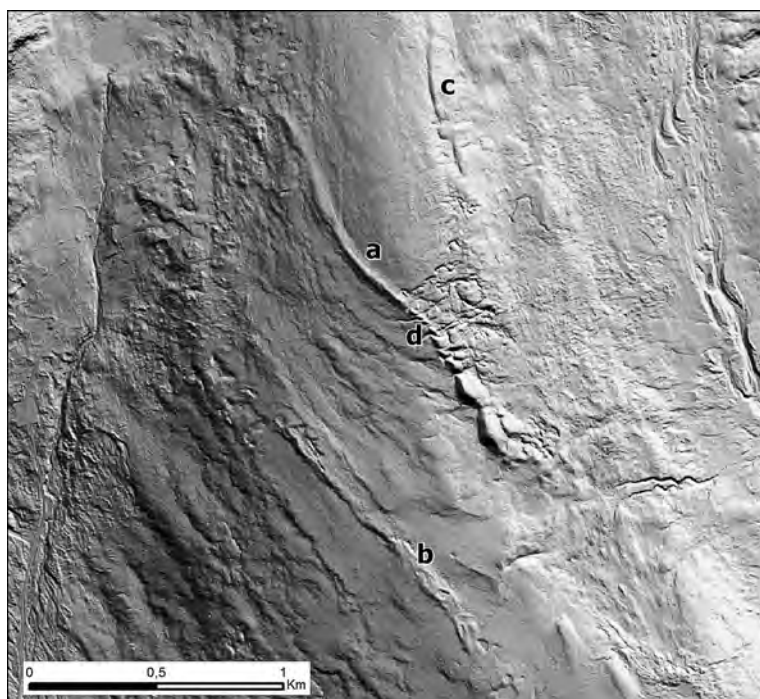

Fig 20. *a*, *b* och *c* markerar de tre tydligaste randmoränerna på Rengärdesryggen. *a* är tydligt genomskuren av en serie skvalrännor vid *d*. *b* är den enda moränen som innehåller dödisgropar. *a* är den rygg som blivit undersökt och daterad (se fig 21). Terrängskuggning av Lantmäteriets höjdmodell 2m.

Fig 21. Bilden är fotograferad vid **a** i fig 20 och visar den övre randmoränen med Nipfjället i bakgrunden. I förgrunden syns såret efter den provgröp som grävdes 2015.

är värdefulla i sitt sammanhang med den daterade moränen. En av moränryggarna (b i fig 20) är också speciell genom att den innehåller dödisgropar.

3) De zick-zack-formade ryggarna i anslutning till moränryggen med dödisgropar är av okänd genes, men eftersom de så tydligt hör samman med randmoränerna är de värdefulla som potentiella vittnesbärare om dynamiken hos isen som bildade moränerna.

I Städjan-Nipfjället har stora ytor bevarats från äldre glaciala och interstadiala skeden. Vi vet att så gott som all strukturmark, alla blockfält och möjligen också delar av talusen bildats i ett kallare klimat och kanske tillhör en del av skvalrännorna och drumliniseringen en tidigare nedisning. Även om sådana former inte är ovanliga på andra fjäll i regionen, är de ändå intressanta i sitt sammanhang med de ovan nämnda objekten. De geovetenskapliga naturvärdena i området har därför en större geografisk utbredning än de enskilda formerna fig (22).

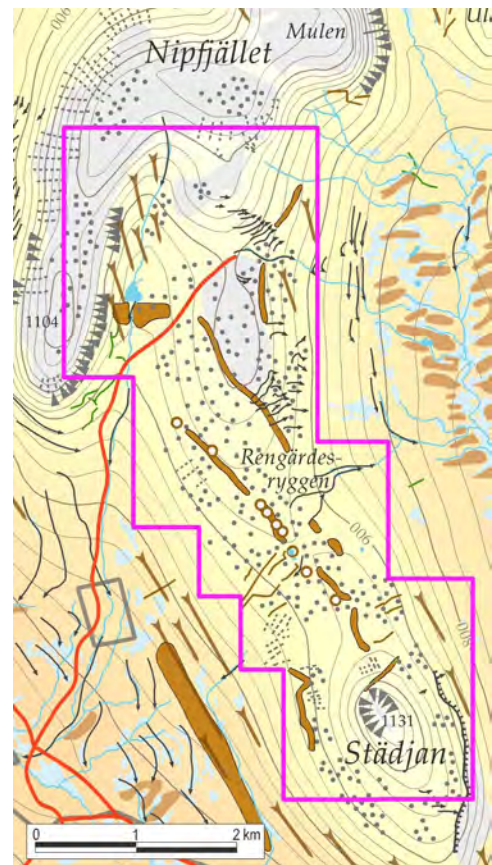

Fig 22. Den övre av randmoränerna på Rengärdesryggen är välutbildad och ur forskningsintresse unik. Inom det avgränsade området förekommer en stor mängd gamla landformer och markytor som i sitt sammanhang med randmoränen också har mycket högt naturvärde.

På samma sätt har ett större område på Fjätervålen avgränsats (fig 23). Det är annars framför allt västsidans former och de kluvna åsarna nära toppen som har de högsta värdena (fig 24). Västsidans åsar är en klassisk glacialmorfologisk lokal och en av de som Mannerfelt (1945) undersökte när han myntade begreppet slukås. De är välutbildade, har ett stort vetenskapligt intresse, men är inte unika. Samma bedömning gjorde Soyez (1971). Liknande former finns exempelvis på Fonnfjället i nordost och på många andra ställen i fjällkedjan. Mannerfelt tolkade åsarna som bildade i en stagnerande inlandsis där material spolades ner under isen och samlades i tunnlar i den stagnerade ismassan. De skulle sedan ha täckts av ytmorän när isen smälte. Tolkningen styrks både av ryggaras åslika karaktär och av att sandiga och grusiga sediment påträffats under morän vid grävningar (Mannerfelt 1945, Lindsjö 1957 samt fältarbete av Kleman & Borgström 1990 (fig 25)). Senare arbeten (ex Borgström 1989) har visat att isen inte var död under isavsmältningen och att möjligheter för vatten att tränga ner sannolikt var begränsade eftersom isen till stor del var bottenfrusen. Möjligen tillhör åsarna en tidigare isavsmältning, där Mannerfelts tolkning i så fall kan vara riktig. Men det finns andra faktorer som talar för en alternativ tolkning (fig 26). 1) Markytan ovanför slukåsarna uppvisar rikligt med frostmarksstrukturer, som med största sannolikhet är utbildade före senaste nedisningen. Även de kluvna åsarna ger intrycket av att ha liknande strukturer (Alm & Kleman 1978), som skulle kunna tyda på att deras krön utgörs av gammal markyta.

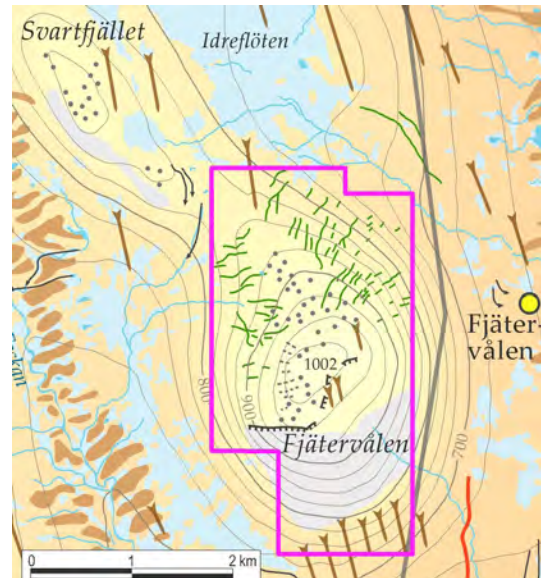

Fig 23. På Fjätervålen är det främst åsformerna som motiverar de höga naturvärdena. Åsarna på västsidan är välutbildade och utgör en klassisk lokal i den glacialmorfologiska forskningen, även om genesen inte är klarlagd. Sambanden med andra intressanta formelement motiverar områdesavgränsningen.

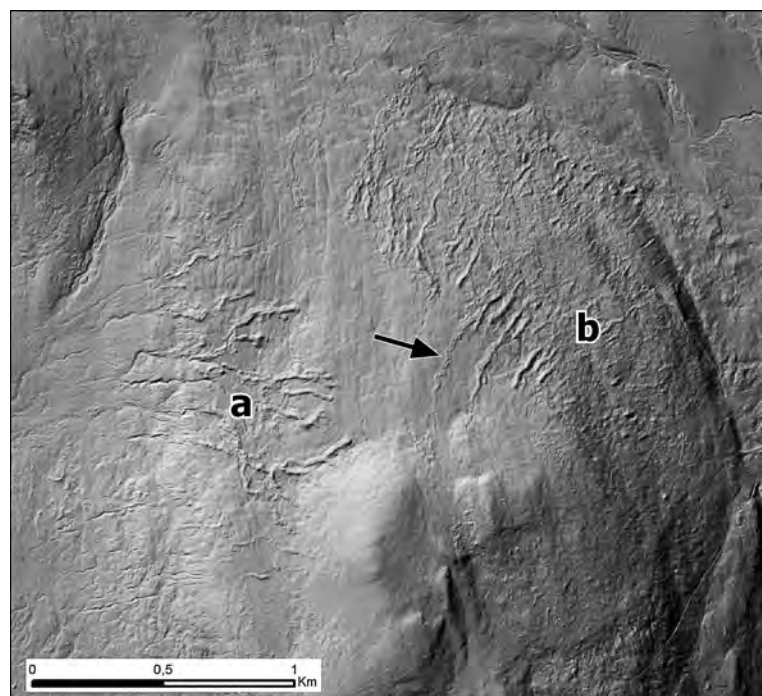

Fig 24. Fjätervålenens åsryggar. Ryggarna vid **a** är Mannerfelts klassiska slukåsar. Pilen pekar på en av de kluvna åsarna som studerades av Alm & Kleman 1978. Vid **b** grävdes en provgrop 1990 (fig 25). Terrängskuggning av Lantmäteriets höjdmödel 2m.

2) Två dateringar av block på åsryggarna pekar också på att moränen är äldre än senaste nedisningen (Borgström 2017). 3) De sandiga och grusiga sedimenten förekommer som linser och innehåller deformationsstrukturer. 4) Det faktum att ryggarna i stort sett alltid löper i fjällslutningens riktning indikerar att de skulle kunna vara erosionsrester efter att slutt-ningsprocesser transporterat bort resten av den gamla markytan (Borgström 1989). Om marken var frusen under deglaciationen fanns förutsättningar för jordflytning, särskilt om moränen var finkornig. Kanske blev ryggarna kvar för att de av någon anledning innehåller sand- och gruslinser.

Inom fjällgruppen Städdjan-Nipfjället-Fjätersvålen finns sammantaget en mångfald av olika landformer och marktyper, vissa skapade under efteristiden, vissa under den senaste nedisningen och isavsmältningen, och vissa med en betydligt äldre och delvis okänd historia. Fjällgruppen rymmer landformer som är unika, välutbildade och typiska, men också sådana som är gåtfulla och annorlunda. På en relativt begränsad yta finns här ovanligt mycket som är intressant och värdefullt, både

Fig 25. Vid grävning i en av åsryggarna (vid b i figur 24) påträffades deformerade sand- och gruslinser under morän.

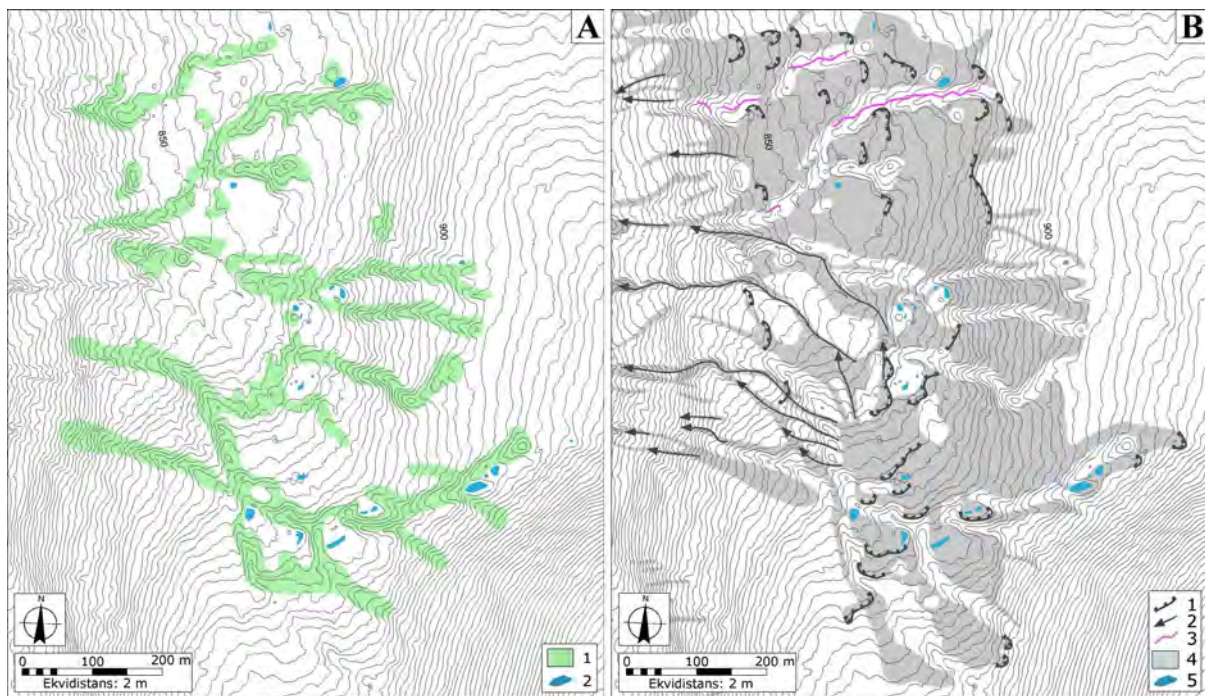

Fig 26. Fjätersvålen västsluttning. A: Mannerfelts (1945) tolkning av formelementen som ackumulationsformer (något modifierad för att passa nivåkurvorna enligt dagens höjdmodell). 1) Slukåsar, 2) Sjö. B: Alternativ tolkning, där ryggformerna huvudsakligen är erosionsrester. 1) Erosionskant, 2) Tydlig fluvial ränna, 3) Klyvning av markytan, troligen orsakad av frostmarksprocesser, 4) Ytor präglade av sluttningssprocesser, 5) Sjö

för forskningen och allmänheten. Lättillgängligheten genom den högt belägna vägen och parkeringsplatsen på Nipfjället och de många lättvandrade lederna, även på Fjätersvålen, bidrar ytterligare till värdet. Resten av naturreservatet är av mer trivial karaktär. Drumliniseringen i norr, som visar isrörelser åt motsatta håll, är också intressant, men de tydligaste landformerna ligger utanför reservatet.

Några avslutande ord om skyddsvärden och potentiella naturvärden

Det faktum att vägen upp på Nipfjället sammanfaller med stora geovetenskapliga värden har både för- och nackdelar. Fördelarna är förstas att områdets lättillgänglighet underlättar för både friluftsmänniskor och forskare att studera det intressanta landskapet. Nackdelarna är att värdefulla objekt kan utsättas för åverkan. Geovetenskapliga objekt brukar vara ganska tåliga mot den sortens slitage, men den sönderplockade kvartsithällen nära parkeringsplatsen är ett exempel på att människan också ganska snabbt kan förstöra miljön och ställa till oreda för framtida undersökningar (fig 27). Den här sortens verksamhet borde inte tillåtas i reservatet, med tanke på framtida möjligheter för undersökning av kosmisk exponeringstid och analys av landskapets historia.

Fig 27. Kvartsithällen nära parkeringsplatsen på Nipfjället är numera av turister omvandlad till ett stentornstorg, vilket bland annat avsevärt försvårar för framtida möjligheter till datering med hjälp av kosmisk strålning.

Eftersom naturreservatet ligger i en region som uppenbarligen är rik på landformer och lagerföljder som vittnar om tidigare istider och mellanistider, finns det anledning att bevaka all slags grävning i tidigare orörd terräng. Det kan även i de områden som bedömts triviala dyka upp formelement och sediment som kan ge värdefulla vetenskapliga bidrag om processerna och landskapsutvecklingen i området. Ett starkt önskemål, som gäller för såväl detta reservat som för andra reservat i norra Dalarna, är därför att länsstyrelsen informerar universiteten när dispenser beviljas för den typen av projekt. Kontaktpersoner i sådan ärenden är idag:

- Johan Kleman, Stockholms universitet (johan.kleman@natgeo.su.se)
- Martina Hättestrand, Stockholms universitet (martina.hattestrand@natgeo.su.se)
- Per Möller, Lunds universitet (per.moller@geol.lu.se)
- Helena Alexanderson, Lunds universitet (helena.alexanderson@geol.su.se)

Referenser

- Alm, G. & Kleman, J. 1978:** En studie av två säregna åstyper i Idrefjällen. Forskningsrapport 30, Naturgeografiska institutionen, Stockholms universitet.
- Borgström, I., 1989:** Terrängformerna och den glaciala utvecklingen i södra fjällen. Meddelande A 234, Naturgeografiska institutionen, Stockholms universitet.
- Borgström, I., 2017:** Geomorphology and exposure datings in west-central Sweden. Bolin Centre Database. Bolin Centre for Climate Research, Stockholm University, Sweden. <http://bolin.su.se/data/Borgstrom-2017>.
- Delin, H. & Thelander, T. 2007:** Kartområdena 16C Idre, 16D Lofsdalen NV och SV samt 17C Funäsdalen SV och SO. I Delin, H. (red): *RM 126 Berggrundsgeologisk undersökning. Sammanfattning av pågående verksamhet 2006*. SGU, Rapporter och meddelanden.
- Fredin, O. & Hättestrand, C. 2002:** Relict lateral moraines in northern Sweden - Evidence for an early mountain centred ice sheet Article in *Sedimentary Geology* 149.
- Frödin, G. 1925:** Studien über die Eisscheide in Zentralskandinavien. Bulletin of the Geological Institution and Uppsala University. Vol XIX.
- Hjelmqvist, S., 1966:** Beskrivning till berggrundskartan över Kopparbergs län. *Sveriges geologiska undersökning, Ca 40*.
- Hubacher, R.M. 2006:** Paleo-glacial geomorphology in the Idrefjäll mountains, West-Central Sweden. Examensarbete i naturgeografi vid institutionen för naturgeografi och kvartärgeologi, Stockholms universitet.
- Hättestrand, C. 1997a:** The glacial geomorphology of central and northern Sweden. *Sveriges Geologiska Undersökning Ca 85*.
- Hättestrand, C. 1997b:** Rogen moraine — an example of two-step formation of glacial landscapes. *Sedimentary Geology, Vol III*.
- Kleman, J. 1994:** Preservation of landforms under ice sheets and icecaps. *Geomorphology* 9.
- Kleman, J. & Borgström, I. 1990:** The boulder fields on Mt Fulufjället, west-central Sweden – Late Weichselian boulder blankets and interstadial periglacial phenomena. *Geografiska Annaler* 72A.
- Kleman, J., Borgström, I., Robertsson, A.-M. & Lilliesköld, M. 1992:** Morphology and stratigraphy from several deglaciations in the Transtrand mountains, western Sweden. *Journal of Quaternary Science*, 7(1).
- Kleman, J., Hättestrand, M., Borgström, I., Preusser, F. & Fabel, D. under preparering a:** The Idre marginal moraine – an anchorpoint for Middle and Late Weichselian ice sheet chronology.
- Kleman, J., Borgström, I., & Hättestrand, M. under preparering b:** Timing and duration of the last interstadial in the Fennoscandian Ice Sheet (FIS) core area – implications for ice sheet dynamics.
- Källberg, I., Sundberg, A. & Wigström, B., 1991:** Berggrundskarta över Kopparbergs län. *Sveriges geologiska undersökning*.
- Lagerbäck, R. 1988a:** The Veiki moraines in northern Sweden –widespread evidence of an Early Weichselian deglaciation. *Boreas*, Vol 17.
- Lagerbäck, R. 1988b:** Periglacial phenomena in the wooded areas of Northern Sweden - relicts from the Tärenö Interstadial. *Boreas*, Vol. 17.
- Lindsjö, J. 1957:** Åsstudier kring Fjätervålen och Stådjan. Proseminarieuppsats, Stockholms högskola.
- Ljungner, E. 1947:** Isdelarstudier i norra Dalarna. *Geologiska föreningens förhandlingar*, 63.
- Lundqvist, G. 1941:** En lokalglaciation i övre Dalarna. *GFF*, 63:4.
- Lundqvist, G. 1948:** Blockens orientering i olika jordarter. *SGU, C 497*.
- Lundqvist, G. 1951:** Beskrivning till jordartskarta över Kopparbergs län. *SGU, Ca 21*
- Mannerfelt, C. M. 1938:** Das hervorschmelzen des Stådjanberges aus dem absterbenden Inlandeis. *GFF*, 60.
- Mannerfelt, C. M. 1945:** Några glacialmorfologiska formler och deras vittnesbörd om inlandsisens avsmältningsmekanik i svensk och norsk fjällterräng. *Geografiska Annaler*, 17:1-2.
- Mannerfelt, C.M. 1981:** Stagnation or activity in the last ice remnants? *Geografiska Annaler*, 27.
- Möller, P., Anjar, J. & Murray, A. S. 2013:** An OSL-dated sediment sequence at Idre, west-central Sweden, indicates ice-free conditions in MIS 3. *Boreas*, Vol. 42.
- Soyez, D. 1971:** Geomorfologisk kartering av nordvästra Dalarna. Forskningsrapport 11, Naturgeografiska institutionen, Stockholms universitet.

Geomorfologi i Städjan - Nipfjällets naturreservat

Kartan är producerad av Ingmar Borgström och Johan Kleman vid Institutionen för naturgeografi, Stockholms universitet, på uppdrag av Länsstyrelsen i Dalarna. Kartläggningen baseras på tolkning av flygbilder (IRF) och höjdmodell (2m) från Lantmäteriet; kartunderlag: Vägkartan © Lantmäteriet i2012/899.

Koordinatsystem och kartprojektion: SWEREF 99 TM.

0 1 5 km

Skala 1:75 000

Teckenförklaring

- Rogenmoräner
- Drumlinisering
- Randmoräner
- Dödisgrop
- Mindre moränryggar
- Åsar
- Erosionsrännor
- Glacial erosionskant i morän
- Talus
- Slamström
- Strukturmark i plan terräng
- Strukturmark i lutande terräng
- Morän
- Isälvsediment
- Kalt berg, tunt jordtäckte, blockfält, vittringsjord
- Myrmark
- Sjö
- Vattendrag
- Höjdkurva, 25 m ekvidistans
- Väg
- Reservatsgräns
- Ort

Jämtland

